

■ 113 2011/1 Innehåll

Uppsatser

- Marie Demker – Göran Duus-Otterström: Det individuella brottet?
Offer och förövare i svenska medieberättelser 1965-2005 3

Översikter och meddelanden

- Nya anslag från Vetenskapsrådet och Riksbankens jubileumsfond 25
Elin Bjarnegård – Pär Zetterlund: Political Parties and Gendered Political
Representation: A Research Strategy for Assessing the Impact
of Institutionalization in Candidate Selection Procedures 27
Kristina Boréus: Jämlika arbetsplatser i en ojämlik värld. En studie av vad
som befrämjar könsjämsk och etnisk jämlikhet på svenska arbetsplatser .. 36
Karin Borevi: From multi-culturalism to assimilation? Swedish integration
policy from a European perspective 47
Johan Eriksson: Political Territories in a Global Era 57
Peter Esaiasson – Mikael Giljam – Andrej Kokkonen: Ethnic Diversity
in Schools and Work Places – Its Effects on Tolerance and Trust 64
Peter Esaiasson: Good losers in Democracy 74
Carina Gunnarsson – Francesca Forno: Turning the Vicious Circle around
– New Frontiers in the Fight against the Mafia 83
Carina Gunnarsson – Katarina Barrling Hermansson – Karl Loxbo: Vem bryr sig
och vem kan man lita på? Skolans betydelse för ungdomars sociala tillit .. 90
Johan Lagerkvist: China in Africa: 'New' South-South cooperation and the issue
of state sovereignty 97

Fortsättning på nästa sida

■ Statsvetenskaplig tidskrift

Ny följd, ärg 91. Utgiven av Fahlbeckska stiftelsen med stöd av Vetenskapsrådet. **redaktionssekreterare** Mats Sjölin (ansvarig utgivare) **bitr redaktionssekreterare** Björn Badersten **förbundsredaktör** Magnus Erlandsson **redaktionsråd** Karin Borevi, Uppsala universitet, Niklas Eklund, Umeå universitet, Mikael Gilljam, Göteborgs universitet, Mats Lindberg, Örebro universitet, Carina Lundmark, Luleå tekniska universitet, Ulf Mörkenstam, Stockholms universitet, Elin Wihlborg, Linköpings universitet, Björn Badersten, Lunds universitet, biträdande redaktionssekreterare, Mats Sjölin, Linnéuniversitetet, redaktionssekreterare, Magnus Erlandsson, förbundsredaktör **teknisk redaktör** Bengt Lundell

Tidskriften utkommer med fyra nummer per år **prenumerationspris** 2011 390 kr **enstaka nummer** 100 kr **medlemmar** i Statsvetenskapliga förbundet och **studenter** erhåller tidskriften till rabatterat pris. Prenumeration sker via hemsidan, genom insättning på plusgiro 27 95 65-6 med angivande av namn och adress eller genom meddelande till tidskriftens expedition

Eftertryck av tidskriftens innehåll utan angivande av källan förbjuds.

Adress Statsvetenskaplig Tidskrift, Box 52, 221 00 Lund **telefon** 0470-708217 (Sjölin) 046-222 0159 (Badersten) 046-222 1071 (Lundell) **telefax** 046-222 4006

e-post statsvetenskaplig.tidskrift@svet.lu.se **hemsida** www.statsvetenskapligtidsskrift.se

tryck Studentlitteratur, Lund 2011 ISSN 0039-0747

<i>Johan Lagerkvist: Challenging state power in China: the formation of new citizen norms in emerging civil society</i>	105
<i>Alexandra Segerberg: Digital Media and Civil Society Networks: National and Transnational Publics</i>	115
<i>Helena Olofsdotter Stensöta: The Politics and Societies of Child and Youth Wellbeing: Is the Young Generation Lagging Behind?</i>	125
<i>Perola Öberg – Torsten Svensson: Civila samhället och den upplysta välfärdsstaten</i>	131
<i>Jörgen Ödalen: Efter floden: Klimatmigration och den rika världens skyldigheter</i>	140

Statsvetenskapliga förbundet

<i>Magnus Erlandsson: Förbundsredaktören har ordet</i>	149
Notiser	152

Litteraturgranskningar

<i>Bolin, Anna: The military profession in change – the case of Sweden. Anm. av Gunnar Åselius</i>	153
--	-----

■ www.statsvetenskapligtidskrift.se

Besök Statsvetenskaplig tidskrifts hemsida www.statsvetenskapligtidskrift.se. Där finns bl. a.:

- Utförliga anvisningar till författare om utformningen av manuskript för Statsvetenskaplig Tidskrift (kan hämtas hem som pdf-dokument).
- Tidigare årgångar av Statsvetenskaplig Tidskrift i fulltextformat – med sökfunktion till artikelarkivet. För närvarande finns artiklar i fulltext tillbaks till år 1998. Materialet kommer snart att utökas.
- Information om innehållet i kommande nummer och en aktuell utgivningsplan för Statsvetenskaplig Tidskrift.
- Information om prenumerationspriser och möjlighet att teckna prenumeration på Statsvetenskaplig Tidskrift.
- Kontaktuppgifter till redaktionen och redaktionsrådet för Statsvetenskaplig Tidskrift.
- Enklaste möjligheten till prenumeration på tidskriften.

■ Det individuella brottet?

Offer och förövare i svenska medieberättelser 1965-2005

MARIE DEMKER – GÖRAN DUUS-OTTERSTRÖM¹

Individualized crimes? Victims and Villians in Swedish Media Narratives 1965- 2005

By affecting conceptualizations of crime, media depictions of crime play a crucial part in the way criminal policy is shaped. An analysis of Swedish newspaper articles suggest that crime today is depicted in a more exclusionary way than a few decades ago. This is particularly true for the culprit, whose actions are accounted for in an individualized way. Crime victims are described in a manner that invites identification.

During the 1980s, media depictions change from structural accounts of the crime to individualized accounts of the culprit and the criminal deed, often in terms of the psychology of the culprit. However, it is not until around 1990 that the media depiction of the crime victim change, with fairly neutral descriptions being replaced by more detailed and personal images.

In contemporary media stories, crime and criminality are seen as external threats to society. The culprit is depicted as an intruder, and often also as disordered or irrational. The victim, on the other hand, is depicted as a human being just as you and I, with a particular personality. The consumer of these media stories is primarily encouraged to identify with the victim and those close to him or her.

Problemområde och forskningsfrågor²

Massmediernas rapportering om brottslighet antas i moderna demokratier vanligen interagera med medborgarnas attityder och agerande (Sotirovic 2001, Robinson 2001, Graber 2004, Vasterman 2005, Fox, Sickel & Steigel 2007). Mediernas kriminalrapportering är således en av de förutsättningar som påverkar kriminalpolitiken eftersom de politiska partierna medverkar i opinionsbildningen kring kriminalpolitik och även utformar sina program och förslag i relation till medborgarnas preferenser. (Pfeiffer, Windzio & Kleimann 2005, Green-Pedersen och Stubager 2010, jfr Tsoukala 2008) Ett exempel är när några spektakulära rymningar år 2004 drev fram kravet på ett svenskt säkerhetsfängelse (Bjereld & Demker 2008, kap 4). Med lite distans framstår rymningarna 2004 på intet vis som ett trendbrott, men de framställdes så

1 Marie Demker är professor i statsvetenskap och Göran Duus-Otterström är fil. dr och forskare vid Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet.

Epost: marie.demker@pol.gu.se, goran.duus-otterstrom@pol.gu.se

2 Särskilt tack till Carl Dahlström, Monika Djerf-Pierre, Ulf Bjereld samt till en anonym reviewer för kommentarer.

och ledde till en utredning som föreslog ett säkerhetsfängelse av helt ny typ i Sverige. Det finns anledning att tro att förändringar i hur brottslighet begreppsliiggörs i medier kan påverka kriminalpolitikens innehåll på lång sikt. På samma sätt är det rimligt att tro att kriminalpolitikens förändring och ökade synlighet i de politiska partiernas program påverkar mediernas sätt att berätta om brott.³ Vår avsikt i denna artikel är att påvisa att en förändring i mediernas begreppsliiggörande av brott har skett och att den skett i viss riktning.

Förklaringen till att medier som lever under ett kommersiellt tryck i början av 2000-talet fokuserade på brott kan vara att det är ett snabbt sätt att fylla ökade nyhetsvolymer med läsvänliga texter (se t ex Hagberg 2006).⁴ Traditionell pappers- och etermedia utsattes för en stor utmaning när Internet blev en självklar del av medielandskapet. Tempot ökade, uppdateringskraven skärptes och konkurrensen från vad som skulle bli sociala medier och medborgarjournalistik var en konsekvens av medielandskapets förändring (Wiik 2010). Kriminalreportern ifrågasätter nästan aldrig polisens uppgifter kring brottsligheten, det journalistiska uppdraget reduceras till rapporter som snabbt och lätt kan uppdateras och är utbytbara (Skogersson och Palm 2007). Våld och dramatiska, avvikande, brott får mer utrymme framför allt i bildmedierna (Pollack 2001: 81ff). Både förövare och offer konstrueras numera inom ramen för ett individualiserat ramverk. De sociala orsakerna till brott och de komplexa samhällsstrukturer som kan ge upphov till brott reduceras till en slags ”vinna eller förlora” där man antingen har otur eller tur i livet. (Jewkes 2004:45-46).

Men kategorisering av ”brott” och ”brottslighet” är en fråga om sociala konventioner. Handlingar blir kriminella först när de klassificeras som sådana. Mängden brott och antalet fångar inom olika samhällssystem förklaras därför av hur den gräns är konstruerad som en medborgare måste passera för att bli betraktad som kriminell (Christie 2005). Kriminella handlingar kan vara mer eller mindre självklara som just brott (Surette och Otto 2001). I varje samhälle brukar dock en kärna av handlingar betraktas som brott, alldeles oavsett om lagen betraktar dem som brottsliga eller inte. Sådana handlingar utgör ”consensual crimes” (konsensusbestämda brott). Men på allt längre avstånd från kärnan följer först handlingar som i en viss kontext anses brottsliga, därefter avvikande handlingar och slutligen normala handlingar.

Många samhällsforskare talar om 1970-talet som tidpunkten för ett samhällsklimat som genomgår ett medialt och politiskt skifte. Förändringen går från auktoritetstro, kollektivism och stabilitet å ena sidan och ifrågasättande, individualism och flexibilitet å den andra.⁵ Kriminologer har också noterat att straffpraktiken i Sverige, liksom i andra västländer, bytte riktning efter 1970-talet. Straffpraktiken blev ”hårdare” och politiserades i högre grad (Tham 2001, Pratt et al 2005). Flera partier skaffade sig under 1990-talet särskilda kriminalpolitiska program (Demker och Duus-Otterström 2009). I Riksdagen debatterades brottsoffrets ställning i ökande grad, lagar som skyddade brottsoffret antogs och slutligen inrättades Brottsoffermyndigheten 1994 (Åkerström och Sahlin 2001, Österberg et al 2002, Demker 2005). Vi ser alltså en för-

3 Om partiernas förändrade kriminalpolitik har vi skrivit i Demker och Duus-Otterström 2009.

4 För en diskussion om konsekvenser av medialiseringen se t ex Thompson 2001 och Curran et al 2009.

5 För diskussioner om det moderna samhällets förändring se t ex Giddens 1991, Beck 1998, Garland 2001, Baumann 2002. Se även Bjereld och Demker 2005, 2008.

ändrad kriminalpolitik. Kriminalpolitik utifrån ett begreppsliggörande av brottet. För att ta ett enkelt exempel så kan politiska våldshandlingar beskrivas som terrorism eller som ett legitimt befrielsekrig. Valet av policy gentemot handlingen är avhängig av begreppsliggörandet av handlingen. Med anledning av detta finns skäl att tro att den förändrade kriminalpolitiken förgåtts av ett förändrat sätt att tala och tänka om brott.⁶

Vår studie är en kvalitativ textanalys där medieberättelsen står i centrum.⁷ Analysen i vår studie inbegriper att undersöka hur brottet, förövaren och offret definieras i ett antal texter som publicerats och haft offentlig spridning, vilka egenskaper nämns och vilka som inte nämns och hur själva sakområdet (brottet) definieras. Studien inriktar sig på element i texterna som anses vara relevanta och meningsskapande (Gadamer 1959/2000, Andersson 2001:28). Metodologiskt arbetar vi inom ett lingvistiskt och narrativt paradig (se t ex Garne 2001, Holley & Colyar 2009). Vi arbetar tolkande, kontextuellt, för att dekonstruera en berättelse (narrativ) som binder samman medierapporteringen om brott. Antagandet utgår från att texten kan dekonstrueras så att en logisk struktur i form av en berättelse med gärningsmän, offer och händelse som huvudelement framträder (Fürsich 2009). Vi laborerar med två teoretiskt tänkbara berättelser, en berättelse där händelseförloppet ses som en del av det gemensamma (inkluderande) och en berättelse där tvärtom händelseförloppet uppfattas som något apart och främmande (exkluderande). En polariserad analys av det här slaget blir med nödvändighet abstrakt. Vi kan inte följa de enskilda detaljerna i händelseförloppet och inte heller genomföra en djupare analys av metaforer och val av ord. Eftersom vi inte heller relaterar beskrivningen till förändrade resurser hos polis eller medieutrymme över tid så kan vi inte uttala oss om huruvida det också finns en förändring i beskrivningen av relationen mellan våldsbrott (som vi undersöker) och andra brott vid de olika tidpunkterna. Vi har alltså inte undersökt om t ex våldsbrottsligheten tar *relativt sett* mer medieplats idag eller om polisen ändrat prioriteringar eller ökat resurserna så att fler eller färre våldsbrott anmäls i samtiden jämfört med dåtiden.

I analysen står alltså begreppsparet inkluderande-exkluderande i fokus. En medietext är skapad för en läsare. I mötet med läsaren uppstår en mängd tolkningsprocesser vilka vi inte har tagit hänsyn till. Men istället har vi analyserat texten per se, alltså snarast relationen mellan skribenten och texten. Vad är det för underliggande logik som texten följer? Vilken slags berättelse är det skribenten skapar kring det som rapporteras? Vi menar att det skett en perspektivförskjutning i medieberättelserna om brott, från en inkluderande syn på brott till en exkluderande. Motpolerna inkludering och exkludering hämtar vi från Clifford Geertz (1973) arbeten där kulturens betydelse för känslan av gemenskap och det inkluderande i symbolik och ritualer lyfts fram. Samma tradition återfinns i arbeten om nationsbyggande och nationell identitet (t ex Anderson 1983, Mörkenstam 1999, Ross 2009). Till detta knyter vi litteraturen inom identitetsforskningen som betonar analysen av hur skapandet (oftast i språket) av ett "vi" och ett "dom" sker, i syfte att upprätthålla gränsen mellan det goda/normala/

6 Medieundersökningar av brott och kriminalitet är sällsynta. Lindgren och Lundström 2010:13.

7 Efter det att vår studie genomförts publicerades Lindgren och Lundström 2010 vars analys angränsar till vår men endast omfattar tiden 1995-2009, alltså perioden *efter* den sk punitive turn.

rätta och det dåliga/abnorma/falska (se t ex Borevi & Strömblad 2004). En inkluderande brottsberättelse avser att skapa en berättelse där ”vi” som läsaren/lyssnaren/åhöraren kan identifiera oss eller sympatisera med gärningsmannen. Det som har hänt kunde ha hänt var och en av oss, eller i alla fall någon som är ungefär som vi. Det engelska uttrycket ”There, but for the grace of God, go I” (Scanlon 1998: 294) fångar väl vad vi menar. Det handlar om att inse att gärningsmannen och vi inte är väsensskilda; att vi, under mer olyckliga omständigheter, kunde ha gjort samma sak. En exkluderande berättelse skapar istället ett främlingskap inför det som beskrivs, det brottsliga fenomenet placeras genom berättelsen utanför vad som uppfattas som gott/normalt/rätt.

Berättelserna som ligger under medietexterna har en relation till det samhälle vari de skapas och läses. Berättelserna kan endast komma till i en kontext där de är begripliga och logiken i dem framstår som ”naturlig” eller ”rimlig”. Skapandet och läsandet av berättelserna är därför ett ömsesidigt upprätthållande av specifika kontextuella logiker och ett utestängande av andra (Foucault 1971/1993, Mottier 2001, 2005). Logiken och berättelsen skapar ett begreppsliggörande av brottet, och som vi påpekade ovan så är begreppsliggörandet en central del i förståelsen av ett fenomen.

Vår avsikt är att argumentera för att ”the punitive turn” (den straffande trenden) i kriminalpolitiken bör förstås utifrån ett förändrat begreppsliggörande av brottet. Begreppsliggörandet – som skapats av en kontextuell logik och en berättelse – kan å sin sida förstås mot bakgrund av att samhället individualiserats.⁸

Forskningsuppgiften: Det ultimata brottet

I en explorativ analys av två svenska våldsbrott utvecklar vi en ram för en analys av det större mediematerialet 1965-2005.⁹ Eftersom vi söker en generell medieberättelse kring brott, inte en diskussion om vad som bör eller inte bör anses som brott, har vi valt att koncentrera oss på brott som kan karaktäriseras som konsensusbestämda brott (Surette och Otto 2001). Ett konsensusbestämt brott är ett brott som anses moraliskt förkastligt av alla eller i stort sett alla i det aktuella samhället. Beroende på den moraliska diskursen kan naturligtvis dessa brott variera. Som kommer att framgå väljer vi att studera styckmord på kvinnor. Dessa brott är givetvis att betrakta som konsensusbestämda.

Textanalysen styrs analytiskt av de två berättelserna ”inkluderande” och ”exkluderande” och vi väljer att låta materialet från de två första brotten kodifieras genom meningsskapande s k nyckelord rörande brottet, offret och gärningsmannen (Demker 1993). Metoden kan också beskrivas som ”directed content analysis” då syftet är att lyfta fram de meningsskapande elementen i en text givet en teoretisk förförståelse (Robertson 2003, Hsieh & Shannon 2005). En parallell metod är användningen av s k storylines för att konstruera de narrativ (berättelser) som förs fram t ex i en debatt (Hajer 1995). Vår analys lyfter fram betydelsebärande element i medierapporteringen,

8 Jfr önskvärdheten av socialkonstruktivistisk forskning med tydliga kopplingar mellan bilden av ”den andre” och dennas politiska konsekvenser. Se Lindgren 2005:17-18.

9 1970-talet representerar en avvikelse snarare än en fortsättning på tidigare utveckling. Se Djerf-Pierre 2000.

men istället för att explorativt bygga upp berättelserna har vi valt att ställa frågor kring två teoretiskt tänkbara berättelser.

Den inkluderande berättelsen indikeras av betydelsebärande termer, ord och ibland begrepp vilka språkligt syftar till att placera det beskrivna händelseförloppet eller objektet i relation till ett slags skrivande och läsande ”vi”. Att säga att en handling är ett ”misstag” eller en ”olyckshändelse” innebär att placera händelsen inom ramen för något som kan hända de flesta, också en av ”oss”. Den exkluderande berättelsen indikeras då istället genom att ta fasta på termer, ord och ibland begrepp som språkligt syftar till att placera händelsen eller objektet som beskrivs utanför den krets som den skrivande och läsande personen tillhör. Att beskriva en person som ”psykopat” eller en händelse som ”sadistisk” innebär en vilja att placera det beskrivna utanför den egna kretsen, som något som kan klassificeras som utanför det normala eller förväntade (Jfr Lindgren & Lundström 2010: 47ff).

I vår analys av mediematerialet och domstolsmaterialet från två styckmord begångna i Sverige har vi sökt efter de meningsbärande nyckelord som kan sägas utgöra noder i ett språkligt nätverk av betydelse, en berättelse. Nyckelorden återkommer i lite olika form genom rapporteringen och bär upp en berättelse som är antingen inkluderande eller exkluderande. Det är inte en fråga om frekvens av dessa ord eller om hur de är spridda i materialet. Istället utgör nyckelorden en slags återkommande referenspunkter som binder samman medieberättelsen.

I såväl beskrivningen som analysen av de två våldsbrotten använder vi mediematerial från den initiala bevakningen av inledning, rättegång och dom som återfunnits i Dagens Nyheter, Aftonbladet samt Göteborgs-Tidningen.¹⁰ Därutöver ingår såväl Stockholms Tingsrätts dom avkunnad den 8 juli 1988 (DB 17, mål 8-11-88) som Hanna Olssons bok *Catrine och rättvisan*. Valet av de två fallen har skett efter en noggrann genomgång av svenska grova våldsbrott med dödlig utgång från 1960 till 2007.¹¹ Syftet var att återfinna jämförbara brott vid flera tidpunkter under perioden 1960-2006. Vi sökte likartade brott, stridande mot de flesta människors rättsmedvetande och där offret intuitivt uppfattas som undergivet och försvarslöst. Brott som skulle kunna klassificeras som tidlösa i moralisk mening. I en vetenskaplig studie har rättsmedicinare listat ett antal styckmord begångna i Sverige 1960-1990 (Rajs et al 1998). En kompletterande analys av styckmord begångna 1990-2006 genomfördes via Medicarkivet. Efter analys visade det sig att de flesta av de brott som rubricerats som styckmord knappast kunde karaktäriseras som lämpliga för studien eftersom de vid närmare undersökning inte visade sig uppfylla våra kriterier.¹² Inte heller var offret kvinna mer än i drygt 40 procent av fallen (14/32 fall).

Vi valde därför att koncentrera oss på det s.k. koffertmordet 1969 samt det s.k. styckmordet 1984. Dessa våldsbrott är förvånansvärt lika och har genererat en stor medietäckning. Båda offren var kvinnor, omständigheterna kring dödsorsaken är inte

10 7-12/8 1969, 20/8-10/9 1971, 28-31/1 1972 samt 18-23/7 1984, 8-11/3 1988, 8-11/7 1988. Stort tack till forskningsassistent Joakim Sebring för insamlande av material.

11 Särskilt tack till professor Leif G W Persson för goda råd i samband med denna genomgång.

12 I flera fall var styckningen endast delvis genomförd, snarast en form av skadetillfogande efter döden. I andra fall var brottet en följd av likskändning eller uppenbart en tillfällighet. I några fall var brottet en handling utförd till följd av påverkan av andra och/eller missbruk.

klarlagd och båda väckte stort uppseende då de inträffade. De misstänkta förövarna var alla läkare. Båda offren var marginaliserade kvinnor. I inget fall har heller någon gärningsman slutligen dömts för brotten.¹³

Koffertmordet 1969-1972

Torsdagen den 7 augusti 1969 hittade två personer en flytande resväska i havet utanför Gåsö, mellan Lysekil och Grundsund, i Bohuslän. Väskan visade sig innehålla bålen av en kvinnokropp. Fyndet blev inledningen till vad som kom att kallas ”koffertmordet”. Efter en månads spaningar kunde kroppen identifieras, den döda kvinnan var GMF, då en 37 år gammal, gift kvinna. GMF var alkoholiserad och prostituerad. Först två år senare – den 13 augusti 1971 – skulle ytterligare likdelar hittas, på samma plats. Trots att kroppsdelar saknades kunde identifieringen tidigt göras med full säkerhet med hjälp av sjukhusjournaler.

Den 20 augusti 1971 dök de första tipsen upp om att en man som tidigare avlidit skulle kunna vara gärningsmannen. Mannen ifråga var en läkare i 30-årsåldern, som hade sommarställe nära fyndplatsen och kände GMF. Den trolige gärningsmannen kallades i pressen för ”societetsläkaren” och beskrevs som en playboy men också som narkoman. I augusti 1971 anhölls en vän till läkaren och enligt vännens berättelse om händelsen så hade läkaren den 6 juli 1969 i sin bil plockat upp GMF på Järntorget. Hon hade följt med honom hem, in i sovrummet och därifrån hade vännen senare hört ett skrik. När vännen tittat in i rummet låg kvinnan på sängen och andades häftigt. Läkaren skall sedan ha låst dörren inifrån medan vännen i desperation givit sig ut på stan. När vännen återkom var kvinnan borta och läkaren sa sig ha burit ner hennes kropp i källaren.

Läkaren hade omtalat GMF som sin väninna och han hade tidigare beskyllt vännen för mordet. Han hade också i ett samtal med sin far angivit sig själv som fraktare av väskorna. Flera andra personer i läkarens bekantskapskrets visade sig redan 1969 ha anat att läkaren varit inblandad. Trots detta kom inget till polisens kännedom förrän fadern ringde polisen i augusti 1971, mer än fyra månader efter det att läkaren återfunnits död på sin praktik, troligen offer för en överdos av något narkotiskt medel. Vännen åtalades aldrig för något brott, trots att polisen ansåg hans berättelse vag och oklar. Åklagaren lade ned förundersökningen i januari 1972. Obduktionsrapporten visade att GMF dog genom kvävning. Obducenten utesluter att kvävningen skett utan att någon annan part varit inblandad.

Brottet beskrivs i medierapporteringen på fem olika sätt: som ett misstag, som konsekvensen av en impulshandling, som en pakt inom en grupp unga societetslejon, som ett drama/gåta samt som ett slags ”kammarspel” med ytterst få inblandade. I den inledande fasen under 1969 förekommer endast beskrivningen av brottet som ett drama/gåta i medierna medan situationen förändras helt 1971 när det står alltmer klart vilka personer som kan bindas till brottet. Brottet som en pakt förekommer

13 Att ingen fallts för något av brotten ökar jämförbarheten men bör också innebära att mediespekulationerna kring gärningspersoner och brottets karaktär blir friare och därmed tydligt uttrycker en rådande diskurs kring brottet.

först när vännen anhålls och därefter vidtar beskrivningarna av brottet som en impulshandling och/eller ett misstag. I slutskedet är det metaforen ”kammarspel” som dominerar. Aftonbladet skriver t ex den 9 september 1971 om de två inblandade:

De var båda begåvade och framgångsrika. De blev bästa vänner under studietiden och behöll kontakten. Men från sommaren 1969 tvingades de bära på en fruktansvärd hemlighet: En av dem hade mördat en kvinna.

Pressen uttrycker moralisk indignation först när det visar sig att läkarens vänner valt att hålla tyst, trots att de säger sig ha haft en stark känsla av att han var inblandad. GT har t ex en rubrik på sin förstasida den 8 september 1971 som lyder: ”Societetsläkarens vänner teg om mordet”. Indignationens rot är att två oskyldiga män därför suttit anhållna, och mer eller mindre dömts i pressen, under hösten 1969.

Offret beskrivs i medierapporteringen som: ”fru GMF”, genom neutral beskrivning av hennes levnadssätt, med sympati, en kropp samt en person som råkade befinna sig på fel plats vid fel tillfälle. Under utredningen skriver t.ex. GT i en neutral text om GMF den 16 augusti 1969 att:

Vad som försvårar utredningen är att hon hade inga egenliga vänner. Hon hade bara ytligt bekanta. GMF, (...) är född i en by utanför (...). Hon har inga syskon. Idag finns heller inga andra anhöriga än hennes man i livet sedan hennes mor dog förra året.

Naturligen är beskrivningen i termer av en kropp förekommande innan identifieringen är helt klar, men därefter växlar beskrivningarna mellan respekt, sympati och neutral beskrivning. När identifieringen är nästan säker skriver GT den 14 augusti 1969 i en rubrik att ”Mördaren och offret kändisar i undre världen”. I slutskedet förekommer dock också uppfattningen att hon var ett slumpvis utvalt offer, alltså att hon råkade befinna sig på fel plats vid fel tillfälle.

Förövaren är påtagligt frånvarande under inledningen. Spekulationerna kring offret och platsen för brottet fyller spalterna. Begreppet ”våldsman” används, vilket indikerar att medierna förväntar sig en manlig föröväre. De två oskyldigt anhållna männen beskrivs som stereotypiska kriminella. Deras position som angivet yrkeskriminella skapar paradoxalt nog en acceptans för deras levnadssätt, en slags inkludering av marginaliserade personer. I pressen är de dock tidigt dömda för mordet. GT skriver den 26 september 1969 under rubriken ”Imponerande lagarbete” att:

Utan att på något sätt överdriva polisens insats i det till synes ”hopplösa” fallet så måste man idag konstatera att det var ett perfekt lagarbete som lade grunden till gårdagens sensationella anhållningsbeslut och åklagarens åtgärd att redan idag inlämna häkttningsframställan mot de två gripna finländarna.

Under 1971, när två helt andra personer förknippas med offrets död, inträder andra beskrivningar. Läkaren beskrivs som: förvirrad, egentligen skötsam, panikslagen, med distanserad sympati, genom sin föräldrabakgrund samt framgångsrik/begåvad. GT intervjuade grannar till den misstänkte mördarens föräldrar. Grannarna säger den 21 augusti 1971 om föräldrarna och sonen att:

*De offrade allt för sin son. De var så stolta över att han blivit läkare.
 – Alla känner vi ju mannen personligen. Han växte upp här. Han ligger också begravd här.
 Vi vet inte vad vi skall tro. Det verkade vara en så rejäl grabb.*

Som helhet är mediebilderna deskriptiva. Rapporteringen följer utredningen och händelseförloppet med få egna analyser. Brottet beskrivs som någon form av anomali. Offrets livsstil beskrivs visserligen som utsatt men samtidigt utan moraliserande övertoner. Förövaren uppfattas närmast som en person vars missbruk och förvirring lett honom in på ett spår som inte representerar hans rätta jag.

Styckmordet 1984-1988

Onsdagen den 18 juli 1984 hittades fler svarta plastsäckar vid Karlbergs strand i Stockholm. Säckarna visade sig innehålla resterna av en kvinna. Den 7 augusti samma år återfanns ytterligare säckar med likdelar. Identifiering visade att kvinnan var CDC, en då 27-årig gift kvinna med två barn. CDC var heroinmissbrukare och prostituerad.

CDCs huvud har aldrig återfunnits och dödsorsaken inte kunnat fastställas. Rättsläkaren Jovan Rajs hävdade i sin obduktionsrapport att CDC bragts om livet genom strypning, våld mot huvudet eller skarpt våld mot halsen. I domen den 8 juli 1988 menar tingsrätten att det inte utan varje tvivel kan hävdas att CDC bragts om livet, även om rätten finner det troligt att så skett.

CDC tros ha setts i livet sista gången den 10 juni 1984. En läkare, den s.k. obducenten, greps i december 1984 men släpptes, han greps dock åter våren 1985 för förhör. Bakgrunden till gripandet var ett telefonsamtal från mannens f.d. svärfar som ansåg att obducenten dödat hans dotter. Obducentens hustru hade två år tidigare hittats död och hon ansågs ha begått självmord. Omständigheterna kring döden var dock oklara och en ny förundersökning togs upp 1992. Obducenten var känd bland prostituerade och en relation mellan honom och CDC kunde beläggas.

Redan i samband med det första gripandet i december 1984 ringde den s.k. allmänläkarens hustru polisen och berättade att hennes man umgicks med obducenten. Under hösten 1984 hade hon börjat misstänka att maken, som också är läkare, sexuellt förgrep sig på deras dotter. En utredning inledde och under 1985 lämnade dottern sådana upplysningar att polisen antog att hon bevittnat styckningen av en människokropp. Under 1986 överlämnades dotterns berättelse till kriminalpolisen. I oktober 1987 greps och anhölls både den s.k. allmänläkaren och obducenten. I januari 1988 åtalades båda för mord, grov misshandel och grovt vållande till annans död gällande CDC.

Tingsrättens förhandlingar tycktes leda fram till en fällande dom. Men då en av nämndemännen kommenterat domen innan denna formellt fallit ogiltigförklarade hovrätten förhandlingarna och rättegången togs om. Den 8 juli 1988 föll slutligen domen i målet. De båda läkarna frikändes, men domen anger att de styckat CDCs kropp. I tingsrättens dom sägs att den troliga orsaken till CDCs död är att hon bragts om livet, men att detta inte kan bevisas utom allt rimligt tvivel. De båda läkarnas legitimation drogs in av Socialstyrelsen.¹⁴

Brottet beskrivs i medierna och i domen som: sexuellt perverst, medvetet genomfört, ondskefullt, obscen, uttryck för ett stort beteende och allmänt avskyvärt. Redan i den tidiga fasen återfinns alla dessa variationer på beskrivningar kring vad som från början beskrivs som en jakt på en manlig mördare. Den 20 juli 1984 skriver Aftonbladet att

Polisen vet egentligen bara en sak om mördaren. – Det var inte länge sen han placerade plastsäckarna med likdelar i det här buskaget, säger kommissarie Birgit Degerman. Det betyder att han haft kroppen gömd på ett annat ställe tidigare.

När två personer grips, anhålls och åtalas beskrivs brottet som en del av ett ondskefullt beteende där detaljer från de båda åtalades livsstil används för att mejsla ut brottets unika karaktär. Efter tingsrättens förhandlingar och den dom som sedan skulle komma att upphävas uttalar sig en nämndeman i Aftonbladet den 9 mars 1988 om de dömda läkarna:

-- De är perversa. (...) (obducenten, förf anm) är ju lite egendomlig.

Och efter den frikännande tingsrättsdomen har Aftonbladet den 9 juli ett erbjudande på första sidan under rubriken ”Ring ikväll: Var det rätt att frikänna läkarna? Hur skulle du ha dömt?” Samma tidnings ledare samma dag har rubriken ”Rätten vågade inte döma läkarna”. I Aftonbladet den 10 juli är rubriken ”Läsarstorm mot domen”.

De båda åtalade är en del av brottet och deras övriga egenskaper och erfarenheter ses som en del av själva brottets karaktär. I domen från 8 juli 1988 framgår att åklagaren anförde som stöd för sitt påstående om de ene läkarens perversitet att:

...dennes intresse för videofilmer med inslag av grovt, sexuellt färgat våld och också det förhållandet att det i O:s och Y:s gemensamma bostad beslagtogs diverse udda föremål, som bl a kan sägas ha sexuell anknytning.

Det åtalade beskrivs på en mängd sätt: som perversa, som onda, som störda, som marginaliserade, som gränslösa, som tanklösa, som dubbelnaturer och som psykiskt obalanserade. Förövaren/-na står tydligt i centrum för rapporteringen. Redan under de första dagarna söks en ”mördare” och koncentrationen på de gripnas personligheter är tydlig under 1988. Rättegångarna, som alltså blir två på varandra följande, skapar naturligtvis ett extra fokus på dem då de är i rampljuset under i stort sett hela 1988. Särskilt i fallet med den s.k. obducenten lyfts hans intresse för udda fenomen som strypmord, prostitution, obduktionsarbete och kroppsdelar fram som en styrande del i beskrivningen av honom.¹⁵ I den s.k. allmänläkarens fall är det snarare hans påstådda agerande mot sin då blott 2-åriga dotter som blir styrande i beskrivningen av honom.

14 I den rikhaltiga litteraturen kring fallet CDC pekas en annan tänkbar gärningsman ut, den person som var den siste att ha sett CDC i livet. Mannen avled dock den 25 juni 1990. Hans dödsorsak är oklar men han anses ha begått självmord. Borgnäs 2003.

15 Sjöberg 2003 påpekar att förövaren tidigt framställdes i medierna som moraliskt tvivelaktiga. Något som också Borgnäs 2003 noterar, även om han menar att den bilden borde ha haft betydelse för bevisningen.

Som helhet visar mediebilderna och domen upp ett brott som per definition placerats utanför anständighetens alla gränser (se även Sjöberg 2003). Rapporteringen är fylld av karaktäriseringar och reportage kring de åtalade. Brottet beskrivs närmast som en följdriktig konsekvens av deras aparta livsstil och intressen. Fokus på sökandet efter gärningsmannen och en önskan att fastställa hur brottet gått till förekommer under hela den undersökta perioden. Offrets person framträder mycket diffust medan de tänkta förövarnas individuella egenskaper och personligheter står i centrum.

Från inkludering till exkludering

I analysens schemat (figur 1) åskådliggör och sammanfattar vi med hjälp av nyckelord den mediediskurs kring brottet/offret/förövaren som vi menar kännetecknar en inkluderande respektive en exkluderande uppfattning om brott.

I den inkluderande diskursen står situationen, kollektivet och tillfälligheterna i fokus. Skildringen tänks implicera att såväl brottet som offer och förövare kunde ha varit några andra. Det är situationen som skapar brottet, inte individernas medvetna agerande, vilket inte innebär att tvång – i bokstavlig mening – föreligger. Snarare bör begreppsliggörandet tolkas som om situationen formar individens intentioner. I den exkluderande diskursen är det istället individerna som står i fokus. Brottet beskrivs som något utöver det vanliga och såväl offer som förövare har på ett tydligare sätt en egen del i själva brottet. De är sådana individer vars egenskaper och handlingar skapar brott.

Nästa fråga är hur generellt giltig denna förändring är. Har kriminaljournalistiken generellt gått från inkluderande till exkluderande? De tidningar vi studerat är kvällstidningarna *Aftonbladet* och *Göteborgs-Tidningen (GT)*.¹⁶ Under perioden 1965-2005 undersökte vi samtliga artiklar under en vecka i oktober och analyserade alla som behandlar våldsbrottslighet. En artikel bedömdes som relevant om den på ett eller annat sätt handlade om brott som direkt eller indirekt innefattar kriminaliserat våld mot annan person (misshandel, mord, rån, osv.). Med ”artikel” avser vi en journalistisk text med egen rubrik och 124 artiklar ingick i vårt urval. Mätpunkterna ligger med fem års mellanrum; ett intervall som är finmaskigt nog för att fånga in förändring över tid utan att för den sakens skull leda till ett alltför omfattande material. Oktoberveckan som undersökts varierar men är densamma för de båda tidningarna, vilket gör att rapporteringen av samma händelser ofta kan jämföras.

För varje artikel frågade vi oss huruvida brottet, offret och förövaren skildrades i huvudsakligen inkluderande eller exkluderande termer. På basis av analysen av varje enskild artikel bildade vi oss en helhetsuppfattning om brottsrapporteringen under den valda veckan. Helhetsuppfattningen av veckan använde vi sedan för att dra slutsatser om brottsrapporteringen under året ifråga. Det finns inga skäl att anta att de veckor vi valt att studera på något systematiskt sätt skulle skilja sig från andra veckor. Att vi valt att studera kvällstidningar beror på att dessa brukar sägas sälja lösnummer med hjälp av reportage om brottslighet. De anses ägna sig åt human interest-inslag liksom den dramatisering som skapar fokus på brottsoffer (jfr. Storey 1996; Dahlgren

16 *GT* slogs under ett par år på 1990-talet ihop med den skånska kvällstidningen *Kvällsposten* och hette då *iDAG*.

	Inkluderande	Exkluderande
Brottet	Misstag	Perverst
	Impuls	Medvetet
		Ondskefullt
		Stört, obscnt
Offret	Skuldöst	Opersonligt
	Deskriptivt	Offret fyller en social roll
Förövaren	Förvirrad/panik	Ond, pervers
	Drogad	Gränslös
	Oansvarig	Sjuk/psykopat
	Olyckliga omständigheter	

Figur 1. Nyckelord för begreppsliggörande av brotten.

& Sparks 1992). Det vore därför än mer slående om de till en början rapporterar om våldsbrott på det sätt som här kallats inkluderande.

Gärningsmannen

Enligt analys-schemat som utarbetades i samband med jämförelsen av koffert- och styckmordet är en inkluderande syn på gärningsmannen att betrakta honom¹⁷ som en person som är som folk är mest men som på grund av olika omständigheter (panik, obetänksamhet, missbruk, osv.) begår brott. Enligt den exkluderande synen är han i stället mer av ett utifrån kommande hot – en person olik oss andra, vars perversitet eller asocialitet driver honom att begå brott. Enligt detta sätt att förstå det kan man med fog hävda att skildringen av gärningsmannen blivit mer exkluderande.

Låt oss illustrera denna förändring. År 1970 sker en tämligen dramatisk incident i Göteborg. Två efterlysta män i en bil känns igen av en polispatrull, som tar upp jakten. Polisbilen rammats av de misstänkta, och när polisen kliver ur för att gripa männen beskjuts de med ett skarpladdat vapen. Åtminstone en av polismännen är nära att träffas. Den ene mannen undkommer, och befinner sig under en kort period på fri fot. I samband med att polisen lokaliserar honom – han gömmer sig i en kamrats lägenhet – hotar mannen att skjuta både poliserna och sig själv. Mannen ger dock sedermera upp utan ytterligare våld.

Hur skildras denne man, som utan tvekan agerat på ett mycket våldsamt och farligt sätt? GT väljer att citera en polisman, som säger:

Grabben missbrukar narkotika, och det är väl det som bidrar till att han betar sig som han gör. (GT 1970-10-13b)

”Grabben” är en term som är allt annat än exkluderande; den vittnar om sympati, inkludering, en viss faderlig omsorg.¹⁸

17 Brottslighet är en övervägande manlig historia. Exempelvis var 82 procent av dem som lagfördes i Sverige 2009 män enligt Brå 2009. Därför kan vi med visst fog säga *gärningsmannen*.

Under 1970-talet finns en generell tendens att förstå gärningsmannen ur ett socioekonomiskt perspektiv. Han beskrivs relativt ofta i termer av den illa fungerande sociala miljö han kommer ifrån.¹⁹ Ett sådant perspektiv bör rimligen tolkas som inkluderande – underförstått är att ett slags samhälleligt misslyckande ligger till grund för gärningsmannens beteende, vilket i förlängd mening betyder att problemet är allmänhetens. Att betona gärningsmannens ofta miserabla sociala bakgrund förekommer även i senare artiklar, om än möjligen i lägre grad.²⁰ En tendens som är stark under hela den undersökta perioden är att betona gärningsmannens eventuella drogmissbruk. Thinner, sprit, och andra droger – sådant tas återkommande upp som relevant vid beskrivningen av gärningsmannen.

Finns det då något i dagens kriminaljournalistik som inte förekommer i tidigare? En tendens tycks särskilt tydlig: det ökade intresset för att lansera psykologiska profiler – gärna i termer av en gåta – över gärningsmannen.

En illustration: 1970 rapporterar Aftonbladet om en ”våldtäktsvåg” i centrala Linköping. Flera kvinnor har utsatts för utomhusvåldtäkter. Polisen utesluter inte att det kan handla om flera olika gärningsmän, men då tillvägagångssättet är likartat är det mycket möjligt att det rör sig om en och samma individ. Metoden är också iögonfallande. I flera av fallen har eter och thinner används för att droga offren. Kring dessa fakta spekulerar Aftonbladet ingenting: det som ur dagens horisont tycks naturligt – en intervju med rättspsykiatrisk expertis, lanseringen av en psykologisk profil över ”serievåldtäktsmannen”, osv. – saknas helt. I detta fall ägnas helt enkelt gärningsmannen eller gärningsmännen inget sådant intresse.

Successivt förändras detta. GT tycks tidigare än Aftonbladet med att införa ofta moraliserande porträtt över gärningsmän. Den kriminaljournalistisk vi känner igen från dagens situation slår igenom under 1980-talet. 1990 tycks utvecklingen fullbordad. Tidningarna rapporterar då om det tragiska fallet med M, en tysk pojke som sparkas ihjäl av sin styvfar under en vistelse i Lappland. Tidningarna ägnar då avsevärd uppmärksamhet åt styvfadern och modern. Deras bakgrund beskrivs, liksom deras känslor (eller brist därpå) under domstolsförhandlingarna. Aftonbladet redogör i en artikel kallad ”Varför dödade han sitt barn?” för styvpappans historia i termer av den duktige men lite ensamme killen som plötsligt och på ett oförklarligt sätt förändras (AB 1990-10-16). I en skildring av rättegången uppges att styvpappan, till skillnad från mamman:

gick rakryggad in och gjorde inga försök att gömma sig. Han såg sig tvärtom omkring innan han satte sig (AB 1990-10-17).

Detta – en analys av hur en person slår sig ner i rättssalen – är vid närmare eftertanke ganska anmärkningsvärt, och skvallrar naturligtvis om ett stort intresse för gärningsmannens person. Att anslaget är moraliserande går heller inte att ta miste på:

18 Aftonbladet återgav endast fakta kring den gripne och situationen (AB 1970-10-13b).

19 Se tex. GT 1970-10-13a; 1970-10-15; 1970-10-16; 1970-10-17; AB 1970-10-13c.

20 Se tex. GT 1990-10-16; 1995-10-16; 2005-10-21c.

När chefsåklagare Gunnar Guné började sin sakframställan om det ohyggliga som hänt deras barn rörde de [styvpappan och mamman, förf anm] inte en min (ibid.).²¹

I en senare artikel om rättegångsförhandlingarna uppges om mamman att

hon smålog ibland, precis som om hon talade med en väninna om något trevligt (AB 1990-10-18).

Vad är en exkluderande syn på gärningsmannen? Två paradigmatiska fall tycks tillämpliga. Å ena sidan den rationelle och kontrollerade personen som medvetet skadar andra. Denna person – som idag främst representeras av psykopaten – utgör en gåta, ett oförklarligt ont som hotar samhället. Å andra sidan personen som lider av det som i vardagligt tal kallas för psykisk sjukdom eller galenskap – den psykotiske, den schizofrene, osv. Denne är ett utifrån kommande hot såtillvida att hans tillstånd inte är en direkt produkt av samhällets socioekonomiska struktur. Båda personerna bygger på en individualiserad analys av gärningsmannen.

Medan framväxten av dessa personer i kriminaljournalistiken inte är entydig, finns det ändå skäl att säga att de har blivit vanligare över tid. Aftonbladet beskriver år 2000 ett fall i Lycksele där en 19-årig man mördar och sedermera styckar en kvinnlig bekant under en gemensam filmkväll. I ingressen till en av artiklarna citeras den miss-tänkte själv:

Det jag har gjort kan inte betraktas som annat än ont och omänskligt. Så, nu stoppar ni bort mig länge och undangömt (AB 2000-10-21)

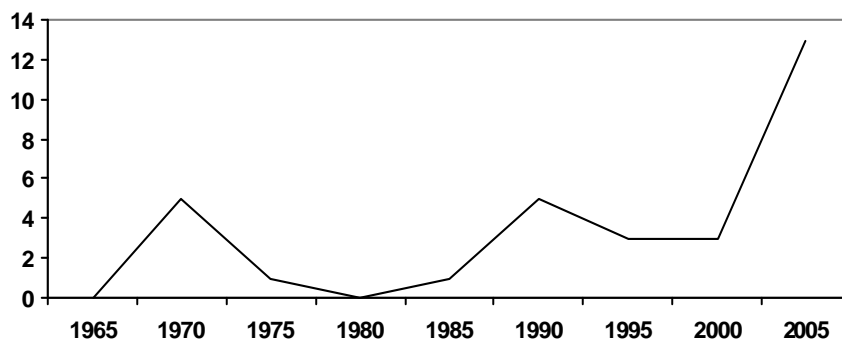
Tidningen väljer alltså att fokusera gärningsmannens egen exkluderande beskrivning av sig själv. Några år senare beskriver GT ett mordfall där polisens huvudspår är att mördaren är en ”psykiskt sjuk enstöring” (GT 2005-10-21b). Ingenting utesluter att dessa beskrivningar är korrekta eller att ”galna” individer har blivit vanligare över tid. Uppmärksammandet som deras psykologiska profil ges under senare tid står dock inte att jämföra med hur det var tidigare. Vi kan som kontrast jämföra med ett inte mindre oroande fall från 1975. GT rapporterar då om ett fall där en man på ett planerat sätt och till synes oförklarligt ströp sitt systerbarn. GT nämner att mannen saknar kriminell bakgrund och att han inte var berusad i samband med brottet – den ”förklaring” som lanseras är att han tittat mycket på skräckfilm.²² Omfånget på artikeln är en kvartssida. Vi är övertygade att motsvarande brott under en senare period skulle generera större mediebevaktning. Man skulle inte ha nöjt sig med konstaterandet att gärningsmannen ”just nu går igenom en sk liten sinnesundersökning” (GT 1975-10-16). Det är där intresset för gärningsmannen idag börjar.

Offret

Om tendensen inte är entydig när det gäller gärningsmannen, finns det en tydlig tendens när det gäller brottsoffret. Brottsoffren och deras berättelser får ett mycket

21 Aftonbladet lägger till, rimligt nog, att detta kan bero på att ingen av dem behärskade svenska.

22 Även GT sätter citationstecken runt ”förklaring” vilket implicerar att de inte känner sig tillfreds med den.

Figur 2. Antalet artiklar med brottsofferperspektiv, 1965-2005.

större utrymme idag än tidigare. Ett exempel är den sk våldtäktsvägen i Linköping 1970 där det mest anmärkningsvärda med rapporteringen är att brottsoffren inte kommer till tals, vare sig de direkta (de som våldtagits) eller indirekta (vänner/anhöriga till de direkt drabbade, eller den vidare allmänheten). Aftonbladet konstaterar att

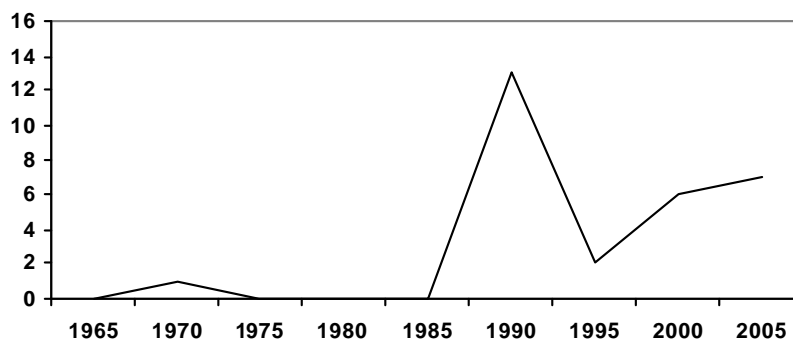
stämningen bland kvinnorna [i Linköping, förf anm] är närmast hysterisk. (AB 1970-10-13a)

Men trots detta intervjuas ingen av dessa kvinnor. I stället pratar journalisten med polisen (AB 1970-10-13a). I dagens läge finner vi det osannolikt att samma artikel skulle skrivas utan att också låta denna "hysteriska stämning" komma till direkt uttryck. Vi har numera i stället artiklar som handlar specifikt om brottsoffer. I materialet återfinns som tydligt exempel en artikelserie kallad "våldet mot äldre" (GT 2005-10-18a/19). Ett stort inslag om livstidsdomens status och problem underläter inte att intervjua en kvinna vars son blivit mördad, och som uttrycker otillfredsställelse över det eventuella avskaffandet av det obestämda livstidsstraffet (AB 2000-10-22).

Vi kan redovisa ökningen av utrymmet för offerberättelser genom en grov kvantitativ undersökning. Brottsofferperspektiv innebär här att en artikel antingen (a) intervjuar ett brottsoffer eller anhöriga/vänner till ett brottsoffer, eller (b) tar upp olika typer av brottslighetens effekter på offer som generellt fenomen.²³

Antalet artiklar med brottsofferperspektiv under undersökningsperioderna framgår av figur 2 (sammantaget för GT och Aftonbladet). Kurvan, som tydligt skjuter i höjden mellan 2000 och 2005, kan inte enbart förklaras med hjälp av att antalet artiklar om brott ökat. Även andelen artiklar som uppfyller kriterium (a) eller (b) ovan har ökat.²⁴ I själva verket är det en förändring av kriminaljournalistikens stil som har skett. Medierna är idag mer måna om att lyfta fram reaktioner på brott – känslolägen, skador, och så vidare – än att endast rapportera brottsförlopp.²⁵ De är också mer an-

23 Detta är en konservativ definition såtillvida att den utesluter artiklar där endast offret omnämns, om än aldrig med så mycket uppmärksamhet. I det tidigare refererade fallet med den tyske pojken M ägnades till exempel offret avsevärd uppmärksamhet, men vare sig kriterium (a) eller (b) var fallet i journalistiken. Lindgren och Lundström (2010) har istället räknat artiklar som innehöll ord som t ex "brottsoffer", "utsatt" och "drabbad".

Figur 3. Antalet artiklar där brottsoffret framträder med namn och bild, 1965-2005.

gelägna om att konkretisera brottsoffret genom att lyfta fram brottsoffret som en specifik individ. Låt oss illustrera detta genom att visa i hur många artiklar som offret framträder med namn och bild (figur 3).

Även i detta fall ser vi en tydlig tendens. Det har blivit vanligare att publicera namn och bild på offret snarare än att endast använda neutrala beskrivningar av typen [ålder + kön] eller [ålder + sysselsättning].²⁶ Det är i linje med vår teoretiska förväntan: det är just en sådan ökad beredvillighet att sätta "ett ansikte" på offret som teorin om individualiseringen av brottsdiskursen bland annat borde leda till. Det kan invändas att publicering av namn och bild är vanligast vid mordfall, då offret inte har något intresse av anonymitet. Dock innefattar tidigare mätpunkter i vårt urval även mordfall där vare sig namn eller bild publiceras.²⁷

Givet att offren idag ägnas större och mer specifik uppmärksamhet, hur framställs de? Teoretiskt kan man tänka sig att intresset för brottsoffer kan ta sig två olika uttryck: antingen sympati eller avståndstagande. I det senare fallet beskrivs offret stereotypiskt och tvivelaktiga fakta kring offrets liv antas förklara – och delvis undergräva avskryvdheten hos – brottet. En sådan hållning, vilken vi i analysens schemat klassar som exkluderande, förekommer i princip inte alls i vårt urval. Om man ser över

24 Procentandelen av artiklarna som a) har brottsofferperspektiv b) publicerar namn och bild på brottsoffer: 1965: 0 procent / 0 procent, 1970: 21 procent / 4 procent, 1975: 25 procent / 0 procent, 1980: 0 procent / 0 procent, 1985: 12,5 procent / 0 procent, 1990: 18 procent / 46 procent, 1995: 33 procent / 22 procent, 2000: 20 procent / 40 procent, 2005: 42 procent / 22,5 procent.

25 Till skillnad mot Lindgren och Lundström ser vi en ökning av brottsofferrapporteringen mellan 2000 och 2005. En förklaring kan vara att utvecklingen, enligt Lindgren och Lundströms studie, tenderar att divergera starkt mellan morgon- och kvällspress efter år 2000. (Lindgren och Lundström 2010:24) Lindgren och Lundström har också använt sig av kvantitativ innehållsanalys i sin översikt medan vi använt oss av kvalitativ bedömning av artiklarna. Användningen av begreppet "brottsoffer" i tidningssvenskan kan ha förändrats över tid på ett sådant sätt att det inte speglar en faktisk kvalitativ förändring av texterna.

26 Exempel: "den 37-åringe mannen" respektive "den 37-åringe läkaren". Ibland utelämnas all information utom ålder, så att man talar om "37-åringen".

27 Se tex. GT 1970-10-16; 1975-10-16; AB 1975-10-16, AB 1980-10-13.

hela undersökningsperioden är det vanligaste en icke-normativ, skuldlös beskrivning av offret. Detta var normen under journalistiken under 1970-talet och delar av 1980-talet. I den vanligaste formen av artikel – den korta beskrivningen av ett brott i termer av dess plats, natur och det polisiära undersökningsläget – reglerar den ännu. Men vi kan också se tendenser till att när uppmärksamheten ökat för offret tycks det journalistiska anslaget vara mer moraliskt indignerat och präglat av sympati.

Särskilt tydligt förekommer detta i de fall där offren tillhör dem som betraktas som mer värnlösa. Brotten mot barn ges en indignerad beskrivning – utöver det redan nämnda fallet med den tyske pojken förekommer också tidigt sympatiska artiklar om en afrikansk pojke som misshandlas av sin fosterfader (AB 1975-10-17; GT 1975-10-18). Samma sak gäller när brott begås mot äldre. I ingressen till artiklar i serien ”Våldet mot äldre” konstaterar GT att

Brotten mot våra äldre blir bara fler och grövre. De gamla är försvarslösa offer och att

Deras kroppar har läkt efter de brutala rånen. Men sårerna i själen finns kvar (2005-10-18a).

Allra störst sympati uttrycks emellertid med offret för det skräcktygaffärsmordet i Göteborg 2005. Ett centralt tema för rapporteringen, utöver gåtan kring vem som utförde mordet, är offrets person. Hon framställs som vän och försynt; ett offer som om någon inte förtjänade detta öde.

36-åringen beskrivs som en vanlig och försynt person. Sin fritid ägnade hon bland annat åt att sy framförallt lapptäcken, och åt dykning (GT 2005-10-18b).

Senare under veckan heter det att

Göteborg är en stad i chock. Ingen kan förstå hur det kunde hända just (M). En söt hemmatjej som var älskad av alla. En kvinna utan fiender som mördades brutalt på stället där hon trivdes som allra bäst – i tygbutiken (2005-10-21b).

En mer inkluderande – och skuldbefriande – beskrivning av ett offer går knappast att tänka sig. Samtidigt är texten riktad till alla. Om det kan hända M kan det hända vem som helst. Följden, menar GT, är att Göteborg är en stad ”i chock”.

Beskrivningen av offret för tygaffärsmordet är ett exempel på hur offren tar mer utrymme än tidigare i mediebevakningen, och hur de skildras med inkluderande sympati. I rapporteringen under tidigare perioder av vårt urval ägnas inte alls samma uppmärksamhet åt offren. År 1970 rapporterar Aftonbladet och GT om ett fall där en 20-årig värnpliktig knivhöggs till döds av två 15-åringar eftersom han inte ville bjuda på cigaretter (AB 1970-10-16; GT 1970-10-16). Artiklarna ägnas åt händelseförloppet och 15-åringarnas sociala bakgrund. Inget nämns dock om 20-åringens personlighet, fritidssysselsättningar eller drömmar. På så vis är skillnaden mellan nu och då relativt dramatisk, och den är ett uttryck för det ökade mediala intresset för brottsoffren som individer. Det ska än en gång understrykas att denna förändring inte har att göra med distinktionen inkluderande/exkluderande. Snarare handlar det om ett annat sätt att komma med inkluderande berättelser om offret.

Brottet

Vilka slutsatser kan på basis av detta dras om begreppsliggörandet av brottet som helhet? Till att börja med kan vi konstatera att a) brottet allt oftare begreppsliggörs i termer av den specifika skada det orsakar eller har orsakat en specifik individ samt b) att intresset för psykologin hos gärningsmannen har ökat, ofta i termer av att hitta förklaringar till vad som verkar vara oförklarliga våldsdåd. Sammantaget är intrycket att brottet som helhet oftare karaktäriseras som ett yttre hot mot samhället – som om vi alla hotas av tickande bomber som rör sig i våra egna led. I den meningen finns det skäl att säga att brottet framställs på ett mer exkluderande sätt idag.

Ett skäl till att brotten i den senare delen av vårt urval oftare framställs som oförklarliga och störda kan ju vara att de faktiskt är mer svårförklariga och störda. Det finns också relativt sent i undersökningsperioden fall där även ett mycket stort betydningsfullt förklarar som konsekvensen av ett samhälleligt misslyckande (se GT 1990-10-16). Genomgående under perioden är också den stora vikt som i medierapportering läggs vid droganvändning – särskilt ”knark” – som en förklaring till brottslighet.

Icke desto mindre finns det en tydlig skillnad. Medan rapporteringen under veckan 1965 i princip inte innehåller någon brottsjournalistik alls, innehåller materialet från 1970-talet desto mer att jämföra med. Brotten beskrivs där ofta mot bakgrund av thinnersniffande, mellanölsdrickande och gängbildning bland socialt och kulturellt resurssvaga ungdomar. Brotten beskrivs som en del i en social struktur där gärningsmännen kan förstås utifrån den statusposition de har, en statusposition som – implicit – var och en av oss kunde ha hamnat i.²⁸ En sådan berättelse om brott är enligt vår mening avsevärt mer inkluderande än de beskrivningar av brott som abnormala och begångna av psykiskt störda individer som under senare år dominerat framställningarna.

Avslutande diskussion

På 1980-talet förändras mediernas beskrivning av gärningsmannen från en strukturellt bestämd beskrivning till en individualiserad analys. Perspektivet på offret förändras omkring 1990 då en omfattande, detaljerad och personlig karaktärsteckning av offret ersätter en mer neutral deskription. Intresset för brottsoffret som individ – tankar, känslor, upplevelser i samband med brottet – ökar. Brottet som helhet tenderar numera att karaktäriseras som ett utifrån kommande hot, där gärningsmännen beskrivs exkluderande och där offren inbjuder till identifikation.

Hur skall vi förstå den här utvecklingen? Vårt material har utgjorts av mediernas beskrivningar av brott, två djupare studier och ett antal mindre nedslag. Naturligtvis kan vi inte uttala oss om hur dessa beskrivningar tagits emot eller hur de värderats av t ex beslutsfattare. Vår tolkningsram för förändringen av medieberättelsen har varit individualiseringen i kölvattnet av 1960-talets kollektiva auktoritetsnedrivning. Vi vet genom andra studier att 1980-talet innebar att en nyliberal vokabulär gjorde sitt inträde i svensk politik (Boréus 1994). Det är också vid samma tidpunkt som brottsoffer-

28 Hemlöshet beskrivs ibland i just sådana termer, ”vem som helst” kan drabbas av hemlöshet genom skilsmässa, arbetslöshet eller ekonomiska problem. Se t ex Lagerström 2006, Expressen Debatt 25 september.

perspektivet får genomslag i svensk debatt (Sahlin 2004). Brottsofferbegreppet förekom inte före 1970 och introducerades i Sverige främst genom den nya sexualbrottsutredningen som initierades 1977 (Demker 2005). Att fokusera kriminalpolitiken mer kring brottsoffret än kring gärningsmannen uppfattades under 1980-talet som en slags individualistisk kompensation för det negligerande av offret som den tidigare ganska samhällsorienterade policyn varit ett uttryck för (Demker & Duus-Otterström 2009). Men att döma av medieberättelsen ledde också fokus på brottsoffret till ett förnekande av den tidigare strukturella bestämningen av brottet. Brottet var inte längre en del av samhället, visserligen en baksida, men ändå. Istället blev brottet något som borde placeras utanför samhället; psykologiseras, patologiseras och förknippas med personlighetsstörningar och abnormitet. Filmvetaren Daniel Brodén har visat hur motsvarande förändring i populärkulturen speglas genom att brottsligheten numera utspelas i ett alltmer korrupt, konspiratoriskt och svart samhälle (Brodén 2008). Medieforskaren Ester Pollack har visat att medieoffentligheten förändrades mellan 1975 och 1995 på ett sådant sätt att bilden av våldssamhället ersatte klassamhället, och lag- och ordning-retoriken ersatte ifrågasättandet av fängelsestraffet (Pollack 2001). Kriminologen Lise-Lotte Rytterbro har lyft fram modetrender som en förklaring till kriminalpolitikens förändring, och särskilt pekat på hur exotiska modeller och historiska erfarenheter används för att legitimera ”restorative justice” (återupprättande rättvisa) (Rytterbro 2007). Kriminologen Henrik Tham lyfter för sin del fram ”offerdiskursen” som en förklaring till kriminalpolitikens sk punitive turn. (Tham 2006). Kriminologen Kjersti Ericsson menar dock att omdefinieringen av provocerande kvinnor som nästan får skylla sig själva för att de blir slagna till oförskyllda offer för våldsbrott har bidragit till en värdighet och upprättelse för kvinnor som är nödvändig i ett rättssamhälle. Hon vill hitta en medelväg där offrets rätt erkänns utan att det leder till en legitimering av hårdare straff (Ericsson 2007),

Gemensamt för de flesta som studerat svensk kriminalpolitik i ett 30- eller 40-årigt perspektiv bakåt är resultatet att förändringen har gått från fokus på gärningsmannen, på rehabilitering och på sociala förklaringar till fokus på offret, straffvärde och individuellt ansvar för handlandet. För oss framstår individualiseringsperspektivet som fruktbart för att förstå den här utvecklingen. Vi menar att andra samhällsförändringar som satt individens ansvar i fokus också har fått effekt på kriminalpolitiken. En snabbare medieproduktion, vilket främjar kriminalnyheter som är snabba, enkla och tack samma att skriva om, och ett ökat ansvar på individerna avseende t ex skolval, pensioner, arbetslöshet och hälsa är trender som också bidragit till att medieberättelsen om brottslighet numera är exkluderande. Vi tror också att det senaste decenniets genomslag för biologiska och fysiologiska förklaringar till personliga egenskaper och läggning har bidragit till upptagenheten av individuell sjukdom, störning och abnormitet som förklaring till brottslighet.

Vi utesluter inte att djupare studier och mer mångfacetterade teoretiska perspektiv skulle kunna visa på andra och mer relevanta förklaringar än individualiseringen. Hitills har dock förändringarna inom kriminalpolitik och föreställningar om brottslighet mestadels undersökts med hjälp av medieanalytiska perspektiv, kriminologiska teorier eller utifrån synen på brottslighet som ett socialt problem. Svaren tenderar då att bekräfta inom-disciplinära hypoteser. Medieforskare talar om medielandskapets för-

ändring och tempots uppdrivande, kriminologer om förändrade kategoriseringar, polisära resurser eller nya modetrender inom brottsbekämpning och sociologer om det avvikande och hotande i t ex ungdomsbrottslighet. Statsvetenskapliga studier är ytterst sällsynta trots att kriminalpolitiken sedan ett par decennier varit ett partipolitiskt slagfält. Än mer förvånande är bristen på statsvetenskaplig litteratur i ämnet eftersom kriminalpolitik utgör kärnan i det våldsmonopol som sedan Max Weber anses utgöra kriterium på den nationalstatliga makten. Vår ambition har varit att lyfta fram relationen mellan medier och kriminalpolitiken, sätta den i relation till en individualiseringsprocess som påverkat politiken på andra områden och därmed stimulera till nya forskningsfrågor i skärningspunkten mellan statsvetenskap, medieforskning och kriminologi.

Referenser

- Anderson, Benedict (1983) *Imagined Communities. Reflections on the Origins and Spread on Nationalism*. London: Verso.
- Andersson, Per-Olof (2001) *Den kalejdoskopiska offentligheten. Lokal press, värdemönster och det offentliga samtalets villkor 1880-1910*. Acta Wexionensia 12/2001.
- Bauman, Zygmunt (2002) *Det individualiserade samhället*. Göteborg: Daidalos.
- Beck, Ulrich (1998). *Risksamhället. På väg mot en annan modernitet*. Göteborg: Daidalos.
- Bjereld, Ulf – Marie Demker (2005) *I Vattumannens tid? En bok. 1968 års uppror och dess betydelse idag*. Stockholm: Hjalmarson & Högberg.
- Bjereld, Ulf – Marie Demker (2008) *Kampen om Kunskapen. Informationssamhällets nya skiljelinjer*. Stockholm: Hjalmarson & Högberg.
- Boréus, Kristina (1994) *Högerväg. Nyliberalismen och kampen om språket i svensk debatt 1969-1989*. Stockholm: Tidens förlag.
- Borevi, Karin – Per Strömblad (2004) *Kategorisering och integration. Om föreställda identiteter i politik, forskning, media och vardag*. SOU 2004:48. Stockholm: Fritzes.
- Borgnäs, Lars (2003) *Sanningen är en sällsynt gäst*. Stockholm: Norstedts.
- Brodén, Daniel (2009) *Folkbemmets skuggbilder. En kulturanalytisk genrestudie av svensk kriminalfiktion i film och TV*. Göteborg: Ekholm & Tegebjer.
- Brå (2009) *Personer lagförda för brott. Slutgiltig statistik för 2009*. Brottsförebyggande rådet.
- Christie, Nils (2005) *Lagom mycket kriminalitet*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Curran, James, Shanto Iyengar, Anker Brink Lund och Inka Salovaara-Moring (2009) "Media system, public knowledge and democracy: A comparative study", *European Journal of Communication*, vol 24, no1, s 5-26.
- Dahlgren, Peter – Sparks, C. (eds.) (1992) *Journalism and Popular Culture*. London: Sage.
- Demker, Marie (2005) "The Quest for Victims and Offenders. Political Attitudes as a Consequence of a Victim-centred Crime Policy." Uppsats presenterad på *Nordiska Statsvetarförbundets konferens XIV*, Reykjavik, 11-13 augusti 2005.
- Demker, Marie och Duus-Otterström, Göran (2009) "Realigning penal policy. Offender and Victim in the Swedish party system over time", *International Sociological Review*, vol 19, no 2, s 273-296.
- Demker, Marie, Göran Duus-Otterström, Ann Towns och Joakim Sebring (2008) "Fear and punishment in Sweden", *Punishment & Society*, 10:3, s 319-332.
- Djerf-Pierre, Monika (2000) "Squaring the Circle: public service and commercial news on Swedish television 1956-99", *Journalism Studies* 1:2, s 239-260.

- Ericsson, Kjersti (2006) "En ny offerdiskurs" ur von Hofer, Hanns och Anders Nilsson (red) *Brott i Vålfjärden. Om Brottslighet, utsatthet och kriminalpolitik*. Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.
- Foucault, Michel (1971/1993) *Diskursens ordning*. Stockholm/Stehag: Brutus Östlings bokförlag Symposion.
- Fox, Richard L, Robert W Van Sickel och Thomas L Steiger (2007) "Introduction" ur *Tabloid Justice. Criminal Justice in an Age of Media Frenzy*, 2:a uppl. Boulder CO: Lynne Rienner Publishers.
- Fürsich, Elfriede (2009) "In defense of textual analysis. Restoring a challenged method for journalism and media studies", *Journalism studies*, vol 10, no 2, s 238-252.
- Gadamer, (1959/2000) "Om förståelsens cirkel" ur Marc-Wogau, Konrad, Lars Bergström och Staffan Carlshamre (red) *Filosofin genom tiderna. Efter 1950*. Stockholm: Thales.
- Garland, David (2001) *The culture of control. Crime and social order in contemporary society*. Oxford: Oxford University Press.
- Garme, Cecilia (2001) *Newcomers to power. Socialists conquer France in 1981, non-socialists conquer Sweden in 1976*. Statsvetenskapliga institutionen, Uppsala universitet, Skytteanum 148.
- Geertz, Clifford (1973) *The interpretation of cultures*. Basic Books, New York.
- Giddens, Anthony (1991) *Modernity and Self-Identity*. Stanford CA: Stanford University Press.
- Gilboa, Eytan (2005) "The CNN Effect: The Search for a Communication Theory of International Relations", *Political Communication* 22:1, s 27-44.
- Graber, Doris (2004) "Mediated politics and citizenship in the twenty-first century", *Annual Review of Psychology* 55, s 545-571.
- Hagberg, Mattias (2006) *Släpp fångarna loss. Ett reportage om brott, straff och trygghet*. Stockholm: Atlas.
- Hajer, Maarten A. (1995) *The Politics of Environmental Discourse. Ecological Modernization and the Policy Process*. Oxford: Oxford University Press.
- Holley, Karrey A. och Julia Colyar (2009) "Rethinking texts. Narrative and the construction of qualitative research" ur *Educational Researcher*, vol 38, no 9, s 680-686.
- Hsieh, Hsiu-Fang och Sarah E Shannon (2005) "Three Approaches to Qualitative Content Analysis", *Qualitative Health Research*, 15:9, s 1277-1288.
- Jewkes, Yvonne (2004) *Media & Crime*. London: Sage.
- Lagerström, Tina (2006) "Vem som helst kan bli hemlös idag." *Expressen Debatt*, 25 september 2006.
- Lindgren, Sven-Åke (2005) "Social Constructionism and Criminology: Traditions, Problems and Possibilities", *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention* 6, s 4-22.
- Lindgren, Simon och Ragnar Lundström (2010) *Ideala offer och andra. Konstruktioner av brottsutslatta i medier*. Malmö: Gleerups.
- Mottier, Véronique (2001) "Foucault Revisited: Recent Assessments of the Legacy" (review essay) *Acta Sociologica*, vol 44, no 4, s 329-336.
- Mottier, Véronique (2005) "Meaning, Identity, Power: Metaphors, mini-narratives and foucauldian discourse analysis". Uppsats presenterad vid *ECPR Joint Sessions Granada 14-19 april 2005*, arbetsgrupp 14.
- Mörkenstam, Ulf (1999) *Om "Lapparnes privilegier". Föreställningar om samiskhet i svensk samepolitik 1883-1997*. Stockholm Studies in Politics 67, Stockholm (Akad avh)
- Olsson, Hanna (1990) *Catrine och rättvisan*. Stockholm: Carlssons.
- Palm, Göran och Renée Skogersson (2008) *Hjältar, blåljus och säkerhet – konstruktionen av polisen i nyhetsmedierna*. Växjö universitet: Studies in policing no 001-2008.
- Persson, Åsa (2004) *De politiska partiernas rättspolitik*. Uppsala: Iustus förlag.

- Pfeiffer, Christian, Michael Windzio och Mathias Kleemann (2005) "Media Use and its Impacts on Crime Perception, Sentencing Attitudes and Crime Policy", *European Journal of Criminology* vol 2, no 3, s 259-285.
- Pollack, Ester (2001) *En studie i medier och brott*. Inst för journalistik, medier och kommunikation, Stockholms universitet.
- Pratt, John, David Brown, Mark Brown, Simon Hallsworth, Wayne Morrison (2005) *The New Punitiveness: Trends, Theories, Perspectives*. Uffculme: Willan Publishing.
- Rajs, Jovan, M Lundström, M Broberg, L Lidberg, O Linduist (1998) "Criminal Mutilation of the Human Body in Sweden: A 30-year Medico-legal and Forensic Psychiatric Study", *Journal of Forensic Sciences* 43:3 s 563-580.
- Robertson, Alexa (2003) "Narrativ analys och identitetsforskning" ur Petersson, Bo och Alexa Robertson *Identitetsstudier i praktiken*. Malmö: Liber.
- Robinson, Piers (2001) "Theorizing the influence of Media on World politics: Models of Media Influence on Foreign Policy", *European Journal of Communication* 16:4, s 523-544.
- Ross, Marc H. (2009) *Culture and Belonging in divided societies. Contestation and Symbolic landscapes*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Rytterbro, Lise-Lotte "Modern kriminalpolitik". Två åtgärdsmodeller mot brott tolkade ur ett modeperspektiv" ur von Hofer, Hanns och Anders Nilsson (red) *Brott i Västfärden. Om Brottslighet, utsatthet och kriminalpolitik*. Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.
- Sahlin, Ingrid (2004) "Constructing Victims and Villains: Unintended Outcomes of Contact Prohibition Orders", *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention* 85 5, s 85-107.
- Scanlon, T.M. (1998) *What We Owe to Each Other*. Cambridge: Belknap Press.
- Sjöberg, Lennart (2003) "A case of alleged cutting-up murder in Sweden: Legal consequences of public outrage", *The journal of credibility assessment and witness psychology*, vol 4, no 1, s 37-62.
- Sotirovic, Mira (2001) "Affective and Cognitive Processes As Mediators of Media Influences on Crime-Policy Preferences", *Mass Communication & Society*, vol 4, no 3, s 311-329.
- Stockholms Tingsrätt*, Dom avkunnad 8 juli 1988, DB 17, mål 8-11-88.
- Storey, John (1996) *Cultural Studies & the Study of Popular Culture*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Surette, Ray – Otto, Charles (2001) "The medias role in the definition of crime" ur Henry, Stuart & Lanier, Mark *What is crime. Controversies over the nature of crime and what to do about it*. Lanham: Rowman & Littlefield.
- Tham, Henrik (2001) "Law and order as a leftist project? The case of Sweden". *Punishment & Society*, 3:3, s. 409-426.
- Tham, H. (2006) "Brottsoffret, kriminalpolitiken och kriminologin", *Nordisk Tidskrift for Kriminalvidenskap*, vol 93, no 2.
- Thompson, John B (2001) *Medierna och moderniteten*. Göteborg: Daidalos.
- Tsoukala, Anastassia (2008) "Boundary-creating Processes and the Social Construction of Threat", *Alternatives*, 33, s 137-152.
- Vasterman, Peter L M (2005) "Media-Hype: Self-Reinforcing News Waves, Journalistic Standards and the Construction of Social Problems", *European Journal of Communication*, 20:4, s 508-530.
- Wiik, Jenny (2010) *Journalism in transition. The Professional Identity of Swedish journalists*. Institutionen för journalistik, medier och kommunikation, Göteborgs universitet.
- Åkerström, Malin och Inger Sahlin, red. (2001) *Det motspänstiga offret*. Lund: Studentlitteratur.

Österberg, Eva, Marie Lindstedt Cronberg och Eva Bergenlöv (2002) *Offer för brott: Våldtäkt, incest och barnamord i Sveriges historia från reformationen till nutid*. Lund: Nordic Academic Press.

Mediematerial

Dagens Nyheter, Aftonbladet och Göteborgs Posten för perioderna (a) 1969-08-07- 1969-08-12 (b) 1971-08-20 – 1971-09-10 (c) 1972-01-28 – 1972-01-31 samt (d) 1984-07-18 – 1984-07-23 (e) 1988-03-08 – 1988-03-11 (f) 1988-07-08 – 1988-07-11.
Aftonbladet, Göteborgs Tidningen samt IDAG för perioderna (a) 1965-10-18 – 1965-10-24, (b) 1970-10-12 – 1970-10-18, (c) 1975-10-13 – 1975-10-19, (d) 1980-10-12 – 1980-10-19, (e) 1985-10-14 – 1985-10-20, (f) 1990-10-15 – 1990-10-21, (g) 1995-10-16 – 1995-10-22, (h) 2000-10-16 – 2000-10-22, (i) 2005-10-17 – 2005-10-23.

Refererat mediematerial

Aftonbladet

1970-10-13a, ”Polisen frågar: Har ni sett våldtäktsmannen i träningsoverall”
1970-10-13b, ”Beskjutne polisen tog rymmaren inatt”
1970-10-13c, ”Stoppa TV-programmet om vårt rånmord!”
1970-10-16, ”15-åringar dödade soldat för ett paket cigaretter”
1975-10-17, ”11-årig pojke piskades i månader av ’fadern’”
1980-10-13, ”16-årig flicka sköts till döds mitt under festen”
1990-10-16, ”Varför dödade han sitt barn?”
1990-10-17, ”I morse stod pappan inför rätta”
1990-10-18, ”Jag var rasande när jag sparkade”
2000-10-21, ”Styckmördarens brev”
2000-10-22, ”Kallblodiga mördare ska leva i ovisshet”

GT

1970-10-13a, ”Mordhotade polismannen grep själv desperadon”
1970-10-13b, ”Civillklädd polis sätts in mot våldet på gatorna”
1970-10-15, ”Nu ingriper polisen mot lärarmisshandeln i skolan”
1970-10-16, ”Vi fick inga cigaretter därför stack vi ner honom”
1970-10-17, ”14-åringen som knivskar lärarinnan har gripits”
1975-10-16, ”Han ströp systemns baby”
1975-10-18, ”Tortyr av 11-åringen under mer än ett år!”
1990-10-16, ”Han våldtog och mördade”
1995-10-16, ”Mannen som dödade Lottas man går fri”
2005-10-18a, ”Majken, 89, slogs ned”
2005-10-18b, ”Bilden av mördaren”
2005-10-19, ”Jag slapp ju åka till sjukhuset”
2005-10-21a, ”Marie mördad av en kvinna”
2005-10-21b, ”Polisen: Mördaren är en psykiskt sjuk enstöring”
2005-10-21c, ”Mördaren är en missbrukare”

■ Översikter och meddelanden

■ Nya forskningsanslag från Vetenskapsrådet och Riksbankens jubileumsfond

Den statsvetenskapliga forskningen i Sverige är starkt beroende av extern finansiering. Sedan länge har två institutioner haft en särställning när det gäller finansiering av forskning inom statsvetenskapens traditionella kärnområden, nämligen Vetenskapsrådet och Riksbankens jubileumsfond. Konkurrensen om forskningsanslag är i dag stenhård och de projekt som ges anslag får därmed i någon mening anses representera ”spjutspetsforskningen” inom svensk statsvetenskap.

Det är av allmänt intresse att delge hela ”statsvetarsverige” information om innehållet i denna nya forskning. I stort sett alla de forskare som erhållit nya projektbidrag i statsvetenskap för år 2010 från Riksbankens jubileumsfond och Vetenskapsrådet publicerar därför en redigerad version av sin forskningsansökan i tidskriften. (Av utrymmesskäl har vi begränsat redovisningen till bidragsformerna projekt och program.)

Tabell 1. Nya projektbidrag i statsvetenskap för 2010 från Riksbankens jubileumsfond (RJ) och Vetenskapsrådet (VR).

Huvudsökande	Universitet (motsv.)	Projekttitel	Pre- sen- tation
Elin Bjarnegård	Uppsala	Political Parties and Gendered Political Representation: A Research Strategy for Assessing the Impact of Institutionalization in Candidate Selection Procedures	Ja
Kristina Boréus	Stockholm	Jämlika arbetsplatser i en ojämlik värld. En studie av vad som befrämjar könsmässig och etnisk jämlikhet på svenska arbetsplatser	Ja
Karin Borevi	Uppsala	From multi-culturalism to assimilation? Swedish integration policy from a European perspective	Ja
Johan Eriksson	Södertörn	Political Territories in a Global Era	Ja
Peter Esaiasson	Göteborg	Ethnic Diversity in Schools and Work Places – Its Effects on Tolerance and Trust	Ja
Peter Esaiasson	Göteborg	Good Losers in Democracy	Ja
Carina Gunnarsson	Uppsala	Turning the Vicious Circle around – New Frontiers in the Fight against the Mafia	Ja

Huvudsökande	Universitet (motsv.)	Projekttitel	Pre- sen- tation
Carina Gunnarsson	Linnéuniversitetet	Vem bryr sig och vem kan man lita på? Skolans betydelse för ungdomars sociala tillit	Ja
Johan Lagerkvist	Utrikespolitiska institutet	China in Africa: 'New' South-South cooperation and the issue of state sovereignty	Ja
Johan Lagerkvist	Utrikespolitiska institutet	Challenging state power in China: the formation of new citizen norms in emerging civil society	Ja
Alexandra Segerberg	Stockholm	Digital Media and Civil Society Networks: National and Transnational Publics	Ja
Helena Olofsdotter Stensöta	Linnéuniversitetet	The Politics and Societies of Child and Youth Wellbeing: Is the Young Generation Lagging Behind?	Ja
Perola Öberg	Uppsala	Civila samhället och den upplysta välfärdsstaten	Ja
Jörgen Ödalen	Uppsala	Efter floden: Klimatmigration och den rika världens skyldigheter	Ja

Political Parties and Gendered Political Representation: A Research Strategy for Assessing the Impact of Institutionalization in Candidate Selection Procedures

ELIN BJARNEGÅRD – PÄR ZETTERBERG¹

Abstract

This article presents the research strategy of two interrelated research projects that both analyze the role of political parties for women's political representation. Previous research has suggested that an increased institutionalization of political parties' candidate selection procedures will increase women's political representation. However, because of the lack of available data on political parties' internal nomination procedures, there is a shortage on conceptual clarifications as well as on empirical comparisons. With the help of unique data produced by International IDEA covering 176 parties in 64 developing countries, as well as of four comparative case studies, the combined undertaking of the two projects is threefold: First, we conceptually disentangle and concre-

tize the dimensions of institutionalization in candidate selection to allow for a proper operationalization of the concept. Second, we analyze the possible effects of institutionalization, in relation to other party characteristics, on the number of female representatives. Third, we contextually nuance the discussion and examine whether the role of institutionalization in candidate selection is contingent on the different preferences parties are likely to have in different political climates.

Background and aim

This article presents the research strategy of two interrelated research projects that both analyze the role of political parties for women's political representation. One of the projects is financed by *Riksbankens Jubileumsfond* (the Bank of Sweden Tercentenary Foundation) and the other by *Vetenskapsrådet* (the Swedish Research Council). Both are three-year projects, starting in 2011.² The two projects are similar in terms of the puzzle they address and thus in their overall aim, and they share a common theoretical framework. However, they differ in terms of their analytical approaches: the project financed by *Riksbankens Jubileumsfond* uses large-scale statistical data on 176 political parties in 64 countries, whereas the project financed by *Vetenskapsrådet* uses a small-n strategy by examining the two largest par-

1 Fil. dr Elin Bjarnegård och fil. dr Pär Zetterberg är verksamma som forskare vid Statsvetenskapliga institutionen, Uppsala universitet.
E-post: elin.bjarnegard@statsvet.uu.se
par.zetterberg@statsvet.uu.se

2 The project financed by *Riksbankens Jubileumsfond* is called "Political Parties and Women's Political Representation: Assessing the Impact of Institutionalization in Candidate Selection Procedures". The project sponsored by *Vetenskapsrådet* has a similar title: "Political Parties and Gendered Political Representation: Assessing the Impact of Bureaucratization in Candidate Selection Procedures."

ties in four selected countries (see below). By combining the two projects, we adopt a multi-method approach to analyze the role of political parties for gendered patterns of political representation. The combination of quantitative and qualitative approaches in one single project is often preferable but rather uncommon, despite a common agreement that a combination design allows each method to do exactly what it is best at doing, while compensating for the shortcomings of the other (see e.g. Lieberman 2005).

Political parties have been described as being responsible for the male political overrepresentation almost everywhere in the world, and thus as the most important gatekeepers for women's political representation (Norris and Lovenduski 1995; c.f. Lawless and Fox 2005). The fact that men hold more than 81 percent of all seats in national parliaments has been held to be not only problematic in and by itself; the consequential underrepresentation of women's interests in decision-making bodies has also been described as an important obstacle to equitable and sustainable development. Not only are women crucial actors when it comes to furthering policies of particular interest to women as a group (e.g. Lovenduski 2005). Countries with a higher proportion of women in parliament are also suggested to be more peaceful, to show a greater respect for human rights and to have lower levels of corruption (e.g. Dollar et al. 2001; Melander 2005).

Political parties monopolize candidate selection in almost all countries and they thus have a direct impact on the gendered composition of parliament. Exactly how political parties select their candidates and what types of apertures different selection procedures open for female aspirants is, however, to a large extent, still shrouded

in mystery. There is a particular lack of knowledge regarding non-western political parties (see however Siavelis and Morgenstern 2008).

Using both statistical analysis of data on 176 political parties in 64 predominantly developing countries (the *Riksbankens Jubileumsfond* project) and four comparative case studies (the *Vetenskapsrådet* project), the two projects aim at assessing the impacts of a key factor of candidate selection on women's possibilities to be elected to national parliament: the level of institutionalization (Norris 1996; also referred to as "bureaucratization" or "formalization"). Although widely acknowledged as crucial for understanding gendered representation, the supposed impact of this dimension of candidate selection is both theoretically unclear and empirically under-researched. In addition, it has not been investigated if and how institutionalization in candidate selection plays out differently in different political climates. Theoretically, we draw on, and speak to, a broad range of literatures, such as theories of representation, political party literature, institutional theory, and organizational theory.

Previous research

A fundamental institutionalist assumption in research on political representation is that structural characteristics of political parties provide the context, or the opportunity structures, for female aspirants to legislative bodies. Consequently, the proportion of female legislators has been shown to vary more between individual political parties than between national parliaments (Caul Kittilson 2006). However, the relationship between candidate selection – the process by which candidates are chosen from among the pool of

aspirants (Gallagher and Marsh 1988; Rahat and Hazan 2001; Siavelis and Morgenstern 2008) – and women’s political representation has received fairly limited attention by scholars on gender and politics. When attention has been given, it has mainly contributed important theoretical insights (see however Caul Kittilson 2006; Freidenvall 2006; Lovenduski and Norris 1993; Norris and Lovenduski 1995). Systematic empirical research on the gendered consequences of internal recruitment practices in political parties has been scarce due to the fact that it is notoriously difficult to access information about the nature of these procedures, partly because they are often of an informal character (Norris 1996).

The few empirical analyses on the topic all highlight the level of institutionalization in candidate selection as one of the most important factors for women’s possibility to be selected to legislative office. An oft-cited definition of an institutionalized selection procedure describes it as a procedure that is carried out according to written rules that are “detailed, explicit, standardized, implemented by party officials, and authorized in party documents” (Norris 1996, 202). The rather general hypotheses that has been generated suggest that women fare better in parties whose candidate selection procedures are institutionalized and formalized rather than patronage-based and informal (e.g. Escobar-Lemmon and Taylor-Robinson 2008; Lovenduski and Norris 1993). In contrast to institutionalized processes, patronage-based procedures are generally characterized by party rules that are either brief or simply not implemented. Informal arrangements and personal relationships overtrump written rules, which also means that “procedures may vary from one selection to another” (Norris 1996,

203). Such informal institutions and personal cliques are generally less open to newcomers and less advantaged groups on the political arena, women included, as power instead tends to be passed on to someone within the group (Guadagnini 1993; Bjarnegård 2009).

The literature on the role of political parties for women’s political representation has thus provided important insights. It is, however, the case that the issue of institutionalization of candidate selection has neither been sufficiently conceptually concretized and operationalized nor systematically compared. A great paradox in research on gender and politics is thus that one of the most commonly suggested factors impacting women’s political representation is also the perhaps least researched. The most important reason for these shortcomings is the striking lack of comparative data on candidate selection procedures. Another problem in this body of research is that it has mostly focused on western political parties and have analyzed political parties as if they operated in a vacuum, i.e. in isolation from the context in which they operate (see however Krook 2009). It has not been sufficiently taken into account that different political climates generate different political demands and considerations on the part of the political parties, and that some of these demands and considerations are likely to be highly gendered.

Research strategy: a multi-method approach

We address the shortcomings of earlier research with the help of theoretical knowledge from a number of different fields, a new dataset on political parties, and four suitable country case-studies. Our theoretical point of departure is that

institutions matter for how rational actors behave in politics (Peters 2005). Conceptually, we build on research on formal and informal institutions (e.g. Helmke and Levitsky 2004), which broadens the institutionalist approach by claiming that all “rules of the game” are not necessarily formalized or written. In political life, a certain type of behavior is often expected based on informal institutions. Thus, with institutions, we refer to all actual or perceived, formal or informal rules, practices and norms that actors feel that they are constrained by (Helmke and Levitsky 2004).

We devote our attention to the political parties, more specifically to the rules that the political parties employ internally as well as to the considerations generated by the overall external political landscape in which they operate. More precisely, we suggest that the surrounding political climate as well as the type of candidate selection procedure affect what type of politicians that end up in parliament. In areas ravaged by armed conflicts, a military background is likely to be perceived as an asset. In areas where the political legitimacy of the people lies with the person who pays the most money for their votes, an attractive candidate is likely to be a person with large clientelist networks. In both these cases, women are generally disadvantaged. In the two projects, we hypothesize that a way to get around these kinds of preferences is by specifying the criteria needed for nomination and by making the rules of the game open and clear to everyone, in other words, to *institutionalize* – or formalize – the selection procedure.

More specifically, the combined undertaking of the two projects is threefold (fulfilling the third task is the main contribution of the project financed by *Vetenskapsrådet*): First, we conceptually disentangle

and concretize the rather obscure dimensions of institutionalization in candidate selection to allow for a proper operationalization of the concept. Second, we analyze the possible effects of institutionalization, in relation to other party characteristics, on the number of female representatives. Third, we contextually nuance the discussion and examine whether the role of institutionalization in candidate selection is contingent on the different preferences parties are likely to have in different political climates. To empirically examine the issues, we use a multi-method (or mixed methods) design, including both statistical analysis of large-scale political party data (the *Riksbankens Jubileumsfond* project) and comparative case studies (the *Vetenskapsrådet* project).

A statistical analysis of large-scale political party data (the *Riksbankens Jubileumsfond* project)

Our first task is to disentangle and properly operationalize institutionalization in candidate selection. To do so, we theoretically build on research on political parties in developing countries and emerging democracies (Field and Siavelis 2008; Randall and Svåsand 2002; Gunther and Diamond 2003) as well as on literature on candidate selection (e.g. Norris 1996; Rahat and Hazan 2001; Siavelis and Morgenstern 2008; Gallagher and Marsh 1988; Field and Siavelis 2008). A theoretical exploration of the concept is then accompanied by an empirical examination of the dimensions of institutionalization in candidate selection.

We undertake the empirical analysis with the help of a new and unique dataset produced by International IDEA that we have been granted access to. This is the first survey database of its kind. It covers

176 parties in 64 countries in Africa, Latin America, Asia, and Central and Eastern Europe. The data is survey based and has been collected in cooperation with locally based researchers in each of the countries. People representing the party at different levels of the party hierarchy have been interviewed. The questionnaire employed is comprehensive and covers both external (e.g. national party legislation) and internal party regulations. As far as the internal party regulations go, they are identified both with reference to party regulations and their implementation and with reference to what the respondent thinks *really* matters for candidate selection. As a consequence, we are able to gain information not only about formal rules but also – at least to some extent – about informal practices. This focus on a combination of formal and informal procedures has been asked for in recent work on gender and candidate selection (Krook 2009); thus, the project is able to fill an identified gap in the literature.

There are both open-ended questions (e.g. “*What are the party rules for the process by which candidates to chamber 1 of the national legislature are recruited and then s/ elected to stand for election?*”) as well as multiple choice questions (e.g. “*To what extent do the following factors, in your opinion, affect positively the chances of candidates to get s/ elected by the party...: ability at public speaking; closeness to party leader or senior party officials; commitment to the campaign; educational qualifications; experience of holding party office; local/regional connections with the community; name recognition; personal wealth; business experience; trade union experience; many years of membership; other?*”). The open-ended questions allow somewhat more nuanced answers; consequently, they both require and enable an initial qualitative in-depth analysis of each party’s candidate selection procedure. The immediate ob-

jective of this in-depth analysis is to come up with a nuanced coding of the data to render it fit for statistical analysis. The analysis and coding of the multiple-choice questions will be somewhat more straightforward, but nevertheless require careful consideration. After initial work with organizing, analyzing, and coding the data, we will be able to develop a fine-grained tool to operationalize institutionalization in candidate selection. More specifically, we employ factor analysis, which is a useful statistical method for examining underlying dimensions of a complex concept. It is possible that some of the observations regarding candidate selection in the dataset together represent another, unobserved, variable or dimension. Exploratory factor analysis can thus help us reduce the number of variables employed in subsequent analyses. By carrying out such an analysis in conjunction with our theoretical knowledge on candidate selection, we expect to be able to qualify the picture of what the essence of institutionalization is.

As for the second task, the assessment of the impact of institutionalization in candidate selection on women’s political representation, we use advanced multivariate regression analysis. In this analysis, we put the possible impact of our main independent variable (institutionalization in candidate selection) in relation to the effects of other commonly suggested causes to women’s political representation: the electoral system (majoritarian or proportional, etc.), party system (one-, two- or multiparty system), etc. In other words, we carefully make use of necessary control variables.

The analysis, however, is not limited to estimating the impact of the *level* of institutionalization (i.e. the rule-boundedness); the actual content of the rules

themselves are also taken into account. For instance, the dataset includes information on, among other things, the level of centralization in the selection process, potential internal election systems for the selection of candidates, and the use of voluntary electoral quotas for women and other groups, etc. It may be the case that the level of institutionalization by itself does not impact positively on the number of women in parliament but that it needs to be combined with other aspects of candidate selection in order for it to have a positive impact. Therefore, we test for the possibility of interaction effects with other features of candidate selection. To give an example, it is possible that a relatively institutionalized procedure is mainly favorable to women if it is combined with a relatively centralized level of decision making that leaves little room for local power brokers to dominate the process (c.f. Zetterberg 2009; Guadagnini 1993). This project has a unique possibility to empirically address precisely these kinds of hypotheses – commonly put forward, but, so far, seldom put to the test.

In the third task, we add features of the overall political and societal context to the statistical analysis. Here, we explicitly examine whether and how the overall political context shapes the relationship between institutionalization and women's political representation (by testing for possible interaction effects of institutionalization in candidate selection and factors related to the political climate). Recent theoretical work on gender and candidate selection has paid attention to the possibility that the impact of certain candidate selection procedures is contingent on the political context in which they operate (e.g. Krook 2009); however, empirical as-

sessments are – to our knowledge – notably limited.

The third task is performed in two ways, of which one uses statistical analysis. By drawing on previous research, and by making use of data from the Quality of Government (QoG) research program, we add features of the overall political and societal context to the statistical analysis: the level of democracy, corruption levels, conflict levels, military spending, ethnic fractionalization, rule of law, the dominant religion etc. Here, we explicitly examine whether and how the overall political context shape the relationship between institutionalization and women's political representation (by testing for possible interaction effects of institutionalization in candidate selection and factors related to the political climate). For instance, it is possible that institutionalized procedures do not matter much for the representation of women in a country like Sweden, where low levels of corruption and a long history of peace contributes to a relatively gender equal political sphere; however, an institutionalization of party selection procedures in a country like Thailand might indeed increase the number of women in parliament, by diminishing the importance of having supporting large clientelist networks in order to be considered an attractive candidate (c.f. Bjarnegård 2009). Thus, a possible result may be that an increased institutionalization (or formalization) of candidate selection procedures contributes to closing gender gaps in some types of political climates, but not in others. Such a result would make an important contribution to the debate on how political parties shape the opportunities for women to be elected to political office.

A small-n analysis: four comparative case studies (the *Vetenskapsrådet* project)

To successfully complete the third task, we see a need to complement the large-n analysis with case studies. Closer empirical scrutiny is important in order to gain a more nuanced and contextualized understanding of how political contexts shape political preferences, and what the gendered implications are. Thus we will conduct four shorter field trips to four different countries in order to get a broad comparative view. The countries selected are Bolivia, Kenya, Georgia and Bangladesh. All four countries have relatively low proportions of women in parliament but the informal societal contexts have, at least partly, different bases. Whereas clientelism is important in all four countries, there are many accounts pointing to the fact that Bolivian politics is particularly dependent on a clientelist political system (e.g. Lazar 2004; Hadenius 2003). The grounds for political legitimacy in Kenya are more ethnically based (e.g. Ndegwa 1997; Hulterström 2004), whereas in post-Soviet Georgia incidences of civil war would suggest a stronger focus on the military (e.g. Cornell 2002; Hartzell and Hoddie 2003). Bangladesh has a history of repeated religious clashes between Muslims and Hindus and a rising Muslim fundamentalist movement. Religious matters also influence local political networks that often shut out women (e.g. Kabeer 1991; Riaz 2003). The case study selection enables contextually rich comparisons between a number of different types of societal informal institutions that might cause the political parties to favor male candidates ahead of female ones. For each country we examine the two biggest political parties, in order to be able to take possible identified differences in level of insti-

tutionalization in selection procedures into consideration. By doing so, it is possible to gain a closer understanding of how the overall political context might impact political parties differently.

The short field trips are planned to take approximately two weeks each. Through International IDEA, we have established contact with the researcher in charge of collecting the survey data and thus gained access to informants as well as to party representatives in the same parties included in the IDEA dataset. We want to complement the existing data that primarily focus on characteristics of the candidate selection with information on broader political concerns and how they affect candidate preferences. We will spend the first week of field studies in the capital, collecting written material (party rules, etc.) and interviewing informants and party representatives high up in the party hierarchy. Based on the information from the IDEA dataset, we will be able to take the discussion a step further and discuss how the characteristics of the candidate selection process interact with larger political preferences. These interviews will be pre-booked as far as possible. The second week will be spent identifying people lower down in the party hierarchy whose narratives of contextual considerations in candidate selection can function as a control of the picture given to us by centrally placed party officials. Interviews will be semi-structured and geared at understanding what guides the preferences of the party selectorates.

A potential problem with the case studies is the limited time that will be spent on each of them. However, we are well suited to get the most out of the short time we have at hand; both of us have worked extensively and successfully with interviews as a method of information gathering in

partisan contexts in developing countries (see e.g. Bjarnegård 2009; Zetterberg 2008). We are thus well acquainted with what the different stages – planning, carrying through and analyzing – of interviewing imply. We are also well aware of the limits of information gathering through interviewing. The IDEA-questionnaires, however, provide us with an unusually good starting point: with a large amount of information and existing contact persons, we will be able to focus exclusively on respondents and issues of direct interest to us. We are thus confident that the field trips are necessary and useful in order to gain a better understanding of the contextually shaped preferences of party selectorates and their gendered implications.

Conclusion

This article has presented the research strategies for two new and interrelated projects on the role of political parties for the gendered composition of national parliaments. By drawing on various bodies of literature, and employing a multi-method approach, we believe that the two research projects are able to contribute important theoretical and empirical insights regarding why political parties around the world still favor male candidates ahead of female ones – and thus why parliaments remain male dominated institutions that do not fulfill the international community's expectations of just social representation.

In conclusion, the results of the projects are likely to attract the attention of the international community of scholars working on gender and political representation as well as on political parties and candidate selection. They are also likely to have a broader societal relevance. It has

been suggested that political parties themselves might hold the key to a new style of politics, a style that might also open up new possibilities for women in politics. This key is often suggested to be the institutionalization of candidate selection procedures. The proposed research project breaks new ground by assessing this very suggestion. The results should therefore be of great interest to international actors who are supporting the strengthening of political parties as well as women acting within the realm of representative democracy.

References

- Bjarnegård, Elin. 2009. *Men in Politics: Revisiting Patterns of Gendered Parliamentary Representation in Thailand and Beyond*, Ph.d. dissertation. Uppsala: Department of Government, Uppsala University.
- Caul Kittilson, Miki. 2006. *Challenging parties, changing parliaments: women and elected office in contemporary Western Europe*. Columbus: The Ohio State University Press.
- Cornell, Svante. 2002. "Autonomy as a Source of Conflict: Caucasian Conflicts in Theoretical Perspective." *World Politics* 54 (2):245-76.
- Dollar, David, Raymond Fisman, and Roberta Gatti. 2001. "Are Women Really the 'Fairer' Sex?" *Corruption and Women in Government*. *Journal of Economic Behavior and Organization* 26 (4):423-9.
- Escobar-Lemmon, Maria, and Michelle M. Taylor-Robinson. 2008. "How do Candidate Recruitment and Selection Processes Affect Representation of Women?" In *Pathways to Power: Political Recruitment and Candidate Selection in Latin America*, ed. P. Siavelis and S. Morgenstern. Pennsylvania State University Press.
- Field, Bonnie N., and Peter M. Siavelis. 2008. "Candidate Selection Procedures in Transitional Politics: A Research Note." *Party Politics* 14:620.
- Freidenvall, Lenita. 2006. *Vägen till Varumän damernas. Om kvinnorepresentation, kvotering och*

- kandidaturval i svensk politik 1970-2002*. Stockholm: Department of Political Science, Stockholm University.
- Gallagher, Michael, and Michael Marsh, eds. 1988. *Candidate Selection in Comparative Perspective. The Secret Garden of Politics*. London: SAGE.
- Goetz, Anne Marie (2007) Political Cleaners: Women as the New Anti-Corruption Force? *Development and Change* 38 no. 1: 87-105.
- Guadagnini, Marila. 1993. 'A 'Partitocrazia' Without Women: the Case of the Italian Party System.' In *Gender and Party Politics*, ed. J. Lovenduski and P. Norris. London: SAGE.
- Gunther, Richard, and Larry Diamond. 2003. 'Species of Political Parties: A New Typology?' *Party Politics* 9 (2):167-99.
- Hadenius, Axel. 2003. *Decentralisation and democratic governance: experiences from India, Bolivia and South Africa*. Stockholm: Utrikesdepartementet.
- Hartzell, Caroline, and Matthew Hoddie. 2003. 'Institutionalizing Peace: Power Sharing and Post-Civil War Conflict Management?' *American Journal of Political Science* 47 (2):318-32.
- Helmke, Gretchen, and Steven Levitsky. 2004. 'Informal Institutions and Comparative Politics: A Research Agenda.' *Perspectives on Politics* 2 (4):725-40.
- Hulterström, Karolina. 2004. *In Pursuit of Ethnic Policies. Voters, parties and policies in Kenya and Zambia*. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis.
- Kabeer, Naila. 1991. 'The Quest for National Identity: Women, Islam and the State in Bangladesh.' *Feminist Review* (37):38-58.
- Krook, Mona Lena. 2009. 'Beyond Supply and Demand: A Feminist-Institutional Theory of Candidate Selection.' *Political Research Quarterly* 63 (4): 707-20.
- Lawless, Jennifer L, and Richard L Fox. 2005. *It takes a candidate: Why women don't run for office*. New York: Cambridge University Press.
- Lazar, Sian. 2004. 'Personalist Politics, Clientelism and Citizenship: Local Elections in El Alto, Bolivia.' *Bulletin of Latin American Research* 23 (2):228-43.
- Lieberman, Evan S. 2005. 'Nested Analysis as a Mixed-Method Strategy for Comparative Research.' *American Political Science Review* 99 (3): 435-452.
- Lovenduski, Joni. 2005. *Feminizing Politics*. Cambridge: Polity Press.
- Lovenduski, Joni, and Pippa Norris. 1993. *Gender and Party Politics*. London: SAGE.
- Melander, Erik. 2005. 'Political Gender Equality and State Human Rights Abuse.' *Journal of Peace Research* 42 (2):149-66.
- Ndegwa, Stephen N. 1997. 'Citizenship and Ethnicity: An Examination of Two Transition Movements in Kenyan Politics.' *American Political Science Review* 91:599-616.
- Norris, Pippa. 1996. 'Legislative Recruitment.' In *Comparing Democracies: Elections and Voting in Global Perspective*, ed. L. LeDuc, R. G. Niemi and P. Norris. Thousand Oaks, London, New Delhi: Sage Publications.
- Norris, Pippa, and Joni Lovenduski. 1995. *Political Recruitment. Gender, race and class in British parliament*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Peters, Guy B. 2005. *Institutional Theory in Political Science. The 'New Institutionalism'*. London, New York: Continuum.
- Rahat, Gideon, and Reuven Y. Hazan. 2001. 'Candidate Selection Methods: An Analytical Framework.' *Party Politics* 7 (3):297-322.
- Randall, Vicky, and Lars Svåsand. 2002. 'Party Institutionalization in New Democracies.' *Party Politics* 8 (5).
- Riaz, Ali. 2003. "'God Willing': The Politics and Ideology of Islamism in Bangladesh." *Comparative Studies of South Asia, Africa and the Middle East* 23 (1-2):301-20.
- Siavelis, Peter M, and Scott Morgenstern, eds. 2008. *Pathways to Power. Political Recruitment and Candidate Selection in Latin America*. University Park, PA: The Pennsylvania State University Press.
- WB (2001) *Engendering Development through Gender Equality in Rights, Resources and Voice*. Oxford: Oxford University Press.
- Zetterberg, Pär (2008) The Downside of Gender Quotas? Institutional Constraints on Women in Mexican State Legislatures. *Parliamentary Affairs*, 61 (3):442-460
- Zetterberg, Pär (2009) *Engineering Equality? Assessing the Multiple Impacts of Electoral Gender Quotas*. PhD dissertation. Uppsala: Department of Government, Uppsala University.

Jämlika arbetsplatser i en ojämlik värld. En studie av vad som befrämjar könsmässig och etnisk jämlikhet på svenska arbetsplatser

KRISTINA BORÉUS¹

Övergripande syfte och specifika mål

Jämlikhet i lön för lika arbete och lika möjligheter till befordran är temat för denna studie som bidrar till att belysa förutsättningar för jämlikhet på ett av de viktigaste områdena i de flesta vuxnas liv: arbetets. Varför studera jämlikhet? Ett svar är att möjligheten att uppnå jämlika positioner inom samhällets hierarki, givet lika kvalifikationer, för de flestas moraliska intuitioner framstår som ett nödvändigt (men kanske inte tillräckligt) villkor för ett rättvist samhälle. Man kan med Rawls (1999: 25) hävda att ”[r]ättvisa är den främsta dygden för ett samhälles institu-

tioner, precis som sanning är den främsta dygden för ett tankesystem”. Ett annat motiv är att samhällsforskningen vet mycket om ojämlikhetens mönster, men mindre om hur ojämlikhet uppstår i konkreta sammanhang. Samhällsvetenskapen vet än mindre om jämlikhetens förutsättningar. Forskning om ojämlikhet i arbetslivet mellan såväl invandrade och infödda, som mellan kvinnor och män, är exempelvis väletablerade fält. Trots detta är studier av vad som utmärker *jämlika* organisationer mycket ovanliga.

Både svensk (le Grand, Szulkin & Tåhlin 2001) och internationell forskning (Leicht 2008) visar att kvinnor (jämfört med män), respektive personer med utländsk bakgrund (jämfört med svensk), tenderar att få lägre lön för samma eller likvärdiga jobb och ha sämre möjlighet till avancemang, givet samma formella meriter (Ibarra 1995; Neergaard 2002). Personer med liknande meriter som rekryteras till samma arbetsplats stratifieras med tiden till skilda banor i organisationshierarkin (Carter 2003). Hur kommer det sig att vissa arbetsplatser ändå är nästan jämlika, trots att de verkar i en ojämlik omgivning? I projektet kommer vi att jämföra en arbetsplats som är mer jämlik med en som är ojämlik vad gäller löner och fördelning av befattningar för kvinnor och män, samt personer med utländsk respektive svensk bakgrund. Centralt för studien är den jämlika organisationen, medan den ojämlika används som referenspunkt. Vi kommer att undersöka betydelsen av humankapital (formell utbildning, språkkunskaper, arbetslivserfarenheter och senioritet), socialt kapital (tillgång till ett resursrikt socialt nätverk bland organisationens anställda och utanför arbetsplatsen) (Beh-toui & Neergaard 2010; Bourdieu 2001), samt av de sociala praktiker inom vilka kapitalbildningen sker (Jenkins 1986), däri-

1 Kristina Boréus är verksam vid Statsvetenskapliga institutionen, Stockholms universitet.

E-post: kristina.boreus@statsvet.su.se
Övriga medlemmar i projektgruppen är Alireza Beh-toui, institutet för forskning om Migration, Etnicitet och Samhälle (REMESO), Linköpings universitet och Centrum för forskning om internationell migration och etniska relationer (CEIFO), Stockholms universitet, Anders Neergaard, REMESO, samt Soheyla Yazdanpanah, Ekonomiskhistoriska institutionen, Stockholms universitet.

bland diskursiva praktiker. Forskningsfrågorna är följande:

1. Hur värderas formella meriter för lönesättning och befordran på den jämlika respektive den ojämlika arbetsplatsen, dvs. vilken betydelse har innehav av humankapital?

2. Vilka kunskaper eller egenskaper värderas som arbetsplatspecifik kompetens och meriter på respektive arbetsplats, dvs. vad kan utnyttjas som humankapital?

3. Vad är effekten av innehav av socialt kapital för löne- och karriärutveckling på respektive arbetsplats – hur spelar det in vid löneförhandlingar, fördelning av in-utbildningsplatser och befordran?

4. Finns skillnader i möjligheter för personer i de olika grupperna (kvinnor och män, in- och utlandsfödda) att samla socialt kapital på de två arbetsplatserna?

5. Kan värdering av kunskaper och egenskaper, och följaktligen grunder för lönesättning och fördelning av arbetsuppgifter, förklaras utifrån lokala diskurser och andra sociala praktiker kopplade till konstruktion och förståelse av vad som är manligt och kvinnligt, svenskt eller inte svenskt, på respektive arbetsplats?

Områdesöversikt

Forskning om ojämlikhet inom arbetslivet är ett väletablerat fält. En central tidig inriktning – humankapitalansatsen – har förklarat skillnader i lön och befattningar mellan olika grupper med hjälp av humankapital, dvs. individers utbildning, kunskaper, arbetslivserfarenhet och senioritet. Parallellt med denna forskning har funnits klass- eller socioekonomiska perspektiv som betonat att utbildning och meriter reproduceras inom familj, grupper och klasser. Inom båda dessa inriktningar har det vuxit fram en förståelse för

att även genus och etnicitet är viktiga för att förstå ojämlikhet inom arbetslivet.

Humankapitalansatsen har kommit att kompletteras med ett diskrimineringsperspektiv (Becker 1964). Denna forskning har lyft fram de gap som kvarstår efter kontroll för produktivitetsrelaterade egenskaper (dvs. innehav av humankapital) mellan individer och grupper. Även om en ofta använd förklaring är att metoderna inte är tillräckligt precisa för att fånga humankapitalvärdering, så finns det teoretisk stöd för att såväl preferensdiskriminering (Becker 1957) som statistisk diskriminering (Phelps 1972) förekommer. I linje med detta har studier på registerdata lyft fram att återstående skillnader kan tolkas som indikatorer på diskriminering (le Grand & Szulkin 2002; Meyersson-Milgrom, Petersen & Snartland 2001).

Generellt påvisar dessa studier ett gap där diskriminering kan vara en central faktor. Begränsningen i de statistikbaserade studierna är deras osäkerhet i att kausalt förklara relationer och diskutera processor – dvs. hur diskrimineringen uppstår (eller varför den ibland inte uppstår).

Annan forskning har däremot inriktats på faktorer som spelar roll för uppkomsten av ojämlikhet och diskriminering. Seidel m.fl. (2000) skriver om hur kvinnor och invandrade arbetare kan få sämre prestationsomdömen av sina chefer och därigenom långsammare löne- och utvecklingsmöjligheter. Hultin & Szultin (2003) visar att chefens kön spelar roll för löneutvecklingen för kvinnor och män. Hur anställda inom olika organisationer upplever diskriminering av kvinnor eller personer med utländsk bakgrund har också studerats i organisationsforskningen. Svenska exempel är Wahl (1992) och Behtoui & Neergaard (2009).

Vidare har forskningen inriktats på formella och informella sociala praktiker – de

mönster människor följer i tal och handling – på och utanför arbetsplatserna, som kan ge upphov till ojämlikhet. När ett eftertraktat yrke är befolkat av en grupp, blir det väldigt svårt för en outsider att uppfylla kriterierna för att passa in i dessa positioner, just på grund av de informella praktikerna på arbetsplatsen. Lindgren (1985) visar hur kvinnor som minoriteter bemöttes på två mansdominerade arbetsplatser i Sverige, där de ofta fann sig sittande utan meningsfulla och meriterande arbetsuppgifter. Pettersson (1996) jämför två industriarbetsplatser, en mansdominerad där kvinnor kom in och en kvinnodominerad där män gjorde entré. Männen gjorde snabbt karriär på den kvinnodominerade arbetsplatsen och fick högre lön, medan kvinnorna på den mansdominerade tilldelades de minst kvalificerade jobben och lägre lön.

Alvesson & Billing (1997) rapporterar om en studie av tre organisationer med olika organisationskulturer, dvs. olika sociala praktiker, som gav olika möjlighet för män och kvinnor.

Lindgren (1992) studerade tre subkulturer i en klinik med undersköterskor, sjuksköterskor och läkare och hur föreställningen om manlighet/kvinnlighet, samt kunskap och ansvarsområde samspelade både formellt och informellt och hur klass och kön interagerade i kontexten. Jenkins (1986), som analyserar informella regler för hur man handlar, talar och interagerar på en specifik arbetsplats, skiljer mellan ”ändamålsenlighet” (*suitability*) för att beskriva funktionellt specifika kriterier såsom utbildning, erfarenhet och fysik, å ena sidan, och å andra sidan ”godtagbarhet” (*acceptability*), mer diffusa och svårdefinierbara egenskaper. De senare benämns ofta ”social kompetens”, ”samarbetsförmåga” eller ”gott intryck” (Knocke 2003). Jenkins (1986) visar hur

bedömningar i selekteringen av sökande byggde in föreställningar om ”svarta” när de sorterades bort.

I genusvetenskaplig forskning har begreppet *homosocialitet* utvecklats för att förklara hur män umgås med män, vilket ofta resulterar i att män väljer andra män för högre positioner (Holgersson 2003). I Sverige har bl.a. Knocke m.fl. (2003) introducerat begreppet *etnosocialitet* som en etnifierad version av homosocialitet. Begreppet könsmärkning (jmf. engelskans ”sex and race typing”) betonar hur positioner värderas genom att de kopplas till en ”normal” innehavare. Den mesta forskningen har ägnats åt hur mindre kvalificerade jobb knyts till kvinnor eller invandrare (Tomaskovic-Devey 1993). Baude (1992) visar hur tillverkningsarbete och förpackningsarbete tilldelades män respektive kvinnor. Schierup & Paulson (1994) visar hur föreställningar om invandrare och om olika etniska gruppers lämplighet för olika sysslor bidrar till befattningsfördelningen.

Enstaka studier baserade på diskursanalys har synliggjort hur kompetens och positivt värderade egenskaper konstrueras inom lokala diskurser på arbetsplatser. Här är fokus på de språkliga praktikerna i sig (diskurser), med en betoning på hur dessa praktiker påverkas av och påverkar ickespråkliga praktiker. Hur arbetsplatsens diskurs avgör att män är överordnade i organisationen är en forskningsinriktning med Ferguson (1984) som föregångare. Utgångspunkten är att underordnade grupper har varit exkluderade från den offentliga sfären, varför deras erfarenheter och röster nedvärderades i denna diskurs. En sådan diskursiv underordning leder även till en underordnad position på arbetsplatser. Underordnade grupper internaliserar de dominanta och existerande diskurserna och blir delaktiga i underord-

ningsprocessen (Bourdieu 2001). Pringle (1989), som studerade relationen mellan chefer och sekreterare i en byråkratisk organisation, visar hur diskursen om sexualitet i den rationella byråkratin (som en manlig konstruktion) tilldelade män och kvinnor olika roller. Ressler (1985) studerade olika arbetskategorier i en statlig myndighet i Sverige och visade hur möjlighet för rörlighet uppåt var betingad av individens genus. I en ny företagsundersökning uppmärksammar Boréus & Mörkenstam (2010) betydelsen för lönesättning och könsarbetsdelning av vad som framställs som kvinnligt eller manligt eller hur "invandrare" diskuteras.

Ett inslag i den sociala praktiken som framstår som viktig sedan Granovetters (1973) klassiska studie är förekomsten av sociala nätverk. I nyare forskning har den teoretiska utvecklingen riktats in på begreppet socialt kapital, som överlappar och utvecklar förståelsen av betydelsen av sociala nätverk. Betydelsen av rekryteringskanaler (om man är anställd via sociala nätverk eller formella kanaler till organisationen) är ett exempel. Kvinnor och invandrare tenderar att använda sociala nätverk i mindre utsträckning än män och svenskfödda när de skaffar ett arbete (Behtoui 2008). När man använt sig av sitt sociala nätverk för anställning har man samtidigt god information om lönenivån och kan förhandla fram en bra utgångslön. Integrationen på arbetsplatsen sker mycket snabbare och smidigare när man redan har etablerade kontakter i organisationen (Coverdill 1998). En annan aspekt av det sociala kapitalet är mentorskap, tillgång till internutbildning och utvecklingsprogram, allt av betydelse för att individer från underordnade grupper ska kunna avancera. Hur överordnade uppmuntrar sina medarbetare att söka en tjänst och hjälper dem med bra referenser och infor-

mation är dokumenterat i t.ex. Smith (1980) om läkare; Carter m. fl. (1999) om universitet och den akademiska världen och i svenska sammanhang om betydelsen av mentorer för kvinnor för att göra karriär på arbetsplatser (se t.ex. Holgersson & Höök 1995; Höök 1995; Höök 2001). Den senaste utvecklingen av teorin om socialt kapital understryker betydelsen av innehavet av sådant kapital för anställdas karriärvägar (Burt 1992; Kilduff & Tsai 2003). Behtoui & Neergaard (2010) visar i en studie av ett svenskt industriföretag hur kvinnor och män, samt invandrade och infödda, på grund av olika arbetsrelaterade och personliga kontakter i organisationen hade olika tillgång till socialt kapital, vilket innebar resurser för information och professionell rådgivning eller socialt stöd. Detta påverkade deras lön och position inom företaget.

Sammanfattningsvis har tidigare forskning visat att det är olika mekanismer och strategier som skapar ojämlikhet i löner och karriärer för outsiders, dvs. grupper som traditionellt inte befunnit sig i en maktposition på arbetsplatserna. Det man velat förklara är hela tiden ojämlikhet, snarare än jämlikhet. Många olika aspekter på och utanför arbetsplatser har belysts men det saknas en helhetlig förståelse av hur sociala praktiker på arbetsplatser bidrar till ojämlikhet eller jämlikhet. Bland lovande inriktningar vill vi peka ut studier med diskursanalytisk inriktning (ännu i sin linda) och de som fokuserat tillgången till socialt kapital.

Projektbeskrivning

Utifrån befintlig kunskap om arbetsmarknadens ojämlikhet och ojämlikhetsmekanismer, är vi här intresserade av att studera förutsättningarna för (mer) jämlikhet på arbetsplatser. Hur kommer det sig att

vissa arbetsplatser är mer jämlika, trots att de verkar i en ojämlik omgivning?

Teoretiska utgångspunkter för projektet och dess delstudier

Projektet förhåller sig till och bygger vidare på den forskning som presenterats i områdesöversikten ovan. Studien är designad som tre delstudier: en enkätstudie, en etnografisk studie med intervjuer och deltagande observation, samt en diskursanalytisk studie. En första teoretisk utgångspunkt är iakttagelsen att ojämlikhet i innehav av humankapital bara delvis kan förklara ojämlika utfall i löner och karriärmöjligheter och att vi därför bör samla information även om andra individuella resurser. En viktig fråga är hur det går till att vissa kunskaper och färdigheter, exempelvis språkkunskaper, kan värderas som resurser och växlas in i hög lön och befordran på en arbetsplats, medan andra kunskaper inte kan det. Ibland är detta uppenbart utifrån de krav som arbetsuppgifterna ställer, men ibland är så inte fallet. Examina, kunskaper, arbetslivserfarenheter och andra färdigheter värderas inom ramen för specifika sociala praktiker och värderas därmed olika i skilda kontexter. Som Bourdieu (2001: 110) uttrycker det; ”Utbildningsmeriter fungerar aldrig perfekt som valuta. De är aldrig helt skilda från sina innehavare: deras värde ökar i förhållande till värdet av deras bärare.” Såsom formella meriter kan värderas olika beroende på vem som besitter dem, kan kunskaper som är till stor nytta på en arbetsplats bli osynliga när lön ska sättas eller befattningar fördelas. Boréus & Mörkenstam (2010) visar t.ex. hur invandrade anställdas goda kunskaper i de språk som deras kunder talade – kunskaper de använde dagligen – inte värderades i lönesättningen. Däremot föreföll ledningen

belöna svenska talat som modersmål. De sociala praktiker som påverkar vad som värderas av kunskaper och egenskaper bör därför fokuseras i forskningen. I vårt projekt är det den etnografiska och den diskursanalytiska delstudien som gör detta.

En andra utgångspunkt är den vikt forskningen kommit att ge innehavet av socialt kapital. Tillgången till socialt kapital hos olika anställda undersöks i detta projekt med hjälp av enkätstudien. Men själva processen av hur socialt kapital reproduceras, utvecklas och förändras på en arbetsplats är ännu i liten grad studerad: vi vet alltför lite om hur de lokala praktiker på arbetsplatser bidrar till att vissa framgångsrikt samlar på sig socialt kapital och andra inte.

Möjligheten att effektivt bygga upp ett socialt kapital, gångbarheten av olika formella meriter och ackumulering av arbets-specifika kunskaper formas till en betydande del i språkliga och andra praktiker på arbetsplatserna, men även i det omgivande samhället (Flap & Völker 2004; Jenkins 1986). Därför tar detta projekt ytterligare ett steg jämfört med forskning som enbart undersöker effekten för en anställd av att inneha olika typer av kapital: vi avser studera även själva ”kapitalbildningsprocessen”. Detta görs framför allt med hjälp av den etnografiska studien.

En tredje teoretisk utgångspunkt är att det är nödvändigt att studera sociala praktiker på enskilda arbetsplatser på ett brett sätt för att förstå jämlika och ojämlika utfall och att språkliga praktiker är väsentliga. Praktikerna gäller både regler och umgängesformer på arbetsplatserna och de lokala diskurserna. Här utgår vi från kritisk diskursanalys. I denna forskningsansats utgör diskurser de mer eller mindre medvetna reglerna för hur vi kategoriserar och talar om något ämne i ett visst sam-

manhang (Fairclough 1992; Reisigl & Wodak 2001). Löne- och befodringspraktikerna ser vi genom den etnografiska delstudien som en process av förhandling och görande (*doing*), och genom den diskursanalytiska delstudien som skapande av organisationsspecifika samtalsordningar.

Uppläggning, metod och genomförande

En stor del av forskningen kring rekrytering och lönesättning har studerat hela eller en delmängd av arbetsmarknaden, medan vi vill studera processer i två organisationer (Ibarra 1993). Detta innebär begränsade generaliseringsmöjligheter, men ger samtidigt en mängd fördelar då utfall kan kopplas till konkreta praktiker. Att fånga kapitalbildningsprocesser, samt hur dessa relaterar till jämlikhet eller ojämlikhet, förutsätter en fallstudieinriktad och därmed mer djupgående forskningsdesign (Byrne & Ragin 2009; Ragin & Becker 1992). Utgångspunkten är att förstå och analysera en jämlik arbetsplats genom att jämföra den med en mer ojämlik. Vi kommer att välja två större arbetsplatser, där den ena ska vara så jämlik som möjligt ifråga om lönestruktur och befattningsfördelning, medan den andra skall vara ojämlik. I övrigt kommer vi att välja företag som så långt möjligt liknar varandra avseende bransch, sektor och placering. Att finna passande arbetsplatser och få tillåtelse att genomföra studier på dem kan erbjuda vissa problem. Samtidigt har vi genom tidigare forskning (Yazdanpanah 2008; Behtoui & Neergaard 2009; 2010; Boréus & Mörkenstam 2010) såväl erfarenhet av att komma in på arbetsplatser som att via offentliga dokument och kontakter kunna analysera organisationers karaktär. Vi kommer bl.a. att använda oss

av lönekartläggningar och uppgifter om andelen chefer med invandrarbakgrund och kvinnliga chefer, samt jämställdhets- och mångfaldsplaner för att göra urvalet. Därutöver finns ett antal företag (info-torg, företagsfakta etc.) som säljer information (om chefer, styrelseledamöter, bokslut, m.m.) på företag. Slutligen, efter att ha forskat inom närliggande områden, har vi utvecklat kontaktnät av professionella som arbetar med jämställdhets- och mångfaldsarbete inom organisationer.

Den metodologiska designen av projektet är triangulerande delstudier (Goetz & LeCompte 1984). Syftet med metodologisk triangulering är inte att producera en ”bättre” sanning utan att förhoppningsvis nå fram till kommunicerande analyser av snarlika fenomen (Silverman 1993). Nedan utvecklar vi mer utförligt delstudierna.

1. I den första delstudien kartläggs med enkät de anställdas demografiska och socioekonomiska bakgrund, samt deras humankapital och sociala kapital på de båda arbetsplatserna. Enkätstudien är nödvändig för besvarandet av forskningsfrågorna 1) och 3) (se avsnittet ”Övergripande syfte och specifika mål”). Enkätundersökningen kompletteras med registerdata från SCB, bl. a. föräldrarnas födelseland, eventuellt invandringsår, utbildningsnivå, samt avgångsbetyg från grundskola och gymnasium. Delstudien avser mäta effekten av resurser som finns inom individens sociala nätverk eller socialt kapital (som oberoende variabel) på lön eller status på arbetsplatsen (som beroende variabler) givet kontroll för andra individuella egenskaper såväl tillskrivna (kön, ålder, födelseland, föräldrarnas sociala bakgrund) som förvärvade (utbildning och arbetslivserfarenheter).

För att mäta individernas sociala kapital kommer vi att använda oss av *name genera-*

ting method (Campbel, Marsden & Hurlbert 1986; Lin 2001; Burt 1992) vilken i mycket liten utsträckning använts på svensk empiri (Behtoui & Neergaard 2010). Ett alternativ är *position generating method* (Lin & Erickson 2008). I *name generating method* får respondenterna frågor kring sina arbetsplats- och vänskapsnätverk. De svarar på frågor kopplade till dem de urskiljer som de tre närmsta individerna på arbetsplatsen vad gäller arbetslivsrelaterade aspekter, respektive vänner i övrigt. Enkätfrågorna genererar demografisk och socioekonomisk information om varje kontakt, bl. a. personens kön, ålder, etnicitet, högsta utbildningsnivå, hierarkisk ställning och jobb.

När det gäller kontrollvariabler kommer vi att göra en distinktion mellan olika utlandsfödda som (om än grovt) speglar skillnader i ”stigma”. Utöver personer med svensk bakgrund kommer vi att använda oss av NW (North Western) som i mindre grad utsätts för stigma och ONW (Outside North Western) som i högre grad stigmatiseras. Vi vet från tidigare forskning att den ena gruppen har en sämre position på arbetsmarknaden och är mer utsatt för diskriminering (le Grand & Szulkin 2002; Behtoui & Neergaard 2009).

Vi kommer därutöver att fråga individen om eventuellt medlemskap i facklig organisation, politiskt parti, religiöst samfund, samt andra intresseorganisationer (såsom Amnesty, Hem och skola, Röda Korset). Här vill vi testa effekten av medlemskap i dessa organisationer på individens samlade sociala kapital.

2. Den andra delstudien är baserad på etnografisk metod och är nödvändig för att besvara forskningsfrågorna 2, 4 och 5. Med hjälp av semistrukturerade intervjuer och deltagande observation syftar delstu-

dien till att fånga hur kompetens görs inom organisationen. Vi är influerade av *doing*-perspektivet som utvecklats inom feminism och etnicitetsforskning (Acker 2006; West & Zimmerman 1987). Betoningen är här hur relationer är centrala i att koppla egenskaper och föreställningar till bärarnas värde.

Halvstrukturerade intervjuer med anställda och chefer genomförs. Syftet är att förstå hur anställdas första lön förhandlas fram och enligt vilka kriterier anställda får en god löneutveckling (Jenkins 1986), samt hur anställda väljs för vidareutbildning och vilka meriter som anses nödvändiga och önskvärda för olika befattningar (Schierup & Paulson 1994). Av intresse är om de färdigheter som pekas ut tenderar att gynna vissa grupper. Gynnar exempelvis värderingen av kunskaper i svenska talat/skrivet som modersmål, respektive kunskaper i andra språk, anställda med olika bakgrund?

Etnografisk metod utnyttjas för att fånga hur genus och etnicitet görs och förhandlas i den konkreta arbetsvardagen (Acker 2006; Fenstermaker & West 2002). Genom att delta i lönesamtal, utvecklingsamtal och löneförhandlingar och följa tillsättningsprocesser för tjänster studerar vi hur värden uttrycks, förhandlas och beslutas inom organisationerna. Från tidigare studier framstår kaffepauser och luncher som centrala platser för hur sociala relationer görs och upprätthålls. Vem pratar med vem, hur sitter man och på vilka sätt smyger sig värderingar om arbetsinsatser och kompetenser in på dessa platser?

3. Den tredje delstudien är inte på samma sätt kopplad till de enskilda individerna som delstudie två. Här står istället diskurser i fokus. Denna delstudie är framför allt kopplad till den femte forskningsfrågan. I

vilken grad kännetecknas en jämlik arbetsplats jämfört med en ojämlig, av speciella sätt att tala och skriva om personer som kategoriseras på olika sätt? Kan jämlikhet inom en arbetsplats förklaras med den lokala diskursen, exempelvis med vilka idéer som överskrider föreställningar om köns-specifika arbetsuppgifter, vilka kategoriseringar av människor som används, eller genom att inkluderande och jämlika representationer av invandrade personer regelbundet kommer till uttryck?

Till grund för denna del av undersökningen kommer vi att använda oss av fokusgruppsintervjuer, men även organisationsdokument som årsredovisningar, hemsidor och interna policydokument, samt intervjuerna från delstudie två. Det som fokuseras är bl. a. i vilka sammanhang personer delas in i olika kategorier (som "svensk" och "invandrare", som man och kvinna) och vad som associeras med personer i dessa kategorier.

Även om olika forskare har huvudansvar för varje delstudie (Behtoui för den första, Neergaard och Yazdanpanah för den andra och Boréus för den tredje) kommer hela forskargruppen att arbeta tillsammans i alla tre. Samma två organisationer kommer ju att studeras med samma angreppssätt. På så vis blir studien integrerad.

Tidsplan

De första 6 månaderna är en uppstartfas då vi lokaliserar företag, utvecklar enkäter och intervjuguide, koordinerar delstudierna och läser in oss på viss kompletterande litteratur. Under det följande året genomförs empirinsamlingen vad gäller enkät (inkl. etikprövning och koppling av registerdata), intervjuer (inkl. transkribering och ev. uppföljning) och av relevanta organisationsdokument. Det följande året

används åt analys, koordinering av delstudiernas forskningsresultat, samt författande av arbets- och konferenspapers. Sista halvåret kommer helt att ägnas åt skrivande och publicering. Vi hoppas kunna producera minst tre referee-bedömda tidskriftsartiklar, en gemensam monografi (ev. med inslag av antologi) samt en populärvetenskaplig sammanfattning av centrala och för avnämare viktiga resultat.

Betydelse för forskningsområdet

Tre aspekter av projektet skiljer det från tidigare forskning och kan bidra till kunskapsutvecklingen. Den första är att det som studerats i tidigare forskning huvudsakligen är vad som resulterar i ojämlikhet i arbetslivet. Av att vi känner till ett flertal faktorer som leder till ojämlikhet (se områdesöversikten) följer inte nödvändigtvis att vi vet vad som genererar jämlikhet. Detta projekt fördjupar just frågan om hur jämlikhet uppstår och återskapas.

Den andra aspekt som skiljer denna studie från de flesta tidigare är att vi tar steget från att undersöka om olika typer av kapital (humankapital, socialt kapital) spelar roll, till förutsättningarna för "kapitalbildningen", dvs. förutsättningarna för att exempelvis utbildning eller språkkunskaper ska kunna kapitaliseras, och förutsättningarna för att personer som tillskrivs olika grupptillhörighet ska kunna utveckla sitt sociala kapital på arbetsplatsen.

Den tredje aspekt som skiljer denna studie från tidigare forskning är att forskargruppen, genom kompletterande kompetenser, kan använda en bred kombination av metoder som bör ge en speciellt helhetsbild av vad som pågår på de båda arbetsplatserna. Över huvud taget är det ont om fallstudier av enskilda arbetsplatser med syfte att studera jämlikhet/

ojämlikhet och vi känner inte till någon som kombinerar dessa olika metoder.

Andel av projektkostnader

Hela projektkostnaden söks från VR. Vi går samtidigt in med ansökningar till FAS och RJ.

Internationellt och nationellt samarbete

Gruppen har anknytning till två multidisciplinära miljöer med specifik inriktning mot IMER-frågor, där både kvalitativa och kvantitativa metoder används: Ceifo, Centrum för forskning om internationell migration och etniska relationer, Stockholms universitet och REMESO, Institutet för forskning om Migration, Etnicitet och Samhälle, Linköpings universitet.

Ceifo är partner till det internationella forskningsnätverket IMISCOE som ger möjlighet till kontakter mellan forskningsmiljöer i olika europeiska länder. Genom deltagandet i IMISCOEs möten och konferenser och aktivt deltagande i arbetsmarknadsgruppen inom nätverket, har vi etablerat goda kontakter med andra europeiska forskare inom samma fält.

REMESO samlar forskare från tema Etnicitet, IEI (Institutionen för ekonomisk och industriell utveckling), samt Centrum för kommunstrategiska studier. Där bedrivs relevant forskning kring arbetsmarknad, genus och etnicitet. REMESO är tillsammans med SULCIS, Stockholms universitet, de två ledande miljöerna för forskning kring arbetsmarknad och etnicitet i Sverige (och de har aktivt vetenskapligt samarbete). REMESO, som har Nordens enda forskarskola kring migration, etnicitet, arbetsliv och samhäl-

le, har ett internationellt kontaktnät med forskare inom samma och närliggande forskningsfält, vilket bl. a. betyder besök av många internationellt etablerade forskare samt workshops/konferenser av hög kvalitet.

Både den statsvetenskapliga och den ekonomiskhistoriska institutionen vid Stockholms universitet är starka genusforskningsmiljöer, från vilka projektet kan dra nytta.

Etiska överväganden

Användandet av olika metoder för empiriinsamling i kombination med att delar av studiens huvudfrågor är av känslig karaktär innebär behov av en utvecklad forskningsetik. Projektet tillämpar ”Forskningsetiska principer i humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning” (ISA 2001; Vetenskapsrådet 2010). Vi har god kännedom sedan tidigare projekt om lagen (2003: 460) när det gäller etikprövning av forskning om människor. Särskilt viktigt är det då projektet studerar grupper som befinner sig i en utsatt position. Detta aktualiserar ett förfarande som garanterar respondenternas samtycke och anonymitet. Konkret betyder det att vi inför samtliga intervjuer tydligt informerar om studiens syfte och begär tillstånd av individer som ingår i studien. I samband med detta garanteras informanternas anonymitet och att uppgifter behandlas strikt konfidentiellt. Projektets etiska riktlinjer innebär möjlighet för informanterna att även efter intervjun avbryta sin medverkan. Vi har i samband med tidigare anslag fått våra projekt etikprövade och godkända. SCB, som avses kontrakteras för enkätstudien, gör därtill en egen etikprövning.

Referenser

- Acker, Joan, 2006. "Inequality Regimes: Gender, Class, and Race in Organizations", *Gender & Society* 20, s 441-464.
- Alvesson, Mats & Yvonne Due Billing, 1997. *Understanding gender and organizations*. London: Sage.
- Baude, Annika, 1992. *Kvinnans plats på jobbet*. Stockholm: SNS, Arbetslivscentrum.
- Becker, Gary, 1957. *The Economics of Discrimination*. Chicago: University of Chicago Press.
- Becker, Gary Stanley, 1964. *Human capital: a theoretical and empirical analysis, with special reference to education*. Chicago: University of Chicago Press.
- Behtoui, Alireza, 2008. "Informal Recruitment Methods and Disadvantages of Immigrants in the Swedish Labour Market", *Journal of Ethnic and Migration Studies* 34, s 411-430.
- Behtoui, Alireza, 2010. "Social capital and wage differentials between immigrants and natives", *Work, Employment and Society*.
- Behtoui, Alireza & Anders Neergaard, 2009. "Perception of discrimination in recruitment and place of work", *Journal of Immigrant and Refugee Studies* 7, s 347-369.
- Boréus, Kristina & Ulf Mörkenstam, 2010. *Spjälorna i buren. En arbetsplatsstudie av ojämlikhet mellan kvinnor och män, invandrade och infödda*. Lund: Studentlitteratur.
- Bourdieu, Pierre, 2001. "The Forms of Capital", s 96-111 i *The sociology of economic life*. Boulder and Oxford: Westview Press.
- Burt, Ronald S., 1992. *Structural holes: the social structure of competition*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Byrne, D. S. & Charles C. Ragin, 2009. *The Sage handbook of case-based methods*. London: Sage.
- Campbell, K. E., Peter V. Marsden, & Jeanne S. Hurlbert, 1986. "Social resources and socioeconomic status", *Social Networks*, s 97-117.
- Carter, John, 2003. *Ethnicity, Exclusion and the workplace*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Carter, John, Steve Fenton, & Tariq Modood, 1999. *Ethnicity and employment in higher education*. London: Policy Studies Institute.
- Coverdill, James E., 1998. "Personal Contacts and Post-Hire Job Outcomes: Theoretical and Empirical Notes on the Significance of Matching Methods", *Research in Social Stratification and Mobility* 16 s 247-269.
- Fairclough, Norman, 1992. *Discourse and social change*. Cambridge: Polity.
- Fenstermaker, Sarah & Candace West, 2002. *Doing gender, doing difference: inequality, power, and institutional change*. New York: Routledge.
- Ferguson, Kathy E., 1984. *The feminist case against bureaucracy*. Philadelphia: Temple University Press.
- Flap, Henk & Beate Völker, 2004. *Creation and returns of social capital: a new research program*. London: Routledge.
- Goetz, Judith Preissle & Margaret Diane LeCompte, 1984. *Ethnography and qualitative design in educational research*. Orlando: Academic Press.
- Granovetter, Mark, 1973. "The Strength of Weak Ties", *American Journal of Sociology* 6 s 1360-1380.
- Holgersson, Charlotte, 2003. *Rekrutering av företagsledare: en studie i homosocialitet*. Stockholm: EFI.
- Holgersson, Charlotte & Pia Höök, 1995. *Ledarutveckling för kvinnor: uppföljning av en satsning på Volvo*. Stockholm: EFI.
- Hultin, Mia & Ryszard Szulkin, 2003. "Wages and Unequal Access to Organizational Power", *European Sociological Review* 19 s 143-159.
- Höök, Pia, 1995. *Chefsutveckling ur könsperspektiv: mentorskap och nätverk på Vattenfall*. Stockholm: EFI.
- Höök, Pia, 2001. *Stridspiloter i vida kgljolar: om ledarutveckling och jämställdhet*. Stockholm: EFI.
- Ibarra, Herminia, 1993. "Personal Networks of Women and Minorities in Management: A Conceptual Framework", *Academy of Management* 18, s 56-87.
- Ibarra, Herminia, 1995. "Race, Opportunity, and Diversity of Social Circles in Managerial Networks", *The Academy of Management Journal* 38, s 673-703.
- International Sociological Association, 2001. "Code of Ethics", http://www.wisasociology.org/about/isa_code_of_ethics.htm.
- Jenkins, Richard, 1986. *Racism and Recruitment*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kilduff, Martin & Wenpin Tsai, 2003. *Social networks and organizations*. London: SAGE.

- Knocke, Wuokko, 2003. *Rekrytering för mångfald?* Norrköping: Integrationsverket.
- Knocke, Wuokko, Inga-Britt Drejhammar, Lena Gonäs, & Kerstin Isaksson, 2003. "Retorik och praktik i rekryteringsprocessen", *Arbetsliv i omvandling*.
- le Grand, C, R Szulkin, & M Tählin, 2001. "Lönestrukturens förändring i Sverige", s 121-173 i Fritzell, M. Gähler, & O. Lundberg (red), *Välfärd och arbete i arbetslöshetens årtionde. Kommittén Välfärdsbokslut. SOU 2001:53*. Stockholm: Fritzes.
- le Grand, C. & R. Szulkin, 2002. "Permanent Disadvantage or Gradual Integration: Explaining the Immigrant-Native Earnings Gap in Sweden", *Labour* 16, s 37-64.
- Leicht, Kevin T., 2008. "Broken Down by Race and Gender? Sociological Explanations of New Sources of Earnings Inequality", *Annual Review of Sociology* 34, s 237-255.
- Lin, Nan. 2001. *Social capital: a theory of social structure and action*. Cambridge; New York: Cambridge University Press.
- Lin, Nan & Bonnie H. Erickson, 2008. *Social capital: an international research program*. Oxford; New York: Oxford University Press.
- Lindgren, Gerd, 1985. *Kamrater, kollegor och kvinnor: en studie av könssegregeringsprocessen i två mansdominerade organisationer*. Umeå: Sociologiska institutionen.
- Lindgren, Gerd, 1992. *Doktorer, systrar och flickor: om informell makt*. Stockholm: Carlsson.
- Meyersson-Milgrom, E., T. Petersen, & V. Snartland, 2001, "Equal pay for equal work? Evidence from Sweden and a comparison with Norway and the US.", *Scandinavian Journal of Economics* 103, s 559-583.
- Neergaard, Anders, 2002. "Arbetsmarknadens mönster — om rasifierad segmentering" i I. Lindberg & M. Dahlstedt (red). *Det slutna folket: om etniska klyftor och blågul självbild*. Stockholm: Agora.
- Pettersson, Lena, 1996. *Ny organisation, ny teknik — nya genusrelationer? En studie av omförhandling av genuskontrakt på två industriarbetsplatser*. Linköping: Temainstitutionen.
- Phelps, Edmund S., 1972. "The Statistical Theory of Racism and Sexism", *American Economic Review*, s 659-661.
- Pringle, Rosemary, 1989. *Secretaries talk: sexuality, power and work*. London: Verso.
- Ragin, Charles C. & Howard S. Becker, 1992. *What is a case? Exploring the foundations of social inquiry*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Rawls, John, 1999. *En teori om rättvisa*. Göteborg: Daidalos.
- Reisigl, Martin & Ruth Wodak, 2001. *Discourse and discrimination. Rhetorics of racism and antisemitism*. London; New York: Routledge.
- Ressner, Ulla, 1985. *Den dolda hierarkin: om demokrati och jämställdhet*. Stockholm: Rabén & Sjögren.
- Schierup, Carl-Ulrik & Sven Paulson, 1994. *Arbets etniska delning: studier från en svensk bilfabrik*. Stockholm: Carlsson.
- Seidel, Marc-David L., Jeffrey T. Polzer, & Katherine J. Stewart. 2000. "Friends in High Places: The Effects of Social Networks on Discrimination in Salary Negotiations", *Administrative Science Quarterly* 45, s 1-24.
- Silverman, Hugh J., 1993. *Questioning foundations: truth, subjectivity and culture*. New York: Routledge.
- Smith, David John, 1980. *Overseas doctors in the National Health Service*. London: Policy Studies Institute.
- Tomaskovic-Devey, Donald. 1993. *Gender & racial inequality at work*. Ithaca, N.Y.: ILR.
- Vetenskapsrådet, 2010. "Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning, <http://www.codex.vr.se/forskninghumsam.shtml>.
- Wahl, Anna, 1992. *Könsstrukturer i organisationer: kvinnliga civilekonomers och civilingenjörers karriärutveckling*. Stockholm: EFL.
- West, Candace & Don H. Zimmerman, 1987. "Doing Gender", *Gender & Society* 1, s125-151.
- Yazdanpanah, Soheyla, 2008. *Att upprätthålla livet: om låglönlade ensamstående mödrars försörjning i Sverige*. Stockholm, Visby: Acta Universitatis Stockholmiensis.

From multi-culturalism to assimilation? Swedish integration policy from a European perspective

KARIN BOREVI¹

During recent decades, citizenship and integration policies in the European countries have been undergoing considerable changes. These policy processes have frequently been diagnosed as representing a retreat from multiculturalism towards assimilation (Joppke 2004; Entzinger 2003; Koopmans et al. 2005). Especially national policies aimed at non-European immigrants are said to have largely abandoned the idea of integration as a mutual process, instead emphasizing immigrants' obligation to adapt to their new country (Wright 2007). In concrete terms, this trend is expressed in the spread of mandatory introduction programmes and tests for new arrivals, and in the introduction of formal citizenship tests as a condition for naturalisation (Entzinger 2004; Joppke 2007; Goodman 2010).

In this project the ongoing trends in European integration policies will be studied by focussing particularly on the case of Sweden. The Swedish position is in principal interesting, not least because Sweden seems, so far at least, to be an exception to the trend mentioned above. The project has the ambition to fill a central vacuum in international research,

¹ Karin Borevi är verksam vid Statsvetenskapliga institutionen, Uppsala universitet. E-post: karin.borevi@statsvet.uu.se

where more grounded or nuanced analyses of Swedish integration policies are conspicuous by their absence.

The project has three aims. Firstly, to *characterize* the Swedish position from a comparative European perspective. Is there a form of "Swedish exceptionalism" or is Sweden also gradually adapting to this comprehensive European integration policy trend? How does Sweden relate to the subtle forms of control that exist in this area in EU?

Secondly, I aim *to explain* the Swedish position historically and comparatively. Explanations will be sought through the so-called process-tracing of previous critical decisions that Sweden has made regarding, for example, welfare policy in general and multi-cultural immigration policy in particular. Further, the Swedish development will be contrasted with that of the Netherlands and Great Britain, which together with Sweden, have previously comprised the main examples of European countries with a pronounced multi-cultural policy. What is it that makes development in these three countries now seem so different from each other? Comparative process-tracing is also meant to identify contextual factors in these countries which can explain similarities and differences such as the existence of right-wing populist political parties, coalitions between parties, and the organisation and strength of trade unions.

Thirdly, I shall *scrutinize normatively* the ongoing developments in integration policy. Does the increasing stress on demands and requirements and assimilation into "national values" indicate a step forward or a threat as regards liberal democracies' fundamental principles of tolerance and human rights?

Four analytical dimensions

Below I shall summarise four central analytical dimensions which may be distinguished in relation to the current developments in European integration policies and which provide the basis for my investigation.

First, I shall address the question of how reforms towards increased assimilation are to be judged: do they constitute a return to a classic idea of the national state, where a common *ethnos* is a prerequisite for the formation of political community, or do these reforms indicate progress in pursuing the idea of the national community as a political and “de-ethnicized” *demos* (cf. Borevi 2002)? Those who welcome the current trend claim that courses and tests are benign or “harmless” forms of assimilation requirements as they contribute to securing fundamental liberal principles by ensuring that new arrivals and other non-citizens know about and accept principles such as tolerance, human rights, equality, etc. (Joppke 2004; Koopmans 2010).

Others see this trend as more troubling, claiming that it de facto leads to ethnic exclusions. Even to the extent that the reforms may be viewed as promoting assimilation to “general” liberal principles, they nevertheless function as excluding since they are only directed towards non-European immigrants, who are consequently referred to and stigmatised as representatives for non-liberal values (Phillips 2007). In other countries, as for example demonstrated by Denmark, the very purpose seems to be to exclude certain categories of immigrants by making extremely stringent demands for culturally-specific knowledge or advanced knowledge of the country’s language (Ersbøll 2006).

Secondly, current integration policy development may be described in terms of a

shift in perspective from rights to obligations (Hagelund & Brochmann 2010; Borevi 2010). This brings to light two fundamentally different notions of what best fosters integration. From one point of view, rights are seen as an *integral part* of the integration process – as a necessary precondition, a tool enabling the individual to achieve integration. According to the second, rights are instead an *end in themselves*, the final goal – they are an enticement, a reward, the “crowning glory”, for the person who succeeds in achieving certain integration policy goals.

In their ideal typical or refined form, both points of view imply diametrically different ideas. In the first, efforts are directed towards offering new arrivals practical, expedient resources, whereas the second is more concerned with formulating different incentives (the carrot or the stick) so the individual will really get down to it, make a true effort. In the first, the main responsibility for integration is society; in the second, it is the individual. The current inclination towards individual obligation, the second line, should be seen in light of a general welfare policy trend towards the so-called “activation” policy (workfare), in which individual responsibility and obligations are also underlined (Ferrera & Rhodes 2001; Junestav 2004; Hvinden & Johansson 2007).

The activation philosophy’s ideas about individual responsibility and the individual’s obligation to do something in return, is thus repeated in integration policy development. In the Netherlands, individual responsibility has been stressed so clearly that it may be described in terms of a “privatisation” of integration. Immigrants themselves in the Netherlands have the responsibility for contacting one of the private organisations that offer introduction courses and for paying for the course,

while the state concerns itself only with checking that the individual has achieved the required goals through a final integration exam (Joppke 2007).

Thirdly, there is an analytical dimension concerning the relationship of integration policy with external immigration controls. Integration policy demands may be seen as a kind of gatekeeper for the welfare state as well as for national citizenship. However, for recipient countries in Europe, these controls also provide a possibility to regulate who will be able to emigrate to and legally reside in the country. There has always been a connection between regulation of immigration and welfare policy (Brochmann 1999), but during recent years it has become much more pronounced (Carrera 2006; Joppke 2007; Jacobs & Rea 2007).

Recent developments in the Netherlands can once again serve as a drastic example of this. The person seeking a residence permit in order to be reunited with a family member living in the Netherlands is required first to pass an integration test at a Dutch embassy. Since there is no form of Dutch education abroad, this integration test becomes a way for the authorities to block undesirable family immigration (Joppke 2009, 250). Corresponding tendencies, if less pronounced, can be discerned also elsewhere in Europe. Developments in integration policies are therefore intimately intertwined with the issue of “Fortress Europe” and attempts to keep out undesired immigrants in order to encourage the immigration of a well-educated workforce. In certain cases, integration has become a code-word for selecting and excluding undesirable immigrants (Groenendijk 2006).

Fourthly, integration policy trends can be analysed as expressions of an ongoing Europeanisation. The trend towards placing

greater demands for assimilation on new arrivals can, of course, be considered to come “from below”, on the initiative of and by means of spreading policy between EU member countries. However, member countries’ increasingly unified view of integration policy questions also give rise to inter-state measures. For example, in spring 2006, the G-6 countries (France, Italy, Poland, Spain, Great Britain and Germany) took a common initiative to investigate the possibilities to introduce a single “integration contract” in EU member countries, which would make newly arrived immigrants bind themselves to abide by certain European cultural values and laws (EurActiv 2006).

Furthermore, EU has the goal of expanding the co-ordination of integration policy between member countries, even if they have no supra-national mandate in that area (Niessen & Schibel 2007; European Commission 2005). The policy instruments that are available instead fall inside the parameters for so-called “soft regulation”, which ever since the Lisbon Treaty in 2000, has expanded under the aegis of “Open Method of Coordination”, with more subtle forms of control such as dissemination of knowledge, launching of common language, evaluating and ranking of member countries policies (Jacobsson 2004).

Sweden – an exception to the European trend?

The purpose of my project is, as has been mentioned, to focus on Sweden’s integration policy position in light of the current developments in Europe. Sweden is remarkably little represented in international research in this subject, given its in principle, interesting position. In what follows, I shall examine why Sweden is inter-

esting to study by making references to the analytical dimensions presented above.

First, regarding the relationship between *ethnos* and *demos*, Sweden made itself known in the 1970s as an advocate of a multi-cultural policy. Aiming to avoid previous forms of ethnic “Swedifying” policies (which were directed towards the Sami minority, among others), the policy was oriented towards affirming and supporting immigrants’ ethnic affiliations. Integration required that immigrants could preserve their minority cultures within Swedish society. In the mid-1980s, however, Sweden backed away from this policy: it was no longer to be the task of the state to further immigrants’ long-term preservation of their cultures. In the 1980s Sweden underwent an integration policy process which in several ways resembled what a decade later happened in other European countries having had a multi-cultural policy, for example the Netherlands (Soininen 1999; Borevi 2008; 2010). In this sense, Sweden may be considered *to pioneer* a “multi-cultural retreat” that was later to characterise European integration policy development.

Secondly, if we concentrate on the current shift from rights to obligations, Sweden appears in a European comparison as *an exception* or odd case. An activation policy trend has had a clear impact since the 1990s, also in Swedish integration policy, with the introduction of economic incentives to encourage new arrivals to, for instance, participate in introduction programmes (Qvist 2008). However, in contrast to several other European countries, Sweden has neither introduced formal language demands nor other tests of knowledge as conditions for naturalisation. Neither are there in Sweden any obligatory requirements for new arrivals to

participate in particular introduction programmes (Djuve & Kavli 2007; Jacobs & Rea 2007). Advocates of the introduction of such reforms have during recent years been given increasing attention in Swedish public debates, but reactions to them have been strong (for example, against formal language demands for citizenship). Is this a question of typical Swedish resistance to formal demands for cultural adaptation, and in that case, how should it be understood and explained?

Thirdly, Sweden occupies an interesting position also regarding the connections between integration policy and immigration controls. The interplay between control of immigration and rights plays a central role for the understanding of the growth of Swedish immigrant policy that was established during the period of workforce immigration during the 1960s. The prerequisites for a generous integration policy involved regulation of immigration according to access to jobs. The immigrant policy institutions and goals remained even after migration in the 1970s changed character, when refugees and families/relatives became more numerous, and when regulations were no longer possible to make in light of domestic policy (Borevi 2002; 2010).

Sweden has become known as a refugee-friendly nation and a humanitarian model, aspects that are also central for Sweden’s national self-image (Johansson 2008). Nevertheless, Sweden is highly dependent upon other countries’ migration and integration policies. This can be described as a negative regime contest where it is a matter of appearing to be the least generous in order to avoid attracting what seem to be undesirable immigrants (Brekke 2004). In this regard, it may be said that Sweden, with a comparatively generous and comprehensive welfare pol-

icity, should experience especially heavy pressure. Sweden's recent increasingly active attempts within EU to persuade more countries to share "the refugee burden" may be viewed as a way to handle this pressure (Sperl 2007). However, considering the dimension of political control, there should also be a significant pressure on the convergence of integration policy.

Fourthly, regarding the driving forces behind a Europeanisation of integration policy, Sweden should experience a corresponding pressure to harmonise. As has already been mentioned, Sweden is an important actor in international cooperation, not least within EU. However, what integration policy line does Sweden pursue in the EU context? What is Sweden's reaction to attempts at harmonizing, through soft governance, integration policy within Europe? What traces might these attempts leave in Swedish policy and debate?

Research design

Below I present the method, material and how I will proceed to answer each of the aims of the study.

Descriptive survey and characterisation

My *first* purpose is to characterise the position of Swedish integration policy from a comparative European perspective. I shall concentrate on the two policy areas that most clearly represent the European trend towards activation policy and obligations: citizenship policy and introductory policy for newly arrive immigrants. Citizenship policy encompasses above all the regulations for naturalising new citizens, whereas introduction policy concerns rules and measures aiming to facilitate the

integration of new arrivals into the labour market and social and political life.

Aiming to characterise the Swedish position, I shall first survey all proposals since the 1990s in Swedish political debate that vis à vis integration policy or citizenship include elements of *obligation or coercion*. This can refer to the introduction of a demand for participation in a particular activity (e.g. a language course) or that through a special test, show that one has certain knowledge, skills, talents or that one embraces certain values. I intend to make this survey regarding two different arenas.

The *first arena* comprises the political debate as it is represented in the official parliamentary publication: in reports of official investigations, motions, government proposals and parliamentary treatment. My aim here is to survey and describe (1) when a proposal of the kind mentioned above is made; (2) who makes the proposal; (3) what the proposal contains – its message; (4) what arguments are put forward, and (5) what reactions and possible counter-arguments are provoked by the proposal. The material is not difficult to find and compare – it is possible to access through the search motor Rixlex. This material makes it possible to narrow down points of view both on the part of parliamentary parties and the interest organisations included when the proposal was circulated for comment.

Since, in contrast to most European countries, Sweden has not had a right-wing populist/anti-immigration party represented in its parliament since Ny Demokrati (New Democracy) in 1991-1994, I intend to study a *second arena* in which proposals from these movements and parties may be represented. I shall therefore undertake a specific media study in order to examine particularly proposals

from right-wing populist parties and organisations regarding integration and citizenship policy. Methodologically, this part of the study is inspired by the “political claims analysis” developed by Ruud Koopmans and his research colleagues (Koopmans et al 2005). Since my enquiry is more limited than Koopmans (their study was intended to survey integration policy “claims” from a number of different actors), I shall make more focussed searches in media archives in order to describe (1) when a proposal is made; (2) what it contains – its message; (3) what arguments are put forward, and (4) what reactions and counter-arguments are provoked by the proposal.

The aim of characterising the Swedish position finally involves comparing the Swedish proposals – put forward on either of the above mentioned arenas – with relevant EU documents. These EU documents could for example consist of reports on bench-marking or best practice, which comprise an important part of attempts at soft governance in the integration policy area. The aim here is to survey what traces these attempts at control leave in the Swedish integration policy debate.

Explanatory analysis through historical and national comparisons

The second stage of the study involves analysing the results of the first part from an explanatory perspective. To this end, the Swedish case is analysed from a comparative historical and national vantage point. Firstly, the study will be oriented towards investigating whether Swedish integration policy can be explained as a form of “path dependence” (Pierson 2003). More concretely, the hypothesis is that the Swedish position can be traced back to an historical decision, partly as re-

gards welfare policy in general, partly as regards Sweden’s previous multi-cultural immigration policy.

Here I would relate to the rather new scholarly interest in the meaning of path dependence with reference to multi-cultural policy (see, for example, Faist 2006; Siim & Skjeie 2008). How do countries with a multi-cultural institutional heritage deal with the current trend towards the convergence of integration policies? To answer this question, I shall widen the Swedish process-tracing to include comparisons with other countries. My purpose with this is to compare developments in Sweden with corresponding developments in the Netherlands and Great Britain, countries that together with Sweden, previously constituted the main representatives of multi-cultural policies in Europe. Why do these countries look so different now? One possible reason could be that the previous similarities regarding their multi-cultural policies have been exaggerated. The Swedish variant of multiculturalism has diverged from that of Great Britain by, for example, being more oriented towards positive than negative rights, and from that of the Netherlands through clear efforts to create standard institutional solutions (Borevi 2008).

Comparative process-tracing is meant to identify important stages in the development of Swedish integration policy and compare them with how integration policy has developed in the Netherlands and Great Britain. How did multi-cultural policy arise and proceed in these countries? What similarities and differences in character exist? What significance had central contextual factors such as coalitions between parties, the advent of right-wing populist parties and the strength of trade unions?

In the Swedish case, political documents and interviews with politicians and civil servants will be used to carry out the step-wise process-tracing. For Great Britain and the Netherlands, I shall primarily rely on secondary material – books, articles and research reports. For these two countries, the method in other words involves a kind of “re-analysis” of earlier studies in order to identify the decisive stages in the development in these countries from multi-culturalism to a relatively tough assimilation policy. The British and the Dutch integration policy has attracted great interest from research and the situation with material both in terms of historical analyses of these countries’ integration policies and more contemporary developments should be considered to be good (see e.g. Entzinger 2003; Geddes 2000; Favell 2001; Kiwan 2009; van Oers 2009). As regards comparisons between countries, exchanges with researchers in the countries in question will be of central importance.

As has already been mentioned, my analysis of the Swedish case will be made from a comparative European perspective, with clear connections to the leading research in the area. In addition to the research already referred to, the academic discourse on integration policy typologies can be mentioned (for example, Koopmans et al 2005). A consequence of the European trend towards greater integration policy convergence is that what appeared to be distinct national integration policy models in the 1980s and 90s, are now either irrelevant (Joppke 2007) or at least in need of comprehensive reformulation and nuancing (Jacobs & Rea 2007; Wright 2008). My planned analysis provides good possibilities for contributing to research on this question as well.

Normative analysis

As has already been indicated above, central normative questions are brought to a head in current integration policy development. The *third* purpose of the project is to make a normative evaluation of the new emphasis on obligations and demands that crop up in political reforms and debates in Sweden and in Europe. The arguments and political facts that are elucidated in conjunction with the first and second purposes of the study will here be exposed to normative evaluation and analysis. The practice of introducing different types of tests as a condition for obtaining a residence permit or achieving citizenship status signal a new engagement in promoting national identity. This raises the normative question of whether tests and requirements should be regarded as legitimate based on a liberal democratic notion of the nation as *demos*, or whether they represent an improper move towards the conception of the nation as *ethnos*. This issue has recently provoked heated academic debate (see, e.g. Bauböck and Joppke 2010) and relates to central issues in the comprehensive literature on citizenship, multi-culturalism and liberalism in political theory (e.g. Kymlicka 1995; Barry 2001; Carens 2000; Parekh 2000).

The aim of this third purpose is to discuss whether it is possible, on the basis of the liberal democratic ideal of a political *demos*, to evaluate the different versions of obligatory language and integration tests which have been launched or proposed in policy debates. One potentially important distinction in such a normative analysis is that between content and procedure. Some scholars would argue that it should mainly be a matter of *content* when deciding if e.g. current obligatory teaching programmes are legitimate according to

an understanding of the national community as demos. This brings to a head questions e.g. of what types of knowledge, skills, talents or attitudes are appropriate to demand of a person (cf. Wright 2009, 2). Will it make a difference, for instance, if what is required is knowledge of the country's political form of government or acquaintance with its art, literature, music or geography? What importance has the question of what *level* of knowledge or skills is required from the immigrant/applicant? Can the test be ranked normatively in relation to how high or low the cut off point is set? Other scholars would rather hold that it is the very *procedure* of obligatory testing and mandatory introduction programmes, that are solely directed towards non-European immigrants, that are to be considered problematic, regardless of their substantial content (Phillips 2007). Arguments and standpoints relating to issues like these would be found in the policy debates studied in the first and second parts of the project. The aim in this third part is to evaluate and criticize them, thereby formulating a normative conclusion.

References

- Barry, Brian, 2001. *Culture and Equality. An Egalitarian Critique of Multiculturalism*, Cambridge: Polity Press.
- Bauböck, Rainer & Joppke, Christian (eds.), 2010. *How Liberal are Citizenship Tests?* Florence: European University Institute.
- Borevi, Karin, 2002. *Välfärdsstaten i det mångkulturella samhället [The Welfare State in a Multicultural Society]*. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis.
- Borevi, Karin, 2008. "Mångkulturalism på reträtt" ["Retreat of Multiculturalism"] in Sverker Gustavsson et al (eds.) *Statsvetare ifrågasätter. Uppsalamiljön vid tiden för professorsskjiftet den 31 mars 2008*. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis.
- Borevi, Karin, 2010a. "Sverige – mångkulturalismens flaggskepp i Norden" ["Sweden – the flagship of multiculturalism in Scandinavia] in Grete Brochmann & Anniken Hagelund, *Välfärdens gränser. Invandringspolitik och välfärdsstat i Skandinavien 1945 – 2010*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Borevi, Karin, 2010b. "Dimensions of Citizenship. European Integration Policies from a Scandinavian Perspective" in Bo Bengtsson, Per Strömblad & Ann-Helén Bay (eds.) *Diversity, Inclusion and Citizenship in Scandinavia*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing.
- Brekke, Jan-Paul, 2004. *The struggle for Control. The Impact of National Control Policies on the Arrival of Asylum Seekers to Scandinavia 1999-2004*. Oslo: Institute for Social Research.
- Brochmann, Grete, 1999. "Controlling Immigration in Europe" in Grete Brochmann & Tomas Hammar *Mechanisms of Immigration Control. A Comparative Analysis of European Regulation Policies*. Oxford: Berg.
- Carens, Joseph, 2000. *Culture, Citizenship and Community. A Contextual Exploration of Justice as Evenhandedness*. Oxford: Oxford University Press.
- Carrera, Sergio, 2006. "A Comparison of Integration Programmes in the EU: Trends and Weaknesses", *Challenge Papers* nr. 1/2006. Bryssel: Centre for European Policy Studies.
- Djuve, Anne-Britt & Hanne Cecilie Kavli, 2007. *Integrering i Danmark, Sverige og Norge. Felles utfordringer – like løsninger?* Tema Nord 2007: 575. Köpenhamn: Nordiska ministerrådet.
- Entzinger, Han, 2004. *Integration and Orientation Courses in a European Perspective*, Expert report written for the Sachsvetändigerat für Zuwanderung und Integration.
- Entzinger, Han, 2003. "The Rise and Fall of Multiculturalism: The Case of the Netherlands" in Christian Joppke & Ewa Morawska (eds.), *Toward Assimilation and Citizenship: Immigrants in Liberal Nation-States*. Basingstoke: Palgrave MacMillan.
- Ersbøll, Eva, 2006. "Denmark" in Bauböck, Rainer et al (eds.) *Acquisition and Loss of Nationality. Policies and Trends in 15 European Countries*. Amsterdam: Amsterdam University Press.

- EurActiv (2006) "EU ministers ask for 'integration contract' for immigrants", retrieved March 24, www.euractiv.com (EU News, Policy Positions and EU Actors online).
- European Commission, 2005. A Common Agenda for Integration – Framework for the Integration of Third Country Nationals in the European Union, COM(2005) 398 final, Brussels, 1.9.2005.
- Faist, Tomas, 2006. "Dual Citizenship as a Path Dependent Process" *International Migration Review* 38 (3): 913–944.
- Favell, Adrian, 2001. *Philosophies of Integration. Immigration and the Idea of Citizenship in France and Britain*. London: Palgrave.
- Ferrera Maurizio & Martin Rhodes, 2001. "Recasting European welfare states: An introduction", *West European Politics* 23(2):1–10.
- Geddes, Andrew, 2000. "Denying access. Asylum seekers and welfare benefits in the UK" in Michael Bommes & Andrew Geddes, *Immigration and Welfare. Challenging the borders of the welfare state*. London: Routledge.
- Groenendijk, K., 2006. "Integration Policy and Community Law" in Sergio Carrera (ed.) *The Nexus between Immigration, Integration and Citizenship in the EU*. Brussels: Centre for European Policy Studies.
- Hagelund, Anniken & Grete Brochmann, 2010. "From rights to duties? Welfare and citizenship for immigrants and refugees in Scandinavia" in Baert, P. et al (eds), *Conflict, Citizenship and Civil Society*. Routledge: ESA Studies in European Societies.
- Hvinden, Bjørn & Håkan Johansson, 2007. *Citizenship in Nordic Welfare States. Dynamics of choice, duties and participation in a changing Europe*. London: Routledge
- Jacobs, Dirk & Andrea Rea, 2007. "The end of national models? Integration courses and citizenship trajectories in Europe", *International Journal on Multicultural Societies* 9(2): 264–83.
- Jacobsson, Kerstin, 2004. Soft Regulation and the Subtle Transformation of States: The case of EU Employment Policy, *Journal of European Social Policy* no 4 2004.
- Johansson, Christina, 2008. "Svenska flyktingpolitiska visioner. Självbild eller verklighet?" in U. Lundberg & M. Tydén (eds.) *Sverigebilder. Det nationellas betydelse i politik och vardag*, Stockholm: Institutet för framtidsstudier.
- Joppke, Christian, 2004. "The retreat of multiculturalism in the liberal state: theory and policy", *The British Journal of Sociology* 55: 235–257.
- Joppke, Christian, 2007. "Beyond national models: civic integration policies for immigrants in Western Europe". *West European Politics* 30 (1):1–22.
- Junestav, Malin, 2004, *Arbetslinjer i svensk socialpolitisk debatt och lagstiftning 1930–2001*. Uppsala: Uppsala Studies in Economic History 72.
- Kiwan, Dina, 2009. "A Journey to Citizenship in the United Kingdom" *International Journal on Multicultural Societies* 10 (1): 60–75.
- Koopmans, Ruud et al, 2005. *Contested Citizenship. Immigration and Cultural Diversity in Europe*, Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Koopmans, Ruud, 2010. "Trade-Offs Between Equality and Difference: Immigrant Integration, Multiculturalism and the Welfare State in Cross-National Perspective?" *Journal of Ethnic and Migration Studies* 36 (1):1–26.
- Kymlicka, Will, 1995. *Multicultural Citizenship. A Liberal Theory of Minority Rights*. Oxford: Oxford University Press.
- Niessen, Jan & Yongmi Schibel, 2007. *Handbook of Integration for Policy-makers and Practitioners*. Brussels: European Commission, Directorate General for Justice, Freedom and Security.
- Orgad, Liav, 2010. "Illiberal Liberalism: Cultural Restrictions on Migration and Access to Citizenship in Europe", *American Journal of Comparative Law*, 58 (1):53–106.
- Parekh, Bikhu, 2000. *Rethinking Multiculturalism. Cultural Diversity and Political Theory*. London: Macmillan Press.
- Phillips, Anne, 2007. *Multiculturalism without Culture*. Princeton: Princeton University Press.
- Pierson, Paul, 2003. *Politics in Time. History, Institutions and Social Analysis*. Princeton: Princeton University Press.
- Qvist, Martin, 2008. *Samordnat mottagande? Styrnings- och samordningsprocesser inom introduktion och flyktingmottagande*. Linköping: Themes on Migration and Ethnic Studies.
- Siim, Birte & Hege Skjeie, 2008. "Tracks, intersections and dead ends: Multicultural challenges

- ges to state feminism in Denmark and Norway". *Ethnicities* 2008 (8): 322–344.
- Soininen, Maritta, 1999. "The Swedish Model as an institutional framework for immigrant membership rights", *Journal of Ethnic and Migration Studies* 25 (4): 685–702.
- Sperl, Markus, 2007. *Fortress Europe and the Iraqi 'intruders': Iraqi asylum seekers and the EU, 2003 – 2007*, UNHCR: Research paper no. 44.
- van Oers, Ricky, 2009. "From Liberal to Restrictive Citizenship Policies: the Case of the Netherlands", *International Journal on Multicultural Societies* 10 (1): 40–59.
- van Oers, Ricky, Eva Ersbøll & Dora Kostakopoulou (eds), 2010. *A Redefinition of Belonging? Language and Integration Tests in Europe*. The Hague: Brill Publishers.
- Goodman, Sara Wallace, 2010. "Integration Requirements for Integration's Sake? Identifying, Categorising and Comparing Civic Integration Policies", *Journal of Ethnic and Migration Studies* 36 (5): 753–772.
- Wright, Susan, 2008. "Citizenship Tests in Europe – Editorial Introduction", *International Journal on Multicultural Societies* 10 (1): 1–9.

Political Territories in a Global Era

JOHAN ERIKSSON¹

Research problem

What do states have in common with municipalities, the Catholic Church, criminal MC gangs, virtual communities, nomadic peoples, and corporate empires? My contention is that a degree of autonomy within some form of territory is a common goal for such, in other respects, very different entities. I also argue that in a globalized world, alternative forms of territories are emerging and gaining in significance, a development largely overlooked by the literature on globalization as well as by traditional state-centric perspectives. Perspectives on the significance of political territories are highly polarized, which has implied a lack of problematization (Brenner & Elden 2010). In a traditional perspective influenced by (neo)realism, it is held that the territorial dimension of politics is crucial for autonomy and political power (Mearsheimer 2001), but this reflects postulation rather than problematization. From this perspective, globalization and transnational networks are not considered to be sufficiently challenging to call for theoretical and conceptual revision. State territory is believed to be largely unaffected by globalization, and is considered to continue to be the basic units of the international system.

Theories of globalization and transnational networks, on the other hand, hold

that “deterritorialization” is a fundamental and increasingly significant trend in world politics (Held & McGrew 2007; Risse-Kappen 1995; Rosenau 1990, 2003). Focus here is on the emergence of non-state actors and how their activities perforate national boundaries and thereby challenge sovereignty. Further, globalization and network theories expound on how communication and political authority can have a global reach and be exercised immediately regardless of space and geographical distance. Good examples of such thinking are found in John Agnew’s influential texts on how researchers need to avoid “the territorial trap”, i.e. that power, influence and communication are neither limited nor defined by territorial distinctions such as “domestic/international” (Agnew 2003, 1994; cf. Ruggie 1993; Rosenau 1997; Walker 1993).

What is lacking is research that, in contrast to globalization theory, focuses on territory, but which also, deviating from (neo)realism, takes into account how globalization provides opportunities for *alternative* types of territory. Past theory and research pay scant attention to, on the one hand, territories which, in contrast to the nation-state, are geographically disconnected, and on the other, territories with boundaries that are not distinctive lines but rather diffuse zones. This opens for analysis of various types of groups and entities which are rarely considered in analyses of political territory – from criminal groups’ attempts to control drug trade in certain, often diffusely delineated and sometimes disconnected areas – to the Catholic Church’s global network of territorially-defined parishes (with the Vatican as a microstate center). Political territories of a traditional kind must also be considered – states, municipalities, the territory of the European Union – and how these

1 Projektet bedrivs vid Utrikespolitiska institutet. Johan Eriksson är även verksam vid Södertörns högskola.
E-post: johan.eriksson@sh.se

are affected by the overlapping and perforating effects of globalization and fragmentation (cf. Rosenau 2003; Clark 1998). My contention is that such characteristics – geographical disconnectivity and diffuse boundaries – do not imply “deterritorialization” but should rather be seen as “re-territorialization”. Against this background, the purpose of this project is to contribute with theory and research which investigates alternative territorial forms, and how globalization benefits some types of territories rather than others.

Past research, and theoretical development

Paradoxically, territory in a global era is under-theorized not only in Political Science and International Relations, but also in the specialized field of Political Geography (Brenner & Elden 2010; Lefebvre 2009; Massey; Allen & Andersson 1984). Nevertheless, there are relevant attempts at problematizing territory in a globalized world. These contributions emphasize the symbolic dimension of political territory, the implications and limits of sovereignty, the consequences of border controls in a “post-Westphalian” world, or more generally, how globalization erodes the distinction between “internal” and “external” (Painter 2009; Sassen 2006; Linklater 1998; Rosenau 2003; Ruggie 1993).

Research on territory has almost exclusively focused on the state. Oddly enough, the dominant state-centrism is also seen indirectly through concepts which are used to portray challenges and alternatives to a world dominated by states: “sovereignty-free” (Rosenau 1990), “transnational” (Risse-Kappen 1995), “post-Westphalian” (Linklater 1998) and “post-inter-

national” (Rosenau 1989, 1990; Ferguson & Mansbach 2007).

There are still very few theories and conceptual tools available for analyzing the variation and complexity of alternative forms of territory, where states and other geographically contiguous territories with distinctive boundaries are only one type among others. One useful exception is Ferguson & Mansbach’s (1996, 2008) conceptualization and empirical analysis of historical polities – including city-states of the Antiquity, the complex political structures of pre-modern China, and the domain of the Aztec. In such a comparative and historical perspective, concepts like nation-state and sovereignty become anachronistic and applicable only to a certain empirical category (Ferguson & Mansbach 1996, 2008; Sassen 2006; Spruyt 1994).

In contrast to state-centric concepts, more general concepts such as “polity” and, why not, the straightforward notion of “political territory”, make it easier to capture differences, similarities and relations between various types of territories and political entities, regardless of geographic distance and whether the entity in question is a state, municipality, nomadic group, or religious community (cf. Erikson 1997).

Another benefit of applying general analytical concepts such as “polity” and “political territory” is that it becomes easier to trace developments, linkages, similarities and differences *over time*. While states are certainly playing a key role in the new global era, many theorists claim they are not as dominant or autonomous as they were during the heydays of the preceding “Westphalian era” (Ferguson & Mansbach, Linklater, and Sassen 2006; Spruyt 1994, 2002; Scholte 2005). Related to this is the literature on “neo-medie-

		Territorial Consistency	
		Contiguous	Discontiguous
Boundaries	Distinctive	1. “Courtyards” (e.g. states, provinces, municipalities)	2. “Enclaves” (e.g. colonial empires, the Roman Catholic Church)
	Diffuse	3. “Zones” (e.g. nomadic and indigenous peoples, local firms, local criminal groups)	4. “Bird Territories” (e.g. diaspora communities, transnational corporations, transnational criminal networks)

Figure 1. *Types of Territories.*

valism” (Bull 1977: 254; Rengger 2000; Winn 2003; Krasner 1993; Eriksson 1993). This concept suggests that the contemporary world – perhaps more strongly than in the 1970s when Hedley Bull coined the term – has many similarities with the medieval world, particularly in terms of overlapping authority and multiple loyalties.

Inspired by the need for analysis including but going beyond the Westphalian state, I present here a new typology of territorial models (see figure 1). This is a taste of, and a first step in the theoretical development I am proposing. This typology of territories includes two dimensions – the nature of boundaries (which can be distinctive or diffuse), and the nature of territorial consistency (which can be contiguous or discontiguous).

By theoretically allowing boundaries to be both specific and diffuse, and by allowing territorial consistency to be both contiguous and discontiguous, it becomes possible to identify four basic types of territory. The first type, what I call the “courtyard”, has clearly defined and distinctive boundaries, and a contiguous territory. This represents the Westphalian ideal, but

it is the territorial model not only of the nation-state, but of many other familiar political entities – for example provinces, municipalities, and the European Union.

The territories of an “enclave system” also have distinctive boundaries, but the territories are dispersed and discontiguous, often spread out across vast distances. Of this an example is the traditional colonial “overseas” empire.

The third type – “zones” – is captured in for example studies on nomadic and indigenous peoples, whose sense of territoriality tend to emphasize diffuse and porous boundaries representing settlement and movement patterns rather than distinctive lines of jurisdiction. Like the “courtyard”, a “zone” has a contiguous territory, and is in this sense a “localized” entity, but their boundaries cannot be drawn as a line on a map.

The fourth type, what I call “bird territory”, is perhaps the most unfamiliar in the conceptualization of political territory. It implies discontiguous pieces of territory, each with diffuse boundaries, i.e. a system of geographically disconnected but politically integrated “zones”. Most birds are territorial – maintaining and protect-

ing breeding, hunting and feeding areas – but their boundaries tend to be diffuse and porous “zones”. With their ability to fly, often very long distances, birds can maintain several, geographically disconnected domains. In a similar way, diaspora communities, cyber communities, transnational corporations, and transnational criminal networks are today maintaining “bird territories”.

This conceptualization can inspire theory-building and empirical studies which show how, and under what circumstances, certain types of territories imply better or worse opportunities for autonomy and power. Let me here briefly suggest two possible theoretical propositions, as a taste of what can come out of this project. First, disconnected territories can, at least in cases where territory is spread over several continents, be assumed to counteract some of the difficulties of exercising autonomy and control in a globalized world. Of this an example might be how the Roman Catholic Church through its reach across a vast and complex network of territorial enclaves has maintained autonomy and power even in a global era (Vallier 1971).

Second, by contrast with polities with distinctive boundaries, diffuse boundary models can be assumed to be better adapted to effects of globalization such as the dissolving distinction between domestic and international politics, and the fact that different territories and spheres of influence can often overlap. Of this an instance could be how the Sami people of Arctic Europe have maintained and continually developed trans-border institutions across the many international boundaries dividing their imagined homeland (cf. Eriksson 1997).

Research design

Starting with the typology and basic propositions outlined above, my goal is to contribute to theory-building on political territory in a global era, particularly to how traditional and alternative types of territorial entities are affected by and adapt to globalization. My first step in this endeavor will be to operationalize not only each type of territory but also the main contextual force (or “independent variable”), i.e. globalization (Held & McGrew 2007; Croucher 2004; Rosenau 2003; Sassen 2006). This implies developing empirical indicators, and identifying subcategories.

In a second step, guided by these indicators, I will make an empirical compilation of global comparative data on each type of territorial entity. The idea is obviously not to devise a comprehensive summary of every instance there is, but rather to observe some general patterns and trends, i.e. to try to see a little more of the forest rather than the individual trees. Moreover, this general survey can provide a resource for systematic selection of cases for further scrutiny. This empirical overview will be achieved by using secondary literature and available databases (particularly overviews, encyclopedias and “dictionaries” concerning the different types, e.g. the Polity IV project, see Marshal & Cole 2009; Minahan 1996; Appendix in Harff & Gurr 2004). It would be interesting to find out if some types of entities are becoming more or less common than others. While it is impossible to calculate any exact numbers, available data could possibly suggest some numerical range.

Dimensions of particular interest in this initial survey are for example, governing structures, polity context, and identity patterns. Governing structures concern for instance the nature of autonomy goals,

power resources, formal vis-à-vis informal elements, hierarchy vis-à-vis network, and whether entities are more or less open or closed. Polity context is a crucial dimension for territorial analysis, which is about possible overlaps with and relations to other polities. Identity patterns concern the community dimension, or membership basis, population and in some cases "demos" of polities. While identity patterns are crucial in any analysis of political mobilization and legitimacy in traditional polities – states, municipalities, the European Union – they are significant also for polities with alternative territorial foundations – the global community of the Roman Catholic Church, the transnational Roma community, and the sense (or lack) of community and loyalty in business empires and criminal networks.

The two first steps – operationalization and a global empirical survey – will be conducted during the first year of the project.

My aim to study territoriality under globalizing conditions does not imply a strict focus on contemporary entities. As has been convincingly argued, globalization is not an entirely new phenomenon, and the only way to clarify patterns of continuity and change is by adopting a long-term perspective (Ferguson & Mansbach 1996, 2008; Linklater 1998; Sassen 2006; Spruyt 1994). Indeed, a crucial contention is that various types of territorial entities are analytical rather than empirical concepts, and thus not bound to any particular period of time. It is an empirical question what types of territories dominate in what period of time. In line with the notion of "neo-medievalism" (Bull 1977: 254; Rengger 2000; Winn 2003; Eriksson 1993), I hypothesize that overlapping, diffuse, and discontinuous territories ("zones", "enclaves" and "bird territo-

ries") – which were the rule rather than the exception in the times preceding the "Westphalian state" – are becoming more common and significant in the contemporary global era.

In the third phase of the project, case studies will be carried out to gain further understanding of the complexities and conditions under which various types of polities cope with globalization. The case studies will be small in number and will focus on alternative types of territories, which clearly are in much greater need of new research than traditional polities (in particular states, the still dominant unit of analysis in Political Science and International Relations). Data on traditional polities can more easily be found using past research and other secondary sources. Case studies are particularly suitable for elaborating conditional generalizations, uncovering complex causal mechanisms, and tracing patterns of continuity and change (George & Bennet 2004).

At the present time of writing, it is a little too early to decide exactly what empirical cases to study. Case selection will partly depend on the results of the initial empirical survey. Importantly, cases to be selected should reflect not only the basic (alternative) types of territories, but also varying conditions and inter-polity relations. At the end of the day, case selection will also be influenced by pragmatic considerations, such as availability of data, my personal language skills (English, the Scandinavian languages, some Spanish and German), and financial resources. While this is still to be decided and influenced by the initial survey, I have to admit I am pondering the following instances: the Roman Catholic Church as a classic and truly global case of "enclave" system (cf. Vallier 1971), a nomadic tribe such as the Al Murrah beduins in Saudi Arabia as an in-

stance of a “zone” polity, and a major transnational corporation with global reach (such as Shell, General Motors, BP, or McDonald’s) as an instance of “bird territory”.

This research design implies limits regarding empirical generalization. The territorial politics of one particular state, province, criminal group or transnational corporation might differ considerably from others. The intention however is not to generalize empirically across every thinkable instance, but to conceptualize and build theory about *types* of territories, particularly about territorial systems which have diffuse boundaries and disconnected entities. As argued elsewhere (George & Bennet 2004), case studies are excellent tools for theory-building regarding alternative and deviant cases, falling out of the ordinary or dominant patterns.

The fourth and final stage of the project, overlapping with the concluding phase of the case studies, is an effort to synthesize results and analyses for the purpose of theory-building. With the conclusion of this project, I should be able to corroborate and critique past theory, and provide new insight into how various types of territorial entities are coping with globalization.

References

- Agnew, John, 2003. *Lost Geographies of Power*. Oxford: Blackwell.
- Agnew, John, 1994. “The Territorial Trap: The Geographical Assumptions of International Relations”, *Review of International Political Economy* 1(1): 53-80.
- Brenner, Neil & Stuart Elden, 2010. “Henri Lefebvre on State, Space, Territory”, *International Political Sociology* 3(4): 353-377.
- Bull, Hedley, 1977. *The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics*. Houndmills: Macmillan.
- Clark, Ian, 1998. *Globalization and Fragmentation: International Relations in the Twentieth Century*. Oxford: Oxford University Press.
- Eriksson, Johan, 1993. Whose Security? Analytical Considerations for the Study of Neomedieval Europe. Paper presented at the annual conference of the Swedish Political Science Association, Gothenburg, October 4-5, 1993.
- Eriksson, Johan, 1997. *Partition and Redemption: A Machiavellian Analysis of Sami and Basque Patriotism*. Doctoral Dissertation. Umeå: Department of Political Science, Umeå University.
- Ferguson, Yale H. & Richard W. Mansbach, 1996. *Politics: Authority, Identities, and Change*. Columbia. University of South California Press.
- Ferguson, Yale H. & Richard W. Mansbach, 2007. “Post-internationalism and IR Theory”, *Millennium*, 35(3): 529-549.
- Ferguson, Yale H. & Richard W. Mansbach, 2008. *A World of Politics: Essays on Global Politics*. London: Taylor & Francis.
- Held, David & Anthony McGrew (eds), 2007. *Globalization Theory: Approaches and Controversies*. Cambridge: Polity Press.
- Krasner, Stephen, 1993. “Westphalia and All That”. In J. Goldstein & R.O. Keohane (eds), *Ideas & Foreign Policy: Beliefs, Institutions, and Political Change*, pp. 235-264. Ithaca, NY: Cornell University Press.
- Lefebvre, Henri, 2009. *State, Space, World: Selected Essays*, edited by Neil Brenner and Stuart Elden. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Linklater, Andrew, 1998. *The Transformation of Political Community: Ethical Foundations of the Post-Westphalian Era*. Cambridge: Polity Press.
- Massey, Dorren, John Allen & John Andersson (eds), 1984. *Geography Matters: A Reader*. New York: Cambridge University Press.
- Mearsheimer, John, 2001. *The Tragedy of Great Power Politics*. New York: WW Norton & Company.
- Rengger, N.J., 2000. “European Communities in a Neo-Medieval Global Polity: The Dilemmas of Fairyland”. In *International Relations Theory and the Politics of European Integration: Power, Security and Community*, ed. M. Kelstrup and M.C. Williams, pp. 57-71. London: Routledge.

- Risse-Kappen, Thomas (ed.), 1995. *Bringing Transnational Relations Back In: Non-State Actors, Domestic Structures and International Institutions*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Rosenau, James N., 2003. *Distant Proximities: Dynamics beyond Globalization*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Rosenau, James N., 1989. "Global Changes and Theoretical Challenges: Toward a Post-International Politics for the 1990s". In *Global Changes and Theoretical Challenges*, ed. E.O. Czempiel and J.N. Rosenau, pp. 1-20. Lexington, MA: Heath.
- Rosenau, James N., 1990. *Turbulence in World Politics: A Theory of Change and Continuity*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Rosenau, James N., 1997. *Along the Domestic-Foreign Frontier: Exploring Governance in a Turbulent World*. New York: Cambridge University Press.
- Ruggie, John, 1993. "Territoriality and Beyond: Problematizing Modernity in International Relations", *International Organization* 47(1): 139-174.
- Painter, Joe, 2010. "Rethinking Territory", *Antipode* 42(5): 1090-1118.
- Sassen, Saskia, 2006. *Territory, Authority, Rights: From Medieval to Global Assemblages*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Scholte, Jan Aart, 2005. *Globalization: A Critical Introduction*. 2nd edn. London: Palgrave Macmillan.
- Spruyt, Hendrik, 1994. *The Sovereign State and its Competitors*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Spruyt, Hendrik, 2002. "The Origins, Development, and Possible Decline of the Modern State", *Annual Review of Political Science*, 5: 127-149.
- Vallier, Ivan, 1971. "The Roman Catholic Church: A Transnational Actor". In Robert O. Keohane and Joseph S. Nye (eds) *Transnational Relations and World Politics*, pp. 129-52. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Walker, R.B.J., 1993. *Inside/Outside: International Relations as Political Theory*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Winn, Neil (ed.), 2004. *Neo-Medievalism and Civil War*. London: Frank Cass.

Ethnic Diversity in Schools and Work Places – Its Effects on Tolerance and Trust

PETER ESAIASSON – MIKAEL GILJAM – ANDREJ KOKKONEN¹

Overall purpose of the project

Due to continuous international migration ethnic diversity is increasing in many European countries. As a result of this process there has been a drastic increase in the number of personal contacts between members of different ethnic groups. This project asks how such interethnic personal contacts affect the functioning of democracies.

Two of the central arenas in which this issue will be decided are schools and work places. Schools and work places encourage personal interaction between ethnic groups to a higher degree than most other social arenas. In classrooms and work places, whether they want it or not, individuals of different ethnic backgrounds are “forced” to interact on a daily basis. And it is to a large extent in schools and work-places people meet their friends and partners. Successful school and work

place strategies for promoting tolerance and trust will therefore impact upon the level of tolerance and trust in society as a whole.

While success in integrating individuals with native and immigrant backgrounds is of enormous importance, research on how ethnic diversity affects inter-ethnic tolerance and trust in schools and work places is still at an early stage. To the extent that the research has focused on the contextual effects of diversity on tolerance and trust it has almost exclusively focused on arenas such as countries and neighborhoods, in which interpersonal meetings between members of different ethnic groups are not assured. Given that most, if not all, theories in the field agree that personal contacts between members of different ethnic groups are of fundamental importance this focus is surprising. To the extent that the research has focused on the effects of ethnic diversity in schools and work places the focus has for most parts been on students’ educational achievement (e.g. OECD 2006) and the economic performance of firms (e.g. Richard 2001; Page 2007). Missing from the previous research, thus, is empirical studies on how ethnic diversity affects tolerance and trust in arenas in which individuals from different ethnic groups actually have contact with each other on daily basis: i.e. schools and work places.

To reach a better understanding of the processes at play, we need to learn more about the consequences of ethnic diversity as a contextual phenomenon in arenas in which people actually meet each other in daily life. The questions that inform this research project can thus be formulated in the following way: How are individuals of both native-born and foreign origin affected by attending schools and work at work places that are ethnically diverse?

1 Peter Esaiasson, Mikael Gilljam och Andrej Kokkonen är verksamma vid Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet. De är också verksamma inom styrkeområdet MOD (Multidisciplinary Opinion and Democracy research group).
E-post: peter.esaiasson@pol.gu.se,
mikael.gilljam@pol.gu.se,
andrej.kokkonen@pol.gu.se

And through which mechanisms does ethnic diversity affect trust and tolerance? And, how can schools and work places with different degrees of ethnic diversity make it work (even) better in terms of fostering tolerance and trust? We will contribute to knowledge in the field by comparing how the effect of ethnic diversity in schools and work places varies between countries, and between schools and work-places in Sweden. We will also test if theories in political science are able to explain the found variation between countries, and between schools and work-places within Sweden.

In contrast to the dominant and largely pessimistic characterization of ethnic diversity in the research literature, the proposed project is based on the hypothesis that ethnic diversity at the school/work place level actually is positive for tolerance and trust. Moreover, it is hypothesized that the effects of ethnic diversity will vary both in accordance with country and school/work-place factors, and that some countries, schools and work-places are more conducive than others for fostering relations between natives and immigrants. The proposed project will set out to identify such well-functioning milieus and to learn from their experience.

The project will be a constituting part of the recently founded Multidisciplinary Opinion and Democracy research group (henceforth: MOD-research group), that has received a major grant for strengthening the research in the field Opinion and Democracy at the University of Gothenburg.

Specific aims of the project

In *a first stage*, the project will estimate what general effects various manifesta-

tions of ethnic diversity have on individuals' levels of tolerance and trust in i) 3000 schools from 28 countries, including Sweden, and ii) 150 work places from Sweden. For this part of the project we will rely on secondary analyses of two pre-existing cross-national data-sets, but we also need to generate primary data for the Swedish work places. We will start with investigating the effects of a simple measurement of diversity, which builds on a dichotomy between foreign born and native born individuals. We will then go on to explore what effects more refined measurements of ethnic diversity have, by taking subjective feelings and perceptions of ethnicity into account.

Put differently, the questions to which we seek answers are: How much of the variation between individuals in terms of tolerance and trust depends on the features of specific countries, schools and work-places, and how much is due to the characteristics of the individuals themselves? After having answered these questions we are situated to identify countries, schools and work-places which perform better and worse than can be predicted from their levels of ethnic diversity with regard to tolerance and trust.

In *the second stage*, the project will address questions that focus on why some milieus (schools, work-places and countries) are more beneficial than others. Drawing on theoretical work in political science the project will identify potential causal mechanisms that link ethnic diversity to positive and negative outcomes. We will then evaluate empirically to what extent these hypotheses are able to explain the found variation at stage 1. The focus will be on three types of factors that, in previous research, have been argued to mediate the effect of ethnic diversity on trust and tolerance:

- i First we will focus on resource scarcity: Does ethnic diversity have a more positive effect on trust and tolerance in countries, schools and work-places in which individuals and groups do not need to fight over scarce resources (jobs, teacher resources etc.)?
- ii Second we will focus on deliberative climate: Does ethnic diversity have a more positive effect in schools and work-places that have a good deliberative climate that allows for students and workers to freely say their mind on various issues?
- iii Third we will focus on descriptive representation and multicultural policies: Does ethnic diversity have a more positive effect in countries, schools and work-places that have minority representatives in leading positions (for example as politicians, teachers, and managers) and that consciously work to integrate native and foreign born individuals.

To answer these questions we will construct variables which are able to measure the mechanisms and statistically test how they increase and reduce the effects of ethnic diversity on trust and tolerance. The data and methods we will use to achieve our aims are described below.

Previous research

Current research provides three alternative predictions as to the overall consequences of the increasing ethnic diversity for democratic societies. According to the Conflict hypothesis, increasing ethnic diversity will result in malfunctioning societies since it breeds interethnic conflicts with detrimental consequences for crucial social functions. According to the Contact hypothesis, however, increasing eth-

nic diversity will in fact strengthen democratic societies since it increases social and political tolerance and interethnic trust. Finally, according to the more nuanced "Mixed blessings hypothesis" increasing ethnic diversity will affect varying aspects of society in different ways.

Focusing first on the Conflict hypothesis, research in political science, psychology, sociology and economics argues that ethnic diversity is largely detrimental to the functioning of both national and local societies since it breeds interethnic intolerance and conflict, lowers interethnic trust and endangers communication between ethnic groups (Scholz 1998; Alesina et al. 2003; Lijphart 2004; Alesina & Ferrara 2005; Putnam 2007). According to realistic group-threat theory, this is so because ethnic groups tend to engage in a rational competition for scarce resources, which during periods of economic hardship leads to intolerant out-group attitudes (Quillan 1995). Alternatively, while making similar predictions about the likely long-term consequences of ethnic diversity, symbolic racism theories stress that the main causal mechanism is the majority populations' views of what minority groups deserve and how they should properly act (Sears & Henry 2003).

Turning to the Contact hypothesis, scholars suggest that ethnic diversity will have a positive effect on society provided that quality personal meetings between members of ethnic groups are assured since such contacts increase interethnic trust and tolerance and strengthen political interest and activity (Antonio 2001; Oliver & Mendelberg 2000; Oliver & Wong 2003; Marschall & Stolle 2004). Research based on this hypothesis suggests that ethnic diversity works as a means of strengthening society in contexts that promote frequent interethnic contacts, such

as specific local neighborhoods, because interethnic contacts promote understanding and puncture negative stereotypes with real life experiences (Ibid.). Interethnic contacts *per se* have also been found to be associated with interethnic tolerance (Stolle, Soroka & Johnston 2008).

Moving on, finally, to the more recent “Mixed blessings hypothesis”, research findings indicate that whilst ethnic and language diversity increases political interest, political discussion and participation in voluntary organizations, it reduces interpersonal trust (Anderson & Paskeviciute 2006). In accordance with these findings, proponents of this hypothesis stress the need to allow for ethnic diversity to affect various aspects of social life differently. According to our reading of the research literature, this call for nuances is, as yet, not established as the mainstream approach to the topic.

For the purpose of the proposed research project it is important to note that research based on all three hypotheses, but especially the most optimistic (i.e. the Contact hypothesis), is in agreement as regards the fundamental importance of personal contacts between members of different ethnic groups. With this in mind, we find it rather remarkable that most research focuses on ethnic diversity in contexts such as nations, cities and neighborhoods where there are no guarantees that interethnic contact actually takes place. Moreover, the few studies which explicitly take the issue of interethnic contact into account mostly rely on measurements of interethnic friendships (Nannestad 2008), and thus neglect the existence of negative contacts. To the extent that the research question is directed towards the consequences of interethnic personal contacts *per se*, and not towards other unspecified aspects of ethnically diversified societies,

it would seem that the correspondence between theoretically defined concepts and the operational criteria used in much previous empirical research is less than optimal. This may lead researchers and policy-makers to draw biased conclusions from the existing empirical evidence. In line with this suspicion, recent empirical studies conclude differently about the consequences of ethnic diversity depending on the choice of operational criteria (e.g. Antonio 2001; Oliver & Mendelberg 2000; Oliver & Wong 2003; Marschall & Stolle 2004).

The proposed project is therefore based on the hypothesis that this validity problem can be effectively addressed by exploring arenas in which daily interethnic contacts are unavoidable. The most obvious arenas which fulfill this criterion are schools and work-places. In classrooms and work places, whether they want it or not, individuals of different ethnic backgrounds are “forced” to interact on a daily basis.

To date, research on ethnic diversity in school has predominantly focused on educational achievement. This line of research has consistently found negative effects of ethnic diversity on students’ achievement in terms of grades, test scores and drop-out rates (Grogger 1996; Cutler & Glaeser 1997; Hanushek et al. 2002; Van der Silk et al. 2006). In addition, several studies have also shown that migrant students perform worse than native born students in most OECD-countries (see for example OECD 2006). Both the negative contextual effect of ethnic diversity and the negative individual effect of being an immigrant are assumed to depend on difficulties in communication, especially in contexts with language diversity and large cultural differences.

Moving from educational achievement to issues of tolerance and trust within school systems, we find that these topics are understudied. The few studies that specifically take school contexts into consideration deal primarily with the U.S. case with its unique ethnic history (see for example van Laar et al. 2005; Gurin et al. 2004).

Research on the consequences of ethnic diversity in work places has mainly focused on the economic performance of firms and countries. This strand of literature is more optimistic what regards the effects of diversity for individual firms (Richard 2001; Page 2007). However, what regards countries' economic performance the picture is as gloomy as that which is provided by the research on the effects of ethnic diversity in school: Ethnic diversity on the national level has been found to lead to lower levels of investments in public goods (Alesina et al. 2003), lower economic growth (Alesina & Ferrara 2005) and to threaten cooperation (Glaeser et al. 2000).

Moving from economic performance to the issue of how ethnic diversity in work places affect tolerance and trust no statistical, large-N, studies that we know about have touched on the topic.

Lacking in most previous empirical research is the issue of how other contextual factors interact with ethnic diversity in shaping trust and tolerance among individuals. This is rather strange given that there exist several theories in political science that explicitly address how to bridge ethnic conflicts and prejudices. The only real exception is *realistic group threat theory*, that stresses that bad economic conditions, such as high unemployment rates, interact with ethnic diversity in lowering tolerance and interethnic trust (see above). However, there are also two more

positive suggestions in the literature that do not have been empirically investigated to the same extent. The first of these is *the politics of presence*-literature that underlines the importance of having minority representatives within governing bodies and as role models in various leading positions for producing good outcomes in ethnically diverse societies (Phillips 1995; Griffin & Newman 2005; Schwindt Beyer et al. 2005). The other is the literature on *deliberative climate* that points at the importance of having an open and tolerant climate of debate and exchange of ideas in order to battle intolerance and prejudices between different groups (e.g. Gutmann & Thompson 1996; Almgren 2006; Luskin et al. 2007). Although previously untested in work places and schools we believe that these theories could be helpful in explaining the variation in the effect of ethnic diversity on trust and tolerance in countries, schools and work places.

Project description

In designing the current project proposal, we have identified two specific oversights in previous research that need to be addressed. First, while schools and work places, to a substantially greater extent than other social arenas, encourage and facilitate contacts between individuals from different ethnic groups, few attempts have been made to evaluate the effects of ethnic diversity on trust and tolerance in schools and work places. Moreover, the limited knowledge available on the topic is primarily informed by experiences gained from the United States. Little is known about whether the effect varies between countries and schools and work-places within countries. *In the proposed project, we aim to address these oversights by i) studying what effects ethnic diversity has on trust*

and tolerance in schools from 28 countries, and by ii) studying what effects ethnic diversity has on trust and tolerance in work places in Sweden. In doing so we will both be studying what general effects diversity has and how the effects vary between countries and between schools and work-place within countries.

Second, the few existing studies that have focused on the general effects of ethnic diversity almost always abstain from trying to explain why ethnic diversity seems to function better in some countries, schools and work-places than in others. *In the proposed project, we, by drawing on theoretical work in political science, address this oversight by identifying country characteristics, and school and work-place characteristics, that mediate the effects of ethnic diversity on tolerance and trust.*

To address these oversights, a two-stage approach has been adopted. As stated above, the objectives of *the first stage* will be: i) secondary analysis of cross-national and primary analysis of Swedish national data-sets to establish what general effects ethnic diversity in schools and work-places has on tolerance and trust; ii) identification of countries, schools and work-places in which ethnic diversity has a better, worse and on average effect on tolerance and trust.

Two existing data sets and one primary data set to of our own origin (to be collected) are crucial for this stage: *The 1999 Civic Education Study* (CIVED), *The 2009 International Civic and Citizenship Study* (ICCS), and a unique data set to be collected by us in collaboration with the MOD research group at the University of Gothenburg. CIVED and ICCS are international collaborative surveys (see Torney-Purta et al. 2001) uniformly constructed and carried out in 28 countries in order to measure, among other things, democratic knowledge, democratic values

and attitudes, political interest and trust among fourteen year old students and upper secondary students (presently CIVED only). The multilevel structure of these data sources makes it possible to isolate between country variations as well as between school variations and between classroom variations in student outcomes, as the data nests individual students within classrooms, which are nested within schools nested within countries.

The data set to be collected by the project group in collaboration with the MOD research group will contain data on 7500 workers nested within 150 work-places (on average 50 workers from each work-place) situated in Gothenburg and the surrounding area. First we will randomly select 150 work-places from a statistical frame (register) that contains all work-places with between 50 and 500 employees in Gothenburg and the surrounding area. We will then go on to randomly select 50 individuals from each work-place to answer a 4-page long questionnaire (answering time approximately 15 minutes) with questions regarding ethnic relationships at the work-place, tolerance, trust and various background variables. The questionnaire will primarily be web-based. Only in a third of the working places (those in which workers do not have access to the internet) will we use paper questionnaires handed out by working assistants. The idea is to construct a questionnaire with questions that are similar to those used in the CIVED and ICCS. The questions will of course be reformulated to suit work-place conditions. The data collection will be carried out by LORE (Laboratory of Opinion Research), which is a part of the MOD research group.

All data-sets will be analyzed with the help of multilevel statistical techniques (e.g. Raudenbusch & Bryk 2002).

The identification of how individual countries, schools and classrooms perform in relation to each other at the first stage will allow for us to proceed with the second stage of the project. The focus of *the second stage* will be to try to explain the between-country and the between-school and between work-place variations found at the first stage in line with theoretical suggestions in the political science literature (see above). We will start by collecting secondary data on two levels. First, we will collect national data on politics-of-presence-related variables, resource-related variables (i.e. socioeconomic conditions) and other factors (for example school and integration policies) that can be hypothesized to affect the effect of ethnic diversity in school on trust and tolerance. Second, we will collect school and work-place data on politics-of-presence related, deliberative climate-related, and resource related factors that can be hypothesized to affect the effect of ethnic diversity in school on trust and tolerance for all Swedish schools and work-places in the data-sets. Some of this data is already provided by the CIVED, ICCS and the MOD-survey. The rest will be collected from OECD, Eurostat and the Quality of Government Institute (QoG) situated at the University of Gothenburg (national policies), Skolverket and from the schools and work-places themselves (the Swedish school and work-place data). We will then use this data to test the hypotheses that we derive from the political science literature on the topic with the help of the same multilevel statistical techniques that are used at stage one. For example, we will use the survey data to test how the deliberative classroom/work-place climate and teachers/managers with immigrant background mediate the effect of ethnic diversity on trust and tolerance. Stage two is

important for testing ideas about how to make ethnic diversity in school and work-places work better.

Timeline and publications

The project will continually be reported both in articles in international journals (five in total – see below) and presentations on mainly international conferences. To contribute to public debate we will also report our findings in debate-articles in leading newspapers. Below we provide the time-frame, responsibilities and planned journal articles for the different parts of the project:

During the spring of 2011 we will statistically analyze the CIVED and ICCS datasets in order to fulfill the part of *stage one* of the project that concerns schools. The findings will be summed up in an article in an international political science journal.

During the spring 2011 we will also construct the questionnaire that we will use for the part of stage one that involves work-places.

During the autumn of 2011 we will collect the data for *stage two* of the project that concerns schools.

During the autumn of 2011 we will also in collaboration with LORE and a private company *carry out the MOD-survey on work-places* in Gothenburg and the surrounding area.

During the spring and autumn of 2012 we will proceed to analyze the collected school data and *finish the part of stage two that concerns schools*. This will involve testing our theoretical hypotheses derived from the previous research literature. The findings will be summed up in two articles (one on national strategies to enhance the positive effects of ethnic diversity on tolerance and trust and one on school strategies in doing the same).

During the autumn of 2012 we will *collect data for the part of stage two that concerns work-places*.

During the spring and autumn of 2013 we will proceed to analyze the MOD-survey and *finish the part of stage one and two that concerns work-places*. The findings will be summed up in two articles. One that explores the effects of ethnic diversity in work-places and one that explores work-place strategies for how to make it work better.

During the autumn of 2013 we will summarize the findings of the project.

Preliminary results

In preparing the project our research group has received a grant from the University of Gothenburg to finance a pilot study for the research project as well as to establish contacts with scientist in educational science concerned with ethnic relations. The grant and the pilot studies and contacts it has given rise to have helped us tremendously in the preparations. The research group has conducted two pilot studies relating to stage 1 in the research strategy outlined above. Results from the pilot studies are reported in two conference papers (Kokkonen, Esaiasson & Gilljam 2008; 2009) and an article (Kokkonen, Esaiasson & Gilljam forthcoming 2010) that has been accepted for publication in *Scandinavian Political Studies*. These studies indicate that ethnic diversity in schools under beneficial circumstances has a positive effect on students' tolerance, but that the strength of the effect varies considerably between countries and schools. The most positive effect can be found in Sweden and other Nordic Countries. The effect of ethnic diversity on

trust is more ambiguous and varies much between countries. In some countries the effect is negative whereas it is positive in others (among them Sweden). In short, the design and methods used in our pilot studies have been shown successful in laying the ground for further research

Importance for the Research Field

The issue of how ethnic diversity affects tolerance and trust has resulted in numerous publications. Despite this it is still debated what the effects really are. This project will contribute to the debate in several ways. First, it explores, the hitherto almost unexplored topic, of how ethnic diversity affects tolerance and trust in arenas in which individuals from different ethnic group meet on a daily basis (i.e. schools and work-places).

Second, it contributes to the research field by exploring the effects of ethnic diversity in such arenas in not less than 28 countries. Previous studies on how ethnic diversity affects trust and tolerance at the sub-national level have almost exclusively focused on one country at a time and then mostly on the U.S.

Third, the project explores mechanisms that potentially could explain why the effects of ethnic diversity on trust and tolerance vary between countries and arenas in which members from different ethnic groups meet. Very few previous studies have done so.

The project will also contribute to the field by collecting a unique data-set that allows for testing a range of hypotheses of how ethnic diversity affects tolerance and trust.

References

- Alesina, A. & A. Devleeschauwer, W. Easterly, S. Kurlat and R. Wacziarg, 2003. "Fractionalization" *Journal of Economic Growth*, vol. 8.
- Alesina, A. & E. Ferrara, 2005. "Ethnic Diversity and Economic Performance" *Journal of Economic Literature*, vol. 43(3).
- Almgren, E., 2006. *Att föstra demokrater: om skolan i demokratin och demokratin i skolan*, Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis.
- Anderson, C. J. & A. Paskeviciute, 2006. "How Linguistic and Ethnic Heterogeneity Influences the Prospects for Civil Society" *The Journal of Politics* vol. 68 (4).
- Antonio, A. L., 2001. "Diversity and the influence of friendship in college" *The Review of Higher Education*, vol. 25.
- Charles, C. Z., 2003. "The Dynamics of Racial Residential Segregation" *Annual Review of Sociology* vol. 96.
- Cutler, D. M. & E. L. Glaeser, 1997. "Are Ghettos Good or Bad?" *Quarterly Journal of Economics*, vol. 112.
- Glaeser, E., Laibson, D., Sacerdote, B., 2000. *The Economic Approach to Social Capital*. NBER WP.
- Griffin, J. D. & B. Newman, 2005. "Does Descriptive Representation Produce Political Equality?", Paper presented at the Annual Meeting of the Midwest Political Science Association 2005.
- Grogger, J. T., 1996. "Does school quality explain the recent black/white trend?" *Journal of Labor Economics*, vol. 14.
- Gurin, P., Nagda, B. A. & Lopez, G. E., 2004. "The Benefits of Diversity in Education for Democratic Citizenship", *Journal of Social Issues* vol. 60.
- Gutmann, A. & D.F. Thompson, 1996. *Democracy and Disagreement: Why moral conflict cannot be avoided in politics, and what should be done about it*, Cambridge: Belknap Press.
- Hanushek, E. A., 2002. "Evidence, policy, and the class size debate" in *The Class Size Debate*, edited by L. Mishel and R. Rothstein. Washington DC: Economic Policy Institute
- Kokkonen, A., P. Esaiasson & M. Gilljam, 2009. "Ethnic diversity in the school system – contextual effects on trust, tolerance and democratic knowledge among 80 000 students in 30 OECD countries", Paper presented at the General Conference of the European Consortium for Political Research 2009.
- Kokkonen, A., P. Esaiasson & M. Gilljam, 2010. "Ethnic Heterogeneity in Schools – Its Effects on Trust, Tolerance and Test Scores", *Scandinavian Political Studies*, vol. 26(2).
- Lijphart, A., 2004. "Constitutional Design for Divided Societies", *Journal of Democracy*, vol. 15(2).
- Luskin, R., J. Fishkin, N. Malhotra & A. Siu, 2007. "Deliberation in the Schools: A Way of Enhancing Civic Engagement", Paper presented at the Annual Meeting of the European Consortium for Political Research 2007.
- Marschall, M. & D. Stolle, 2004. "Race and the City: Neighborhood Context and the Development of Generalized Trust", *Political Behavior*, vol. 26(2).
- Nannestad, P., 2008. "What Have We Learned About Generalized Trust if Anything?", *The Annual Review of Political Science* vol. 11.
- OECD, 2006. *Where immigrant students succeed – A comparative review of performance and engagement in PISA 2003*, Paris: OECD.
- Oliver, E. J. and T. Mendelberg, 2000. "Reconsidering the Environmental Determinants of White Racial Attitudes" *American Journal of Political Science* vol. 44(3).
- Oliver, E. J. & J. Wong, 2003. "Intergroup Prejudice in Multiethnic Settings", *American Journal of Political Science* vol. 47(4).
- Page, Scott E., 2007. *The Difference: How the power of Diversity Creates Better Groups, Firms, Schools and Societies*, Princeton: Princeton University Press.
- Phillips, A., 1995. *The Politics of Presence*, Oxford: Clarendon Press.
- Putnam, R., 2007. "E Pluribus Unum: Diversity and Community in the Twenty-first Century", *Scandinavian Political Studies*, vol. 30(2).
- Quillan, L., 1995. "Prejudice as a response to perceived group threat: population composition and anti-immigrant racial prejudice in Europe", *American Sociological Review*, vol. 60(4).
- Raudenbush, S.W., & Bryk, A.S., 2002. *Hierarchical Linear Models: Applications and data analysis methods*, Thousand Oaks CA: Sage.

- Richard, 2001. "Racial Diversity, Business Strategy, and Firm Performance: A Resource-Based View", *The Academy of Management Journal*, vol. 43(2).
- Sears, D. O. & P. J. Henry, 2003. "The Origins of Symbolic Racism", *Journal of Personality and Social Psychology*, vol. 85.
- Scholz, J. T., 1998. "Trust, Taxes and Compliance" in *Trust and Governance*, eds V. Braithwaite and M. Levi, New York: Russel Sage.
- Schwindt-Bayer, K., A. Leslie & William Mishler, 2005. "An Integrated Model of Women's Representation", *The Journal of Politics* vol. 67(2).
- Stolle, D., S. Soroka & R. Johnston, 2008. "When Does Diversity Erode Trust? Neighborhood Diversity, Interpersonal Trust and the Mediating Effect of Social Interactions", *Political Studies*, vol. 56.
- Torney-Purta, J., R. Lehmann, H. Oswald, & W. Schulz, 2001. *Citizenship and education in twenty-eight countries: civic knowledge and engagement at age fourteen*, Amsterdam: IEA.
- van der Silk, F. W. P., G. W. J. M. Driessen & K. L. J. de Bot, 2006. "Ethnic and socioeconomic class composition and language proficiency. A longitudinal multilevel examination in Dutch elementary schools", *European Sociological Review* vol. 22.
- Van Laar, C., Levin, S. & Sinclair, S., Sidanius, J., 2005. "The effect of college roommate contact on ethnic attitudes and behaviors". *Journal of Experimental Social Psychology*, vol. 41(7).
- Zhou, M., 1997. "Growing up American: The Challenge Confronting Immigrant Children and Children of Immigrants" *Annual Review of Sociology*, vol. 23.

Good Losers in Democracy

PETER ESAIASSON¹

Losers have a key function in democracy. Each day democratic governments make a multitude of decisions that are unwelcome to many citizens. The long-term stability of democracies depends on the willingness of losing citizens to remain loyal to the state (e.g., Schattschneider 1960; Riker 1983; Przeworski 1991; Levi 1997). We know from experience that established democracies have earned the basic loyalty of both winners and losers (this is what makes them established). However, our knowledge on the processes involved is less well developed.

One reason for this neglect is that social scientists tend to dislike the coercive power of the state. Jane Mansbridge (1997) observes that political theorists are attracted to “non-coercive exercise of power,” that is to situations in which citizens will accept authoritative decisions on a voluntary basis. She argues that theorists would be more relevant if they studied “contestedly legitimate coercion”. By this she means situations in which government have reason to use its coercive power but in which affected individuals disagree (cf. Levi 1997). In a similar vein, most empirical studies on reactions towards governmental decision-making highlight citizen grievances. Research on political participation (Verba, Schlozman and Brady 1995); policy feed back-processes

(Metler and Soss 2004); and protest politics (Walgrave and Rucht 2009) are examples in kind. In these and associated lines of research, negative reactions towards unfavourable government decisions are the default expectation; the absence of protests indicates citizen apathy and lack of empowerment.

In contrast, this research will focus on citizens’ willingness to accept unfavourable decisions. The question is empirical; it is not assumed that citizens are morally obliged to comply with governments’ decision. However, it is maintained that prospects for long-term stability of democratic politics might be negatively affected by low levels of decision-acceptance.

Precisely, the research project “Good losers in Democracy” will ask two basic questions. The first relates to citizens’ reactions towards unfavourable authoritative decisions. How willing are affected citizens to accept various types of authoritative decisions in terms of retained loyalty towards the democratic state? The second question relates to the mechanisms that affect citizens’ reactions towards authoritative decisions. Which mechanisms help citizens to carry the burden of loss voluntarily? Specifically, to what extent are negative reactions mitigated by factors identified in democratic theory on legitimate authoritative decision-making? Or, with a slightly different twist, to what extent can democracy generate its own legitimacy by remaining true to its principles?

In what follows the project plan will first discuss various situations in which citizens experience loss in democracies. These situations can be described as the independent variables of the project. Attention thereafter turns to citizens’ reactions towards democratic loss. Reactions to loss are the dependent variables of the project. Following this the plan focuses

1 Peter Esaiasson är professor vid Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet och verksam inom MOD (Multidisciplinary Opinion and Democracy research group)
E-post: peter.esaiasson@pol.gu.se

on democratic theory and the factors that make authoritative decision-making at least contestedly legitimate. These factors can be conceived as interaction variables that potentially mitigate the effects of democratic loss. The final sections detail planning and motivate the costs for which the project seeks financial support.

The questions asked are broad and far-reaching. The ambition is to offer a reasonably coherent analytical framework, and to make relevant empirical observations. Even considering this disclaimer, the scope of the project is large. Nevertheless, the research plan is realistic. As discussed below, the main applicant has been researching these questions over a period of years. The project seeks financial support to bring together several scattered pieces of work, and to perform complementary empirical analyses of the complex social problem at hand. The end result will be an analysis which uses democratic theory to derive important questions and relies on a multi-method approach to answer them empirically.

While remaining open for alternative outcomes, the project expects support for three basic hypotheses: First, in many situations, losing will undermine citizens' loyalty to the democratic state. Second, democracy can indeed generate its own legitimacy by remaining true to its principles. Third, subjectivity on the part of citizens does seriously complicate the process.

Theory

Situations in which citizens experience loss

In general, people can be expected to dislike to lose. In a rare empirical analysis of citizens' experience of electoral loss,

Christopher Anderson and colleagues (2005:23-7) identifies three mechanisms through which electoral loss is associated with undermined system support: One is that losers will get less utility from the system than winners; another is that losing generates negative emotions; still another is that losers' drive for cognitive consistency motivates them to adjust legitimacy beliefs about the system that rejects their political views. Yet another individual level mechanism is that loss may violate individuals' beliefs about social justice (Lind and Tyler 1988; Tyler et al., 1997).

Although citizens may want to govern themselves, there is no escape from the coercive power of the democratic state (e.g., Przeworski 2009). To conceptualize the multitude of situations in which citizens experience loss, the project departs from two dimensions. On the one hand it will look at the type of authority that makes the decision: Is it elected politicians, or government officials with delegated power, be they judges in court or street-level bureaucrats (e.g., Gibson, Caldeira and Kenyatta Spence 2005; Esaiasson, Gilljam and Persson 2010)? On the other hand it will look at the context in which citizens lose: Do they lose collectively, as members of a social group, or individually, as single persons (e.g. Leung, Tong and Lind 2007)?

On the basis of these dimensions, the project will highlight five types of situations in which citizens experience democratic loss: (1) elections; (2) policy decisions; (3) localization of public facilities; (4) contacts with government officials (law enforcement, welfare state services, tax authorities, planning and building authorities); and (5) every day-life. Although not complete, the list of situations represents experiences of loss that are shared by most adult citizens in most democra-

cies. Each situation has generated large and important literatures. The contribution of the project is to seek communalities between these subfields of political science. For one thing, by looking systematically at losers reactions in all of these situations, the research project will aim to study both the input side and output side of politics (e.g., Rothstein 2009).

Electoral loss (1) is experienced collectively; all who voted for parties that lost the struggle over governmental power can foresee a period of unfavourable authoritative decisions. Electoral loss is well researched from the perspective of losers (see first and foremost Anderson et al. 2005). Research on the so called winner-loser gap has demonstrated that winning and losing elections creates differential incentives for citizens to remain supportive of their political system. Nevertheless, it will be argued that this research does not accurately conceptualize reactions of winners and losers. Because it looks at the relative level of support among winners and losers, it fails to recognize that losers often become more politically supportive after elections, only less so than winners (Esaiasson 2006a; 2010a). Consequently, defeat at the ballot-box appears to be less demanding for citizens.

One reason for this is that consequences of the election outcome are felt in the long-term as governmental power transforms into public policies (in the short-term, election outcomes are much more consequential for politicians, Esaiasson 2009). We can thus expect stronger reactions among citizens who experience loss with regard to policy decisions which will actually affect their life. "Policy decisions" (2) is a broad category. In principle it involves reactions to the decision to invade Iraq as well as decisions to raise taxes and cut down on local welfare state services.

Like electoral loss it is experienced collectively, and most often (but not exclusively) decisions are taken by elected representatives.

Likewise, loss with regard to localization of public facilities (3) is experienced collectively. However, the decision-making authority is typically governmental agencies and not elected assemblies. As illustrated by the concept "Nimby" (Not in my back-yard), public facility siting is an area of governmental decision-making associated with strong propensity for citizen protest. Field specialists question the relevance of this way to conceptualize citizens' reactions (e.g., Wolsink 2000), but its prevalence in our common parlance suggests that affected individuals will react strongly.

Experiences of loss following contacts with governmental officials (4) are felt individually (see Esaiasson 2010a for a review of the literature). Recent research by Leung, Tong and Lind (2007) suggests that people may react differently (less self-interestedly) in these type of situations compared to collective losses, in which various group-serving tendencies are evoked.

Finally, loss in every-day life (5) is experienced individually. The many types of losses that we experience – some of which are deeply personal – are not necessarily the result of government decisions. However, as feelings of loyalty towards the democratic state are by definition subjective, it is up to individual citizens to attribute responsibility for shortcomings in one's personal life to the political system (however defined). Indeed, controlling for a host of variables, an analysis of the Swedish case finds that citizens who are dissatisfied with one or more aspect of their daily life express substantially lower level of loyalty towards the state than

more fortunate citizens (Esaiasson 2006b). More generally, performance theories assess the extent to which citizens' support of their political system is affected by political outcomes with regard to the economy (e.g. McAllister 1999), and welfare state services (Kumlin 2004).

Reactions of losers

Reactions of losers – the dependent variable – concern the relationship between the individual and the state. This is a classic problem in political science. Theorists typically approach the topic with concepts like “consent”, “compliance”, “legitimacy”, and “political obligations” (e.g., Lessnoff 1986; Beetham 1991; Horton 1992). Corresponding concepts for empirically oriented scholars are “system support” and “political trust” (Easton 1975; Norris 1999; Levi and Stoker 2000; Dalton 2004).

An overall aim of the project is to contribute to our common understanding of the mechanisms that help to build a stable democracy (Elster 1989). Because of this the prime interest is directed towards citizens' behavioral reactions to loss (Levi 1997). For practical reasons the project will rely on attitudinal measures, but these should preferably be closely related to behavioral intentions. Specifically, I will study willingness to accept a particular unfavorable decision, and, even more important, willingness to remain loyal towards the democratic state following loss.

“Loyalty towards the state” refers to the obligations that come with democratic citizenship. Basic obligations include willingness to abide by current laws and rules, to refrain from abusing social welfare systems, and to voluntarily pay one's taxes (e.g., van Deth, Montero and Westholm 2007). While operational indicators will

vary between particular studies, the project will strive to find measures that capture loyalty towards the state thus defined.

Requirements of democratic decision-making

The third and final component in the theoretical model – the interaction variables – relates to the mechanisms that affect citizens' reactions towards authoritative decisions. To what extent are the negatives associated with loss mitigated by factors identified in democratic theory on legitimate decision-making? To derive relevant questions for empirical research, the discussion will move gradually down a ladder of abstraction.

At core, representative democracy is a mechanism for the peaceful solution of social conflict. Rather than surrendering to physical force, individuals agree to be ruled by governors whose power rests on the consent of citizens as expressed in political elections, and on the rulers' commitment to rule by law and regulations (citizens thus know what to expect). The stability of this system of government rests on the assumption that citizens view it as morally justifiable (e.g. Dahl 1989).

The driving forces behind voluntary acceptance of decisions made by this system can be described at different levels of abstraction. In the abstract terms of normative theory, moral agency ascribes individuals a natural duty to defend just institutions (Rawls 1971:99; cf. Dahl 1956). In the concrete terms of positive theory, system supportive reactions among losers are produced by similar mechanisms that produce system undermining reactions: Losers react well because they gain utility from a peaceful solution of social conflict (but less so than winners); because they

experience positive emotions from their personal involvement in the decision-making process (they get to vote on their rulers); because their drive for cognitive consistency motivates them to make a positive evaluation of an outcome produced by a legitimate system of government, and because their demand for social justice is fulfilled.

However, to confer legitimacy government decisions must concur with certain criteria. Democratic justification theory specifies the conditions under which principled democrats are motivated to accept defeat (Dahl 1989). Acknowledging the burdens that come with defeat, justification theory prescribes that losers shall be treated respectfully. Specifically, both procedural and consequential requirements must be fulfilled before unfavourable outcomes are deemed morally justifiable (e.g., Beitz 1989; Hermansson 2003). On one hand this means that losers cannot be expected to remain supportive come what so ever, but on other hand it means that principled democrats have reason to accept defeat once the requirements are fulfilled.

Any list of democratic requirements will draw criticism, but the following four specifications of consequential and procedural requirements have been given serious attention in the literature (e.g., Beitz 1989; Hermansson 2003): Coercive authoritative decisions must not (1) inflict on the deeply felt values of individuals; (2) systematically disfavour one group over others; (3) unnecessarily restrict possibilities for individuals to pursue their happiness; and (4) be the result of a flawed decision-making process. To the extent these requirements are fulfilled, individuals are morally obliged to accept loss voluntarily.

However, when democratic requirements (however defined) are confronted

with the complications of real-world democracies, a problem of implementation emerges. What makes democratic decision-making contestedly legitimate (and not the exercise of non-coercive power preferred by political theorists) is that a person so inclined will identify violations of the requirements in practically all real-world situations. In large part this is due to the complications of social life. For instance, in all known societies of some complexity the distribution of resources are skewed across social groups. For this reason alone, individuals of low resources have a reason to react negatively to unfavourable decisions. Moreover, subjectivity adds another dimension to the problem. What appears fair to one person is unfair to another, and subjective perceptions about the fairness of procedural arrangements do not necessarily coincide with actual conditions. For reasons like these, good losers in democracy must be prepared to oversee with at least some violations of the requirements for legitimate democratic decision-making (Esaiasson 2006a).

The empirical analyses of the project will be designed to capture as closely as possible the complications of real-world democratic decision-making. First, they will strive to capture the subjective dimension of the legitimacy problem. Specifically, empirical analyses will strive to measure affected individuals' perceptions of the fulfilment of consequential and procedural requirements. To exemplify: According to the beliefs of affected individuals, is an authoritative decision unjustifiably disadvantageous for his or her social group, and is it preceded by a flawed decision-making process? And to what extent do these legitimacy beliefs affect reactions to loss?

Second, the analyses will strive to take account of objective conditions. Because of its importance for many conceptualizations of democracy, the analysis will primarily focus on the procedural requirement. Since it first emerged in the 1970s, procedural fairness theory has been remarkably successful in explaining citizens' reactions towards authoritative decisions (see Tyler 2006 for a literature review). The project will however draw attention to two boundary conditions that might apply in real-world situations. First, social psychologists Leung, Tong and Lind (2007) have recently argued that most procedural fairness studies deals with individual-level decisions in which the outcome will mainly affect the individual him- or herself. In group-level decisions, when affected individuals are concerned about consequences for a collective of people, group-serving social-identity mechanisms will likely undermine procedural effects (for empirical illustrations, see Esaiasson, Gilljam and Lindholm 2007; Esaiasson 2010a; Esaiasson, Gilljam and Persson 2010). Second, almost all experimental studies in the field are laboratory and deal with decision-making situations which are artificial for participants.

A proposition to be evaluated empirically is that citizens who react negatively towards unfavorable decision use procedural arguments to motivate their stance rather than the other way around. In other words, perceptions of procedural fairness are endogenous and not exogenous to citizens' reactions to democratic loss (see Esaiasson 2010a for an initial illustration). If this is confirmed, it suggests that substantial qualities about government decisions are more central for citizens' reactions than assumed by the large literatures on procedural fairness.

How to proceed

To answer the empirical questions raised above, the project will proceed in four analytical steps. Each step is to be repeated in each of the five situations of democratic loss (elections; policy decisions; facility sitings; contacts with government officials; every-day life).

Step 1. Establish whether the relationship between unfavourable outcomes and negative reactions is causal. Most importantly, do unfavourable outcomes undermine long-term loyalty towards the state?

Step 2. Map typical reactions of citizens following loss. Given that the relationship between loss and reaction is causal, how strong is it in real-world situations as reflected in large-n citizen surveys?

Step 3. Estimate the extent to which reactions towards loss are mitigated by subjective perceptions of the degree to which consequential and procedural requirements of democratic decision-making has been fulfilled. In technical terms, to what extent do fairness perceptions interact with individuals' status as winner or loser to produce weak or strong reactions?

Step 4. Estimate the relationship between actual characteristics of the decision-making process and perceptions about the fairness of procedures. If the relationship is strong – if perceptions are highly influenced by variations in actual conditions – this indicates that actual procedures are indeed exogenous to citizens' procedural considerations.

In Step 1, targeted field experiments are the preferred method. To illustrate, imagine an individual who gets his/her application for a building permit denied. Assuming that government official grant permission to only some applications, the project will survey applicants in a given (Swedish) municipality before and after they learn about the outcome. Differen-

es in reactions with regard to expressed loyalty towards the state will be taken as evidence for a causal relationship. In these field experiments, all necessary steps will be taken to follow the ethical guidelines of the Swedish Research Council.

In Step 2 and 3, the project will mainly rely on secondary analysis of survey data, preferably of a comparative character. To illustrate, the CID-data set (Citizen Involvement Democracy) contains information on respondents' experiences of loss in their every day-life during the past year, on attitudinal loyalty towards the state, on perceptions about procedures involved and on relevant control variables (van Deth, Montero and Westholm 2007). Where such data are missing, the project will collect targeted information through the well established SOM-survey and the newly established LORe-citizen panel at University of Gothenburg (Laboratory of Opinion Research). For practical reasons, these latter analyses will focus on the Swedish case.

In Step 4, a mix between post hoc-analysis and experiments are warranted. With regard to variations in actual conditions leading to collectively experienced losses (elections, policy decisions and facility sitings), there is relatively easily accessible information on variations in natural settings. For instance, various international organizations assess the fairness of recently held elections, and the CSES-data base (the Comparative Study of Electoral Systems) provides information on citizens' fairness perceptions. With regard to variations in actual conditions of decisions made by government officials and in every day life, experiments is the preferred method. For instance, using video-recordings of staged encounters between a government official from the Swedish employment agency and a support-seeking

citizen, an experimental study evaluates the extent to which actual treatment affect perceived fairness of treatment (Esaiasson 2010a).

In previous research by the main applicant, all of these steps have been conducted for at least some of the five situations of loss. Elections have been most thoroughly studied (Esaiasson 2006a; 2010b), but also facility sitings (Esaiasson and Johansson 2007; Esaiasson 2010c), government officials (Esaiasson 2007; 2010a), and every-day life (Esaiasson 2006b) have been examined. It is the task of this research project to fill in remaining gaps and to conclude from the comparison of losing within five distinct but related types of situations.

References

- Anderson, Christopher, André Blais, Shaun Bowler, Todd Donovan, & Ola Listhaug, 2005. *Losers' Consent: Elections and Democratic Legitimacy*. New York: Oxford University Press.
- Beetham, David, 1991. *Legitimacy*. London: Macmillan.
- Beitz, Charles, 1989. *Political Equality*. New Jersey: Princeton University Press.
- Dahl, Robert, 1956. *A Preface to Democratic Theory*. New Haven: Yale University Press.
- Dahl, Robert, 1989. *Democracy and Its Critics*. New Haven: Yale University Press.
- Dalton, Russell, 2004. *Democratic Challenges, Democratic Choices. The Erosion of Political Support in Advanced Industrial Democracies*. Oxford: Oxford University Press.
- Easton, David, 1975. "A Reassessment of the Concept of Political Support", *British Journal of Political Science* 5:435-57.
- Gibson, James, Gregory Caldeira & L. Kenyatta Spence, L., 2005. "Why Do People Accept Public Policies They Oppose? Testing Legitimacy Theory with a Survey-Based Experiment", *Political Research Quarterly* 58(187), 187-201.

- Hermansson, Jörgen, 2003. "Vad är det som är bra med demokratin?". In Mikael Gilljam & Jörgen Hermansson (eds), *Demokratis mekanismer*. Malmö: Liber.
- Horton, John, 1992. *Political Obligation*. London: Macmillan.
- Kumlin, Staffan, 2004. *The Personal and the Political: How Personal Welfare State Experiences Affect Political Trust and Ideology*. New York: Palgrave-Macmillan.
- Leung, K., K.K. Tong & E.A. Lind, 2007. "Realpolitik versus Fair Process: Moderating Effects of Group Identification on Acceptance of Political Decision", *Journal of Personality and Social Psychology* 92:476-89.
- Levi, Margaret, 1997. *Consent, Dissent and Patriotism*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Levi, Margaret & Laura Stoker, 2000. "Political Trust and Trustworthiness", *Annual Review of Political Science* 3: 475-513.
- Lessnoff, Michael, 1986. *Social Contract*. London: Macmillan.
- Lind, E.A. and T.R. Tyler, 1988. *The Social Psychology of Procedural Justice*. London: Plenum Press.
- McAllister, Ian, 1999. "The Economic Performance of Government". In Pippa Norris (red), *Critical Citizens: Global Support for Democratic Government*. Oxford: Oxford University Press.
- Mansbridge, Jane, 1997. "Taking Coercion Seriously", *Constellation* 3:407-16.
- Mettler, Suzanne & Joe Soss, 2004. "The Consequences of Public Policy for Democratic Citizenship: Bridging Policy Studies and Mass Politics", *Perspectives on Politics* 2:1-19.
- Norris, Pippa (ed), 1999. *Critical Citizens: Global Support for Democratic Government*. Oxford: Oxford University Press.
- Przeworski, Adam, 1991. *Democracy and the Market. Political and Economic Reforms in Eastern Europe and Latin America*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Przeworski, Adam 2009. "Self-Government in Our Times", *Annual Review of Political Science* 12:71-92.
- Rawls, John, 1971. *A Theory on Justice*. Cambridge, Mass.: The Belknap Press.
- Riker, William H., 1983. "Political Theory and the Art of Heresthetics". In Ada W. Finifter (red) *Political Science. The State of the Discipline*. Washington DC.: American Political Science Association.
- Rothstein, Bo. 2009. "Creating Political Legitimacy: Electoral Democracy versus Quality of Government", *American Behavioral Scientist* 53:311-30.
- Schattschneider, Elmer E., 1960. *The Semi-Sovereign People. A Realist's View on Democracy in America*. Hinsdale, Ill.: The Dryden Press.
- Tyler, Tom R., 2006. "Psychological Perspectives on Legitimacy and Legitimation", *Annual Review of Psychology* 57:375-400.
- Tyler, T.R., R. Boeckmann, H. Smith and Y. Huo (1997), *Social Justice in a Diverse Society*, Boulder: Westview Press.
- van Deth, Jan, José Ramón Montero & Anders Westholm (eds), 2007. *Citizenship and Involvement in European Democracies: A Comparative Perspective*. London: Routledge.
- Verba, Sidney, Kay Lehman Schlozman & Henry E Brady, 1995. *Voice and Equality: Civic Voluntarism in American Politics*. Cambridge, Mass: Harvard University Press.
- Walgrave, Stefan & Dieter Rucht, 2009. *Protest Politics. Demonstration Against the War on Iraq in the US and Western Europe*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Wolsink, Maarten, 2000. "Wind Power and the NIMBY-Myth: Institutional Capacity and the Limited Significance of Public Support", *Renewable Energy* 21:49-64.

Egna arbeten refererade i ansökan

- Bäck, Emma, Peter Esaiasson, Mikael Gilljam & Torun Lindholm, 2010. "Biased Attributions Regarding the Origins of Preferences in a Group Decision Situation", *European Journal of Social Psychology* 40:270-281.
- Esaiasson, Peter, 2006a. "Valdemokratis goda förlorare". I Hanna Bäck & Mikael Gilljam (red), *Valets mekanismer*. Malmö: Liber.
- Esaiasson, Peter, 2006b. "Vardagsmissnöjet och visionen om en deltagande demokrati". I Peter Esaiasson & Anders Westholm (red), *Deltagandets mekanismer. Det politiska deltagandets orsaker och konsekvenser*. Liber: Malmö.
- Esaiasson, Peter, 2007. "När fungerar den vertikala samtalsdemokratin?" I Jörgen Hermansson

- son, Christer Karlsson & Henry Montgomery (red), *Samtalets mekanismer*. Malmö: Liber.
- Esaiasson, Peter, 2009. "Why Politicians Don't Protest Elections – Losers' Consent in Established Democracies". Paper presented at the *APSA-Meeting*, Toronto, September.
- Esaiasson, Peter, 2010a. "Will Citizens Take No for an Answer? On the Capacity of Procedures to Legitimize Unfavourable Bureaucratic Decisions". *European Political Science Review* 2: 351-372.
- Esaiasson, Peter, 2010b. "Losers Consent Revisited. How Citizens React to Defeat at the Ballot Box", *Electoral Studies*, doi:10.1016/j.electstud.2010.09.009
- Esaiasson, Peter, 2010c. "Why Citizens Dispute Public Facility Sitings In Their Neighbourhood – An Experimental Account of the Importance of Easily Accessible Information." Paper prepared for delivery at the APSA-meeting, Washington, September.
- Esaiasson, Peter, Mikael Gilljam & Torun Lindholm, 2007. "When Winning Is Everything. An Experimental Account of Determinants of Decision-Acceptance in Schools, in the General Public, and among Students of Political Science." Paper presented at the *General ECPR-Conference*, Pisa, September 2007.
- Esaiasson, Peter, Mikael Gilljam & Mikael Persson, 2010. "Which Constitutional Arrangements Generate the Strongest Legitimacy Beliefs? Evidence from A Randomized Field Experiment." Paper presented at the Midwest Conference, Chicago, April.
- Esaiasson, Peter & Knut Heidar (eds), 2000. *Beyond Westminster and Congress. The Nordic Experience*. Columbus, OH: Ohio State University Press.
- Esaiasson, Peter & Martin Johansson, 2007. "Do Protesting Citizens Hinder Progress? Ten Years of Public Facility Siting in a Big City Area." Paper presented at the *XVI Nordic Government-Studies Conference*, Gothenburg, November 2007.
- Gilljam, Mikael, Peter Esaiasson & Torun Lindholm. 2010. "The Voice of the Pupils: An Experimental Comparison of Decisions Made by Elected Pupil Councils, Pupils in Referenda, and Teaching Staff", *Educational Assessment, Evaluation and Accountability* 22:73-88.

Turning the Vicious Circle around – New Frontiers in the Fight against the Mafia

CARINA GUNNARSON –
FRANCESCA FORNO¹

Syfte och mål

Hur vänder man en tradition av icke-samarbete till samarbete? Hur skapar man samarbete i en omgivning som saknar tradition av samarbete? Lösningen på det s.k. samarbetsproblemet har belönats med Nobelpris och engagerat forskare under mer än trettio år (Olson, 1965; Hardin, 1968; Ostrom, 1990; Rothstein, 2005). Medan vissa samhällen genomsyras av utbredd misstro, hög korruption, misstroende mot staten och icke-samarbete präglas andra av hög tillit, frånvaro av korruption, hög tolerans och samarbetsanda (Coleman, 1990; Putnam, 1993; Rothstein, 2005). Medan kunskapen är rik om de egenskaper som kännetecknar de två jämviktslägena, är studierna förre om vilka mekanismer som är i rörelse då människor lämnar ett tillstånd av icke-samarbete för samarbete (Freitag & Trauttmüller, 2009; Fukuyama, 1995; Jung, 2003; Stolle, 2003; Uslaner, 2002).

Intresset i denna studie riktas mot det privata näringslivet i Palermo och det samarbete som under kort tid vuxit fram mellan affärsinnehavare som vägrar att betala skyddspengar till maffian. Tidigare

har det lokala näringslivet betraktat inbetalningen av skyddspengar som en ”normal” utgift i affärsverksamheten. Förutom hot och våld från maffian, blir de affärsinnehavare som vägrat betala skyddspengar ofta isolerade av såväl affärskolleger som kunder. Företagarnas regionala organisation har gjort offentliga uttalanden om att näringslivet på Sicilien måste ”lära sig att samexistera med maffian”. Trots att det finns ett stort antal organisationer som engagerat sig i kampen mot maffian var det lokala näringslivet i Palermo fram till 2004 mycket passivt – mer passivt än i andra delar av Sicilien och Syditalien.

I projektet intresserar vi oss för en ny organisation, *Addiopizzo*, som för första gången i Palermos historia lyckats mobilisera lokala affärsinnehavare mot maffians indrivning av skyddspengar. Bildandet av anti-racketorganisationen beskrivs av aktivisterna själva som lika svårt som att ”öppna en anglikansk kyrka i Vatikanstaten”. Hittills har cirka 500 affärsmän och 10 000 konsumenter blivit medlemmar. Hur ska vi förstå att organisationen på kort tid lyckats skapa ett samarbete mellan affärsinnehavare i Palermo? Vilka är begränsningarna för en fortsatt mobilisering?

Genom studien önskar vi:

- Ge ett bidrag till diskursen om socialt kapital och frågan om hur icke-samarbete kan vändas till samarbete;
- Utveckla teoribildningen kring socialt kapital genom en prövning av mobiliseringens kausala mekanismer;
- Analysera kontextuella faktorer som gynnar eller försvårar mobilisering.

I projektet intresserar vi oss för de mobiliserande mekanismer som lett till att lokala näringsidkare ansluter sig till *Addiopizzo*. Analysen bidrar med en empirisk prövning av betydelsen av social tillit, organisa-

1 Docent Carina Gunnarson (projektledare) är verksam vid Uppsala universitet och fil. dr Francesca Forno, är sociolog verksam vid Università di Bergamo, Italien.
E-post: carina.gunnarsson@statsvet.uu.se

tionens karaktär och svaga band för politisk mobilisering.

Områdesöversikt

I Putnams studie om Italien (1993) förklaras skillnaderna i politisk och ekonomisk utveckling mellan norra och södra Italien med att de olika landsändarna historiskt haft olika nivåer på socialt kapital. Medan norra Italien redan under medeltiden genomtyrades av ett vibrerande organisationsliv, kännetecknades södra Italien av hierarkiska relationer och en frånvaro av ett aktivt civilt samhälle. Dessa skillnader under medeltiden förklarar, enligt Putnam, att utvecklingen tagit olika vägar i de olika landsändarna. Medan utvecklingen i norra Italien har lett till samarbete och ”fungerande demokrati”, har utvecklingen i södra Italien lett till motsatt situation.

I den litteratur som följt på Putnams pionjärstudie identifieras två huvudstråk, där socialt kapital definieras som: 1) sociala relationer, nätverk och organisationer; eller 2) socialt rotade värderingar som betonar vissa attityder och normer, t.ex. tillit och reciprocitet (Fishman, 2004; Hooghe and Stolle, 2003). Huvudspåret i forskningen var länge att medborgarnas deltagande i organisationslivet hade positiva effekter på demokratin och medborgarnas civila engagemang. Senare forskning har haft svårt att belägga detta samband, och bl.a. visat att resultaten kan förklaras av självselektion – samarbetsinriktade personer är helt enkelt mer benägna än andra att engagera sig i organisationer (Delhey och Newton, 2003; Paxton, 2007; Stolle, 1998; Uslaner, 2002; Hooghe och Stolle, 2003; Newton, 1999). En alternativ teori är att förekomsten av välfungerande samhällsinstitutioner tros leda till ökad tillit och samarbete och stabil demokrati. Enligt det nyinstitutionella perspektivet

främjar välfungerande institutioner en hög tillit i samhället, som i sin tur främjar upprätthållandet av dessa institutioner (Levi, 1998; Rothstein och Stolle, 2003).

Problemet är att forskningen fortfarande inte erbjuder särskilt bra förklaringar på hur samhällen tar sig från icke-samarbete till samarbete. Medan vissa samhällen förefaller dömda att fortsätta i samma ”onda cirkel” av icke-samarbete, verkar andra samhällen kunna fortsätta i samma samarbetsanda i all oändlighet. Varför väljer människor att börja samarbeta? En vanlig kritik av Putnams definition av ”socialt kapital” är att den är bred och omfattar såväl tillit som normer om reciprocitet och nätverk. Problemet med den bristande precisionen är att det är svårt att avgöra var det sociala kapitalet börjar. Börjar samarbete med nätverk, normer eller tillit? I vilken ände ska man börja nysta för att åstadkomma samarbete? (Jung, 2003)

En ytterligare svaghet är metodologisk: studierna bygger ofta på surveydata där man förvisso kan påvisa samband, men är sämre på att analysera vilka kausala mekanismer som leder till samarbete. En analys av de mekanismer som är i rörelse när människor väljer att börja samarbeta kräver mer ingående studier av organisationernas inre liv än vad som är möjligt att genomföra i större undersökningar (Jung, 2003). Därtill är den fråga om social tillit som ofta används både abstrakt och svårtolkad¹, vilket gör det oklart vad frågan egentligen undersöker och vilka slutsatser som kan dras om den sociala tillitens effekter (Miller and Mitamura, 2003; Reeskens and Hooghe, 2008).

Putnam har i sin senare forskning infört en distinktion mellan olika typer av socialt

1 ”Generally speaking, would you say that most people can be trusted or that you can't be too careful in dealing with people?”

kapital. eftersom det, som hans kritiker ofta hävdar, inte är alla organisationer som främjar det ”goda” sociala kapitalet. Vissa former av socialt kapital är inåtblickande, förstärker en grupps homogena karaktär och utesluter andra människor ur gemenskapen (”bonding social capital”). Andra nätverk är mer utåtriktade och omfattar människor med olika ursprung som skär tvärs igenom olika sociala skiljelinjer. Denna typ av organisationer är överbryggande (”bridging”) i sin karaktär. De olika typerna socialt kapital tros ha olika effekter. Medan det snäva sociala kapitalet antas vara bra för ömsesidighet och solidaritet, tror man att det överbryggande sociala kapitalet bättre för informationsspridning, politisk mobilisering eller för att få tillgång till resurser utanför primärgruppen (Putnam, 2000:22).

Inom sociologin finns en stark tradition av nätverksforskning. Här flyttas perspektivet till relationerna mellan olika individer. Forskarnas uppmärksamhet har riktats mot såväl typ av kontakter (innehåll) och kontakternas struktur (intensitet) som tros ha betydelse för såväl spridning av information som upptagande av nya idéer, gruppens agerande, åsiktsbildning och gruppidentitet (Valente, 1995). Vidare har forskning om sociala nätverk visat på betydelsen av överbryggande kontakter, s.k. broar (*bridges*) mellan olika grupper. Starka band kan vara bra för att upprätthålla eller reproducera en grupps position, medan svagare och överbryggande band kan vara mer betydelsefulla för att underlätta och sprida information över gruppgränser. Genom svaga band sprids information mellan grupper som annars skulle vara isolerade från varandra. Styrkan med dessa svaga band är att de inte är begränsade till den egna gruppen, utan sträcker sig till andra grupper som är annorlunda

än den egna. (Granovetter, 1973; 1983; Lin, 1999).

Projektbeskrivning

Andelen affärsinnehavare som betalar skyddspengar till maffian har i Palermo uppskattats till 80 procent. Det har uppfattats som ”naturligt” att betala. Palermo är ett ”kritiskt fall” där politisk mobilisering är svårt, dels av tradition, dels av motstånd från maffian. Maffian försöker genom våld och normbildning aktivt förhindra att samarbete mellan människor uppstår (Gunnarson, 2008). Mord har förekommit mot affärsinnehavare som vägrat betala.¹ Ett viktigt mål för maffian är att ha kontroll över ett speciellt territorium och att etablera ett monopol över de aktiviteter som äger rum där. Maffiamord och maffiakrig är ”framför allt tecken på kamp om makten över ett visst territorium eller dispyter om territoriella gränser” (Hess, 1998). Kontrollen över territoriet är viktig eftersom området används som tillflyktsort för maffiamedlemmar, rekryteringsbas, för penningtvätt, eller för att dumpa miljöfarligt avfall (Massari och Monzini, 2004; Saviano, 2006). Indrivning av skyddspengar är central för kontrollen av territoriet. Även om den ekonomiska vinsten kan tyckas marginell i jämförelse med maffians andra inkomster, så används skyddspengar för att betala löpande utgifter, t.ex. lön till fotfolk eller stöd till fängslade medlemmars familjer (Gambetta, 1993; Hess, 1998; Schneider och Schneider, 2006; Orlando, 2001). Indrivning av skyddspengar är god träning för yngre maffiamedlemmar och ger maffian inflytande över affärsinnehavarna (Grasso och Vasile, 2005; Santino, 2000).

1 Libero Grassi mördades den 29 augusti 1991 efter att ha vägrat betala.

I jämförelse med andra områden i södra Italien, t.ex. Neapel, har det varit svårare att mobilisera företagare i Palermo (Grasso och Vasile, 2005).

Sedan 2004 har *Addiopizzo* lyckats mobilisera ett relativt stort antal företagare och konsumenter mot maffian. Addiopizzo representerar något nytt i mobiliseringen mot maffian. En skillnad är att Addiopizzo har introducerat politisk konsumtion som en strategi för att bekämpa inbetalandet av skyddspengar. Initiativtagarna till organisationen har inspirerats av sociala rörelser som *Global Justice Movement*, som arbetar genom marknaden för att åstadkomma förändring i samhället (Micheletti, 2003; Micheletti, 2009; Schurman, 2004; Wahlström och Peterson, 2006). Istället för att bojkotta affärsinnehavare som betalar skyddspengar, har man i detta fall bara använt den positiva formen av politisk konsumtion, nämligen ”buycotts”, som innebär att konsumenter uppmuntras att använda sin köpkraft för att stödja affärsinnehavare som vägrar att betala skyddspengar. Genom att medvetandegöra och uppmuntra konsumenter att ändra sina konsumtionsvanor har Addiopizzo skapat en allians mellan affärsinnehavare och konsumenter, men man har också skapat nya band och relationer mellan affärsinnehavarna. Under kort tid har icke-samarbete vänts till samarbete.

Hur kan vi förklara Addiopizzos mobilisering och etableringen av ett samarbete? Ur forskningen om socialt kapital härleds två huvudhypoteser, nämligen att organisationens ”överbryggande” karaktär (där bl.a. social tillit ingår som en delkomponent) eller svaga band (”weak ties”) kan förklara mobiliseringen.

Alternativa förklaringar

Det finns flera alternativa förklaringar till mobiliseringens framgångar och begränsningar som kommer att beaktas i analysen. Nya affärsinnehavare kan vara mer positiva till initiativet än etablerade affärsinnehavare, då inbetalning av skyddspengar ibland görs för att förhindra att konkurrenter etablerar sig. Stora skillnader kan även finnas mellan olika branscher. Byggnadsbranschen är t.ex. starkt penetrerad av maffiaintressen. Vidare kan den socioekonomiska kontexten i ett område förhindra eller underlätta för affärsinnehavare att gå med i Addiopizzo. En förstudie visade på stora variationer mellan olika områden i Palermo, vilket kan bero på utbildningsnivå, arbetslöshet eller individers ekonomiska beroende av maffian.

Människors benägenhet att ansluta sig till Addiopizzo påverkas sannolikt även av förändringar på meso- och makronivå. Forskningen kring sociala rörelser har länge intresserat sig för den omgivande politiska kontexten och dess betydelse för uppkomsten av rörelser, deras val av strategi och eventuella inflytande (Kitschelt, 1986; Luders, 2006; Schurman, 2004; Wahlström och Peterson, 2006). Forskare har också pekat på hur sociala rörelser aktivt kan förändra sin omvärld (McAdam et.al. 2001). Nedan skisseras några förändringar i den politiska, kulturella och ekonomiska kontexten (*opportunity structures*) som kan ha främjat eller hindrat Addiopizzos mobilisering.

■ *Politiska möjlighetsstrukturer* – Litteraturen pekar på statens institutionella drag (grad av öppenhet) och styrkan/svagheten hos rättsväsendet. De politiska förutsättningarna i Palermo har länge varit slutna, även om det fanns ambitioner att öka graden av öppenhet under 1990-talet. Rättsväsendet har

under 2000-talet haft stora framgångar och gripit flera viktiga maffialedare. Nya lagar har antagits till skydd för utsatta företagare.

- *Kulturella möjlighetsstrukturer* – Wahlström and Peterson (2006) föreslår studie av värderingar, myter, världs-uppfattning, klassmedvetenhet och medierapportering. Trötthet på antimaffia kännetecknar Palermobornas inställning under mitten av 1990-talet. Stora kulturella förändringar har dock ägt rum i Palermo under de senaste 20 åren, framför allt bland yngre generationer.
- *Ekonomiska möjlighetsstrukturer* – ännu relativt utforskat i litteraturen (se Schurman och Munro, 2008). På ett övergripande plan har näringslivet genomgått strukturella förändringar. Exempelvis har statens finansiella stöd till Syditalien minskat sedan början av 1990-talet och en ny servicesektor med en ny generation företagare har börjat växa fram. Organisationen *Confindustria* har tagit ställning mot skyddspengar.

Metod och datainsamling

Tre olika och kompletterande metoder används för att analysera forskningsfrågan – enkäter, nätverksanalys och intervjuer.

Enkäter kommer att distribueras till samtliga affärsinnehavare som har gått med i Addiopizzo. Vi kommer således att göra en komplett analys av nätverket. Som framhålls av Lin (1999) är metoden särskilt lämpad då det handlar om en relativt liten organisation.

Nätverksanalys. Analysen syftar till att fånga in kommunikationsstrukturen mellan affärsinnehavare som gått med i Addiopizzo. Nätverken rekonstrueras ge-

nom att be affärsinnehavarna nämna andra affärsinnehavare som gått med i Addiopizzo och med vilka de har en kontakt. Analysen hjälper oss att förstå nätverkets sammanhållning (kontaktintensitet mellan olika personer) och att identifiera aktörernas olika roller inom nätverket (ledare, perifera personer, personer med kontakter utanför nätverket). Informationen används till stöd vid urvalet av intervju-personer.

Intervjuer kommer att genomföras med ett urval av medlemmar. Respondenterna väljs ut och tillfrågas utifrån resultatet av nätverksanalysen ovan. Syftet är att fördjupa nätverksanalysen, att ställa frågor om social tillit samt om organisationens karaktär.

Organisationens karaktär belyses på tre olika sätt: 1. Genom fasta och öppna frågor i enkät och intervjuer om hur intervju-personerna själva ser på organisationen; analys medlemmars umgängesvanor; frågor om värderingar (social tillit, reciprocitet); medlemskap i andra organisationer eller nätverk; 2. Analys av Addiopizzos sociala sammansättning; 3. Analys av nätverkets struktur (frekvens och intensitet i kontakter). Eventuella förändringar över tid fångas in genom tillbakablickande frågor eller genom analys av skillnader mellan äldre och nyare medlemmar.

Betydelsen av ”weak ties” undersöks genom enkäter med fasta svarsalternativ. Vanligast är att definiera starka band som kontakter mellan familj, släkt och nära vänner, medan kontakter med andra bekanta, t.ex. grannar eller jobbkompisar, är svaga. Från en förstudie vet vi att de första 100 medlemmarna i Addiopizzo rekryterades genom vänskapsband (Forno och Gunnarson, 2010). Hur ska vi förstå Addiopizzos fortsatta mobilisering? Alternativa hypoteser är att mobilisering skett enbart genom att få information om initiati-

vet genom medier, flyers, affischer, d.v.s. varken genom svaga eller starka band.

Analysen av politiska, ekonomiska och kulturella förändringar på meso- och makronivå, d.v.s. i Palermo och Sicilien bygger på analys av sekundärmaterial, statistik, intervjuer samt egen forskning (Gunnarson, 2008; Forno och Gunnarson, 2010).

Projektets betydelse

Projektet har goda förutsättningar att ge bidrag till såväl den inomvetenskapliga dialogen samtidigt som studien är policyrelevant. Projektet analyserar Addiopizzos mobilisering av affärsinnehavare i Palermo och hur de lyckats vända en tradition av icke-samarbete till samarbete. Frågan om *förändring* – om möjligheten att gå från icke-samarbete till samarbete – är relevant för forskningsområdet kring socialt kapital där vi analyserar de kausala mekanismer som varit avgörande för politisk mobilisering. Frågan har stor policyrelevans. I vilken ände ska man börja om man vill stimulera samarbete – genom att stödja bildandet av sociala nätverk eller genom att främja ökad tillit? Slutsatserna är intressanta för länder där statens legitimitet och territoriella kontroll utmanas av organiserad brottslighet. Studien ger ökad kunskap om näringslivets och konsumenters betydelse i kampen mot organiserad brottslighet.

Referenser

- Coleman, J. (1990) *Foundations of Social Theory*, Harvard: Harvard University Press.
- Delhey J; Newton K. (2003) "Who trusts? The origins of social trust in seven societies", *European Societies* 5(2): 93-137.
- Della Porta, D.; Diani, M. (2006) *Social Movements: an Introduction*, Oxford: Blackwell Publishing.
- Fishman, R.M. (2004) *Democracy's Voices: Social Ties and the Quality of Public Life in Spain*, Ithaca and London: Cornell University Press.
- Forno, F; Gunnarson, C. (2010) "Everyday Shopping to Fight the Italian Mafia" i M. Micheletti, A. MacFarland red., *Creative Participation: Responsibility-taking in the Political World*, London: Paradigm Publishers.
- Freitag M.; Traunmüller, R. (2009) "Spheres of trust: an empirical analysis of the foundations of particularised and generalised trust". *European Journal of Political Research* 48:782-803.
- Fukuyama, F. (1995) *Trust. The Social Virtues and Creation of Prosperity*, London: Hamish Hamilton.
- Gambetta, D. (1993) *The Sicilian Mafia: The Business of Private Protection*, London: Harvard University Press.
- Granovetter, M. (1973) "The Strength of Weak Ties", *American Journal of Sociology*, 78: 1360-80.
- Granovetter, M. (1983) "The Strength of Weak Ties: A Network Theory Revisited", *Sociological Theory*, Vol. 1: 201-233.
- Grasso, T.; Vasile, V. (2005) *Non ti pago: storie di estorsioni mafiose e di antiracket*, Milano: L'Unità.
- Gunnarson, C. (2008) *Cultural Warfare and Trust: Fighting the Mafia in Palermo*, Manchester: Manchester Univ.Press.
- Hardin, G. (1968) "The Tragedy of the Commons", *Science*, 13 december, 162(3859): 1243-1248.
- Hess, H. (1998) *Mafia & Mafiosi: Origin, Power and Myth*, London: C. Hurst & Co. Publ. Ltd.
- Hooghe, M.; Stolle, D. (2002), *Generating Social Capital*, New York: Palgrave Macmillan.
- Jamieson, A. (2000) *The Antimafia: Italy's Fight against Organized Crime*, London: Macmillan.
- Jung, C. (2003) "Breaking the cycle: producing trust out of thin air and resentment", *Social Movement Studies*, 2(2): 147-175.
- Kitschelt, H. (1986) "Political Opportunity Structures and Political Protest: Anti-nuclear Movements in Four Democracies", *British Journal of Political Science*, 16(1): 57-85.
- Levi, M. (1998) "A state of trust". I Braithwaite V; Levi M. (red) *Trust and Governance*. New York: Russell Sage Foundation.
- Lin, N. (1999) "Building a Network Theory of Social Capital", *Connections*, 22 (1): 28-51.

- Luders, J. (2006) "The Economics of Movement Success: Business Responses to Civil Rights Movements", *American Journal of Sociology* 111:963-98.
- Massari, M.; Monzini, P. (2004) "Dirty business in Italy: A case-study of illegal trafficking in hazardous waste", *Global Crime*, 6:3-4 (2004): 285-304.
- McAdam, D.; Tarrow, S.; Tilly, C. (2001) *Dynamic of Contention*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Micheletti, M. (2003) *Political Virtue and Shopping. Individuals, Consumerism and Collective Action*, London: Palgrave Macmillan.
- Micheletti, M. (2009) "The Consumer Turn in Political Responsibility and Citizenship", *Partecipazione e Conflitto*, n. 3.
- Miller, A. S.; Mitamura, T. (2003) "Are Surveys on Trust Trustworthy?" *Social Psychology Quarterly* 66:1: 62-70.
- Newton, K. (1999) "Social and political trust in established democracies". I.P. Norris (red), *Critical Citizens: Global Support for Democratic Governance*, Oxford: Oxford University Press, pp. 169-187.
- Olson, M. (1965) *The Logic of Collective Action. Public Goods and the Theory of Groups*, Harvard University Press.
- Orlando, L. (2001) *Fighting the Mafia and Renewing Sicilian Culture*, San Francisco: Encounter Books.
- Ostrom, E. (1990) *Governing the Commons*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Paxton, P. (2007) "Association memberships and generalized trust: A multilevel model across 31 countries", *Social Forces* (86(1): 47-76.
- Putnam, R. (1993) *Making Democracy Work. Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton: Princeton University Press.
- Putnam, R. (2000) *Bowling Alone*, New York: Touchstone.
- Reeskens, T.; Hooghe M. (2008) "Cross-cultural measurement equivalence of generalized trust. Evidence from the European Social Survey (2002 and 2004)", *Soc. Indic. Res* 2008, 85: 515-532.
- Rothstein, B. (2005) *Social Traps and the Problems of Trust*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Rothstein, B.; Stolle, D. (2003) "Social capital, impartiality and the welfare state: an institutional approach" i Hooghe, M.; Stolle, D. *Generating Social Capital*, New York: Palgrave Macmillan.
- Santino, U. (2000) *Storia del Movimento Antimafia: Dalla Lotta di Classe all'Impegno Civile*, Roma: Editori Riuniti.
- Saviano, R. (2006) *Gomorra. Viaggio nell'impero economico e nel sogno di dominio della camorra*, Milano: Mondadori.
- Schneider, Jane and Schneider, Peter, (2006) "Sicily: reflections on forty years of change", *Journal of Modern Italian Studies*, 11 (1): 61-83.
- Schurman, R. (2004) "Fighting Frankenfoods: Industry Structures and the Efficacy of the Anti-Biotech Movement in Western Europe", *Social Problems*, Vol. 51.
- Schurman, R.; Munro, W. (2008) "Targeting Capital: A Cultural Economy Approach To Understanding The Efficacy Of Two Anti-Genetic Engineering Movements", Paper presenterat vid 2008 ASA conference in Boston.
- Stolle, D. (1998) "Bowling together, bowling alone: The development of generalized trust in voluntary associations", *Political Psychology* (19(3): 497-525.
- Stolle, D. (2003) "The sources of social capital". I Hooghe M; Stolle, D. (red) *Generating Social Capital*, New York: Palgrave Macmillan, pp. 19-42.
- Uslaner, E. (2002) *The Moral Foundations of Trust*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Valente, T.W. (1995) *Network Models of the Diffusion of Innovation*, Broadway: Hampton Press
- Wahlström, M.; Peterson, A. (2006) "Between the State and the Market: Expanding the Concept of Political Opportunity Structure" *Acta Sociologica* 49:362-377.

Vem bryr sig och vem kan man lita på? Skolans betydelse för ungdomars sociala tillit

CARINA GUNNARSON –
KATARINA BARRLING HER-
MANSSON – KARL LOXBO¹

Syfte och mål

I ett jämförande perspektiv är Sverige ett samhälle med hög social tillit, låg korrup­tion och högt politiskt förtroende (Rothstein 2003; Holmberg och Weibull, 2004). Forskning visar att närvaron av social tillit i samhället är avgörande för ekonomisk tillväxt, låg korrup­tion och fungerande demokratiska institutioner. Ett samhälle med hög grad av tillit leder till positiva effekter som ökad trygghet, mer ekonomisk jämlikhet, ökad tolerans, bättre hälsa samt ökade möjligheter att lösa samhällsproblem av olika slag (Coleman, 1990; Fukuyama, 1995; Putnam, 1993, Rothstein och Uslaner, 2005; Uslaner, 2002).

Trots att den sociala tilliten haft en jämnt hög nivå i Sverige sedan 1981 finns det tecken som tyder på att detta är på väg att förändras. Undersökningar visar att tilliten är mindre utbredd bland ungdomar i åldern 15-19 år än andra grupper. Eftersom tillit samvarierar med upplevd hälsostatus (Inglehart, 1990) är en ytterligare förändring att svenska ungdomars

psykiska hälsa har försämrats under de senaste tjugo åren (SOU 2006:77; Rothstein, 2008; Ungdomsstyrelsen, 2007:14). Vidare har Sverige idag problem med utanförskap i utsatta bostadsområden med frustrerade ungdomar som gör sig skyldiga till vandalisering och stenkastning mot poliser, brandmän och sjukvårdspersonal. Då låg tillit till staten tros påverka tilliten till andra människor ger även denna utveckling anledning till oro.

Denna förändring är utgångspunkt för detta projekt, vars syfte är att kartlägga och förklara varför svenska ungdomar har lägre tillit än andra grupper. Trots att litteraturen på området är relativt enig om vilka mekanismer som upprätthåller tillstånd av hög respektive låg tillit i olika samhällen är kunskapen om förändring mer begränsad, d.v.s. orsakerna till att tilliten ökar eller minskar (Freitag och Traunmüller, 2009; Fukuyama, 1995; Rothstein, 2005; Stolle, 2003; Uslaner, 2002).

Syftet med projektet är att studera skolans inverkan på ungdomars sociala tillit. Trots att forskningen kring socialt kapital visar att fungerande, effektiva och rättvisa institutioner skapar ökad tillit finns det mycket få studier som kombinerar indikatorer på social tillit med undersökningar av skolans inre liv. Givet skolans centrala roll i unga människors liv är det rimligt att anta att denna offentliga institution, mer än andra offentliga institutioner, aktivt formar ungdomars värderingar (Newton, 1999). Följande frågor bildar utgångspunkt för vår studie:

- Är lägre tillit en generell trend bland svenska grundskolungdomar? Skiljer sig utvecklingen åt mellan olika skolor, samhällsgrupper eller mellan elever av olika kön?
- Vilka mekanismer är i rörelse då tillit byggs upp respektive raseras? a) Påverkar variationer i skolans organisering

1 Carina Gunnarson (projektledare) är verksam vid Uppsala universitet. Katarina Barrling Hermansson och Karl Loxbo är verksamma vid Linnéuniversitetet.
E-post: carina.gunnarsson@statsvet.uu.se, carina.bartling.hermansson@lnu.se, karl.loxbo@lnu.se

och styrform ungdomars tillit till andra människor? b) Finns det ett samband mellan skolmiljö och utvecklingen av tillit hos unga människor?

Områdesöversikt

Forskningen på detta område indikerar att samhällen tenderar att hamna i olika jämviktslägen. Vissa samhällen genomsyras av utbredd misstro, hög korruption, misstroende mot staten och icke-samarbete – en negativ spiral som är svår att ta sig ur – medan andra lyckas upprätthålla en positiv cirkel av hög tillit, frånvaro av korruption, hög tolerans och samarbete (Coleman, 1990; Putnam, 1993; Rothstein, 2005). Den sociala tilliten beskrivs ofta som det kitt som håller samhället samman och gör livet mer behagligt – medan frånvaron av tillit gör livet både krångligare och svårare, ibland rent av till en kamp för överlevnad (Uslaner, 2002: 10-11).

Det finns idag relativt stor kunskap om de olika mekanismer som upprätthåller de två olika jämviktslägena för samhällen – samarbete eller icke-samarbete. Däremot är kunskapen mer begränsad om förändring och vilka mekanismer som leder till att tilliten ökar eller minskar i samhället (Freitag och Traunmüller, 2009; Fukuyama, 1995; Rothstein, 2005; Stolle, 2003; Uslaner, 2002).

Medan tidigare forskning betonat vikten av deltagande i organisationslivet för bildandet av social kapital (Putnam, 1993) har senare forskning alltmer lyft fram institutionernas betydelse (Levi, 1998; Rothstein, 1998; Tarrow, 1996). Enligt det nyinstitutionella perspektivet kan social tillit byggas genom att statens institutioner agerar på ett rättvist sätt, att kompetens och ärlighet hos tjänstemännen belönas och överträdelse beivras (Levi, 1998). Om medborgarna blir rättvist behandlade

av tjänstemän och om staten betraktas som pålitlig, leder detta till att människor hyser större tillit till människor i allmänhet. Om erfarenheten är den omvända, att man blir orättvist eller illa behandlad, om tjänstemännen är oärliga, rigida eller agerar utan respekt eller medkänsla, är risken den omvända, att tilliten till andra människor går förlorad (Rothstein och Eek, 2009; Rothstein och Kumlin, 2005; Rothstein och Stolle, 2003; Stensöta, 2004; Stolle, 1999; 2003).

I denna studie kombineras ett makroperspektiv med ett mikroperspektiv. I det första fallet står skolans styrform i fokus för analysen. I det andra perspektivet inriktas analysen på faktorer inom skolan och i ungdomarnas vardagsmiljö.

Forskningsgrenen School Effectiveness Research (SER) anlägger ett nyinstitutionellt perspektiv. Denna forskning visar att skillnader i hur verksamheten är upplagd och organiserad vid enskilda skolor har en statistiskt mätbar effekt på elevers prestationer, också med kontroll för socioekonomiska bakgrundsfaktorer på individnivå (Luyten et al, 2005; Rutter och Maughan, 2002). Om nu skolans organisation och arbetssätt är en förklaring till hur väl elever tillgodogör sig kunskaper finns det anledning att tro att dessa variationer också är viktiga för formerandet av social tillit. För att på mikronivå identifiera vilka institutionella faktorer inom skolmiljön som kan påverka ungdomars sociala tillit tar vi ytterligare hjälp av skolforskning. Disciplinen har identifierat en mängd faktorer som kan tänkas påverka elevernas värderingar och prestationer, exempelvis skolprogram, skolklimat, klassrumsklimat, lärarnas ”dolda agenda” (personliga värderingar), obligatoriska eller frivilliga aktiviteter, elevernas engagemang i olika sociala projekt, elevers interaktion med andra elever, skolans interaktion med för-

äldrar, skolledarens och lärarnas kompetens samt elevernas deltagande i skolans beslutsfattande (Bricker, 1989; Ehman, 1980; Hess och Torney, 1967; Holland och André, 1987; Luyten, 2003; Niemi och Junn, 1998; Oppenheim, 1977; Rutter och Maughan, 2002; Torney et.al., 1999; White, 1996).

Det finns flera skäl till att närmare studera skolans effekter på social tillit. Ett argument är empiriskt: för de allra flesta människor representerar skolan den första personliga erfarenheten av en offentlig institution. Givet skolans centrala roll i unga människors liv är skolan, jämte den egna familjen, en mer trolig fostrare av tillit än någon annan offentlig institution (Newton, 1999). Dessutom har forskningen om socialt kapital inte i tillräcklig utsträckning undersökt ungdomars syn på tillit, utan studierna har i hög grad inriktats på vuxna, trots att det finns skäl att anta att tilliten grundläggs tidigt i livet. Detta projekt fyller sålunda ett viktigt kunskapshål. Om tilliten grundas tidigt, vilka faktorer är i så fall avgörande för om den växer eller raseras under denna formativa period i unga människors liv?

Ett annat argument är teoretiskt: det finns en viktig brygga att bygga mellan forskning om socialt kapital och skolforskning. Medan forskningen om socialt kapital pekar på både vikten av utbildning (Uslaner, 2002) och goda samhällsinstitutioner (Levi, 1998; Mizstal, 1996) för bildandet av social tillit, finns det hittills få studier av skolan som fostrare av tillit.¹ Skolforskningen, å den andra sidan, har inte studerat skoleffekter på social tillit utan snarare intresserat sig för skolans inflytande över elevernas kunskapsnivå, deras tillit till det politiska systemet, värde-

ringar om gott medborgarskap eller framtida politiska beteende.

Projektbeskrivning

Den forskningsfråga som styr projektet är: hur skapas och raseras social tillit? Empiriskt undersöks detta genom att i ett första steg studera om variationer mellan olika skolors organisations- och styrningsformer har effekt på ungdomars sociala tillit generellt. Därefter görs en panelstudie där utvecklingen av ungdomars attityder till social tillit undersöks över tid i ett strategiskt urval, där skolorna är valda för att de uppvisar stora skillnader avseende bl.a. socioekonomisk nivå. Panelstudien genomförs i två omgångar där vi följer en grupp ungdomar under deras högstadiår (13-16-åringar).

Skolan har genomgått stora förändringar under den senaste tjugoårsperioden, t.ex. kommunalisering, övergång från regel- till målstyrning, införande av skolpeng samt ett ökat inslag av friskolor. Fram till början av 1990-talet, då skolan låg under statligt huvudmannaskap, var det överordnade målet lika standard och enhetlighet mellan skolor i alla Sveriges kommuner. Även om detta fortfarande framförs som det överordnade målet, innebär den decentraliserade styrningen att det blir svårare att uppnå (Pierre 2007:16). Skolor i Sverige har blivit alltmer olika, bland annat med avseende på interna beslutsprocesser, huvudmannaskap, resurser, graden av självbestämmande samt lärar-, föräldra- och elevinflytande (Jarl m.fl. 2007). Kan skillnader mellan olika skolors organisations- och styrform, d.v.s. minskad enhetlighet, tänkas påverka utvecklingen av elevers sociala tillit?

Studien syftar även till att förbättra kunskapen om vilka faktorer i skolmiljön som bidrar till eller förhindrar bildandet av so-

1 Gunnarson (2008).

cial tillit. De skolrelaterade variablerna kommer även att prövas i förhållande till alternativa förklaringar som är relaterade till elevernas familjebakgrund, fritidsvanor (deltagande i organisationer), bostadsområde samt olika individuella faktorer som kön, egna ambitioner i skolan, individuell hälsostatus och medievanor.

Undersökningens beroende variabel, social tillit, definieras som den tillit människor har gentemot personer som de personligen inte känner. Social tillit brukar mätas genom att ställa fråga om respondenten "litar på människor i allmänhet eller att man inte kan vara nog försiktig i relationen till andra". För att underlätta jämförelser kommer den att användas också i denna studie. Det finns en tendens i tillitslitteraturen att uppfatta tillit och misstro som motsatspar, där frånvaron av tillit betraktas som ett allvarligt problem (Papakostas, 2009). Som några forskare konstaterar är dock en blind tilltro till främmande människor inte alltid av godo. Det kan rent av finnas skäl till att ompröva värdet av tillit om det leder till "naiv godtrogenhet eller blind tilltro" (Blennberger, 2009). För att nyansera denna diskussion kommer frågan om tillit därför att kombineras med andra kompletterande mått på ungdomarnas tillit till olika kategorier av människor (boende i deras bostadsområde, stad, region, svenskar, utlänningar).

Forskningsdesign

En brist i forskningen om socialt kapital är att kvantitativ och kvalitativ metod sällan kombineras. Ambitionen här är att som ett komplement till enkäter genomföra ett brevprojekt med individuella svar och diskussioner i grupp kring olika scenarier eller tillitsrelaterade teman. Undersökningen består av fyra olika metodologiska ansatser; 1) Deskriptiv analys samt

analys av organisationsformens betydelse för socialt tillit; 2) panelstudie; 3) brevstudie; 4) fokusgruppsintervjuer.

1. Deskriptiv analys samt analys av variationer i skolans organisation och styrning

Kommunaliseringen, införandet av friskolor samt övergången från detaljerad regelstyrning till målstyrning har öppnat för lokala skolpolitiska varianter (Pierre 2007: 9). Det är variationen i sådana mer övergripande förutsättningar och hur dessa påverkar ungdomars tillit som står i centrum för den första delstudien. För att genomföra denna första del av projektet utgår vi från Skolverkets ICCS-studie för 2009.¹

I den första deskriptiva analysen undersöks om lägre tillit är en generell trend bland svenska grundskolor eller om utvecklingen skiljer sig åt mellan olika skolor, samhällsgrupper eller mellan elever av olika kön. I den andra och förklarande delen undersöks om variationer i organisation och styrning påverkar ungdomars tillit.

Denna första delstudie utgör grund till ett strategiskt urval skolor, där vi mer detaljerat vill granska vilka mekanismer som är i rörelse när tillit byggs upp eller raderas.

2. Panelstudie

I denna del av undersökningen studeras elevernas uppfattningar av skolan, snarare än effekten av skolans formella strukturer. Med utgångspunkt i det föregående del-

1 ICCS 2009 är en internationell studie om medborgar- och samhällsfrågor i skolan. Syftet med ICCS (International Civic and Citizenship Education Study) är att undersöka hur unga människor i olika länder förbereds för att axla sin roll som medborgare. Data från ICCS-studien kommer enligt Skolverket bli tillgänglig under hösten 2010.

projektet, *variationer i skolans organisation och styrning*, görs ett strategiskt urval. Av praktiska skäl inriktas panelstudien på ett strategiskt urval av skolor i storstockholmsområdet, där det finns ett rikt utbud av skolor både i gynnsamma och i mindre gynnsamma miljöer. De utvalda skolorna blir föremål för en panelstudie i två omgångar där vi följer en grupp ungdomar från årskurs 7 till årskurs 9. Några av de skolfaktorer som kommer att undersökas är om eleverna uppfattar skolans lärare som rättvisa (*fairness of institutions*), om eleverna upplever att det är lätt att närma sig lärare och skolledare (*openness of structures*), om eleverna upplever att lärare och annan personal har ett personligt engagemang i eleverna (*logic of care*) samt om interaktionen mellan eleverna i skolan är vänlig (*peer interaction*). Vidare analyseras om elevernas tillit påverkas av om de deltar i olika aktiviteter i skolan, t.ex. idrott, teater, miljöarbete. Enkäten kompletteras med en enkät till skolledning och lärare.

Flera alternativa förklaringar kommer även att prövas. En annan källa till social tillit är den egna familjen. Detta är ett relativt försummat område inom forskningen kring socialt kapital även om betydelsen av barnuppfostran har uppmärksammats (Bennich-Björkman, 1998; Stolle, 2003; Uslaner, 2002). En ytterligare källa till social tillit är ungdomars deltagande i organisationsliv. Även om få studier har kunnat belägga sambandet mellan deltagande i organiserade aktiviteter och tillit, kommer vi här att ställa andra typer av frågor som fångar in den interna stämningen inom organisationerna, som vi tror kan ha en effekt på tilliten. Vi kommer också att ställa frågor i studien om umgängesvanor i allmänhet, även icke-organiserade aktiviteter. Vi avser här att undersöka om individuella faktorer som kön, egna ambicio-

ner i skolan, upplevd hälsa eller medievänor påverkar tilliten.

3. Brevstudie

Det tredje delprojektet utgörs av en brevstudie. En liknande undersökning genomfördes av Gunnarson i Palermo där elever i fyra klasser fick skriva egna brev på teman som ”en vanlig dag i mitt liv”, ”mitt kvarter”, ”mina relationer till andra”, ”viktiga händelser under mina skolår” (Gunnarson, 2008).¹ Vi kommer därmed att kunna iaktta om eleven ifråga har förlorat eller vunnit tillit under högstadietiden och jämföra med elevens egna och mer fria resonemang om social tillit.

4. Fokusgruppsintervjuer

Syftet med fokusgruppsintervjuerna är att ta fram det material som tillsammans med brevstudierna utgör projektets kvalitativa del. Inom ramen för en fokusgrupp iaktas hur skoleleverna förhåller sig till och diskuterar olika tillitsrelaterade konstruerade exempel, scenarier eller teman. Därigenom nås ökad insikt om hur ungdomar resonerar kring tillit till andra människor.

Utbildningsvetenskaplig relevans

Enligt de skolpolitiska målen ska skolan inte bara främja elevers kunskapsuppbyggnad. Utbildningen skall enligt skollagen också främja elevernas harmoniska utveckling till ansvars-kännande människor och samhällsmedlemmar. Skolverksamheten skall utformas i samklang med grundläggande demokratiska värderingar där skolan ska främja aktning för varje människas egenvärde och den gemensamma miljön (1985:100, 1 kap. 2 §). I läro-

1 Brevundersökningen inspirerades av en tidigare undersökning av Skolverket i Sverige (Skolverket, 1995).

plan 94 framgår att eleverna ska lära sig att vara toleranta, känna empati med andra och att arbeta både självständigt och tillsammans med andra. Alla som arbetar i skolan ska ”medverka till att utveckla elevernas känsla för samhörighet, solidaritet och ansvar för människor också utanför den närmaste gruppen” (LPo94: 8). Även om ordet social tillit inte nämns explicit, uttrycks mål som ligger mycket nära forskningsfrågorna i denna studie.

Tidigare resultat

I Gunnarsons studie av ett skolprogram i Palermo identifierades flera skolvariabler som påverkar ungdomars tillit (öppenhet, rättvisa, typ av interaktion mellan eleverna). I en uppföljande studie fann vi att elevernas sociala tillit ökade om eleverna deltog i olika organiserade aktiviteter inom skolan. Om deltagandet i organisationer däremot ägde rum *utanför* skolan, hade detta en negativ effekt på elevernas tillit. I detta projekt vidareutvecklas resultaten med ett nytt empiriskt material och förfina analysinstrument.

Referenser

- Bennich-Björkman L. (1998). "Strong individuals, weak society? Child rearing and the decline of social capital after World War II." Paper presented at the ECPR Joint Sessions. Warwick. March 23-38.
- Blennberger, E. (2009). "Att tolka tillit – begrepp och grundfrågor" i Trädgårdh, L. *Tillit i det moderna Sverige: Den dumme svensken och andra mysterier*, Stockholm: SNS.
- Bricker, DC. (1989). *Classroom Life as Civic Education: Individual Achievement and Student Cooperation in Schools*. New York: Teachers College Press.
- Coleman, J. (1990). *Foundations of social theory*. Cambridge, MA: Belknap Press.
- Delhey J. & Newton K. (2003). "Who trusts? The origins of social trust in seven societies". *European Societies* 5(2): 93-137.
- Dishion, TJ, Nelson, S.E. & Bullock, B.M. (2004). "Premature adolescent autonomy: Parent disengagement and deviant peer processes in the amplification of problem behaviour". *Journal of Adolescence*, 27, 515—530.
- Ehman, L. H. (1980). "The American school in the political socialization process". *Review of Educational Research* 50(1): 99—119.
- Esaiasson, P, Gilljam, M, Oscarsson, H. & Wägenerud, L. (2007). *Metodpraktikan. Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Norstedts juridik.
- Freitag M. & Traummüller, R. (2009). "Spheres of trust: An empirical analysis of the foundations of particularised and generalised trust". *European Journal of Political Research* 48: 782-803.
- Fukuyama, F. (1995). *Trust: The Social Virtues and Creation of Prosperity*. London: Farrar, Straus and Giroux.
- Gunnarson, C. (2008). *Cultural Warfare and Trust: Fighting the Mafia in Palermo*, Manch.: Manchester University Press.
- Gunnarson, C. & Loxbo, K. "School, Antimafia and Generalized Trust", under peer review.
- Hess, R.D. & Torney, J. (1967), *The Development of Political Attitudes in Children*, Chicago: Aldine Press.
- Holland, A. & André, T. (1982), "Participation in extracurricular activities in secondary school: what is known, what needs to be known?", *Review of Educational Research*, 57:4, pp. 437-66.
- Holmberg, S. & Weibull L. (2004) (red). *Ju mer vi är tillsammans: 27 kapitel om politik, medier och samhälle: SOM-undersökningen 2003*. Göteborg: SOM-institutet.
- Inglehart, R. (1990), *Culture Shift in Advanced Industrial Society*. Princeton: Princeton University Press.
- Jarl, M, Kjellgren, H & Quennerstedt, A (2007). "Förändringar i skolans organisation och styrning", i Pierre, J. red. *Skolan som politisk organisation*, Malmö: Gleerup.
- Levi, M. (1998). "A state of trust". In V. Braithwaite & M. Levi (eds.) *Trust and Governance*. New York: Russell Sage.

- Lindborn, A. red. (2007). *Friskolorna och framtiden – segregation, kostnader och effektivitet*. Stockholm: Institutet för framtidsstudier.
- Luyten, H. (2003). "The size of school effects compared to teacher effects: An overview of the research literature". *School Effectiveness and School Improvement* 14(1): 31-51.
- Luyten, H., Visscher A. & Witziers, B. (2005). "School effectiveness research: From a review of the criticism to recommendations for further development". *School Effectiveness and School Improvement* 16(3): 249-279.
- Misztal, B. A. (1996). *Trust in Modern Societies*. Cambridge: Polity Press.
- Newton, K. (1999). "Social and political trust in established democracies". In P. Norris (ed.), *Critical Citizens: Global Support for Democratic Governance*. Oxford: Oxford University Press, pp. 169-187.
- Niemi, R.G. & Junn, J. (1998), *Civic Education: What Makes Students Learn*, New Haven: Yale Univ. Press.
- Oppenheim, A.N. (1977), *Civic Education and Participation in Democracy: The German Case*, London: Sage.
- Papakostas, A. (2009) *Misstro, tillit, korruption – och det offentliga civiliseringen*, Lund: Studentlitteratur.
- Putnam, R. (1993). *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton: Princeton University Press.
- Rothstein, B. (1998), *Just Institutions Matter: The Moral and Political Logic of the Universal Welfare State*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Rothstein, B. (2003). *Sociala fjällor och tillitens problem*. Stockholm: SNS förlag.
- Rothstein, B. & Stolle, D. (2003) "Social capital, impartiality and the welfare state: an institutional approach". In M. Hooghe & D. Stolle (eds). *Generating Social Capital: Civil Society and Institutions in Comparative Perspective*. New York: Palgrave Macmillan.
- Rothstein, B. (2005). *Social Traps and the Problem of Trust*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Rothstein, B. & Uslaner, E. (2005) All for all. Equality, corruption and social trust, *World Politics* 58(3), pp. 41-73.
- Rothstein, B. (2007) "Den effektiva skolan och ledarskapets mystik" i Pierre, J. red. *Skolan som politisk organisation*, Malmö: Gleerup.
- Rothstein, B. (2008) "Den svåra konsten att lita på andra, att vara nöjd med sig själv och att vara ung", i Holmberg, S. & Weibull, L. *Skilda världar*, SOM-rapport Nr. 44, ss 149-158.
- Rothstein, B. & Eek, D. (2009), "Political corruption and social trust: An experimental approach". *Rationality and Society* 21(1):81-112.
- Rothstein, B. & Kumlin, S. (2005), "Making and breaking social capital: The impact of welfare-state institutions". *Comparative Political Studies* 38:339-365.
- Rutter, M. & Maughan, B. (2002) "School effectiveness findings 1979-2002", *Journal of School Psychology* 40(6):451-474.
- SOU 2006:77, *Ungdomar, stress och psykisk ohälsa: analyser och förslag till åtgärder: slutbetänkande*. Stockholm: Fritzes.
- Stensöta, H. (2004). *Den empatiska staten. Jämställdhetens inverkan på daghem och polis 1950-2000*. Gothenburg University: Department of Political Science.
- Stolle, D. (1999). "Communities, citizens and local government: generalized trust and the impact of regional factors: a study of three regions in Sweden". Paper presented at the 95th annual meeting of the American Political Science Association, Atlanta, 2-5 September.
- Stolle, D. (2003). "The sources of social capital". In M. Hooghe & D. Stolle (eds). *Generating Social Capital: Civil Society and Institutions in Comparative Perspective*. New York: Palgrave Macmillan, pp. 19-42.
- Tarrow, S. (1996). "Making social science work across space and time: a critical reflection on Robert Putnam's Making democracy work". *American Political Science Review* 90(2): 89-97.
- Torney-Purta, J, Lehmann, R., Oswald H. & Amadeo, J.-A. (1999), *Civic Education Across Countries: Twenty-Four National Case Studies from the IEA Civic Education Project*, Amsterdam. International Association for the Evaluation of Educational Achievement.
- Ungdomsstyrelsen, 2007:14, *Fokus 07: En analys av ungas hälsa och utsatthet*, Stockholm: Fritzes.
- Uslaner, E. M. (2002), *The Moral Foundations of Trust*. Cambridge: Cambridge University Press.
- White, P. (1996), *Civic Virtues and Public Schooling: Educating Citizens for a Democratic Society*, New York: Teachers College Press.

China in Africa: 'New' South-South cooperation and the issue of state sovereignty

JOHAN LAGERKVIST¹

1. The research design

China's expanding and deepening economic and political relations with African countries, illustrated by trade soaring from \$5.5 billion in 1998 to \$106.8 billion in 2008, have received much attention from media and policy-makers in recent years. New forms of Sino-African partnerships are redrawing the geopolitical map of Africa. These changes have far-reaching implications for energy security and the existing foreign aid and development paradigm, all of which have impacts on North-South relations in the international system. Yet, what this interaction actually means for South-South cooperation and power distribution between developing countries remains poorly understood. Spanning the issue of state sovereignty at both ends of the Sino-African bilateral spectrum, this project's research problem concerns China's longstanding policy of state sovereignty arguably undergoing erosion, and implications of "new" South-South cooperation for the already fragile sovereignty of many African states. The purpose is to critically investigate the impact of Sino-African relations on transformations of Chinese and African conceptions and practices of state

sovereignty; on South-South cooperation; and on aspects of the foreign policy process in China. For China, its African engagement is faced with difficulties as the Chinese government, broader foreign policy establishment, and companies may have underestimated simmering conflicts, security threats, and weaknesses of political systems in African countries. They have become exposed to, and entangled in, local conflicts to an extent not fully anticipated. The hypothesis is that China's position on non-interference in other countries' affairs is bound to change due to deeper involvement in African economies and societies, and that the hitherto positive discourse in Africa on China as an alternative partner, strengthening rather than reducing state sovereignty (when compared to the IMF, the World Bank and OECD countries) will shift toward more negative views. There are emerging realizations among African civil society organizations, echoed in statements by some leaders of government, that China is in Africa first and foremost to enhance its own national interests (Kitissou 2007; Manji and Marks 2007). Most analyses of Sino-African relations are still at the aggregate level, hiding country-level specifics. Therefore, testing the hypothesis in greater granularity requires going beyond statistics and government policy papers conducting in-depth fieldwork in both China and Africa. In this project, Zambia and Sudan are chosen as case studies as they have particularly strong economic ties and complex relations with China. The differences between Zambia and Sudan allow for a valuable comparative analysis, as the former is a fledgling democracy where China must adapt to a vocal civil society and local politics, whereas the latter is an unstable autocracy where the crux is intrastate violence, potential regional

¹ Johan Lagerkvist är fil. dr i kinesiska och seniorforskarare vid Utrikespolitiska institutet.

succession, and international condemnation.

2. The research questions

Following the research problem and hypothesis, the questions guiding the fieldwork to be conducted in China, Zambia, and Sudan are:

- How do Chinese officials at the State Council and provincial level, analysts at the Foreign Ministry, and executives of banks and resource extracting companies evaluate the benefits and risks of operations in Zambia and Sudan – particularly regarding the issue of local rule and state sovereignty?
- What are Chinese, Zambian and Sudanese officials, and civil society leaders' views on “new” South-South cooperation and its consequences for state sovereignty?
- How is public opinion in China, Zambia, and Sudan perceiving China's presence in Africa?

With China's increasing trade with African countries, of which some, such as Sudan, are international pariah states, Western governments, development agencies, NGOs, and financial institutions such as the IMF and the World Bank have worried about China's impact on sustainable development and human rights. In both Zambia and Sudan, local sovereign prerogatives over farmland, natural resources, and multi-facility economic zones are leased and traded for infrastructure, investment, foreign aid and manufactured goods. Answering these research questions is particularly important, as it is likely that the dangers posed by a China that is not interfering in other countries is a lesser problem for African societies, than the increasing temptation for various Chinese

actors to interfere in local politics to protect their interests.

3. The research field

During the much-highlighted 2006 Beijing meeting of the Forum on China-Africa Cooperation (FOCAC) between 48 African heads of state and government leaders together with Chinese top leaders, China promised to double aid, provide interest-free and preferential loans worth \$3 billion to develop infrastructure, and sign debt relief agreements with 33 African countries. The proceedings and the outcome of the FOCAC summit meetings give credence to the view that the South-South dimension in world affairs is growing. As already the first FOCAC declaration of 2000 articulated, in line with previous statements from developing world forums such as the meetings of G-77 and the non-aligned movement, there was among the parties “a common understanding on the establishment of a new international political and economic order” (Liu 2007). After the 2006 FOCAC meeting, China-Africa relations caught scholarly attention, yet with a few exceptions the field remains understudied, particularly regarding the issue of sovereignty. Interest has mostly focused on natural resource trade, foreign aid, soft power diplomacy and related strategic geopolitical issues. Overall, perspectives on Chinese-African relations can roughly be divided into three kinds. First, is the nuanced kind that can be characterized as cautiously optimistic (Alden et al 2008; Melber and Southall 2009). These scholars think it is yet too early to issue a verdict, although the potential deficiencies of China's state-centered engagement with African countries are singled out. Accountability and transparency are viewed as particularly

problematic, far from being “core values” in Sino-African co-operation (Melber 2007). Second, there are analysts harboring a normatively skeptical perspective (Eisenman et al 2007; Kleine-Ahlbrandt and Small 2007), pointing to China naturally not being prepared to support civil liberties and rights in Africa beyond those it provides to its own citizens. This category of observers argues that China, therefore, is exporting some of its most dysfunctional domestic practices, including corruption, bad lending, and disregard for labor rights. Third, is a more optimistic perspective (Mahmoud 2007; Sautman and Yan 2009; Brautigam 2010) that wants to highlight Chinese successes in Africa and dispel sensationalist press reports about Chinese “neo-colonialism.” Some researchers and observers have noticed that Chinese experts are invited to developing countries to lecture about China’s experience. It is, however, debatable and probably premature to declare that China’s soft power diplomacy has scored massive success among all social strata in sub-Saharan Africa. And arguments about the success of Chinese soft power in Africa are questionable unless a lucid methodological fieldwork design is used to seriously probe the issue if China should be viewed as a long-term new model and savior for the developing world. There are too many discrepancies between results from research using either qualitative or quantitative methods to render that particular conclusion valid. The extensive empirical evidence, primarily in the form of unique interview data, from China, Zambia, and Sudan collected in this project will be of high value, as there exist few in-depth detailed studies of these particular bilateral relationships in the research field. Regarding the issue of state sovereignty even more so. This will reveal

both the national dynamic of China’s presence in two very different African settings, and more broadly the Chinese government’s responsiveness toward domestic Chinese, Zambian, Sudanese, and international public opinion regarding China’s engagement with Africa.

4. Theoretical framework

This project is informed by, and will in descending order contribute to, three theoretical debates. First, the overarching debate focuses the issue of state sovereignty in world politics. By way of empirically analyzing the evolving Chinese and African conceptions of state sovereignty, the study will connect a real world problem to the theoretical literature of eroded, or enduring state sovereignty when the locus of political power shifts due to globalization and new political authorities (Krasner 1999; Bartelson 2008; Walker 2010). China’s evolving stance on Westphalian near absolute sovereignty, first outlined in 1954 in the Five Principles of Co-existence is under-researched, sorely lacking in empirical evidence. On the relationship between China’s longstanding notion on sovereignty and foreign policy, one scholar argues: “...we should understand China’s developing world policies in essentially domestic terms – that is to say as a source of support for China’s sovereignty and internal security” (Gurtov 2010). In this project I contest that view, as to the contrary it is the “going out strategy” and Chinese investments in developing countries that undermines China’s principle on sovereignty. This principle is increasingly challenged both by China’s behavior overseas in poor countries, and by parts of the Chinese foreign policy establishment, as well as from both domestic and international public opinion. Actually, it

was due to these factors that China's position on non-interference during the 1990s differed between rhetoric and practice (Carson 2002). Likewise, the fragility of African state sovereignty impacted by globalization has been given scant scholarly attention (Mangala 2008). Some scholars have even called African countries "quasi-states" (Jackson 1990), which testifies to their weak state capacities and difficulties to control cross-border flows of narcotics, arms and people, build their nations, and protect their citizens. Second, the project will generate input into the still normative debate on the conditions of South-South cooperation as inherently good for developing countries. Contrary to "old" ideological South-South cooperation, which focused on ideas of dependency, anti-imperialism, and equal sovereignty between states (Frank 1979; Vivekananda and Abegunrin 1998), "new" South-South relations are becoming more complex (Melber and Southall 2009). They have transformed from advocating socialist solidarity and the establishment of a new international economic order (NIEO), to instead incorporate pragmatic notions of capitalist efficiency, "win-win," whereby the investments of rapidly emerging Southern investors and donors such as China, India, and Brazil are actively sought. Beyond the rhetoric of having mutual interests, there has now for decades been a growing asymmetry between big developing countries and small nations trapped by the resource curse (Lowell and Dittmer 2010), only accelerating in recent years. Even after the death of the prospect to set up the NIEO, documents released from UN conferences continue to profess the particular virtues of South-South cooperation. It has been argued, though, that the grand sloganeering synonymous with the NIEO

should be avoided if South-South cooperation is to be meaningful, and a more concrete agenda articulated (Alden and Vieira 2005). Although China's African Policy Paper of 2006 mentions the NIEO in positive wordings, the document displays tension between South-South cooperation and the "pragmatic cooperation" emphasized by the FOCAC meetings. For a global economic powerhouse like China, holding \$2.4 Trillions in foreign currency reserves, being the world's biggest exporter of goods and services, and the number two economy in the world after the United States, maintaining an image as a poor developing country committed to speaking for the world's poor rings hollow. In worst-case scenarios, increased South-South investment from East Asian countries and India may lead to dependency and delayed African industrialization (OECD 2006). A more positive outlook points to how Chinese designed multi-facility economic zones will become havens for local growth and rising employment leading to a take-off for African industry (Brautigam 2010). These conflicting arguments make it important to critically analyze African and Chinese government rhetoric and some Western donor agencies' views of South-South cooperation – as inherently of mutual benefit, small-scale, and sustainable (DFID 2006; Pupa-vac 2010) – against practices on the ground. Third, albeit to a lesser extent than the abovementioned debates, the project will also uncover aspects of the evolving foreign policy process in China. It will assess the dynamics of the evolving change, such as the pluralization of the bureaucracy (Shambaugh and Robinson 1994; Kim 1998; Lu 1997; Lampton 2002/2008; Ross and Johnston 2006). Although China's foreign policy continues to be strongly determined by the domestic

agenda of the Chinese Communist Party (Yahuda 2007), the ideas formulated among China's foreign policymaking elites are to a greater degree than ever before informed by international discourses transferred to China by both traditional and new foreign policy actors (Shambaugh 2008). Analyzing Chinese policy-thinking on state sovereignty, as reflected in Zambia and Sudan, will yield knowledge about the nature and quality of input and the conditions under which different and new elite actors and forces in China, such as provincial governments, state-owned companies, and public opinion are included in policy formulation. This assessment will add significant insights to the debate on China's adaptation to international norms (Johnston 1996; Kent 2007). Chinese academic discourse articulated at think tanks and universities are also becoming more important, insofar as they reveal ongoing debates within the larger Chinese foreign policy community. A recent example regarding the issue of state sovereignty and what amounts as China's core national interest at this critical juncture of China's rise to world power status, was illustrated by the challenge to this community from philosopher Zhao Tingyang's book *The Tianxia system: A Philosophy for the World Institution* (2005). Zhao proposed the ancient Confucian concept of Tianxia as a way to imagine a better world order than the present one. In stark contrast with the dominating realist worldview among Chinese scholars, the utopian vision of Tianxia sparked an intense debate on state sovereignty and China's national interest.

5. Methodology and collection of data

The 2007 Pew Institute study of African countries showed that populations across

the continent were overwhelmingly positive toward Chinese investments and the increasing presence of Chinese companies. Likewise, a survey by Sautman and Yan (2009) also showed positive results among university students. Ethnographic studies, however, points in the opposite direction (Lee 2009). In my own pilot study conducted in 2008, evidence from interviews with NGO representatives and state officials in Tanzania and Zambia countered the Pew Institute's quantitative opinion studies as well as sensationalist writings in Western mass media about supposedly naive African officials and intellectuals. Divergence of perspectives in the research field is partly a result of lack of empirical evidence, partly from using different methodologies. Therefore it is paramount to collect first-hand data directly in the field. In this project, I will use qualitative method, in the tradition of doing "thick description" (Geertz 1973). In the fieldwork that will be undertaken this means a contextualization of actors and their intents in a matrix of national governments, ministries and other parts of the bureaucracy, provincial governments, state-owned companies in the resource-extracting sector of the economy, NGO's, and public opinion. It is quite difficult to measure the extent of independence of state-owned companies in the Chinese authoritarian context where high-ranking Communist Party cadres are sitting as board members. Moreover, the legal framework is yeasty, suffering from many informal regulations and lack of accountability. This suggests that when examining the mind-sets and views of the Chinese business elite on Sino-African trade relations impacting on politics, conducting in-depth ethnographic interviews is a useful approach to acquire valid answers to the research questions. The same

logic goes for interviews with analysts at the foreign ministry, and foreign policy think tanks in China. Having previous successful experiences of getting access to informants and conduct ethnographic in-depth interviews to decode official jargon in China, I choose to employ this methodology in encounters with Chinese and Zambian/Sudanese officials, analysts, company and NGO leaders. Fluent in Chinese, I will interview some already identified interlocutors, whom usually point to other knowledgeable informants. To get access to Chinese business executives, I will work through personal networks that I have generated over a long time. The 2008 pilot study in Zambia also generated valuable personal contacts with state officials and leaders of non-governmental organizations in Lusaka. In this significantly expanded project I will make full use of these informants who will be valuable for seeking out more informants and views of the build-up of the Chinese designed multi-facility economic zones in Lusaka and Chambishi. Those identified in China include analysts in the Ministry of Foreign Affairs with expertise on African countries, managers of state-owned companies and banks, the Ministry of Commerce, the Ministry of Land and Resources, and the People's Bank of China. The China Export-Import Bank is of particular importance with regard to the issue of state sovereignty, as its buyer credits to African countries increased rapidly between 2007 and 2010. Informants identified in Zambia include officials in the Ministry of Labor, Zambia Development Agency, leaders of civil society organizations such as Saccord and Jubilee. Sudan is a challenge, given the tense political situation. Organizations targeted for interviews there are the Ministry of Energy

and Mining, and leaders of civil society organizations and news organizations. Nonetheless, as I have contacts within both China's state bureaucracy and with managerial staff of oil companies operating in Sudan, such as China National Petroleum Corporation, through them access will be gained to both managers in the field and their partner officials in the Sudanese government. Given the complexities of researching politics in China, information retrieved from government institutions, the business world, and different segments of civil society, means that interviews must be complemented by analysis of government policy documents, academic journals such as *International Relations and West Asia and Africa*, and recent research monographs. It is expected that the combined use of methods in this project will yield balanced and representative results. Regarding the ethical considerations, as qualitative in-depth interviews will be conducted in authoritarian ruled countries such as China and Sudan, I will assure all informants that they participate under conditions of full anonymity.

References

- Alden, C, Large, D, Soares De Oliveira, R. (eds), (2008), *China Returns to Africa: A Rising Power and a Continent Embrace*, New York: Columbia University Press.
- Ampiah, K. (2008). "Japan in Africa: A distant partnership," Available at <http://www.opendemocracy.net/article/japan-in-africa-paths-to-partnership>.
- Bartelson, J, (2008), "Sovereignty before and after the linguistic turn," in *Instrumentalizing State Sovereignty in Europe and Beyond*, Rebecca Adler-Nissen and Thomas Gammeltoft-Hansen (eds).
- Brautigam, D, (2010), *The Dragon's Gift*, Oxford: Oxford University Press.

- Carson, A. (2002), "Protecting sovereignty, accepting intervention: The dilemma of Chinese foreign relations in the 1990s," *National Committee on United States-China Relations, China Policy Series*, No.18, September.
- China's African Policy*, January 2006, Ministry of Foreign Affairs,
<http://www.fmprc.gov.cn/eng/zxxx/t230615.htm>.
- Davies, P. (2007), *China and the end of poverty in Africa: Towards mutual benefit?*. Sundbyberg: Dia-konia.
- DFID, (2006), *How to provide technical cooperation personnel*, <http://www.dfid.gov.uk/Documents/publications/tc-how-to-note.pdf>.
- Dittmer, L. and Yu, G.T. (2010), *China, the Developing World, and the New Global Dynamic*, London: Lynne Rienner Publishers.
- Eisenman, J. (ed.) (2007), *China and the Developing World*, New York: M.E. Sharpe.
- Frank, A.G. (1979), *Dependent accumulation and underdevelopment*, New York: Monthly Review Press.
- Gat, A. (2010), *Victorious and Vulnerable: Why Democracy Won in the 20th Century and How it Is Still Imperiled*, Lanham: Rowman and Littlefield.
- Geertz, C. (1973) *The Interpretation of Cultures*, New York: Basic Books.
- Gurtov, M. (2010), "Changing Perspectives and Policies." in Dittmer, L. and Yu, G.T. (2010), *China, the Developing World, and the New Global Dynamic*, London: Lynne Rienner Publishers.
- Jackson, R. (1990), *Quasi-States: Sovereignty, International Relations and the Third World*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kent, A. (2007), *Beyond Compliance: China, International Organizations, and Global Security*, Stanford: Stanford University Press.
- Kitissou, M. "Globalisation and Fragmentation: the New Era of Africa-China Cooperation," in *Africa in China's Global Strategy*, London: Adonis & Abbey Publishers.
- Krasner, S. (1999), *Sovereignty: Organized Hypocrisy*, Princeton: Princeton University Press.
- Kleine-Ahlbrandt, S. and A. Small. (2007). China jumps in. *International Herald Tribune*, 1 February. Available at <http://www.iht.com/bin/print.php?id?4431580>.
- Kragelund, P. (2008). The return of non-DAC (Development Assistance Committee) donors to Africa: New prospects for African development? *Development Policy Review*, 26, no. 5: 555-84.
- Kurlantzick, J. (2007), *Charm Offensive*. Binghampton: Caravan Books.
- Kurlantzick, J. (2009), "China's Soft power in Africa," in *Soft Power: China's Emerging Strategy in International Relations*, Li M. (ed.), Lanham: Lexington books.
- Lagerkvist, J. (2005), "The Rise of Online Public Opinion in the PRC", in *China: An International Journal*, Vol.3, No.1.
- Lagerkvist, J. (2009), "Chinese eyes on Africa: Authoritarian flexibility versus democratic governance," *Journal of Contemporary African Studies*, Vol.27, No.2 April, pp. 119-134.
- Lagerkvist, J. (2008), "Chinese Views on Africa s Development and Sino-African Cooperation," *Contemporary Chinese Thought*, Fall.
- Lagerkvist, J. (2010 forthcoming), "Chinese and African Views on Chinese Aid and Trade in Africa," in *Challenging the Aid Paradigm: Western Currents and Asian Alternatives*, Jens Sørensen (ed.), Palgrave Macmillan.
- Lampton, D. (ed.), (2001), *The making of Chinese foreign and security policy in the era of reform, 1978-2000*, Stanford: Stanford University Press.
- Large, D. (2008), "From Non-interference to Constructive Engagement? China's Evolving Relations with Sudan," in Alden, C, Large, D, De Oliveira, R.S. (2008) *China Returns to Africa: A Rising Power and a Continent Embrace*, London: Hurst and Company.
- Liu, G. (2007), "The history of the Forum on China-Africa Cooperation," in Kitissou, M. in *Africa in China's Global Strategy*, London: Adonis & Abbey Publishers.
- Lynch, D. (2009). Chinese Thinking on the Future of International Relations: Realism as the *Ti*, Rationalism as the *Yong*? *The China Quarterly*, Vol. 197, March, pp 87-107
- Mahmoud, Y.M. (2007). *Chinese Development Assistance and West African Agriculture: A Shifting Approach to Foreign Aid?*, Lund: Mediatryck.
- Mangala, J. (2008), "State Sovereignty and the New Globalization in Africa," in *Africa and the*

- new Globalization* (George Klay Kieh ed.), London: Ashgate.
- Mawdsley, E. (2007), "China and Africa: Emerging challenges to the geographies of power?" *Geography Compass*, nos. 1/3: 405-21.
- Mearsheimer, J. (2006), "China's unpeaceful rise," *Current History*, April.
- Melber, H, and Southall, R, (2009), *A New Scramble for Africa?: Imperialism, Investment and Development*, University of Kwazulu Natal Press
- Naidu, S. (2008), India's growing African strategy. *Review of African Political Economy*, 35, no. 1: 116-28.
- OECD Development Centre, (2006), Dilek Aykut and Andrea Goldstein, Working Paper No. 257, "Developing Country Multinationals: South-South Investment Comes of Age."
- Peerenboom, R. (2007). *China modernizes: Threat to the West or model for the rest?*. Oxford: Oxford University Press.
- Polgreen, L. and H. French. (2007), "In Africa, China is both benefactor and competitor," *The New York Times*, 20 August.
- Pupavac, V, (2010), "From Materialism to Non-Materialism in International Development: Revisiting Rostow's Stages of Growth and Schumacher's Small is Beautiful," in *Challenging the Aid Paradigm: Western Currents and Asian Alternatives*, London: Palgrave Macmillan.
- Qiu Y, (2010), "Zuijin ji nian de Zhong-Fei Guanxi," (Sino-African relations in recent years), *Xiandai guoji guanxi (Contemporary International Relations)*, No.12, 2009.
- Ramo, J. (2004), *The Beijing consensus*. London: Foreign Policy Centre.
- Ross, R, and Johnston, A.I. (1999), *Engaging China: The Management of an Emerging Power*, London: Routledge.
- Sautman, B, and Yan H, (2009), "African Perspectives on China-Africa Links," *The China Quarterly*, Volume 199, September 2009, pp 728-759.
- Vivekananda, F, and Abegunrin, O, (1998), *The Political Economy of South-South Cooperation: Towards a New International Economic Order: Self-reliance and Economic Development-Why and How?* Stockholm: Bethany Books.
- Zhao T. (2005), *Tianxia tixi: Shijie zhidu zhexue daolun [The Tianxia system: A Philosophy for the World Institution]*. Nanjing: Jiangsu jiaoyu chubanshe.

Challenging state power in China: the formation of new citizen norms in emerging civil society

JOHAN LAGERKVIST¹

1. Program design

The rise of China in our time is of paramount importance to the world's future. This phenomenon already spurs changes in, and brings challenges to the hitherto unipolar world order, international politics, the world economy, and global civil society. The purpose of this program is to investigate the challenges against Chinese state power that emanate from two different sources. First and directly, from changes occurring in an expanding and increasingly globally connected civil society powered by social media activism and communications technology. Second, and indirectly, from actors inside the party-state apparatus, resulting from exposure to new information channels and the alternative ideas that flow through them. A central tenet of this program is that it is the structural and normative changes in China's society and political institutions that shape the China – democratic, nationalist, authoritarian, or other variants – that other states will have to face, confront, and cooperate with. The hypothesis is that actors in both state institutions and society reorient their values and form new

¹ Johan Lagerkvist är fil. dr i kinesiska och seniorforskare vid Utrikespolitiska institutet.

citizen norms due to interactions in transnational and national social online and offline spheres, engagement with civic discourse, and encounter with activism in domestic social space, both on and off communications networks. Guided by the overarching research question – *how is the balance of power between Chinese civil society and party-state institutions changing under pressure from ongoing globalization, increased use of communications technology and social activism* – this program will achieve two goals: First, it will collect extensive empirical evidence in four issue-areas of crucial relevance and importance for understanding civil society's emergence:

- The social arena of new citizen activism
- Party-state institutions and government bureaucracy
- Mainland Chinese business communities
- The overlapping areas of transnational Chinese networks, the global human rights movement and PRC citizens

Second, it will contribute to, and draw upon, three theoretical debates:

- i. The nature of civil society in a non-Western context such as China
- ii. Civil society's and new social media's role for democratization
- iii. The role of global civil society and Chinese transnational links in underpinning party-state corporatism, state nationalism, and China's emerging civil society

2. Civil society in China: the research field

During the 1980s and 1990s, civil society in Mainland China was described as non-existing or emerging. Due to its fragmented character and dependence on the par-

ty-state, it was argued that Chinese society would hardly transform itself into a driving force for democracy (White, Howell, and Shang 1996). That culture does not condemn Chinese societies to perpetual authoritarianism, however, has been clearly shown in studies of Taiwan (Weller 1999). A common argument for the long-time status quo in state-society relations in China is that economic growth performance won back legitimacy lost in the aftermath of the Tiananmen massacre in 1989. From then on, the people of China was encouraged and compelled to focus on personal wealth creation and refrain from collective political participation. As a result, the technocratic and pragmatically oriented party-state has dominated the formal political process. On the other hand, in line with modernization theory, there is the argument that with an increase in post-material values, such as environmentalism and feminism, a new young generation of "critical citizens" will eventually take hold (Wang 2005). The regime enhancing effect of economic progress, however, seems to still outweigh the expected regime eroding effects of generational and ideational change. Regarding this inertia, the current situation has been labeled "authoritarian resilience" and "China's trapped transition" (Nathan 2003; Pei 2006). These labels illustrate the fact that civil society in China is yet in a formative and emerging stage, even if the amount of registered nongovernmental organizations increased from a mere 4,446 in 1989 to staggering 387,000 in 2007. Although some of these manage to uphold quasi-autonomy, it is a fact that NGOs are heavily monitored by the party-state and meet significant institutional barriers such as a cumbersome registration process with the state (Chan 2005; He 2007). Thus, the civil society model

has been judged unsuitable to describe Chinese realities (Madsen 1993). Many of these scholars use models of corporatism to explain the state's continued containment of civic associations. Others have tried to escape normative assumptions inherent in models of an idealized public sphere and civil society (Brook and Frolic 1997; He 1997). Not fully embracing either corporatism or the civil society model, "dependent autonomy" has been proposed to explain continuity and change in state-society relations (Lu 2009). So far, China's government manages to contain most efforts to "push the limits" on the part of state-owned media. The elasticity of what I have termed a "social contract on Internet use" (2006), at times yields space for freedom of speech and social agency. Based on my own research on the Chinese media system and the Internet, I have found that the dependency of state-owned media organizations on political power need not be just an obstacle for expanding freedom of speech, as their alignment with powerful political patrons can push the envelope on investigative journalism more than new media organizations (Lagerkvist 2006; 2010 forthcoming). Taken together with new social activism performed by youth and citizen journalism contributes further to the unlocking of the Chinese public sphere (Lagerkvist 2006; 2009). As citizen activism is currently emerging on Chinese communications networks and the Internet, overly optimistic scholars have argued that the Internet is creating civil society, leading to "China's long revolution" toward democracy (Yang 2009). It is clear, however, that there is a significant difference between the 1990s and the first decade of the 21st century in that the "apolitical" void and deafening silence after Tiananmen has transformed into a more restive and

rights-seeking period. The trend of increasing citizen activism may continue in the years 2010-2020, due to the rise of a larger, well travelled, and highly educated middle class. Therefore, I contend that it is likely that discontent over current corporatist arrangements will lead to a more contentious political climate, due to new citizen activism and changes of social norms in emerging civil society (Lagerkvist 2009; 2010 forthcoming). A problem with scholarly works on China's emerging civil society is their overly descriptive character, sorely lacking empirical evidence, and therefore not bridging the gap between theoretical postulations and conclusions. Thus, the first goal of this program is to collect an empirical base.

3. Program description

Today, nongovernmental organizations (NGOs) in the Chinese context rarely strive for independence from the state. And apart from a minority of liberal intellectuals in China, such as the Charter 08 group, who would rather have a more Western-style clear separation of state and society, few Chinese seem discontent with the existing political system bent on maintaining social stability. The Chinese party-state has developed a pragmatic and instrumentalist framework for state-society relations: traditionally controlled mass organizations such as trade unions as well as quasi-NGOs founded by the state. Very few newly formed civic associations seek autonomy from the state. To the contrary, many strive for having strong state institutions as their registered sponsors for legitimacy, protection, and support. Yet, there is an increasing tendency of non-sanctioned social activism among many groups in society, ranging from peasants

and migrant workers and city intellectuals. Growing income equality, social divides, and a stalled political reform process are the reasons generating and fueling discontent. Important structural reasons also undergird this trend. Among the most salient is the fact that the Chinese state no longer is the country's largest employer. And the party-state does not control all politically sensitive information disseminated on the new communication networks. Countervailing against this trend in society are party-state strategies invoking historical, economical and political arguments for social stability. The constant reference by state authorities to political chaos in recent history, and the legacy of the Tiananmen massacre as a political cul-de-sac are historical "slow-downers." The success story of rapid economic growth over the past three decades has generated legitimacy for the Communist Party. The political factor concerns the continued ability of the party-state to adapt itself to changing social reality (Shambaugh 2007), ranging from a revamped propaganda apparatus (Brady 2008), to a focus on limiting social and economic divides. I have shown elsewhere how the party-state has strived to contain Internet businesses and users and seeking to embed them in existing structures of social and political control, with the sharper edges of subversive Internet use cut off (2009/2010). I also argue, however, that even with cut-off edges, Internet use, online public opinion, liberal-minded officials, and independent-oriented media practitioners do, indeed, shape social processes bringing change to China. Thus, the current social contract between the party-state and civil society to some extent makes freer speech possible, while simultaneously the same contract contains the pace of change. Therefore, I believe that the enabling environ-

ment conducive to media freedom and democratization already exist in contemporary China. What needs to be better understood, however, is how path-dependent this change is. The emancipatory role from clever use of new Internet and communications technology exists, but somebody must fill that role, and the potential of use of technology needs to be qualified by contextual factors such as possible path-dependent value changes in political and civic culture (Inglehart 2003; Putnam et al 1992), the power of limiting and conservative political institutions (Jackman and Miller 2005), and citizens' formation of new social norms. The crucial factors determining the validity and longevity of China's censorship technologies are likely to be time and political will. Thus, the overarching research question, – *how the balance of power between civil society and the party-state changes through use of communications technology and citizens' activism* – relates to the hypothesis that formation of new citizen norms transform an already "attentive public" (Roseau 1961), into an "active public," going from being "stand-by citizens," (Amnå 2010) to actually "do citizenship" (Dahlgren 2009) by increasing use of social media and communications technology. My own research shows that, especially among young Chinese, agency and activism is on the rise with clear implications for formation of social norms (Lagerkvist 2009). The current social contract between state and society is uneasy, with an ongoing complex interplay between different interests and actors. Arguably, this contract is increasingly under attack through globalization of the national economy, social pluralization, burgeoning conflicts of interest, and usage of new communications technology. This program will yield knowledge on the stability of this equilibrium, whether the contract

should be characterized as "negotiating the state (Saich 2002)," or a battle between state power and civil society. The focus on the interstices of state and society and how the former is impacted by social norms evolving in the latter is an obvious lacuna in this research field. Thus, the program will investigate the processes of contestation and bargaining between state power and civil society in China – as they are expressed on the Internet and in physical real life. The empirical data gathered from three different issue-areas and social spaces – national and transnational – will make possible an in-depth understanding of how an emerging civil society impacts on China's political institutions and their world outlook. Developments therein have crucial implications for maintaining or upsetting the current balance between social forces and political institutions in China. The *issue-areas* (of which I have previously only devoted attention to the first one; Lagerkvist 2010 forthcoming) are chosen because they encompass both the internal dynamics and the increasingly significant linkages between global civil society and national activism. Each issue-area relates to particular research questions:

- *The social arena of new activism powered by media and communications technology in which party-state actors, activist citizen individuals, and information consumers and producers advocate and contest state policies.* What is the role and significance of citizen activism dressed in new forms such as citizen journalism, "citizen investigation," and "citizen prosecution." Are these phenomena undermining the party-state's position on social stability, in the face of proactive propaganda counter strategies of the state?
- *The party-state institutions and state bureaucracy are undergoing generational change. It is impacted by new social norms and activism in*

civil society, new communications technology, and rising individualism. What do these pressures mean for the cohesiveness of party-state institutions? Are young officials, in both their professional and private capacities, interacting with civil society and expressions of popular culture on communications networks becoming more susceptible to public opinion than their predecessors?

- *Mainland Chinese business communities and their interaction with civil society and party-state actors and perspectives on the state's continued policies on maintaining social and political stability – of either containing use of civil society and the public sphere, or unlocking control policies to realign with international standards.* Are the perspectives of Mainland Chinese business communities in favor of the party-state's continued policies on social stability and information control?
- *The expanding area of relations between transnational overseas Chinese networks, the global human rights movement, and the nascent national civil society inside China.* How, and under what conditions, do the expanding relations between transnational Chinese networks and national civil society impact each other?

4. Theoretical framework

This program is informed by, and will in descending order contribute to, three interrelated theoretical debates in the social sciences. First, the project will revisit the applicability and usefulness of the concepts of civil society and social capital (Cohen and Arato 1994; Putnam 1992; Rothstein and Stolle 2008), in a non-Western context. It has been argued that the interplay between state, market and civil society is much more complex than that posited by a sharp dichotomy be-

tween state and civil society, often oversimplified and at times viewed through a Western ethnocentric lens (Alagappa 2004; Hann and Dunn 1996). In China, overlaps between these sectors and the inherent complexities make it hard to analyze shifts in location and relations of power. Partly, this result from incremental changes, too often simplistically perceived as generated in only top-down fashion. It has been argued that most of China's citizens conceive of social existence mainly in terms of obligations rather than rights (Waksman 1991). Yet, a rights consciousness is growing as both extrajudicial protests and protest within the framework of the law have increased (O'Brien 2006). In part, this is due to the institutional backing of central policies and law reform. Since the concept of civil society focuses primarily on its boundary relations—on its autonomy from the state and the economy, and the powerful regulative institutions—it is easy to fail to consider how civil society works as a communicative space for collective identities, among citizens and social groupings, and between individuals and arms of government (Alexander and Jacobs 1998; Dahlgren 2009). Consequently, democratization in China could be achieved through accommodation and mutual interaction between state elites and society, rather than in outright confrontation (Gallagher 2004). The Chinese setting demands the formulation of new concepts to fully appreciate the dynamic between state-power and emerging civil society. All-encompassing concepts such as NGOs “dependent autonomy” are of limited explanatory value insofar as they merely state the obvious. Thus, the first theoretical ambition of this program is to generate new conceptualizations making possible a nuanced and deeper understanding of how

civil society emerges in a non-Western post-communist, authoritarian, and market friendly context. For an understanding of how civil society, and especially young people, form opinions toward the social and political system in China social norm theory is particularly valuable (Coleman 1990; Drobak 2006; Posner 2007). Legal regulations and policies are never implemented in a social vacuum and there are always norms operating in society, which the legal norms will compete with or complement (Hydén and Svensson 2008; Haber as 1996). Therefore, the formation of social norms among citizens, media consumers, state officials, and business professionals are key to identifying norm-starters signifying and significant for change in Chinese society. I have analyzed this phenomenon elsewhere (2010 forthcoming), but much more work on a typology of norms and their meaning is needed. Although focused on the emergence of civil society in a non-Western context, I believe that discussions on “the pacted transition” and role of public sphere(s) in Poland (Linz and Stephan 1996; Jakubowics 1991) will yield comparative merit. Especially interesting are the triggering effects of the activism that erupted on the streets of Eastern European capitals during 1989-90. Provocatively, it has been argued that perhaps the velvet revolution was just a “political-journalistic tag” (Ash 2009). This provocation does not lack foundation since analysis of post-communist societies in Eastern Europe, show surprisingly little civic activism (Howard 2003). As this program is concerned with thresholds and conditions for social activism actors in China, comparative references will be drawn from research on East European velvet revolutions and democratization process of the 1990s, and the “color revolutions” of the first decade of

the 21 century in the former republics of the Soviet Union. This body of scholarship is valuable to this program as it also poses questions about what it takes for the prevailing passive discontent to transform itself into active collective action strategies aiming at political reform and democratization.

Second, the program revisits theories about mass media’s role for democratization. Relations between democratization and media are not well researched in either media studies or political science (Lynch 1999:226; Randall 1998:1; Hackett and Zhao 2005:1). One reason is due to the long paradigm of modernization theory that was rightly criticized for assuming simplistic and ethnocentric development models of democratization. Interest in media’s role is limited to the phase when democratic breakthrough is *already* likely to occur. This whole picture of mass media’s democratizing role is bound to change with the advent of the Internet. It is, for example, undeniable that the people of Indonesia made use of the Internet in the struggle to bring down the Suharto regime (Hill and Sen 2005). This necessitates a new look at the media and democratization issue. China is an excellent case to investigate how new media galvanizes civil society through social norm formation, ultimately triggering democratization. What accounts for change in the relationship between the media and democratization is the interaction between macro- and micro-level developments (Gunter and Meghan 2000). Consequently, developments at the level of civil society—individual citizens, bureaucrats, and politicians—are as salient as legal and institutional reform. I contend that it is even more important to fully understand the role of civil society in this problematic,

since I believe it to be a crucial factor contributing to democratization.

Third, the role of transnational Chinese civic and business networks in supporting either state nationalism's goal of facilitating China's rise, or supporting the liberal forces in China's civil society is not thoroughly researched. Previous works on overseas Chinese businessmen have treated the subject matter on the surface (Sheaf 2002), or limited the focus in studying the economic effects of "brain circulation," i.e. homebound migration and the underlying reasons (Saxenian 2007). The issue-area in this program that focuses on transnational business and ideational links between Mainland China and the outside world seeks to acquire new theoretical understanding, to existing transnational studies in this field (Ong 1999). How the linkages, sustainability, and importance of Chinese diaspora and business networks in North America, Europe, and in South East Asia networks for an understanding of how Mainland Chinese norms and culture are impacted and internationalized remain little understood. The ubiquitous global presence of Chinese economic, social, and cultural activity stands in contrast with the perceived non-connectedness between global civil society and the civil society of Mainland China. External agencies and global civil society's impact on Chinese civil society in key sectors have escaped scholarly attention (Howell 2004), and leading scholars lament the lack of evidence-based network studies of global civil society (Anheier and Katz 2006). Thus, this program seeks to conceptualize the linkages between global civic movements such as human rights organizations and business networks to understand their importance for formation of social norms on their partners and interlocutors in China. The abovementioned

debates are gaining new salience in our media age, which necessitates their mutual employment for interpreting new media's galvanizing of civil society and ultimately spurring democratization. Significant contribution to these three debates is the second goal of this project.

5. Methodology

It is inherently difficult to make judgments about Chinese statements that may be the result of a rational choice or the outcome of clever and persuasive state information/propaganda. The most likely reason for Chinese society's prolonged acquiescence to state control and seemingly tacit acceptance of the current political status quo is a subtle mix of various social, political, and media trends. Explanations vary from "false consciousness," "no alternative frames of reference," search for "psychological coherence," "public lies and private truths" (Nathan 2003; Morley and Robins 1999; Kuran 1995). It has been argued that China's economic reform has created disincentives to oppose the authoritarian political status quo. I suspect that this argument is flawed, as there is indication that surveys published by the Chinese Academy of Social Sciences (CASS) are skewed (Rosen 2010). This calls for renewed efforts at examining the party-state's legitimacy, and certainly suggests the merit of conducting in-depth qualitative research in an authoritarian country such as China, working through personal networks generated over time. By digging into the layers of meaning, excavated through "thick description" and situated in the socio-historical contemporary context (Geertz 1973), more informed conclusions may be drawn. In this program, thick description means a contextualization of actors and

their intents in a state–society matrix where control, freedom, decision makers, and the public interact. It is difficult to measure the extent of autonomy of social organizations and communities in the Chinese authoritarian context, full as it is of yeasty and informal regulations. Therefore, it is not the objective of this program to measure the autonomy of the elements and groups that form public opinion. This suggests that examining the mind-sets and mind-frames of the political and intellectual elites that govern the conditions enabling the containment or unlocking of the public sphere, and ultimately, the potential emergence of a vibrant civil society contributing to democratic political participation, is a better approach to the analysis. This program is qualitative and ethnographic in character, with an ambitious empirical aim seeking to conduct between an estimated 80 in-depth interviews with informants relevant to the four issue-areas chosen for closer scrutiny to better understand the overlapping sectors of party-state, civil society, the market and how interaction, negotiation, contestation between social norms between these sectors lead to social change and potentially political liberalization. I contend that the ambition to carry out all these interviews is important to acquire the thick description needed to explicate the dynamics of state–society relations in rapidly transforming social setting such as contemporary China. Moreover, given the complexities and contradictory trends inside party-state institutions, the business world, and different segments of civil society, it is important to contextualize the interviews by analyzing a range of academic journals, research monographs, and policy documents having bearing on the four issue-areas selected for study. It is expected that the combined use of methods will yield

balanced and representative results. My previous successful experiences of qualitative ethnographic in-depth interviews to decode official jargon in China, inspires me to employ this methodology also in the four issue-areas chosen for this research program. Fluent in Chinese, I will interview identified informants in China, whom usually point to other knowledgeable interlocutors. Among those already identified include persons working at the Central Party School in Beijing, officials in charge of the Internet Bureau of the State Council Information Office, officials at the Ministry of Civil Affairs, large media conglomerates and private companies in Beijing, Shanghai, Guangzhou, the provinces of Shandong and Hunan, individual citizen activists, and NGOs involved in environmental and health issues. In North America and Europe I will interview Chinese business professionals and executives in the ICT-industry, and multinational staff of Amnesty International, Human Rights in China, Reporters Sans Frontiers.

6. Fieldwork and collection of data

During 2011 I will delve into the impact of new sorts of citizen activism that undermines hegemonic state power views and how this dynamic affects the politics of the state vis-à-vis society. I will conduct 20 interviews with informants describing themselves as independent “citizen journalists,” “citizen investigators,” and “citizen prosecutors.” For this study I will make three fieldwork trips to China. In 2012, I will investigate the expanding relations between transnational overseas Chinese networks, forming a part of global civil society and the nascent national civil society inside China. Primary focus will be on ethnic Chinese working in the ICT in-

dustry in Europe and California, and ethnic Chinese activists working in New York; London and Paris for the human rights organizations Human Rights in China, Amnesty International and Oxfam, and Reporters sans Frontiers. With this category of informants I plan to do 20 interviews, 10 in Europe and 10 in the United States. During 2013, I will conduct 20 interviews with managers of private companies, primarily in the new media sector to understand the role of Mainland Chinese business communities and their stance and perspective on the party-state's continued policies of either containing or controlling civil society. In 2014, I will attempt to uncover the significance of generational change inside the party-state institutions and bureaucracy. I will conduct 20 interviews with key informants inside party-state institutions, many already identified over a decade of research in several of China's provinces and most important cities. During the final year of the program, 2015, I will summarize the findings of all the four in-depth studies into a monograph published by an international academic publishing house.

References

- Alagappa, M. (ed.) (2004) *Civil Society and Political Change in Asia: Expanding and Contracting Democratic Space*, Stanford: Stanford University Press.
- Amnå, Erik (2010). "Active, Passive, or Standby Citizens?: Latent and manifest political participation," in Amnå, Erik (Ed.) *New Forms of Citizen Participation: Normative Implications*. Baden-Baden: Nomos.
- Anheier, H. and Katz, H. (2006), "Global connectedness: the structure of transnational NGO networks," in *Global Civil Society*, Anheier, H, Kaldor, M, Glasius, M, (eds.), London: Sage.
- Ash, T.G. (2009), "Velvet Revolution. The Prospects," *The New York Review of Books*, No.19, 2009.
- Brady, A-M. (2008) *Marketing Dictatorship: Propaganda and Thought Work in China*, Buffalo: Rowman and Littlefield.
- Cohen, J.L. & Arato, A. (1994), *Civil society and political theory*, Cambridge: MIT Press.
- Coleman, J.S. (1990) *Foundations of social theory*, Cambridge: Harvard University Press.
- Dahlgren, P. (2009). *Media and Political engagement: Citizens, Communication and Democracy*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Drobak, J.N. (ed.) (2006), *Norms and the Law*, Cambridge: Cambridge University Press
- Gallagher, M.E. (2004) "China: The Limits of Civil Society in a Late Leninist State," in *Civil Society and Political Change in Asia: Expanding and Contracting Democratic Space*, Alagappa, M. (ed.) Stanford: Stanford University Press.
- Geertz, C. (1973) *The Interpretation of Cultures*, New York: Basic Books.
- Gunther, R. and Mughan A. (2000) *Democracy and the Media: A Comparative Perspective*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Habermas, J. (1996), *Between facts and norms: contributions to a discourse theory of law and democracy*. London: Polity.
- Hackett, R.A. and Zhao, Y. (2005) "Media Globalization, Media Democratization: Challenges, Issues, and Paradoxes," in *Democratizing Global Media: One World, Many Struggles*, Hackett, R.A. and Zhao Y. (eds) Oxford: Rowman & Littlefield.
- He, B. (1997), *The democratic impact of civil society in China*, Basingstoke: Macmillan.
- Hill, D.T. and Sen, K. (2005) *The Internet in Indonesia's New Democracy*, London: Routledge.
- Howell, J. (2004) "New directions in civil society: organizing around marginal interest," in *Governance in China*, Howell, J. (ed.), Lanham: Rowman and Littlefield.
- Howard, M. (2003), *The Weakness of Civil Society in Post-Communist Europe*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Hydén, H. & Svensson, M. (2008), "The concept of norms in sociology of law," in Wahlgren, P.

- (ed.) *Law and Society*. Stockholm: Stockholm Institute for Scandinavian Law.
- Jackman and Miller (2005), *Before Norms: Institutions & Civic Culture*, Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Kuran, T. (1995) *Private Truths, Public Lies: The Social Consequences of Preference Falsification*, Cambridge: Harvard University Press.
- Lynch, D. (1999) *After the Propaganda State: Media, Politics, and 'Thought Work' in Reformed China*, Stanford: Stanford University Press.
- Lagerkvist, J. (2006), *The Internet in China: Unlocking and Containing the Public Sphere*, Doctoral dissertation, Lund: Lund University.
- Lagerkvist, J. (2008), "Internet ideotainment in China: Responses to cultural globalization", *Journal of Contemporary China*, Vol.17, no, 54.
- Lagerkvist, J. (2009) "Contesting Norms on China's Internet? The Party-state, Youth, and Social Change" in *Youth Engaging With the World. Media, Communication and Social Change*, Tuft, T. & Enghel, F. (eds.) Göteborg: Nordicom.
- Lagerkvist, Johan (2010 forthcoming), *Before Democracy: Competing norms in Chinese Media and Society*, New York: Peter Lang.
- Linz, J. and Stepan, A. (1996), *Problems of Democratic Transition and Consolidation: Southern Europe, South America, and Post-Communist Europe*, Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Lu Yiyi, (2009), *Non-Governmental Organisations in China*, London: Routledge
- Morley, D. and Robins, K. (1995) *Spaces of Identity: Global Media, Electronic Landscapes and Cultural Boundaries*, London: Routledge.
- Madsen, R. (1993) "The Public Sphere, Civil Society and Moral Community: A Research Agenda for Contemporary China Studies", *Modern China*, 19: 2, April.
- Nathan, A.J. (2003) "China's Changing of the Guard. Authoritarian Resilience," *Journal of Democracy*, 14: 1, January, pp. 6-17.
- Ong, A. (1999), *Flexible citizenship: the cultural logics of transnationality*, Durham: Duke University Press.
- Pei, M. (2006) *China's Trapped Transition: The Limits of Developmental Autocracy*, Cambridge: Harvard University Press.
- Rosen, S. (2010), "Youth Values and State-Society Relations," in *Chinese Politics: State, Society and the Market*, Rosen, S. & Gries, P. (eds.), London: Routledge.
- Randall, V. (1998) "Introduction", in *Democratization and the Media*, Randall, V. (ed.) London: Frank Cass.
- O'Brien, K. (2006) *Rightful Resistance in Rural China*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Rothstein, B. & Stolle, D. (2008), "An institutionalized theory of generalized trust," *Comparative Politics*, Vol.40, No. 4, July 2008, pp. 441-459.
- Posner, E.A. (ed.) (2007), *Social Norms, non-legal sanctions, and the law*. Cheltenham: Edward Elgar.
- Putnam, R, Leonardi, R, Nanetti, R. (1992), *Making democracy work: civic traditions in modern Italy*, Princeton, N.J. Princeton University Press.
- Rosenau, J. (1961) *Public Opinion and Foreign Policy*, New York: Random House.
- Shambaugh, David (2008) *China's Communist Party: Atrophy and Adaptation*, Berkeley: University of California Press.
- Sheff, D. (2003), *China Dawn: Culture and Conflict in China's Business Revolution*, New York: Harper.
- Saich, T. (2002) "Negotiating the State: The Development of Social Organizations in China," *The China Quarterly*, no.61, March, pp. 124-41.
- Saxenian, A. 2007, *The New Argonauts: Regional Advantage in a Global Economy*, Harvard: Harvard University Press.
- Voltmer and Rawnsley (2009), "The media," in Christian W. Haerpfer, Patrick Bernhagen, Ronald F. Inglehart, Christian Welzel (red.) *Democratization*. Oxford: Oxford University Press.
- Wakeman (1993), "The Civil Society and Public Sphere Debate: Western Reflections on Chinese Political Culture Modern China 1993 19.
- Weller, R.P. (1999) *Alternate Civilities: Democracy and Culture in China Democracy and Culture in China and Taiwan*, Boulder: Westview Press.
- White, G, Howell, J, and Shang, X. (red.) (1996) *In Search of Civil Society: Market Reform and Social Change in Contemporary China*. Oxford: Clarendon.
- Yang, G. (2009) *The power of the Internet in China: citizen activism online*, New York: Columbia University Press.

Digital Media and Civil Society Networks: National and Transnational Publics

ALEXANDRA SEGERBERG¹

What do emerging communication technologies mean for our capacity to act collectively in civil societies transformed by globalisation and individualisation? Global problems such as climate change and fair trade that entail increasingly fluid ideological and geographical issue boundaries are engaging what seem to be transnational citizen publics. But issues of democratic legitimacy arise as the structure of late modern civil society shifts from a national to a transnational frame and from membership-centred to individualised citizen engagement. NGO presence in transnational governance (as in the case of the EU-sponsored civil society platforms) may remedy one kind of democratic deficit, but what are these organisation's own credentials as the representatives of publics? Meanwhile, loose grassroots networks are mobilising spectacular large-scale protests, but do they have the staying power to constitute democratically meaningful publics? The core question is: what enables or limits the capacity of civil society networks to engage and mobilise

both national and transnational publics, in contrast to simply representing publics without substantial citizen interaction? In particular, what is the capacity of such networks to mobilise increasingly individualised citizens, and how does the relationship to democratic authority (here, the EU) encourage (or discourage) this capacity?

This project focuses on the role of communication in relations between civil society networks and potential publics. Communication is commonly conceived as an intermediate variable in the study of political action, yet its role in ordering action is fundamental to understanding how digital media enable civil society actors such as NGOs, transnational advocacy networks, and citizens seeking more flexible affiliations to reconfigure the contemporary political landscape both on and offline. The project develops a communication perspective on collective action and civil society that sheds light on dilemmas facing networks of advocacy actors seeking to maintain coherent agendas to influence transnational decision-making while attracting followers who are less responsive to conventional organisation-centred collective action frames.

Purpose and aims

The purpose of this project is to analyse the transformation of civil society with respect to the organisation of national and transnational publics by focusing on how digital communication is used to: a) connect various ground level organisations and activities (which are likely to differ across nations), and b) diffuse and sustain common ideas and action that create structure in fluid multi-cause, transnational, and virtual public spaces.

1 Alexandra Segerberg (projektledare) är verksam vid Statsvetenskapliga institutionen, Stockholms universitet. Medarbetare är W. Lance Bennett, professor of Political Science och Ruddick C. Lawrence Professor of Communication vid University of Washington, Seattle samt 2010 års Olof Palme professor vid Statsvetenskapliga institutionen, Stockholms universitet. E-post: alex.segerberg@statsvet.su.se

The project analyses case studies of EU protest events and issue advocacy networks on global issues 2006 – 2015. It focuses on three countries (United Kingdom, Germany and Sweden) and on two issue clusters that exist within and across nations as well as in grassroots and state-sanctioned configurations: one involves trade, development and economic justice issues and the other centres on climate change and environment networks.

The specific aims are:

1. To analyse elementary democratic qualities of digitally networked public spaces in terms of network depth (the degree of citizen engagement) and cohesion (the degree of continuity of communication and action). The network patterns of depth and cohesion are studied according to two dimensions affecting public communication:

a) The organisational modes of engaging publics in social and political activities both on and off line to assess the conditions under which communication technologies enable organisations to engage individualised publics in sustained advocacy efforts with coherent issue agendas and state policy targets.

b) The comparison of mid-level and high-level EU – civil society network relations to assess how different orientations to state power (e.g., contestation vs. incorporation) affect communication with publics and the participation of organisations in larger civil society networks that seek different levels of public engagement.

2. To develop a communication perspective on collective action and civil society, drawing out implications for the theoretical debate on democratic quality in national and related transnational publics.

Survey of the field

The twin processes of globalisation and individualisation are transforming civil society and the way it is theorised. Two trends pose empirical and conceptual challenges: the shift from national to transnational arenas of participation, and the late modern movement away from membership in organisations towards looser and more personalised forms of political action. As problems such as climate change cut across ideological, institutional and geographical boundaries, citizens and organisations are acting across borders to target governments, transnational authorities and corporations. At the same time, citizens shifting away from traditional bases of social solidarity such as parties, unions and other membership organisations and towards more individualised forms of public action are personalising their action and information networks and seeking flexible relations with organisations and causes. Civil society organisations are thus under pressure from above and below to engage both transnational authorities and individualised citizens (Giddens 1991; Castells 1996; Inglehart 1997; Bennett 1998; Beck & Beck-Gernsheim 2002; Micheletti 2003; Bennett 2005; della Porta 2005; Flanagan et al. 2006; Micheletti & McFarland 2010). A variety of overlapping publics which can loosely be termed ‘transnational publics’ are emerging in the wake of these shifts, linking diverse civil society networks in transnational action (Guidry et al. 2000; Olesen 2005; Bower 2004; Fossum & Schlesinger 2007). Such publics challenge conceptions of the democratic public centred on a unitary nation state (Fraser 2007; Bohman 2007) as well as those modelled on membership participation, mass audiences and common media consumption

(Bennett 2003; Benkler 2006; Marres 2006).

The touchstones of democratic quality in publics are their normative legitimacy (who participates and on what terms) and political efficacy (the impact on authority and decision-making) (Fraser 2007). This project focuses on the question of legitimacy in two elementary senses: the degree of citizen engagement ('depth') and the degree of continuity in communication and action which underpins both the public's participatory legitimacy and assumptions about its political efficacy ('coherence'). We examine how communication technologies and networking strategies affect these qualities in networked publics. Concerns about depth and coherence are already widely debated with respect to the public sphere qualities of two classic civil society actors, NGOs and the mass media. High-level NGOs and elite mass media are found to represent little more than shallow 'proxy publics' with low citizen engagement (Lang 2010; cf. Erman & Uhlin 2010; Statham & Koopmans 2010; Bennett, Lawrence & Livingston 2007; Bennett 2008). At the same time, there is concern about the fragmentation resulting from loose networks of action and communication facilitated by digital media. Social movement scholars worry that multi-issue networks that are easy to opt in and out of fail to generate the commitment, coherence and persistence of action historically required for civil society actors to achieve policy impact (Tilly 2004), and public sphere scholars warn that the web-sphere as a proposed alternative to the mass media sphere too easily becomes insular and polarised to support democratically meaningful publics (Sunstein 2007).

The focus in these debates tends to be either the civil society actors themselves

(e.g. the NGOs) or the quality of the deliberation as such (e.g. in the mass media or in small-scale deliberative forums). This study instead directs attention to civil society networks and their potential as networked publics. Civil society network (CSN) relations may involve various kinds of civil society actors such as NGOs, the partially overlapping category of social movement organisations (SMOs), umbrella coalitions, and individuals. These CSNs may create—or fail to create—sustainable national and related transnational organisation structures that enable substantial numbers of people to engage with common public communication and action regarding complex issues. As it becomes increasingly difficult to detect broad organisational contact with citizens either through mass membership or mass media coverage (Koopmans & Statham 2010), focusing on networks allows us to determine the degree to which organisations are part of networks that regularly engage publics in various observable activities such as protests, online forums, and local meetings. We thus consider civil society organisations in terms of their role in networks that do or do not seek to engage public interest and participation in their causes. In the analysis of such networks, the quality of *depth* refers to the degree to which national and transnational civil society networks engage publics in ground level activities of various sorts (from local organisation to transnational protests). *Coherence* in turn refers both to the degree to which the networks manage to develop sustained sets of ideas and policy agendas and the degree to which they constitute continuous channels of action and communication measured in terms of network properties such as distribution of influence or structural holes (Burt 1992).

The project centres on communication with publics in these CSNs. The processes that are transforming civil society are changing the conditions for creation and use of mediated organisation structures, begging analysis of the uses of digital media to create information flows across issues, organisations, and national boundaries. This requires attention to a less examined aspect of communication in the mediated public sphere. While digital media are directly implicated in structuring action, the mass media public has primarily been considered through the lens of communication as information tool (Zaller 1992), means of identification (Anderson 1991) or deliberation (Habermas 1989). This study concentrates expressly on the organisational qualities of digital networking mechanisms as public markers of action both on and offline (Bennett and Segerberg 2009). Such mechanisms can take many forms, such as connectors (e.g. weblinks), interactive devices (e.g., blogs or protest calendars), and discursive networking (e.g. Twitter streams). Many of these real-time organisation mechanisms may remain behind as digital traces such as protest coalition sites or Twitter archives to help guide future action, structuring collective action across time, space and levels of actors. For example, even photos of actions left on Facebook or flickr can sustain individual to individual network links that create forms of organisation (Pentland & Feldman 2007), and these may exist independently of, in concert with, or in tension with organisation-level structures (Monge & Contractor 2003). We thus analyse the networks through their public digital communication: organisation and coalition web pages, link patterns to other organisations, interactive technologies for organisations to communicate with citizens and for citi-

zens to use in communicating with each other, and indicators (e.g. protest photo posts) of action offline.

We analyse network depth and coherence with respect to organisational capacity to engage increasingly individualised citizens in sustained advocacy efforts. Participation through organisations and networks is typically assessed separately (Garrett 2006), and debates about the democratic implications of personalised action and communication tend to assume that organisation-centred and individualised modes of action and communication are in conflict. Yet many transnational issue areas involve complex publics in which diverse networks and action modes intersect (Bennett 2003; cf. Diani 2003; Tarrow forthcoming). The digital media that facilitate individual autonomy also allow organisations to experiment with entrepreneurial forms of association (Flanagin, Stohl & Bimber 2006), and much individualised action in fact occurs in organised settings. This creates a crisscross of individual, organisation and network action. A variety of digital media and platforms with their own specific code adds further complexity to the mix (Langlois et al. 2009). So what do different configurations in relations between organisations, and between organisations and individuals, in such contexts mean for network cohesion and depth? There are indications that some organisations are able to engage with individualised actors without sacrificing message coherence, while others are not (Bennett & Segerberg 2009). In some cases it also seems that combining individualised and collective discourses in technology-rich environments in fact reduces network fragmentation (Bennett et al. forthcoming).

Focusing on policy effectiveness may affect whether or not organisations seek

to engage publics and the communication strategies they employ. For this reason we further examine the network depth and coherence of CSNs with respect to transnational network relations with both publics and states. Surprisingly, even though state-authorised and supported civil society networks may be resource rich, they may not display the outlays of interactive technologies to communicate with publics that characterise grassroots NGO networks in the same issue sector (cf. Lang 2010). We map and compare networks of policy NGOs that are high level (i.e. sanctioned and in part funded by the EU) with mid-level networks in the same policy sector (i.e. involving organisations seeking EU policy access but which are not as clearly state sanctioned). The EU has authorised civil society platforms in eight broad policy areas, two of which are in our areas of environment and development. These platforms coordinate input to EU policy processes from their member organisations that operate both transnationally and within member states. Our research maps the two ‘EU’ networks down to ground level in different nations to assess their depth and coherence. We then map and evaluate mid-level networks in the same policy areas for the same properties. Under what conditions may digital technologies enable mid-level networks to achieve various degrees of sustainability, coherence and effectiveness?

Significance

The project’s primary contribution is to analyse an emerging yet already significant feature of civil society in transformation: digitally networked (trans)national publics.

The project design complements previous research on several points:

- The focus on civil society *networks* broadens attention beyond isolated actors and media to recognise the complex actor and media ecology of the contemporary collective action landscape.
- The critical perspective on the role of *communication* in collective action and public sphere highlights the distinctive structure and dynamics of *digitally mediated* publics in contrast to mass mediated publics.
- The analysis of networks across *different contexts* gives a rich understanding of the dilemmas facing civil society actors under transnational and individualised conditions.
- The empirical techniques employed entail appropriate ‘natively digital’ *methodologies* novel to this field.

Equally importantly, analysing (trans)national publics through the lenses of communication and networks casts a perspective on the democratic qualities of depth and coherence according to which debates on *democratic legitimacy* in civil society may need to be revisited.

Project description

The empirical component of the project focuses on mapping and capturing data from digital records of high-level and mid-level civil society networks in two broad issue areas of environmental protection/climate change and trade/development/economic justice that reflect the transition to more individualised civil societies and that offer cases for testing coherence in transnational network activity. In addition, we also look at a series of protest events involving CSNs and other actors in these two broad issue areas with the aim of assessing how different net-

worked coalitions communicate with individuals and target actions and ideas in both national and transnational policy arenas.

The two broad issue areas are selected along several theoretically relevant criteria: they involve publics in both highly personalised and possibly collectivised action; they intersect with potential national and transnational publics and policy arenas; at the same time, civil society networks in both areas may be organised differently in different nations creating possible challenges for coherent transnational action; and preliminary investigation suggests that both issue clusters are represented in Europe via high-level (EU platform) and mid-level (NGO/SMO) networks that have relatively separate organisational memberships (with some overlap).

Phase I involves capturing the web networks or key coalitions involved in organising a series of protests in the UK surrounding the G20 London meetings on the global economic crisis in spring-summer 2009 and the Copenhagen Climate Conference in December 2009. These coalition network sites were captured at the time of the events using Mozilla scrapbook tools that capture fully operational offline versions of sites and linked sites. In preliminary examination of these sites, we note linkage across our two issue areas. Organisations in both environment and economic networks seem to be uniting around the issues rather than trading one issue for the other (e.g., jobs vs. environment), resulting in an interesting set of overlapping actors in the two protest series and a handoff of the economic protest sequence to the environment sequence. The full analysis of this rich data set will entail several discrete studies that address different aspects of our theoretic-

cal question about public engagement in individualising societies: 1) a combination of automated and qualitative methods will be used to summarise collective action discourses in different network clusters (e.g., mainstream NGO coalitions with members such as Oxfam or Greenpeace vs. anarchist networks with groups such as the Space Hijackers and Climate Camp). We will determine the degree to which different networked discourses open to individualised co-construction (indicating varying levels of inter-organisational openness to forming more loosely tied relationships with publics); 2) a content analysis of the political policy goals of different protest coalitions (from statements on the websites) will provide indicators of whether more personalised collective action framing observed in study 1 undermines the coherence of political goals at the organisation and network levels; 3) finally, we will conduct an inventory of the dozens of interactive digital mechanisms on coalition sites that enable individuals to affiliate on relatively personal terms via choices involving protest themes and tactics. (Such individual linking mechanisms include sending personal messages to government officials, posting personal photos, downloading toolkits, commenting on blogs, joining Twitter streams, among many others). The prediction here is that protest networks that offer relatively more open discourses to publics will also create a broader array of digital connective mechanisms to enable individuals to produce and manage micro-level engagement networks before, during and after the events themselves. These different empirical studies will enable us to answer questions about whether loosely networked relationships established through digital media permit depth of public engagement (measured by

various indicators of individual level content sharing), sustainability of networks (over the series of protests and linkages across the two issue areas), and observable measures of organisational goal maintenance. In addition, we will generate network maps (see methods below) to assess whether the different discourse and linkage processes also explain distance and closeness of the member organisations in different sectors of the protest space.

Phase II of the project will entail rendering broad transnational network maps of the environment and development issue networks and then drilling into the ground-level organisational structures and engagement activities of these networks in three nations with varying traditions of state – civil society relations (UK, Germany, Sweden) (Trägårdh 2007). The aims here are to identify the bridging mechanisms (e.g., multinational NGOs, state supported NGOs) between transnational and national issue networks, and to assess national level similarities and differences in network relationship structures (density, closeness, influence) and engagement mechanisms (similar to the measures described in the protest networks above). These networks will be rendered from different starting points to see how high-level networks may differ from mid-level CSNs.

Since there is no generic one-size-fits-all algorithm for generating network maps for qualitatively different networks, each series of networks will require devising a different (but comparable) mapping strategy. Although space limits prevent a full methodological discussion, we sketch the logic here. The trade/development grassroots networks are interesting because there is an already established transnational system of fair trade certification, labelling, monitoring and marketing through

21 national labelling organisations, fifteen of which are in European nations. We will generate the map of the European network using these members and several coordinating organisations as starting points. The environment/climate change networks will start from a list of recognised environmental NGOs working on climate change with chapters in more than five EU nations, augmented by another list of NGOs and SMOs produced by Google searches of climate change campaigns operating in our three key countries. We will eliminate duplicate organisations and create a combined list of starting points. The mid-level EU trade/economic development and environmental networks will be started from the member lists of the EU NGO civil society platforms in those two areas. All starting points will be fed into the IssueCrawler (http://www.govcom.org/scenarios_use.html), a web crawling tool developed at the University of Amsterdam. The crawler can be set to different network parameters. We propose to generate co-link networks that drill three levels deep into websites and follow links to external sites two iterations (or clicks) out from the starting sites. New sites are added to the network if they receive links from two or more of the starting points for each iteration. In this fashion, we will generate four master maps of transnational European networks (with some points beyond Europe, of course): a high-level and a mid-level network in each of the two issue areas. We will compare the networks using various measures of network density and centrality (inlink distributions, outlink distributions, standardised path distances) to reveal similarities and differences, along with identifying national clusters, dominant actors, and the centrality of state organisations. We derive networks for our

three national cases, starting crawls from outlinks from the national organisations that appear in the transnational maps (these national networks are also likely to include varying degrees of spillover beyond borders, which is also an interesting observable).

We then take the sites in each national network and use a combination of methods to determine levels of citizen outreach and engagement, consistency of issue framing across national cases, and comparative focus on state policy targets. The high-level and mid-level CSNs providing one axis for these comparisons, and the difference in issue areas provides another axis. The organisations in each national network will be examined for the inventory of engagement mechanisms described above in the phase I protest network study, as well as coded for content patterns that define policy issue framing, state targets, and references to publics. Automated content analysis will be conducted using an issue scraper tool (also made available to us by Richard Rogers at University of Amsterdam) that enables entire networks of websites to be searched for content terms or phrases, and all pages containing the designated content to be harvested for further machine and human coding.

In this fashion, we will compare the high-level and mid-level sites and the different issue areas for levels of public engagement and various ground level civil society activities going on in the three national cases, providing a 3x2x3 design in a complex natural overview of public engagement and the role of digital technologies in structuring national and transnational civil society networks.

Limitations: throughout this research, many of the digital artefacts that we capture can be understood as actually occur-

ring structuring elements in collective action networks, while others are more abstract indicators of larger engagement and relationship patterns that of course are not fully observable with these methods. For example, web link patterns reflect intentional displays of recognition (or the absence thereof) among organisations. By contrast, our mapped representations of large-scale networks are necessarily high-level renderings that, like satellite images, do not pretend to reveal what is going on inside organisations, or to detect small organisations that may not be engaged in broader networks or that may not use digital media to signal their presence. This said, we are able to drill into a rich variety of data, from NGO websites to individual level content in Twitter streams, to produce fine grained comparative analyses of civil society relationships and activities at ground level, with indicators of offline activities that may provide the basis for future study.

References

- Anderson, Benedict, 1991. *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. London: Verso.
- Beck, Ulrich, & Beck-Gernsheim, Elisabeth, 2002. *Individualization: Institutionalized Individualism and its Social and Political Consequences*. London: SAGE.
- Benkler, Yochai, 2006. *The Wealth of Networks: How Social Production Transforms Markets and Freedom*. New Haven [Conn.]: Yale University Press.
- Bennett, W. Lance. 1998. "The UnCivic Culture: Communication, Identity, and the Rise of Lifestyle Politics", *P.S.: Political Science and Politics*, Vol. 31 (December 1998), pp. 41-61.
- Bennett, W. Lance, 2003. "Communicating Global Activism: Strengths and Vulnerabilities of Networked Politics", *Information, Communication & Society* 6 (2), pp. 143-168.

- Bennett, W. Lance, 2005. "Social Movements beyond Borders: Organization, Communication, and Political Capacity in Two Eras of Transnational Activism", in della Porta, Donatella & Tarrow, Sidney, (eds.) *Transnational Protest and Global Activism*. Boulder CO: Rowman & Littlefield, pp. 203-226.
- Bennett, W. Lance, 2008. "Power and the News Media: The Press and Democratic Accountability", *Politischen Vierteljahresschrift*, Vol 42.
- Bennett, W. Lance, Foot, Kirsten and Mike Xenos, Forthcoming. "Narratives and Network Organization: A Comparison of Fair Trade Systems in Two Nations", *Journal of Communication*.
- Bennett, W. Lance, Lawrence, Regina G. & Livingston, Steven, 2007. *When the Press Fails: Political Power and the News Media from Iraq to Katrina*. University of Chicago.
- Bennett, W. Lance & Segerberg, Alexandra, 2009. "Collective Action Dilemmas with Individual Mobilization through Digital Networks", *Center for Communication and Civic Engagement Working Paper 2009: 2*.
- Bohman, James. 2007. *Democracy across Borders: From De-mos to De-moi*. Cambridge, Mass: MIT Press.
- Bowen, John R., 2004. "Beyond Migration: Islam as a Transnational Public Space", *Journal of Ethnic & Migration Studies* 30(5), pp. 879-94.
- Burt, Ronald S., 1992. *Structural Holes: The Social Structure of Competition*. Cambridge, Mass: Harvard University Press.
- Castells, Manuel, 1996. *The Rise of the Network Society*. Malden, Mass: Blackwell Publishers.
- della Porta, Donatella, 2005. "Multiple Belongings, Flexible Identities and the Construction of 'Another Politics': Between the European Social Forum and the Local Social Fora", in della Porta, Donatella & Tarrow, Sidney (eds.), *Transnational Protest and Global Activism*. Boulder, Colo.: Rowman & Littlefield, pp. 175-202.
- Diani, Mario, 2003. "Networks and Social Movements: A Research Programme", in Diani, Mario & McAdam, Doug (eds.), *Social Movements and Networks: Relational Approaches to Collective Action*. Oxford: Oxford University Press.
- Erman, Eva & Uhlin, Anders (eds), 2010. *Legitimacy beyond the State? Re-examining the Democratic Credentials of Transnational Actors*, Houndmills, Basingstoke: Palgrave.
- Fraser, Nancy, 2007. "Transnationalizing the Public Sphere: On the Legitimacy and Efficacy of Public Opinion in a Post-Westphalian World", *Theory Culture Society*, 24 (4), pp. 7 – 31.
- Flanagin, Andrew J., Stohl, Cynthia & Bimber, Bruce, 2006. "Modelling the Structure of Collective Action", *Communication Monographs*. 73(1), pp. 29-54.
- Garrett, R. Kelly, 2006. "Protest in an Information Society: A Review of Social Movement and new ICTs", *Information, Communication and Society*, 9 (2), pp. 202 – 224.
- Guidry, John A., Kennedy, Michael D. & Zald, Mayer N. (eds), 2000. *Globalizations and Social Movements: Culture, Power, and the Transnational Public Sphere*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Giddens, Anthony, 1991. *Modernity and Self-Identity: Self and Society in the Late Modern Age*, Stanford: Stanford University Press.
- Habermas, Jürgen, 1989. *The Structural Transformation of the Public Sphere: An Inquiry into a Category of Bourgeois Society*. Cambridge, Mass: MIT Press.
- Inglehart, Ronald, 1997. *Modernization and Post-Modernization: Cultural, Economic and Political Change in 43 Societies*, Princeton: Princeton University Press.
- Koopmans, Ruud & Statham, Paul, 2010. *The Making of a European Public Sphere: The Europeanisation of Media Discourse and Political Contention*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Lang, Sabine, 2010. *Proxy Publics: The NGOization of Civil Society and the Public Sphere*. Unpubl. Manuscript.
- Langlois, Ganaele, Elmer, Greg, McKelvey, Fenwick & Deveraux, Zachary, 2009. "Networked Publics: The Double Articulation of Code and Politics on Facebook", *Canadian Journal of Communication*, 34, pp. 415 – 434.
- Marres, Norrtje, 2006. "Net-Work is Format Work: Issue Networks and the Sites of Civil Society Politics", in Jodi Dean, Jon W. Anderson and Geert Lovink (eds) *Reformatting Politics: Information Technology and Global Civil Society*. New York & London: Routledge.
- Micheletti, Michele, 2003. *Political Virtue and Shopping*. New York: Palgrave.

- Micheletti, Michele & McFarland, Andrew (eds), 2010. *Creative Participation: Responsibility-Taking in the Political World*. Boulder, Colo.: Paradigm Publishers.
- Monge, Peter & Contractor, Noshir, 2003. *Theories of Communication Networks*. New York: Oxford University Press.
- Olesen, Thomas, 2005. "Transnational Publics: New Spaces of Social Movement Activism and the Problem of Global Long-Sightedness", *Current Sociology* 53(3), pp. 419–40.
- Pentland, Brian & Feldman, Martha, 2007. 'Narrative Networks: Patterns of Technology and Organization?'. *Organization Science*, 18(5), pp. 781 – 795.
- Sunstein, Cass, 2007. *Republic.com 2.0*. Princeton: Princeton University Press.
- Tarrow, Sidney. (Forthcoming). *Power in Movement*. Revised Edition.
- Tilly, Charles, 2004. *Social Movements, 1768-2004*. Boulder, CO: Paradigm.
- Trägårdh, Lars (ed.), 2007. *State and Civil Society in Northern Europe: The Swedish Model Reconsidered*. London and New York: Berghahn Books.
- Zaller, John, 1992. *The Nature and Origins of Mass Opinion*, Cambridge University Press.

The Politics and Societies of Child and Youth Wellbeing: Is the Young Generation Lagging Behind?

HELENA OLOFSDOTTER
STENSÖTA¹

The Problem

The problem of why certain societies are better in generating wellbeing for its citizens is both a politically important issue and a contemporary intensely researched area (Wilkinson & Pickett, 2009; Hall & Lamant, 2009). This project takes as point of departure that the wellbeing of the particular group of *children and youth* has been neglected in previous research, especially in regard of social or subjective wellbeing of children. Within comparative welfare state research focus on socio-economic cleavages, gender or outsiders/insiders dominate the field and when generational issues are focused, the target is mostly retired people versus the rest (Lynch, 2010). Additionally, there is research more exclusively focusing on wellbeing of children, but these either focus mostly on material wellbeing and health or do not apply a policy perspective on the problem.

This general pattern of previous research rhymes badly with recent reports from the OECD, EU and Unicef which seem to indicate that the younger generation – children and youth – are not doing

so well in the worlds most encompassing welfare states as we might have expected. A report from the European Union shows, for example that unemployment levels among 15-24 year-olds in Europe are about twice as high as general levels of unemployment (EU, 2009-200) and a recent report from Unicef (2007) indicates that the subjective health among youth generally leaves much to wish for.

If we consider the situation in the Nordic encompassing welfare states in particular, countries where wellbeing generally is very high, we detect Sweden only in the middle range among European countries in regard of youth unemployment. Further, in Sweden, the share of girls who say they are anxious has doubled between 1984 and 1996 (Swedish Public Investigations (SOU), 2006:77). If we broaden our view to other Scandinavian welfare states a recent study by Bradshaw and Richardson (2009) indicates that Denmark only rank on place 10 in regard of risk prevention among children and youth and that Finland fairs comparatively low in regard of child mortality among children under five years of age. The situation can be summed up in the conclusions of a report from Unicef (2007), which holds that Scandinavian welfare states only occupy a middle position in regard of wellbeing along social dimensions for children and youth up to 18 years of age.

The aim of the project *The Politics and Societies of Child and Youth Wellbeing: Is the Young Generation Lagging Behind?* is to explore patterns and find explanations to cross-country and within country variations in child and youth wellbeing, with special focus to the social and subjective aspects of wellbeing.

The project as a whole consists of three separate studies: First, a comparative study across OECD-countries aimed at

1 Docent Helena Olofsdotter Stensöta är verksam vid Samhällsvetenskapliga institutionen, Linnéuniversitetet.
E-post: helena.stensota@lnu.se

explaining cross country variation in child and youth wellbeing. I will make use of the data available from HBSC (WHO-data). Second, a comparative study on Denmark and Sweden will be conducted in order to shed light on the different mappings of wellbeing in these two fairly similar welfare states. Third, a comparative study between Swedish municipalities will shed light on the dynamics of child and youth wellbeing within one policy entity. In this project the focus will be on factors related to civil society.

Previous research

More specifically, two research areas connect around the issue of child and youth wellbeing. The first consists of studies on child and youth wellbeing in particular often with a focus on childrens health and material conditions (Lundberg et al., 2008; Ruhm 2000; Tanaka, 2005) and the second consists of comparative welfare state studies more general with a focus on policies their explanations and effects (Daly & Rake, 2002; Esping-Andersen, 1990; Ferrarini, 2006; Korpi, 2000; Pontusson, 2005; Sainsbury 1996).

Within the first area of research, studies on wellbeing of children and youth mostly focus on dimensions of physical health (Lundberg et al., 2008; Ruhm 2000). Other studies provide detailed accounts of policy resources reserved for the group of children and youth as in the work on "Child benefit packages" by Bradshaw et al (2010), where a detailed account on the expenditures for all family policies in OECD-countries is given.

In regard if the second area of research, wellbeing is in many senses the ultimate dependent variable of comparative welfare state research. The field emerged around the emphasis of explaining materi-

al wellbeing, where a general conclusion has been that general social insurance with high impursement levels is a main vehicles for producing favourable conditions over socio-economic cleavages (Esping-Andersen, 1990; 1999; Kangas & Palme, 2000; Korpi, 2000; Korpi and Palme, 2003; Pontusson, 2005). When the gender cleavage was introduced into the analysis the view was expanded into how welfare state relates to the family, and issues on whether policies for public child-care and generous parental leaves were provided (Sainsbury, 1996; Lewis, 1992; Orloff, 1999; Ferrarini, 2006).

Recent scholarship within the comparative welfare state literature give evidence of new types of cleavages emerging, especially in continental welfare state types. For example, the division between insiders and outsiders, mainly referring to an individuals' status on the labor market, arguable cuts across the traditional cleavages mentioned above and traditional policy tools seem to be inadequate or at least insufficient for handling the problem successfully (Rueda, 2010; Palier, 2010; Bonoli, 2006). Other studies have continued the argument and suggested that the reason that these problems are not addressed by the welfare states is that the social democratic party, traditionally equipped to address problems of this type, has witnessed a change in its voter constituency during recent decades (Häuserman, 2010).

Generation is another cleavage introduced into the analysis. Different welfare states put varying effort in support to the group of elderly, in comparison to the group of non-elderly (Lynch, 2006; Goerres, 2010). Especially the Southern european welfare states seem to have a relatively high focus on the elderly part of the population (Castles & Ferrera, 1996).

Thus, in comparative welfare state research the cleavage of generation has mostly been represented by the old, partly because it is easier to distinguish policies addressing problems of the old (Lynch, 2006). Policies towards the young are often mixed up with general family policies and/or social insurance policies.

More in detail the following suggestions on explanatory factors on separate dimensions of wellbeing can be found within previous research. In regard of *diminishing poverty and decrease socio-economic cleavages*, there is no reason to expect that the situation for children differs from the general situation of families. Previous research has convincingly shown that general social insurances is a major reason behind the relative success of the Nordic welfare states in reducing poverty and diminishing social-economic cleavages (Esping-Andersen 1990; Korpi, 2000; Unicef, 2007; Oxley, 2001, see also Gornick & Meyer, 2003; Kangas & Palme 2000; Ferrarini 2006; Luxembourg Income Studies, for example Skinner et al. Working paper LIS no 478; Chung & Muntaner, 2007; Lundberg et al. 2008). Childrens *physical health* is to a considerable degree dependent on material conditions (Chung & Muntaner, 2007). Previous research searching for policy explanations behind variation, indicates that also childrens health is improved by general social insurance systems. However, childrens health also seems to be improved in dual earner welfare state models characterized by the employment of women (Bäckman 2008; Chung & Muntaner, 2006; Haverman & Wolfe, 1995; Engster & Stensöta, 2009; Kamerman et al., 2003; Ruhm 2000; Tanaka 2005). Further, there are studies arguing that good quality government, or impartial institutions, are crucial for *general wellbeing* (Rothstein & Uslaner, 2005;

Rothstein & Teorell, 2008). Helliwell & Huang (2008) and also Putnam (2007) have argued that variations in peoples subjective wellbeing to a considerable extent can be explained by the quality of government, especially for the outpayside of government, that is the quality of the delivery of service. In regard of determinants for *decreasing psychic wellbeing* a recent Swedish governmental report (SOU 2006:77) argues that difficulties for young people to enter the labor market as well as increased individualization, might be causing decreasing psychic wellbeing (SOU 2007). Jonsson and Östberg suggest, in line with this argument, that problematic social relations with parents and peers together with the demands of school might be two sources behind young peoples psychosomatic problems (2009).¹ The hypothesis on increasing individualisation is operationalized with Ingleharts distinction between modern and post-modern values (1989). Fifth, spending on a children and youth specific program as schools is included as children and youth spend most of their time in school the circumstances of school are likely to be very important for their wellbeing. In this analysis this is operationalized as spending per pupil on primary and secondary levels as percentage of GDP. All these operationalizations should be regarded as a first initial attempt to capture mechanisms of explanations.

By *social wellbeing* I broadly refer to dimensions of inclusion and senses of belonging in communities on different levels: family, peers, school environment,

1 However, Bradshaw and Richardson (2009) argues on behalf of the UK case against the suggestion that broken families would be a reason behind the low wellbeing in the case of UK.

transition from school to the labor market and into "politics" in a broad sense. I draw on theories of an ethics of care in politics to defend this focus (Tronto, 2004; Stensöta, 2010; White, 2000; Young 2000). This perspective regards humans as essentially interconnected and integrated in a surrounding context.

More precisely, I preliminary suggest that a) cultural individualisation, b) patterns of inclusion in different arenas and c) public policy are three factors that need to be considered in order to understand variations in children and youth social wellbeing. I will examine these suggestions through three types of studies:

Specific Aims and Research Design

Three studies are planned within this project.

1. Cross-sectional analysis: The first part is a cross sectional analysis between OECD countries. I use available data from official sources provided mainly by HBSC, EU-OECD, CIVID. This study has two objectives: First, to decide if child and youth wellbeing forms a separate cleavage across welfare states.

- Do the wellbeing of children and youth vary in different ways than general wellbeing? Several dimensions of wellbeing will be examined.

When defining child and youth wellbeing I will build closely on the encompassing definitions provided by Bradshaw & Richardson who has done a tremendous job in mapping out dimensions of wellbeing among children and youth across countries.

Further, the aim is to explain variations in child and youth wellbeing with refer-

ence to factors such as; welfare state policies, cultural specificities, civil society and quality of government.

This analysis will both examine separate dimensions of wellbeing and broader patterns on composite dimensions.

2. Comparative case-study analysis: The second part of the project will analyse two countries more in depth in order to shed light on the more precise mechanisms explaining the variation. Here, my interest lies especially in how countries scoring high on material wellbeing of children, might improve themselves further. Applying a MSS-research design (Most Similar System Design, cf. Esaiasson, 2007), I compare Denmark and Sweden. These countries are similar in regard of most contextual variables such as standard of living, GDP-levels, gender equality, size of the public sector etcetera. However, they do vary along several of the outcome indicators: Sweden score high on child safety, material wellbeing and health (cf. Laflamme et al., 2009). Denmark scores lower on safety and child mortality under five. However, Denmark has low youth unemployment, an area where Sweden show higher figures.

This part of the project will use both statistical data and more traditional case study methodology where a number of different data sources are used, such as written material from public investigations, governmental reports as well as informant interviews (George et al. 2005).

- What are the patterns och child and youth wellbeing along different dimensions in Denmark and Sweden?
- If patterns are found, can they be explained by reference to policies, cultural specificities such as level of individualisation, structural changes such the rapidness of number of immi-

grants or institutional reforms such as the Swedish school-reform of the 1990s?

3. *Comparative study within Sweden:* The third study is a comparative study within Sweden. Even if Sweden show low figures on girls psychic wellbeing data shows that not all girls are feeling bad, but rather girls within specific socio-economic groups and/or specific regions. This analysis aims at examining this problem within the Swedish context. Sweden lies far ahead many other countries in terms of gathering data on child wellbeing. The aim is to use available data and examine whether and if so, how civil society matters for child and youth wellbeing.

References

- Bradshaw, Jonathan & Richardson, Dominic. 2009. "An Index of Child Well-Being in Europe". *Child Indicators Research*. 2:319-351.
- Brolin Låftman, Sara 2009. *Childrens Living Conditions. Studies on Health, Family and School*. Doctoral Dissertation. Swedish Institute for Social Reserach. Stockholm University.
- Bäckman, Olof. 2008. "Institutions, Structures and Poverty – A Comparative Study of 16 Countries", 1980-2000. *European Sociological Review*.
- Chung, Haejoo, and Carles Muntaner. 2006. "Political and Welfare State Determinants of Infant and Child Health Indicators: An Analysis of Wealthy Countries." *Social Science and Medicine*, (63): 829-42.
- Daly, Mary and Katherine Rake. 2003. *Gender and the Welfare State*. Cambridge: Polity Press.
- Engster D. & Stensöta H. 2009. Do Family Policies matter for Child Wellbeing? Working Paper 2009.
- Esaïasson,, Peter et al., 2007. *Metodpraktikan*. Norstedts Juridik.
- Esping-Andersen, Gösta. 1990. *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Princeton: Princeton University Press.
- European Union 2009. *Youth Com Report 2009-200*.
- European Council. 2008. *National Report on Social Protection and Social Inclusion*.
- Ferrarini, Tommy. 2006. *Families, States and Labour Markets: Institutions, Causes and Consequences of Family Policy in Post-War Welfare States*. Cheltenham, UK: Edward Elgar.
- George et al. 2005. *Case Studies and Theory Development in the Social Sciences*. Harvard University.
- Gornick, Janet, and Marcia Meyers. 2003. *Families That Work: Policies for Reconciling Parenthood and Employment*. New York: Russell Sage Foundation.
- Hall & Lamont. 2009. *Successful Societies*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Haverman, R. and B. Wolfe. 1995. "The Determinants of Children's Attainments: A Review of Methods and Findings." *Journal of Economic Literature*, (32): 1829-78.
- HBSC. Dataset. Health Behaviour in School Aged Children.
- Helliwell, John F Huang, Haifang. 2008. "How's Your Government? International Evidence Linking Good Government and Well-Being". *British Journal of Political Studies*, 38 (595-619).
- International Association for the Evaluation of Educational Achievement. CIVID dataset.
- Jonsson & Östberg, 2009. "Studying Young People's Level of Living: The Swedish Child-LNU", *Child Indicators Research*.
- Kamerman, et al., 2009. (ed). *From Child Welfare to Child Wellbeing*. Springer.
- Kamerman, Sheila, Michelle Neuman, Jane Waldfogel, and Jeanne Brooks-Gunn. 2003. "Social Policies, Family Types and Child Outcomes in Selected OECD Countries." *OECD Social, Employment and Migration Working Papers*, 6. Paris: Organisation for Economic Co-ordination and Development.
- Kangas, O, and Joakim Palme. 2000. "Does Social Policy Matter? Poverty Cycles in OECD Countries." *International Journal of Health Services*, (30): 335-52.
- Korpi, Walter. 2000. "Faces of Inequality: Gender, Class, and Patterns of Inequalities in Different Types of Welfare States." *Social Politics*, (Summer): 127-191.

- Laflamme et al. 2009. *Assessing the Socio-economic divide. A policy briefing* WHO Report.
- Lamont, Michelle. 2009. I: *Successful Societies*. Ed. Hall & Lamont. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lundberg, O., Yngwe, M., Stjerne, M., Elstad, J., Ferrarini, T., Kangas, O., Norström, T., Palme, J., Fritzell, J., 2008. "The role of welfare state principles and generosity in social policy programmes for public health: an international comparative study". *Lancet* 372(8), 1633-1640).
- Morrow, 2008. "Conceptualising social capital in relation to the well-being of children and young people." *Sociological Review* 47(4):744-765.
- Newton 2008. Trust and Politics. Castiglione et al. *A handbook of Social Capital*.
- Oxley, H., T.T. Dang, M. Forster, and M. Pellizzari. 2001. "Income Inequalities and Poverty Among Children and Households with Children in Selected OECD Countries," in Koen Vleminckx and Timothy Smeeding, (eds), *Child Well-Being, Child Poverty, and Child Policy in Modern Nations: What Do We Know?* Bristol, England: University of Bristol, The Policy Press. 371-406.
- Pontusson, J. 2005. *Inequality and Prosperity*. books.google.com.
- Rothstein, B & Uslaner, M. 2005. "All For All? Equality, Corruption, and Social Trust". *World Politics*, 58 (October 2005), 41-72.
- Rothstein, B. & Teorell, J. 2008. "What is Quality of Government?" *Governance*, 21(2): 165-190.
- Ruhm, Christopher. 2000. "Parental Leave and Child Health?" *Journal of Health Economics*, 19 (6): 931-60.
- Rutter, Michael, Giller Henri, and Hagell Ann. 1998. *Antisocial behavior by young people*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Sainsbury, Diane. 1996. *Gender, Equality, and Welfare States*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Skinner Christine, Bradshaw Jonathan, Davidson Jacqueline. Child Support Policy: An International Perspective LIS working papers No. 478. Apr-2008.
- Swedish Public Investigations (SOU) 2006:77 *Ungdomar, stress och psykisk ohälsa: analyser och förslag till åtgärder*. Slutbetänkande. Stockholm. Fritzes.
- Stensöta, H. 2010. "The Conditions of Care?". *Public Administration Review* 70(2):295-303.
- Tronto, J. 1994. *Moral Boundaries*. NY: Routledge.
- Tanaka, S. 2005. "Parental Leave and Child Health across OECD Countries". *The Economic Journal*, 115 (February): 7-27.
- UNICEF. 2007. *Child Poverty in Perspective: An Overview of Child Well-being in Rich Countries*. Innocenti Report Card 7. Florence: Innocenti Research Center.
- White, 2000. *Democracy, Justice and The Welfare State*. Sage.
- Wilkinson & Picket. 2009. *The spirit level. Why more equal societies almost always do better*.
- Williams, Fiona. 2001. "In and beyond New Labour: Towards a new political ethics of care". *Critical Social Policy*.
- Woolcock. 2001. "The Place of Social Capital in Understanding Social and economic outcomes". *Canadian Journal of Policy Research*.
- Young, Iris Marion. 2000. *Inclusion and Democracy*. Oxford: Oxford University Press.

Civila samhället och den upplysta välfärdsstaten

PEROLA ÖBERG – TORSTEN SVENSSON¹

Syfte och mål

För att demokratin ska vara något mer än ett tomt skal och fungera i ett modernt samhälle behöver medborgarna få möjlighet att delta i samtal där besluten växer fram. Det innebär att det måste finnas arenor där medborgare och eliter kan samtala sinsemellan och med varandra. Det civila samhället kan under vissa omständigheter fylla en avgörande roll för att underlätta sådana samtal (Mansbridge 1992a och b, samt 1999; Hendriks 2006a och b). Samtalen på dessa arenor bör även grunda sig på relevanta erfarenheter och kunskaper som deltagarna reflekterar över tillsammans (Habermas 1988, 78; Bohman 2000, 32, 28). Ett samtal som förs utan hänsyn till samlad erfarenhet inom området, riskerar att bli irrelevant eller i värsta fall direkt skadligt för samhället (Elkins & Simmons 2005:46). Lite högtravande skulle man kunna säga att man vill få till ett upplyst samtal om välfärdsstatens utformning. Det här projektet syftar till att undersöka förutsättningarna för det civila samhället att bidra till ett sådant samtal. Två övergripande frågor måste då besvaras för att belysa vad som händer *inom* organisationerna respektive *i mötet med andra* aktörer: Hur införlivas och genereras kun-

skap inom det civila samhället? På vilket sätt bidrar denna kunskap till det offentliga samtalet?

Frågeställningarna kan låta skenbart enkla. I själva verket ryms två av de mest omtvistade områdena inom samhällsvetenskaperna: Dels frågan om det civila samhällets roll i demokratin, till exempel i termer av särintressen och allmänintresse. Dels frågan om vad som är kunskap, vad det omfattar och framför allt hur den *genereras* och *används* i politiken. Fokus i undersökningen kommer därmed att vara på den centrala del av det civila samhället som utgörs av organisationsväsendet (Beyers et al 2008, 1110; Amnå 2007; jfr Foley and Edwards 1998). Vi vet nämligen väldigt lite om hur civila samhället skapar och torgför sin förståelse av verkligheten, d.v.s. om den policyanalys som bedrivs av den frivilliga sektorn (Phillips 2007).

Genom att kombinera dessa två stora forskningsområden kommer projektet således att bidra med ökad teoretisk och empirisk förståelse om hur kunskap och erfarenhet integreras i politiskt beslutsfattande och vilken roll det civila samhället här spelar. I den mån en avgränsning till särskilda ämnesområden blir aktuell, kommer de centrala välfärdsfrågorna att prioriteras.

Områdesöversikt

Civila samhället och det upplysta samtalet

En vanlig beskrivning, inte minst av svensk politik, utgår ifrån en föreställning om att det civila samhället i hög grad bidragit till upplyst samtalsdemokrati. I det civila samhället finns, menar många, en unik möjlighet för medborgare från alla sociala skikt att aktivera sig politiskt vid si-

1 PerOla Öberg och Torsten Svensson är verksamma vid Statsvetenskapliga institutionen, Uppsala universitet.
E-post: perola.oberg@statsvet.uu.se

dan av partipolitiken (se till exempel SOU 1985: 28, 75f; SOU 1987: 33, 92; Heckscher 1951, 263; Elvander 1968, 24). Genom att delta i föreningslivet får medborgarna en grundläggande skolning i samhällsfrågor: Här kan man träna sig på att argumentera och lära sig möteteknik, men även få fördjupad kunskap om ekonomi och samhälle (de Tocqueville 1864).

Det interna bildningsarbetet, i kombination med högklassiga utredningsarbeten inom föreningsvärlden, bidrar till att viktiga beslut blir sakligt belysta ur alla tänkbara perspektiv. Därmed glöms inte något väsentligt argument eller relevant information bort. I den mån det civila samhället kan fungera på ett sådant sätt bidrar det således till att säkra alla viktiga funktioner i en samtalsdemokrati. Vi får upplysta, politiskt välutbildade medborgare som aktivt deltar i det politiska livet. Och deltagande i samtal ökar förståelsen för andras ståndpunkter och förankrar offentliga beslut. Aktörer inom det civila samhället fungerar som ideala samtalspartners och bidrar till ”välinformerade beslut” (Hendriks 2006b, 573).

Denna bild av det civila samhället accepteras emellertid inte av alla. En storm av kritik mot vad som beskrevs som demokratiska betongkolosser till organisationer framfördes under 1970-talet i exempelvis Sverige (vetenskaplig kritik kom framför allt från Lowi 1979 och Olson 1984). Visserligen aktiveras medborgarna, menade man, men bara vissa grupper av medborgare; ofta de redan politiskt starka. Det innebär att den politiska ojämlikheten ökar istället för att minska. Vidare är den ”demokratiska skolning” medborgarna får problematisk; organisationerna är för det mesta toppstyrda och beslutsprocedurerna präglas av manipulation av dagordningar, undanhållande av information samt retoriska tricks. Det civila samhället

fungerar då inte som ett nätverk av samtalspartners, utan som enkla åsiktsleverantörer som förstärker fraktionalisering och obstruerar offentliga beslut. De är snarare ”kravmaskiner” och ”särintressen” som inte avspeglar en välgrundad medlemsopinion.

I modern svensk och internationell intressegruppsforskning framförs alltså helt motstridiga uppfattningar om intresseorganisationers bidrag till samtalsdemokratin (Öberg 1994 och 2008; Wollebæk och Selle 2002; Fung 2003, 524; Hendriks 2006a, 572 och 2006b, 490). Vissa menar att ett civilt samhälle med vitalt föreningsliv är en förutsättning för att samtalsdemokratin ska fungera, medan andra menar att just organisationerna utgör det största hotet.

De huvudsakliga motsättningarna i debatten kan sammanfattas i två dimensioner. Den första oenigheten gäller huruvida den *interna* verksamheten bidrar positivt till samtalsdemokratin eller om den förstör den. Den andra oenigheten handlar om organisationsväsendet bidrar till allsidighet i samtalen på *samhällsnivå*, eller enbart åstadkommer inlåsningar i väl avgränsade fraktioner, delsamhällen (jfr Rousseau 1994 [1792]). Mer översiktligt kan motsättningarna beskrivas i figur 1. Om vi tillåter oss att resonera idealtypiskt, kan alltså intresseorganisationerna uppträda som *samtalspartners*, men de kan även ikläda sig rollen av *åsiktsleverantör*. Vidare finns, som vi ser i figuren, även två mellanpositioner. När organisationen uppträder som *intressevärm* fungerar visserligen den interna verksamheten demokratiskt, men syftet är endast att formulera, framföra och bevaka de egna intressena. Helt annorlunda fungerar ett *åsiktsfilter*. I en sådan organisation sker en toppstyrd ”tvättning av preferenser”, det vill säga organisationen försöker delta som samtalspart-

Figur 1. Organisationernas roll i samtalsdemokratin

	Belyser frågor från olika perspektiv och skapar förståelse för andra	Bevakar särintressen och förstärker fraktionalisering
Skola i demokrati som ger möjlighet att påverka	Samtalspartner	Intressevård
Toppstyrda organisationer där man lär sig manipulera beslut	Åsiktsfilter	Åsiktsleverantör

ner i samhället, men ledningen har inte förankrat ståndpunkterna i organisationen på ett demokratiskt sätt.

Relationen mellan det civila samhället och den politiska demokratin har länge varit ett huvudtema i svensk statsvetenskap, inte minst vid statsvetenskapliga institutionen i Uppsala (Heckscher 1951; Elvander 1968; Lewin 1977; Lewin 1992; Rothstein 1992; Hermansson 1993; Öberg 1994; Bergqvist 1994; Hermansson et al 1997 och 1999; Öberg 2002; Svensson och Öberg 2002, 2003 och 2005; Christiansen et al 2010; Öberg et al kommande). Med avstamp i den miljön och i den relaterade internationella diskursen avser detta projekt att bygga vidare och ansluta forskningen om det civila samhällets roll i politiken mer precist till frågan om hur kunskap införlivas, genereras och används.

Civila samhället och policyanalysen

Den dubbla roll organisationerna kan spela blir särskilt intressant när man betänker det faktum att civila samhället även är en viktigt kunskapsproducent. Fristående think-tanks, avancerade utrednings- och analysavdelningar och experter knutna till

det civila samhället genererar mycket viktig information som kommuniceras i rapporter, massmedia och via interna kommunikationskanaler (Gaffney 1991; Jackson och Baldwin 2007; Phillips 2007). Betydelsen av kunskap som den vägen tillförts politiska beslutsprocesser inom till exempel jordbruks- och arbetsmarknadspolitiken är väl känd inom svensk och internationell organisationsforskning (Hermansson 1993; Öberg 2002; Öberg och Svensson 2002; Jackson och Baldwin 2007). Det civila samhället bidrar således inte bara till det upplysta samtalet genom att tillföra olika perspektiv genom att reagera på den information som politik och vetenskap frambringar. Det civila samhället bidrar även genom att självt generera ny kunskap, ofta med hög vetenskaplig kvalitet, som berikar det samhälleliga samtalet.

Men även på den här punkten finns skäl att nyansera beskrivningen. För det första kan högt ställda kunskapskrav på det civila samhället innebära en ökad professionalisering (Skocpol 2003) vilket försvårar deltagande för gräsrotterna (Elstubb 2006, 23). Även bortsett från detta deltagardemokratiska problem så finns anledning att sätta frågetecknen för vilken typ av kun-

skap som genereras och hur den används. Det är välkänt att förhållandet mellan politik och kunskap inte är helt enkelt (Lasswell 1971; Lindblom och Cohen 1979; Graffy 2008; Flyvbjerg 2001). Gränsen mellan politik och expertkunskap är svår att identifiera. Ofta fattas politiska beslut i en komplex interaktion mellan politiker, förvaltningstjänstemän och flera externa experter, bland annat från civila samhället (Bourdeaux 2007a och b; Hajer 2003; Marinier 2008; Lindvall 2009). Dessutom måste vi vara medvetna om att det finns gränser för vilken typ av problem som vetenskapliga metoder kan lösa (Lindblom och Cohen 1979; Flyvbjerg 2001). Ofta är policyanalytikerna oeniga (Brooks 2007, 43) och mer information ger inte alltid svar på frågorna, ibland kan till och med osäkerheten öka i och med att problemet tydliggörs (Hajer 2003). Och hur väl man än utrett vilka åtgärder som är effektiva eller verkningslösa så består politikens kärna av målkonflikter.

Man brukar dessutom säga att kunskap utnyttjas på väldigt olika sätt inom politiska beslutsprocesser. Förutom att utnyttja kunskap i syfte att fatta så bra beslut som möjligt kan den användas för att legitimera en åsikt man redan har eller bara symboliskt hänvisa till efterfrågad information (Boswell 2009). Visserligen kan alltså information behandlas som i ett idealt deliberativt samtal; den information som då tillförts beslutsprocessen kan betraktas som "input" i en pågående social dialog om de problem och faror som olika alternativ kan medföra (Flyvbjerg 2001, s. 61). Men kunskapsproduktionen kan även präglas av en oreflekterad respekt för teknokraters ståndpunkter (Fischer 1990; Torgerson 1986; Dahl 1989, kap 5). Eller bara användas för att rationalisera ståndpunkter man redan har (Wu 2008; Weiss 1989; Weible 2008, 620) till exempel ge-

nom att efterfråga bara en del information, eller genom att använda kunskapen selektivt (Boswell 2008; Ahlbäck Öberg & Öberg 2005; Brooks 2007). Vissa hävdar att policyanalysen ofta är en tom ritual (Albaek 2004, 35; Dahler-Larsen 2000; Brooks 2007, 25), ett spel för galleriet (jfr March & Olsen 1989, kap 3), utan att vara ämnad att tas på allvar. Men den kraft som ändå läggs på den ritualiserade kunskapsproduktionen kan då riskera att dölja politikens inneboende värdekonflikter. Av detta följer att politiskt relevant kunskap sällan är helt neutral, utan just politisk: det är en viktig beståndsdel i de maktstrukturer som exempelvis utformar välfärdspolitiken.

Inom litteraturen nämns en rad förklaringar till varför kunskap används på olika sätt. Det spelar naturligtvis roll vilken typ av politikområde det rör sig om (Quaglia, De Francesco, & Radaelli, 2008, 162; Harcourt & Radaelli, 1999; Majone, 1997; Lindvall 2009, 707). En annan förklaring kan helt enkelt vara att politiker prioriterar väljararenan och ignorerar belägg som står i konflikt med väljarstrategiska mål (Boswell 2009, 6). Maktrelationer kan då spela en särskilt viktig roll (Flyvbjerg 1998, 230; Weible 2008). Det kan också vara så att det saknas resurser att tillgodogöra sig expertkunskaper inom det civila samhället eller i dess omvärld (Boswell 2009). Vidare krävs en fungerande kommunikation mellan kunskapsproducenter och de som ska tillämpa kunskapen, vilket inte alltid är fallet (Boswell 2009, 7). Det har till exempel visat sig att organisationer i första hand lär sig av närstående organisationer (Weible and Sabatier 2009, 198). Det brukar även framhållas att forskningen och politiken utgör två olika samhällen som inte förstår varandra (Haas 2004). Civila samhället har här en intressant roll eftersom det kan vara både tillämplare, pro-

ducent och förmedlare av kunskap mellan forskare och politiker. Det kanske i synnerhet kan bli aktuellt för att råda bot på ett annat problem som ofta framhålls, nämligen att den kunskap som produceras är för abstrakt eller saknar relevans (Boswell 2009, 6).

Flera av dessa tänkbara förklaringar påverkas naturligtvis av vilka institutionella arrangemang som reglerar relationen mellan det civila samhället och det övriga samhället. Många har hävdad den relationen förändrats i hela Skandinavien på senare tid (Lindvall och Sebring 2005; Tranvik och Selle 2007; Wollebæk 2008; Christiansen et al 2010; Öberg et al 2010). Det bör studeras närmare hur sådana förändringar påverkar förutsättningarna att använda kunskap som en maktresurs vid till exempel utformningen av välfärdsstaten.

Projektbeskrivning

Projektet syftar således till att undersöka hur olika strukturer (institutioner) påverkar civila samhällets sätt att generera och använda kunskap, samt hur denna kunskap påverkar bland annat välfärdsstatens utformning. Resonemanget ovan innebär att de två övergripande frågeställningarna måste delas upp i ett större antal underfrågor:

- A. Hur införlivas och genereras kunskap av det civila samhället?
1. Bearbetar det civila samhället andras information huvudsakligen utifrån sina särintressen?
 2. Har civilsamhällets gräsrotter en roll i den kunskapsgenererande processen?
 3. Vilka delar av civila samhället har resurser som krävs för att tillgodogöra sig kunskap som generats av andra (t.ex. vetenskapssamhället)

4. Vilken kapacitet har olika delar av civila samhället att själva generera kunskap?

- B. På vilket sätt bidrar denna kunskap till det offentliga samtalet?

1. Vilka strategier använder det civila samhället för att få gehör för den kunskap som genererats i de egna processerna?
2. Vilka delar av det civila samhället kan förmedla kunskap mellan vetenskapssamhället och den politiska sfären, och vad betyder det för de politiska besluten?
3. I vad mån finns institutionaliserade arenor för det civila samhällets dialog med vetenskapssamhället och politiska beslutsfattare, och hur påverkar detta besluten?
4. Hur värderar och bemöter det civila samhället andras kunskap i offentliga samtal?
5. Hur bemöts och används kunskap som genereras av det civila samhället av vetenskapssamhället och politiska beslutsfattare?

För att besvara dessa frågor krävs en kombination av fallstudier, historiska studier samt kvantitativa analyser, bland annat nätverksanalys. Det innebär att metoder som används av projektledarna i tidigare studier av civila samhället (Öberg 1994; 2002; 2008; Svensson och Öberg 2002, 2005) samt om kunskapens roll i politiken (Ahlbäck Öberg och Öberg 2008) blir aktuella. Såväl dokument, såsom protokoll, verksamhetsberättelser och organisationsplaner, men även intervjudata och eventuellt enkätmaterial ska analyseras. I första hand koncentreras studien till centrala aktörer inom det civila samhället, såsom större intresseorganisationer och think-tanks. I den mån det blir aktuellt att göra avgränsningar till särskilda politikområden kommer välfärdssta-

tens kärnområden att prioriteras. Med stor sannolikhet blir jämförande studier aktuella, inte minst jämförelser med nordiska länder.

Preliminära resultat och betydelse

De preliminära svaren på frågorna ovan kan beskrivas i relation till två grova idealtyper. Det kan tänkas att det civila samhället systematiskt samlar information från många tänkbara källor och att de har väldigt goda resurser att analysera dessa. De har även resurser att själva genomföra undersökningar som de finner särskilt relevanta, och man kan kommunicera och diskutera dessa inom organisationen. Vidare finns goda funktioner för att konkretisera kunskap som genereras inom vetenskapssamhället och förmedla och den till en större allmänhet. Man lyssnar på och värderar andras information, och den information som produceras internt möts med respekt och utgör en viktig ”input” i politiska beslutsprocesser.

Det kan också tänkas att det civila samhället inte alls klarar att fylla en sådan idealtypisk roll. Information från andra samlas bara in sporadiskt och det saknas resurser att värdera eller bearbeta den. Dialogen med medlemmarna är obefintlig eller negligeras. Kunskap som man själv producerar är ofullständig och kanske tillrättalagd, mer syftande till att legitimera redan intagna ståndpunkter eller utförda i rent symboliskt syfte. Man står helt utanför det utbyte av kontakter som finns mellan vetenskap och politik, och uppfattas av båda dessa parter endast som producerer av floskler och opålitlig propaganda.

Verkligheten kommer naturligtvis att bli betydligt svårare att beskriva – och därmed även att förklara – än så här. En intressant, högst trolig mellanposition är när

det civila samhället är kluvet i många olika avseenden. Det kan gälla både kvaliteten i den egna kunskapsprocessen och dialogen med andra, men också tillgången till beslutsfattarnas öra. Variationen i alla dessa avseenden och hur de hänger samman ska då förklaras.

Projektet kommer att ge ökad kännedom om civila samhällets roll i den kunskapsgenererande processen och i det offentliga samtalet om välfärdsstatens utformning. Därmed får vi bättre grund om vi i framtiden vill förändra de institutioner som påverkar konflikt och samspel mellan det civila samhället och andra sfärer i samhället, till exempel vetenskapssamhället och partipolitiken.

Referenser

- Ahlbäck Öberg, S., & Öberg, P., 2005. ”Glorifiering av handlingskraft tystar det förnuftiga samtalet”, *Axxis* (Maj 2005).
- Ahlbäck Öberg, S., & Öberg, P. 2008. ”Kunskap och politik”, *Statsvetenskaplig tidskrift*, 100 (1), 43-48.
- Albaek, E., 2004. *Eksperter kan være gode nok, men... Om fagkendskabens politiske vilkår i dansk demokrati*. Århus: Århus Universitetsforlag
- Amnå, E., 2007. “Associational Life, Youth, and Political Capital Formation in Sweden: Historical Legacies and Contemporary Trends”, in L. Trädgårdh (ed.) *State and Civil Society in Northern Europe. The Swedish Model Reconsidered*. (New York: Berghahn Books).
- Beyers, J., Eising, R., and Maloney, W., 2008. “Researching Interest Group Politics in Europe and Elsewhere: Much We Study, Little We Know?”, *West European Politics*, 31 (6), 1103-1128.
- Bohman, J., 2000. *Public Deliberation: Pluralism, Complexity, and Democracy*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Boswell, C., 2008. “The Political functions of expert knowledge: knowledge and legitimation in European Union immigration policy”, *Journal of European Public Policy*, 15(4), 471-488.

- Boswell, C., 2009. *The Political Uses of Expert Knowledge*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bourdeaux, C., 2007a. "Conflict, Accommodation, and Bargaining: The Implication of Using Politically Buffered for Contentious Decision Making", *Governance*, 20(3), 279-303.
- Bourdeaux, C., 2007b. "Politics versus Professionalism: The Effect of Institutional Structure on Democratic Decision Making in a Contested Policy Area", *Journal of Public Administration Research and Theory*, advanced access published June 29, 2007.
- Brooks, S., 2007. "The Policyanalysis Profession in Canada", i Dubuzinskis, Howlett och Laycock (red), *Policyanalysis in Canada*. The State of the Art. Toronto: University of Toronto Press.
- Christiansen, P.M., Nørgaard, A.S., Rommetvedt, H., Svensson, T., Thesen, G. and Öberg, P., 2010. "Varieties of Democracy: Interest Groups and Corporatist Committees in Scandinavian Policy Making", *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 21 (1), 22-40.
- Dahl, R. A., 1989. *Democracy and its critics*. New Haven: Yale Univ. Press.
- Dahler-Larsen, P., 2000. *Den rituelle refleksion. Om evaluering i organisationer*. Odense: Odense Universitetsforlag.
- De Toqueville, A., 1864. *Democracy in America*. Cambridge: Sever and Francis.
- Edwards, B., and Foley, M. W., 1998. "Civil Society and Social Capital Beyond Putnam", *American Behavioral Scientist*, 42 (1), 124-139.
- Elkins, Z. and Simmons, B., 2005. "On Waves, Clusters, and Diffusion: A Conceptual Framework", *The Annals of the American Academy of Political and Social Science* 598: 33-51
- Elstub, S., 2006. "Towards an Inclusive Social Policy for the UK: The Need for Democratic Deliberation in Voluntary and Community Associations", *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 17(1), 17-39.
- Elvander, N., 1968. *Intresseorganisationerna i dagens Sverige*. Lund: CWK Gleerups.
- Fischer, F., 1990. *Technocracy and the Politics of Expertise*. Newbury Park: Sage.
- Flyvbjerg, B., 1998. *Rationality & Power: Democracy in Practice*. Chicago: Chicago University Press.
- Flyvbjerg, B., 2001. *Making Social Science Matter. Why social inquiry fails and how it can succeed again*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Fung, A., 2003. "Associations and Democracy: Between Theories, Hopes, and Realities", *Annual Review of Sociology*, Vol. 29, s. 515-539.
- Gaffney, J., 1991. "Political Think tanks in the UK and ministerial "cabinets" in France", *West European Politics*, 14(1), 1-17.
- Graffy, E. A., 2008. "Meeting the Challenge of Policy-Relevant Science: Bridging Theory and Practice", *Public Administration Review*, November/December, 1087-1100.
- Haas, P. M., 2004. "When does power listen to truth? A constructivist approach to the policy process", *Journal of European Public Policy*, 11(4), 569-592.
- Habermas, J., 1988. *The theory of communicative action. Vol. 1, Reason and the rationalization of society*. Cambridge: Polity Press.
- Hajer, M., 2003. "Policy without Polity? Policy-analysis and the institutional void", *Policy Sciences*, 36, 175-195.
- Heckscher, G., 1951. *Staten och organisationerna*. Andra reviderade uppl. Stockholm: Kooperativa förbundet.
- Hendriks, C. M., 2006a. "When the Forum Meets Interest Politics: Strategic Use of Public Deliberation", *Politics & Society*, vol. 34, nr 4, s. 571-602.
- Hendriks, C. M., 2006b. "Integrated Deliberation: Reconciling Civil Society's Dual Role in Deliberative Democracy", *Political Studies*, vol. 54, 486-508.
- Harcourt, A. J., & Radaelli, C. M., 1999. "Limits to EU technocratic regulation?", *European Journal*
- Harcourt, A. J., & Radaelli, C. M., 1999. "Limits to EU technocratic regulation?", *European Journal of International Relations*, 35, 107-122.
- Hermansson, J., Lund, A. Svensson T. & Öberg, P., 1999. *Avkorporatisering och lobbyism – konturrerna till en ny svensk modell*. Demokratiutredningens forskarvolym XIII, SOU 1999:121.
- Hermansson, J., Svensson, T. & Öberg, P.O., 1997. "Vad blev det av den svenska korporativismen?", *Politica*, årg 29, nr 4.
- Hermansson, J., 1993. *Politik som intressekamp. Parlamentariskt beslutsfattande och organiserade intressen i Sverige*. Stockholm: Norstedts Juridik

- Jackson, A. och Baldwin, B., 2007. "Policyanalysis by the Labour Movement in a Hostile Environment", i Dubuzinskis, Howlett och Laycock (red), *Policy analysis in Canada. The State of the Art*. Toronto: University of Toronto Press.
- Lasswell, H., 1971. *A Pre-View of Policy Sciences*. New York: American Elsevier Publishing.
- Lewin, L., 1977. *Hur styrs facket? Om demokratin inom fackföreningsrörelsen*. Fackföreningsundersökningen 1. Stockholm: Norstedts.
- Lewin, L., 1992. *Sambället och de organiserade intressena*. Stockholm: Norstedts.
- Lindblom, C., & Cohen, D. K., 1979. *Usable Knowledge. Social Science and Social Problem Solving*. New Haven and London: Yale University Press.
- Lindvall, J. & Sebring, J., 2005. "Policy Reform and the Decline of Corporatism in Sweden," *West European Politics*, 28(5):1057-74.
- Lindvall, J., 2009. "The Real but Limited Influence of Expert Ideas", *World Politics* 61 (4), 703-730.
- Lowi, Theodor J. 1979. *The End of Liberalism*. New York: Norton.
- March, J. G., & Olsen, J. P., 1989. *Rediscovering Institutions. The Organizational Basis of Politics*. New York: The Free Press.
- Marier, P., 2008. "Empowering Epistemic Communities: Specialised Politicians, Policy Experts and Policy Reform", *West European Politics*, 31(3), 513-533.
- Mansbridge, J., 1999. "Everyday Talk in the Deliberative System", p. 211-239 in S. Macedo (red.), *Deliberative Politics – Contesting the Boundaries of the Political*. Oxford: Oxford University Press.
- Mansbridge, J., 1992a. "A Deliberative Theory of Interest Representation", p. 32-57 in Petracca, M. (ed), *The Politics of Interests. Interest Groups Transformed*. Boulder: Westview Press.
- Mansbridge, J., 1992b. "A Deliberative Perspective in Neocorporatism", *Politics & Society* vol. 20, nr 4, 493-505.
- Majone, G., 1997. "From the Positive to the Regulatory State: Causes and Consequences of Changes in Modes of Governance", *Journal of Public Policy*, 17(2), 139-167.
- Olson, M., 1984. *Nationers uppgång och fall – ekonomisk tillväxt, stagflation och samballets förkalkning*. Stockholm: Ratio.
- Phillips, S. D., 2007. "Policyanalysis and the Voluntary Sector: Evolving Policy Style", in Dubuzinskis, Howlett & Laycock (eds), *Policy analysis in Canada. The State of the Art*. Toronto: University of Toronto Press.
- Quaglia, L., De Francesco, F., & Radaelli, C. M., 2008. "Committee Governance and Socialization in the European Union", *Journal of European Public Policy*, 15(1), 155-166.
- Rothstein, B., 1992. *Den korporativa staten. Intresseorganisationer och statsförvaltning i svensk politik*. Stockholm: Norstedts.
- Rousseau, J-J, 1994 (1762). *Om samhällsfördraget eller statsrättens grunder*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Skocpol, T., 2003. *Diminished Democracy: From Membership to Management in American Civic Life*. Norman: University of Oklahoma Press.
- SOU 1985:28. *Aktivt folkestyre i kommuner och lands-ting*.
- SOU 1987:33. *Ju mer vi är tillsammans. Del 1. Betänkande från 1986 års folkerörelse utredning*.
- Svensson, T. & Öberg, P.O. (red.), 2003. *Korporatismen i det nya millenniet. Tre uppsatser om intresseorganisationernas deltagande i svensk politik*. SmiF forskningsrapport 2003:2. Uppsala: Uppsala universitet och Arbetslivsinstitutet.
- Svensson, T. & Öberg, P.O., 2002. "Labour Market Organisations' Participation in Swedish Public Policy-Making", *Scandinavian Political Studies*, vol. 25, no 4.
- Svensson, T. & Öberg, P.O., 2005. "How are Coordinated Market Economies Coordinated? Evidence from Sweden?", *West European Politics*, vol. 28, no 5, 1075-1100.
- Torgerson, D., 1986. "Between Knowledge and Politics: Three Faces of Policyanalysis". *Policy Sciences*, 19, 33-59.
- Tranvik, T. & Selle, P., 2007. "The Rise and Fall of Popular Mass Movements: Organizational Change and Globalization – the Norwegian Case," *Acta Sociologica*, 50(1):57-70.
- Weiss, C., 1989. "Congressional Committees and Users of Analysis", *Journal of Policyanalysis and Management*, 8(3), 411-433.

- Weible, C. M., 2008. "Expert-Based Information and Policy Subsystems: A Review and Synthesis", *Policy Studies Journal*, 36 (4), 615-635.
- Weible, C. M., and Sabatier, P. A., 2009. "Coalitions, Science, and Belief Change: Comparing Adversarial and Collaborative Policy Sub Systems", *Policy Studies Journal*, 37 (2), 195-211.
- Wollebæk, D. och Selle, P., 2002. "Does Participation in Voluntary Associations Contribute to Social Capital? The Impact of Intensity, Scope, and Type", *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 31 (1), 32-61.
- Wollebæk, D., 2008. "The Decoupling of Organizational Society: The Case of Norwegian Voluntary Organizations," *Voluntas*, 19:351-71.
- Wu, C.-L., 2008. "Government and Information: Scientific Research and Policy Agenda in Congress", *Parliamentary Affairs*, 61(2), 356-369.
- Öberg, P.O. & Svensson, T., 2002. Power, Trust and Deliberation, in *Swedish Labour Market Politics, Economic and Industrial Democracy*, vol. 23, no 4.
- Öberg, P.O., 1994. *Särintresse och allmänintresse: Korporatismens ansikten*. Uppsala: Statsvetenskapliga föreningen i Uppsala, 122.
- Öberg, P.O., 2002. "Does Administrative Corporatism Promote Trust and Deliberation", *Governance. An International Journal of Policy, Administration, and Institutions*, vol. 15, no 4, October 2002, 455-475.
- Öberg, P.O., 2008. "Intresseorganisationen – samtalspartner eller åsiktsleverantör?", in Hermansson, Karlsson & Montgomery (eds), *Samtalets mekanismer*. Stockholm: Liber.
- Öberg, P., Svensson, T., Christiansen, P.M., Nørgaard, A.S., Rommetvedt, H. & Thesen, G., kommande.. "Disrupted Exchange and Declining Corporatism. Government Authority and Interest Group Capability in Scandinavia." I *Government & Opposition*.

Efter floden: Klimatmigration och den rika världens skyldigheter

JÖRGEN ÖDALEN¹

”Because my home island will sink under the water, and there will be no place for me to live.”

Tolvåriga Vaimaila Teitala från Tuvalu förklarar varför hon måste lämna sitt hemland. *The Independent*, 2007-07-16.

Bakgrund och syfte

Klimatförändringar ger upphov till ett flertal drastiska miljöförändringar, såsom jorderosion, vattenbrist, vattenförgiftning och avskogning, som leder till att människor måste lämna sina hem och söka uppehälle på andra platser inom eller utanför det egna landet. Den måhända mest uppenbara orsaken till att människor blir tvungna att fly av miljöskäl är den stigande havsvattennivån med påföljande översvämningar. IPCC har beräknat att havsvattennivån kommer att stiga mellan 28 och 43 centimeter inom de närmaste 100 åren. Man har också beräknat att regionala variationer i ökningen av havsvattennivån gör att vissa små östater drabbas särskilt hårt när det gäller förlust av landyta (IPCC 2007: 413-14; IPCC 2008). Den stigande havsvattennivån kommer dock inte endast att drabba små östater utan även länder med lågt liggande kustområden. Särskilt utsatta är tätbefolkade regioner i södra Asien, där framförallt Bangladesh re-

dan har drabbats hårt av översvämningar med påföljande förgiftning av tidigare odlingsbar mark (McFerran 2007).

Även om samhällen historiskt har visat sig anpassningsbara när de mött drastiska förändringar i sin omgivning, riskerar klimatförändringarna att pröva gränserna för denna anpassningsförmåga. Särskilt gäller detta på lång sikt, om klimatförändringarna påverkar vädermönster, förstör kustlinjer, orsakar naturkatastrofer eller ger upphov till väpnade konflikter (Barnett 2003: 12; Bell 2004: 135-6). Klimatförändringar orsakar redan idag migration, och det förutspås att klimatförändringsfenomen inom 50 år kommer att bli de vanligaste anledningarna till miljöorsakade folkflyttningar (Bell 2004: 139). De allra dystraste prognoserna talar om att världen kommer att ha 200 miljoner klimatmigranter år 2050 (Brown 2007: 5; Myers 2001; Stern 2006: 3).

Inför en sådan framtid måste vi i den rika delen av världen ställa frågan om vilka skyldigheter vi har gentemot dem som kommer att drabbas hårdast. Den rika delen av världen bär med sina omfattande utsläpp av växthusgaser historiskt sett det största ansvaret för klimatförändringarna och dess effekter. Ökade halter av växthusgaser i atmosfären bidrar som bekant till en global uppvärmning, förändrade nederbördsmonster och stigande havsvattennivåer (se t.ex. Griffin 2003:4-7). De fattigaste länderna drabbas först och hårdast av dessa effekter. Samtidigt har de bidragit minst till problemens uppkomst. Det sägs ibland att hanteringen av klimatförändringarnas effekter för de rika länderna är en fråga om anpassning, medan det för utvecklingsländer är en fråga om överlevnad (Barnett 2003: 14). Denna asymmetri mellan ansvar och sårbarhet gör att rättvisefrågor aktualiseras på ett sätt som är mer uppenbart än i många an-

1 Fil. dr Jörgen Odalen är verksam vid Statsvetenskapliga institutionen, Uppsala universitet.
E-post: jorgen.odalen@statsvet.uu.se.

dra slags globala relationer (Bell 2004: 139; Grubb 1995: 465-6).

Det övergripande syftet för detta politisk-teoretiska projekt är således att undersöka vilka moraliska skyldigheter som aktualiseras mellan stater, respektive mellan stater och individer, i samband med så kallad *klimatmigration*. De frågor som ställs rör vilka skyldigheter den rika delen av världen har gentemot (i) klimatmigranter, (ii) gentemot deras hemländer; samt (iii) gentemot de utvecklingsländer som utgör destinationsländer för klimatmigranter.

Det är förvisso en kontroversiell fråga hur stort problemet med *aktuella* klimatmigranter egentligen är (Bell 2004: 137-8; Black 2001: 5-9; Se även Suhrke 1994 för en översikt). Likaså finns de som hävdar att prognoserna om våldsamma ökningar i deras antal är överdrivna (McAdam 2011: 5-10). Detta utgör dock inte något hinder för att undersöka den normativa frågan. Det faktum att det finns motstridiga belägg för hur stort det aktuella problemet är, och blotta risken för att antalet klimatmigranter *kan* öka, är tillräckliga skäl för att vi bör överväga vilka skyldigheter västvärlden har gentemot klimatmigranter (Bell 2004: 138).

Områdesöversikt

Även om normativa undersökningar som rör klimatförändringar, och miljö rättvisa i allmänhet, har blivit allt vanligare (se exempelvis Caney 2006; Gardiner 2004; Garvey 2008; Page 2006; 2007; 2008; Singer 2002) kan man konstatera att relativt få politiska teoretiker har ägnat sig åt just klimatmigrationsproblematiken (ett undantag är Bell 2004).¹ Förhoppningen är att detta projekt inomvetenskapligt kan bidra till såväl den politisk-teoretiska kursen om global rättvisa, som till den om miljö rättvisa, och även till den normativt

drivna juridiska diskussionen om klimatmigranternas status i internationell rätt.

En av de få politisk-teoretiska diskussioner som *direkt* berör frågan om den rika världens moraliska skyldigheter gentemot klimatmigranter finner vi i Bell (2004). Bell gör det viktiga påpekandet att ett svar på frågan om hur den rika delen av världen bör förhålla sig till problemet med klimatmigranter måste innehålla delsvaret på hur den bör förhålla sig till *aktuella* klimatmigranter, som redan idag befinner sig på flykt, och till *potentiella* klimatmigranter som i framtiden kan bli tvungna att fly undan klimatförändringarnas effekter (Bell 2004: 138). Ett givet svar på den senare frågan är förstås att utsläppen av växthusgaser måste reduceras. Men det löser endast en liten del av problemet, eftersom det redan är försent att stoppa några av klimatförändringarnas effekter.

I övrigt är Bells syfte huvudsakligen negativt. Han vill visa att två inflytelserika teorier om internationell rättvisa – Rawls (1999) idé om *folke ns rätt* och Beitz (1979) kosmopolitiska teori – inte på ett tillfredsställande sätt förmår hantera de normativa frågor som uppstår av klimatmigrationsproblematiken. Den mest intressanta kritiken presenterar Bell mot Beitz kosmopolitiska teori som han menar inte tar tillräckligt stor hänsyn till den fysiska miljöns betydelse för individer. En implikation av Beitz kosmopolitiska teori är nämligen att resursomfördelning kompensera

1 Sedan detta projekt erhöi medel har dock några normativa studier i ämnet publicerats: Byravan & Rajan (2010), Nine (2010) och Risse (2009). Även ett antal artiklar med statsvetenskapliga och juridiska frågeställningar som indirekt berör den normativa problematiken har utkommit: Biermann & Boas (2010), Docherty & Giannini (2009), Martin (2010), McAdam (2011) och Yamamoto & Esteban (2010).

tion till drabbade klimatmigranter är tillräckligt för att rättvisa ska uppnås. Bell påpekar hur detta reducerar människors fysiska omgivning till att bestå endast av naturresurser som man kan kompensera förlusten av med andra resurser. Men en människas fysiska omgivning kan delvis ha en konstituerande roll för hennes identitet. Detta är kanske särskilt sant för de som löper risken att behöva lämna sina hem på grund av klimatförändringarnas effekter (Bell 2004: 150). Påpekandet är intressant eftersom det visar på en koppling mellan den övergripande frågan om den rika världens skyldigheter gentemot klimatmigranter och frågan om *territoriella rättigheter*. David Miller har argumenterat för att territoriella rättigheters normativa status delvis har sin grund i det faktum att när ett folk under en längre tid befunnit sig på, och förändrat, ett visst territorium uppstår ett slags interaktion mellan territoriet och detta folks kultur. Kulturen måste anpassa sig till territoriets förutsättningar, samtidigt som människor kommer att forma sitt territorium utefter bland annat kulturella preferenser (Miller 2007: 217-8).

Miller nyttjar denna idé om territoriella rättigheter för att försvara nationers rätt att kontrollera sitt territorium och begränsa utanförståendes tillträde till det. Givet resonemanget ovan kan man också vända på argumentet och fråga om den rika världens klimatförstörande aktiviteter, då de leder till att vissa platser blir obeboeliga, faktiskt innebär brott mot territoriella rättigheter? Vi kan också fråga om detta i sin tur leder till att klimatförstörande staters rätt att kontrollera sitt territorium bör inskränkas när klimatmigranter begär tillträde till det?

Normativ forskning om immigration har oftast rört hur en stat bör agera i förhållande till sina invandrare, och begrepp

som ”integration”, ”mångkulturalism” och ”assimilation” har funnits i diskussionens centrum. Mindre ofta har det dock diskuterats hur staters skyldigheter gentemot invandrade eller asylsökande påverkas av att mottagarstaterna bär ett ansvar för att migrationen uppkommit. Diskussionen har förstås förekommit i andra sammanhang, exempelvis har frågor ställts rörande kolonialmaktens skyldigheter gentemot immigranter från tidigare kolonier. Vad som skiljer klimatmigrationsproblematiken från dessa tidigare normativa problem är dels omfattningen av potentiella immigranter, och dels dess komplexitet. Exempelvis är det betydligt svårare att avgöra vem som bär ansvaret för att hantera problemet. Skälet är förstås att klimatförändringar i sig är komplexa fenomen vars orsaker och verkningar vi inte fullt ut begripit. Även om vi är övertygade om att västvärlden bär den största skulden återstår fortfarande frågor om hur ansvaret ska fördelas i nästa led; hur ska exempelvis ansvaret för att ta emot klimatmigranterna fördelas? Att etablera det kausala ansvaret är förstås nog så svårt, och det finns inte heller en fullständigt självklar koppling mellan kausalt och moraliskt ansvar. I vissa fall är kausalt ansvar tillräckligt för att etablera moraliskt ansvar. I andra fall bör det moraliska ansvaret fördelas på annat vis; exempelvis kan man argumentera för att den eller de aktörer som har de bästa förutsättningarna att lösa, säg, ett problem uppkommet av klimatförändringar, bör bära det moraliska ansvaret. Detta trots att det kausala ansvaret i huvudsak kanske bärs av någon annan aktör (se t.ex. Caney, 2005; Miller 2007: kap. 4; Page 2008).

Frågan om västvärldens skyldigheter gentemot klimatmigranter från utvecklingsländer knyter självklart an till den vidare politisk-teoretiska diskursen om glo-

bal rättvisa. För det första finns det ett empiriskt-analytiskt problem att särskilja klimatrelaterade orsaker till migration från ekonomiska och sociala orsaker. På den individuella nivån finner vi sannolikt en kausal interaktion mellan dessa olika faktorer bakom ett beslut att emigrera. Det är därför oerhört svårt att dra en självklar kausal linje mellan klimatförändringar och framtvängd migration (Brown 2007: 6). För det andra finns det politiska teoretiker som skulle hävda att det, givet detta, egentligen är frågan om global fattigdom som är den centrala utifrån ett globalt rättviseperspektiv. Thomas Pogge är idag den mest framträdande politiska teoretiker som, i det närmaste analogt med vad jag sagt ovan om västvärldens ansvar för klimatförändringar, hävdar att den rika delen av världen påtvingar utvecklingsländer en ekonomisk världsordning som orsakar fattigdom (Pogge 2008: kap. 4). Om detta är korrekt skulle det enligt Pogge betyda att vi behöver inrätta en radikalt annorlunda världsordning som i ett första steg innefattar en omfattande global resursomfördelning via beskattning av staters nyttjande av naturresurser, och i slutänden ser han behovet av ett globalt flernivådemokratisystem (Pogge 2008: kap. 6 och 8).

Redan det första steget i Pogges argument kan ifrågasättas på såväl filosofisk som empirisk grund; i vilken grad orsakar egentligen den globala ekonomiska världsordningen fattigdom och ekonomiska ojämlikheter? Den empiriska forskningen pekar åt olika håll, där vissa forskare ger Pogge rätt (t.ex. Wade 2004), medan andra hävdar det motsatta; att såväl fattigdomen som de ekonomiska klyftorna i världen har minskat som en följd av den ekonomiska globaliseringen (se t.ex. Dollar & Kraay 2002; Sala-i-Martin 2006). Filosofiskt kan vi ifrågasätta de radikala im-

plicationer Pogge hävdar följer av ansvaret för att ha orsakat global fattigdom (se t.ex. Risse 2005a). Vad detta innebär är att frågan om klimatmigrationens normativa problem inte nödvändigtvis kollapsar i frågan om ansvaret för global fattigdom, utan kan behålla sin status som ett distinkt normativt problem.

Jag vill också hävda att det fall jag ämnar undersöka är mer gynnsamt för att svara på frågan om vilka eventuella förpliktelser den rika delen av världen har gentemot utvecklingsländer. Det är knappast självklart att den rika delen av världen bär ett kausalt och moraliskt ansvar för en påtvingad ekonomisk världsordning som orsakar svält och lidande. Men det tycks vara svårare att ifrågasätta det kausala och moraliska ansvaret för klimatförändringarna. Även om frågan om det kausala ansvaret för klimatförändringar är mycket komplex och ingalunda okontroversiell, råder idag konsensus kring uppfattningen att klimatförändringarna i hög grad är orsakade av mänskliga handlingar, och att västvärlden med sina omfattande utsläpp av växthusgaser bär det största ansvaret för att ha orsakat dem (Singer 2002: kap. 2).

Genom att fokusera på det specifika problemet med klimatmigration, kan vi undvika de mer kontroversiella antaganden som krävs för att Pogge ska driva hem sin tes om den globala ekonomiska ordningens skadliga effekter. Pogge, och andra, har ibland fokuserat på mer specifika aspekter av den ekonomiska världsordningen. Ett exempel är diskussionen om den så kallade *resursförbannelsens* roll i att förstärka fattigdomen i vissa länder. Med sådana stegvisa undersökningar kan vi komma mycket längre i vår kartläggning av den rika världens förpliktelser gentemot utvecklingsländer. När det gäller resursförbannelsen är det betydligt mindre kontroversiellt att hävda att vissa rika län-

der hyser såväl ett kausalt som moraliskt ansvar för fattigdom och lidande genom att de är involverade i handel med förtryckarstater, och vi kan nå slutsatser om såväl vilka specifika plikter som praktiska institutionella lösningar som krävs för att lösa denna rättviseproblematik (se Pogge 2008: 118-22; Wenar 2008). Mitt projekt är på samma vis fokuserat på ett specifikt problem och kan därmed bidra till kartläggningen av de moraliska förpliktelserna gentemot utvecklingsländer, samt föreslå konkreta institutionella lösningar på problemet.

Även om få politiska teoretiker har ägnat klimatmigrationsproblematiken någon större uppmärksamhet har normativa frågor rörande klimatmigranter och särskilt institutionella lösningar på problemet diskuterats tidigare. Främst är det jurister som undersökt bland annat i vilken utsträckning folkrätten skyddar miljömigranter, eller argumenterat för den normativa ståndpunkten att folkrätten bör utvidgas för att möjliggöra prövningar av huruvida klimatförändringar som framtvingar folkförflyttningar i vissa fall innebär människorättsbrott (Aminzadeh 2007; Lopez 2007). Även frågor om miljömigranternas juridiska status har debatterats; inkluderar den internationella rättens definition av ”flykting” redan miljömigranter? Om inte, bör det juridiska ramverket förändras i detta avseende (se t.ex. Aminzadeh 2007; Cooper 1998; Hong 2001, Williams 2008)? I min diskussion av möjliga institutionella lösningar på den normativa problematiken kommer jag att knyta an till dessa juridiska diskussioner.

Projektbeskrivning

Projektet består på ett övergripande plan av två delstudier:

I den första är relationen stat-individ utgångspunkten. Jag kommer att se närmare på de moraliska skyldigheter den rika delen av världen har i förhållande till miljöflyktingar, och särskilt på hur klimatflyktingsproblematiken påverkar de traditionella försvaren för *gränstvång*. En aktuell diskussion inom den politiska teorin rör gränstvångets rättfärdigande (se Abizadeh 2008; Risse 2005b: 107). Diskussionen har centererats kring Nagels (2005) argument för att det tvång som utövas för att hålla icke-medborgare utanför en stats gränser inte kräver något rättfärdigande, eftersom de som tvingas strikt taget inte bär något ansvar att acceptera eller följa de lagar som upprätthåller tvånget. Ett vanligt, och mindre radikalt, försvar av gränstvånget är att en stat, så länge den är legitim, gör något som är moraliskt försvarbart, nämligen skyddar och ser efter sina medborgare genom att upprätthålla ett socialt system och legalt ramverk. Detta skulle vara omöjligt om inte tillträde till staten reglerades (Risse 2005b: 107; Ödalen 2008: 66-7). Detta sätt att argumentera förutsätter dock att en stat inte har något ansvar för att den situation uppstått som tvingar människor att fly. I fallet klimatmigration gäller inte längre antagandet. Konsekvensen blir att Nagels argument blir svårt att acceptera, om det ens längre är relevant, och att de mindre radikala försvaren för gränstvång måste omprövas. Som nämnts ovan kan vi också fråga oss om brott begåtts mot territoriella rättigheter och om detta i sådant fall undergräver klimatförstörande staters rätt att kontrollera sitt territorium? De frågor som kommer att ställas är: Kan den rika delen av världen legitimt upprätthålla gränstvånget gentemot klimatmigranter? Vore det en rimlig institutionell lösning på den normativa problematiken att skänka klimatmigranter formell flyktingstatus?

I den andra delstudien riktas blicken utåt, och relationen stat-stat står i centrum. Syftet blir att undersöka västvärldens skyldigheter i förhållande till klimatmigranternas hemländer och de utvecklingsländer till vilka de oftast migrerar. Endast en bråkdel av klimatmigranterna från utvecklingsländer kommer att anlända till länder i väst. Australien, Nya Zeeland och USA behöver exempelvis förbereda sig på att klimatmigranter kommer att anlända från Stilla-havsöarna (Barnett 2003: 12). Vi behöver förstås överväga vilka moraliska skyldigheter västvärlden har i förhållande till dessa flyktingar. Men det är trots allt så att majoriteten av klimatmigranterna, och migranter överhuvudtaget, stannar kvar i sina hemländer eller flyr till angränsande länder. Att den rika delen av världen skulle stå inför enorma långväga flyktingströmmar orsakade av klimatförändringar ses av de flesta bedömare som ett osannolikt scenario (Haldén 2007: 124). En viktig fråga att avgöra är därför vilka skyldigheter den rika delen av världen har gentemot de klimatmigranter som flyr *inom* sina hemländer eller till angränsande länder, och gentemot de inblandade staterna.

Vissa, senast exempelvis Nagel (2005), har argumenterat för att på den internationella arenan styrs relationer mellan stater av ”rena förhandlingar” och inga moraliska skyldigheter uppstår i ett internationellt sammanhang utöver rent humanitära plikter att bekämpa svårt lidande. En sådan position kan förstås ifrågasättas. I Ödalen (2008) argumenterar jag exempelvis för att den särskilda typ av relation som uppstår mellan stater när de bedriver handel med varandra ger upphov till särskilda rättviseplikter som går utöver de rent humanitära. Klimatförändringarna utgör ytterligare ett fall där världens stater binds samman genom ett gemensamt an-

svar för att problemen uppstått och genom institutionella samarbeten för att lösa dem. I den andra delstudien undersöks dessa relationers implikationer för frågor om global rättvisa: Hur ska ansvaret för klimatmigrationsproblematiken fördelas? Krävs internationell resursomfördelning från den rika delen av världen – som till största delen orsakat problemen – till den fattiga – som får bära kostnaderna? Återigen kan vi även fråga om klimatförändringarnas effekter i grunden utgör brott mot utvecklingsländers *territoriella rättigheter*, och kräver kompensatorisk resursomfördelning?

Projektets metod är normativ. Målet för normativ forskning är att genom en förnufts-baserad kritik av våra förställningar om moral och politik formulera svar på hur moraliska problem inom politiken ska lösas. Jag har tidigare utvecklat ett instrument för normativt rättfärdigande och tilllämpat det på både relationen mellan stat och medborgare, och mellan stat och stat (Ödalen 2008). Instrumentet bygger på frågan om vilka egenskaper en relation måste uppvisa för att en agent, som kan vara såväl en individ som en stat eller ett annat kollektiv, ska acceptera att lojalt ansluta sig till de krav relationen ställer. Svaret är delvis kontextbundet och frågan måste därför ställas på nytt så snart vi konfronteras med en ny typ av relation. Detta sker exempelvis då nya typer av institutionella samarbeten uppstår, eller när aktuella problem leder till ett ifrågasättande av gamla institutioner. Klimatmigrationsproblematiken är ett tydligt exempel där gamla institutioner måste omprövas och där nya institutioner behöver byggas för att problemet ska kunna lösas. Normativa frågor blir i detta sammanhang oundvikliga.

Litteraturförteckning

- Abizadeh, Arash, 2008. "Democratic Theory and Border Coercion: No Right to Unilaterally Control Your Own Borders", *Political Theory* 36(1), s 37-65.
- Aminzadeh, Sarah C., 2007. "A Moral Imperative: The Human Rights Implications of Climate Change", *Hastings International and Comparative Law Review* 30(2), s 231-265.
- Barnett, Jon, 2003. "Security and Climate Change", *Global Environmental Change* 13(1), s 7-17.
- Beitz, Charles R., 1979. *Political Theory and International Relations*. Princeton: Princeton University Press.
- Bell, Derek R., 2004. "Environmental Refugees: What Rights? Which Duties?", *Res Publica* 10(2), s 135-152.
- Biermann, Frank & Ingrid Boas, 2010. "Preparing for a Warmer World: Towards a Global Governance System to Protect Climate Refugees", *Global Environmental Politics* 10(1), s 60-88.
- Black, Richard, 2003. "Environmental Refugees: Myth or Reality?", New Issues in Refugee Research, Working Paper 34. UNHCR. Tillgänglig på <<http://www.unhcr.org/research/research/3ac6a0d00.pdf>>.
- Brown, Oli, 2007. "Climate Change and Forced Migration: Observations, Projections and Implications", HDRO Occasional Paper 2007/17. Background Paper for the 2007/2008 Human Development Report. UNDP. Tillgänglig på <http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr2007-2008/papers/brown_oli.pdf>.
- Byravan, Sujatha & Sudhir Chella Rajan, 2010. "The Ethical Implications of Sea-Level Rise Due to Climate Change", *Ethics and International Affairs* 24(3), s 239-60.
- Caney, Simon, 2005. "Cosmopolitan Justice, Responsibility, and Global Climate Change", *Leiden Journal of International Law* 18(4), s 747-775.
- Cooper, Jessica B., 1998. "Environmental Refugees: Meeting the Requirements of the Refugee Definition", *N.Y.U. Environmental Law Journal* 6(2), s 480-529.
- Docherty, Bonnie & Tyler Giannini, 2009. "Confronting a Rising Tide: A Proposal for a Convention on Climate Change Refugees", *Harvard Environmental Law Review* 33(2), s 349-403.
- Dollar, David & Aart Kraay, 2002. "Spreading the Wealth", *Foreign Affairs* 81(1), s 120-133.
- Gardiner, Stephen M., 2004. "Ethics and Global Climate Change", *Ethics* 114(3), s 555-600.
- Garvey, James, 2008. *The Ethics of Climate Change*. London: Continuum.
- Griffin, James M., 2003. "Introduction: The Many Dimensions of the Climate Change Issue", i Griffin, James M. (red), *Global Climate Change: The Science, Economics, and Politics*. Cheltenham: Edward Elgar.
- Grubb, Michael, 1995. "Seeking Fair Weather: Ethics and the International Debate on Climate Change", *International Affairs* 71(3), s 463-496.
- Haldén, Peter, 2007. "The Geopolitics of Climate Change: Challenges to the International System", FOI User Report. Tillgänglig på <www.foi.se/upload/projects/Africa/FOI-R--2377--SE.pdf>.
- Hong, Jeanhee, 2001. "Refugees of the 21st Century: Environmental Injustice", *Cornell Journal of Law and Public Policy* 10(2), s 323-348.
- Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC), 2007. *Climate Change 2007: The Physical Science Basis*. New York: Cambridge University Press.
- Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC), 2008. *Climate Change 2007: Impacts, Adaptation and Vulnerability*. New York: Cambridge University Press.
- Lopez, Aurelie, 2007. "The Protection of Environmentally-Displaced Persons in International Law", *Environmental Law* 37(2), s 365-409.
- Martin, Susan, 2010. "Climate Change, Migration, and Governance", *Global Governance* 16(3), s 397-414.
- McAdam, Jane, 2011. "Swimming Against the Tide: Why a Climate Change Displacement Treaty Is Not the Answer", kommande i *International Journal of Refugee Law* 23(1).
- Myers, Norman, 2001. "Environmental Refugees: A Growing Phenomenon of the 21st Century", *Philosophical Transactions of the Royal Society B* 356(1420), s 16.1-16.5.

- McFerran, Ann, 2007. "Bangladesh: A Nation in Fear of Drowning," *The Independent*, 2007-04-18. Tillgänglig på <<http://www.independent.co.uk/environment/climate-change/bangladesha-nation-in-fear-of-drowning-445139.html>>.
- Miller, David, 2007. *National Responsibility and Global Justice*. Oxford: Oxford University Press.
- Nagel, Thomas, 2005. "The Problem of Global Justice," *Philosophy and Public Affairs* 33(2), s 113-147.
- Nine, Cara, 2010. "Ecological Refugees, States Borders, and the Lockean Proviso", *Journal of Applied Philosophy* 27(4), s 359-375.
- Page, Edward, 2006. *Climate Change, Justice, and Future Generations*. Cheltenham: Edward Elgar.
- Page, Edward, 2007. "Fairness on the Day After Tomorrow: Reciprocity, Justice and Global Climate Change", *Political Studies* 55(1), s 225-242.
- Page, Edward, 2008. "Distributing the Burdens of Climate Change", *Environmental Politics* 17(4), s 556-75.
- Pogge, Thomas. 2008. *World Poverty and Human Rights*. 2:a upplagan. Polity: Cambridge.
- Rawls, John, 1999. *The Law of Peoples*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Risse, Mathias, 2005a. "How Does the Global Order Harm the Poor?" *Philosophy and Public Affairs* 33(4), s 349-376.
- Risse, Mathias, 2005b. "What We Owe to the Global Poor", *Journal of Ethics* 9(1-2), s 81-117.
- Risse, Mathias, 2009. "The Right to Relocation: Disappearing Island Nations and Common Ownership of the Earth", *Ethics and International Affairs* 23(3), s 281-300.
- Sala-i-Martin, Xavier, 2006. "The World Distribution of Income: Falling Poverty and ... Convergence, Period", *The Quarterly Journal of Economics* 121(2), s 351-397.
- Singer, Peter, 2002. *One World. The Ethics of Globalization*. New Haven: Yale University Press.
- Stern, Nicholas, 2006. *The Economics of Climate Change. The Stern Review*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Suhrke, Astri, 1994. "Environmental Degradation and Population Flows", *Journal of International Affairs* 47(2), s 473-496.
- Wade, Robert H., 2004. "Is Globalization Reducing Poverty and Inequality?" *World Development* 32(4), s 567-589.
- Wenar, Leif, 2008. "Property Rights and the Resource Curse", *Philosophy and Public Affairs* 36(1), s 2-32.
- Williams, Angela, 2008. "Turning the Tide: Recognizing Climate Change Refugees in International Law", *Law & Policy* 30(4), s 502-529.
- Yamamoto, Lilian & Miguel Esteban, 2010. "Vanishing Island States and Sovereignty", *Ocean and Coastal Management* 53(1), s 1-9.
- Ödalen, Jörgen, 2008. *Rolling Out the Map of Justice*. Diss. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis.

Statsvetenskapliga förbundet

FÖRBUNDSREDAKTÖR: MAGNUS ERLANDSSON

Förbundsredaktören har ordet

I P1:s Filosofiska rummet intervjuades i höstas den amerikanske filosofiprofessorn Massimo Pigliucci¹. Samtalet kretsade kring rationalitet, kritiskt tänkande och vetenskapens ansvar. Vår längtan efter att underkasta oss ideologier, fallenheten att hoppa från fenomen till slutsatser trots att kausaliteten saknas, och att oreflekerat lita till auktoritetens argument, får Pigliucci att längta efter ett samhälle mer präglat av kritiskt tänkande. I sin bok ”Nonsense on Stilts: How to Tell Science from Bunk”^{2,3}, skriver Pigliucci att kritiskt tänkande måste läras ut till varje generation, för det kommer (rimligen) aldrig bli en del av våra medfödda egenskaper. Han vidgår att vi ser mer av förnuftiga resonemang och mer av öppen diskussion nu än förr, men fundamentalism lockar bakom varje

hörn, och vi har inte långt bak i tiden till 1900-talets värsta katastrofer – förklarade av att många människor mer eller mindre frivilligt anslöt sig till stränga, strikta och förgörande ideologier.

Struntpratsdetektor

När studenterna lämnar seminarierummet uppmanar Pigliucci dem att inte stänga av sin ”Baloney Detector”. Pigliucci liknar konsten i kritiskt tänkande vid att lära sig köra bil; det kräver hårt arbete i början, sen går det av sig själv. Kritiskt tänkande gör dig uppmärksam på när någon försöker få dig att tro och tycka något utan giltigt belägg. Men använd detektorn med urskiljning (det sociala livet kräver ju en viss acceptans för eget och andras struntprat). Nyttja den när du väljer parti, innan du bokar tid hos homeopaten – eller när du försöker avgöra vilken av alla statsvetares utsagor som har verklig bärkraft.

Eftersom vetenskapsmän och forskare har ett särskilt stort förtroende bland medborgarna har de också ett särskilt stort ansvar. Och enligt Pigliucci tål detta förtroende och ansvar bara ett visst antal fel och nonsensutsagor. Efter det är auktoriteten förlorad, förbrukad, och med ”rätt” betingelser finns risken att medborgarna istället vänder sig till demagogerna, som sedan slungar tillbaka samhället några hundra år eller så. (Begrunda detta, du

-
1. ”Nonsens på styltor – om kritiskt tänkande och vetenskapens ansvar”, Filosofiska rummet, SR P1, 2010-10-24.
 2. Pigliucci, Massimo (2010), *Nonsense on Stilts: How to Tell Science from Bunk*, University Of Chicago Press.
 3. Första ledet i titeln är ett uttryck taget från Jeremy Bentham (1748-1832), engelsk filosof och upphovsman till utilitarismen. Bentham använde detta uttryck för att avvisa idén om naturliga rättigheter. Redan (människa) rättigheter var nonsens och naturliga rättigheter var ”nonsens på styltor”.

Har du synpunkter på förbundssidan eller vill lämna bidrag är du välkommen att kontakta förbundsredaktören via e-post Magnus.Erlandsson@score.su.se eller telefon: 0708-954500.

statsvetare som sagt något som inte stämmer eller som kan klassas som trams!)¹

Svensk statsvetenskap – ett ämne i tiden?

Pratiga eller ute-och-cyklade statsvetare var inget uttalat tema när svensk statsvetenskaps hälsotillstånd och framtid debatterades under Statsvetenskapliga förbundets årsmöte och 40-årsjubileum i Göteborg.² Men väl statsvetarnas särskilda, och enligt Marie Demker nu dessvärre bristfälliga, ansvar och förmåga att vara just detektorer som avslöjar maktens gallimatias. ”Makten i form av de samhällsliga strukturerna och institutionerna har vi (...) alldeles för godtroget (...) förhållit oss neutrala till”³. Det bor en potentiell maktkritiker i varje statsvetare, men få svenska statsvetare ser nu maktkritiken som sin huvuduppgift. Möjligen hänger detta delvis samman med förändrade incitamentsstrukturer och reviderade kriterier

i bedömningen av vetenskaplig kvalitet (vilket också var temat under årsmötets debatt). Det är betydligt lättare att ranka och gradera genom att räkna antalet engelska artiklar eller att avgöra i vilken utsträckning en artikel bidrar till inom-disciplinär (om än internationell) forskning, än att bedöma i vilken mån forskningsresultaten blottlägger missförhållanden och bidrar till ett bättre, mer effektivt, rättvist eller jämställt samhälle. Bäst att som forskare satsa på det förra, alltså. (Även om några i panelen uppmanade statvetarkåren att samlas kring ett försök att förändra och påverka incitamentsstrukturerna.)

Fokus på metod

I sin avhandling visar idé- och lärdoms-historikern Rangnar Nilsson hur sakkunnigutlåtanden från 1960- och 1990-talen och i samband med tjänstetillsättningar i statsvetenskap, litteraturvetenskap och fysik har skiljt sig åt.⁴ För fysiken var *resultaten* den viktigaste bedömningsgrunden, för litteraturvetenskapen *materialen*. Och för statsvetenskapen? *Metoden*, förstås! Till skillnad från de bägge övriga disciplinerna lades för de statsvetenskapliga tjänsterna heller ingen vikt vid den eventuella samhällsrelevansen i den sökandes forskningsresultat. Det heter i en sammanfattande artikel som Nilsson skrivit utifrån avhandlingen att statsvetarna ”inte i någon period [anknöt] till externa aktörer vid värderingen av resultat”⁵. Även en av

1. Se till exempel rapporten från Vetenskap och Allmänhet (VA), *Slitsamt förvärvat och snabbt förldärvat – en studie av förtroendet för forskare* (VA-rapport, 2011:1). Rapporten och den årliga så kallade VA-barometern visar att andelen tillfrågade med stort eller mycket stort förtroende för forskare vid universitet och högskolor sjönk från 75 procent 2009 till 63 procent 2010. ”De flesta med litet förtroende menar att forskningen antingen är styrd – av företag, politiker eller forskares egna intressen – eller komprometterad av fusk och oegentligheter. Många anger även att forskningen är för ’flummig’, att den ger för lite resultat eller helt enkelt är onödig”. Citat från <http://v-a.se/2011/03/slit-samt-forvarvat-och-snabbt-fordarvat-en-studie-av-fortroendet-for-forskare>, per den 15 mars 2011.
2. ”Statsvetenskap – ett ämne i tiden?”, debatt på Statsvetenskapliga förbundets årsmöte i Göteborg 2010 (30 september – 2 oktober 2010), ledd av Ulf Bjereld och med Lars Calmfors, Marie Demker, Lauri Karvonen, Cecilia Malmström och Bo Rothstein i panelen.

3. *Statsvetenskap som ämne – brist på maktkritik och hot om bristande relevans?*, bloggpost signerad Marie Demker: <http://vanstranden.wordpress.com/2010/10/03/statsvetenskap-som-amne-brist-pa-maktkritik-och-hot-om-bristande-relevans/>
4. Nilsson, Rangnar (2009), *God vetenskap: hur forskares vetenskapsuppfattningar uttryckta i sakkunnigutlåtanden förändras i tre skilda discipliner*, Göteborg Acta Universitatis Gothoburgensis.

årsmötets paneldebattörer, Lauri Karvonen, menade att den svenska statsvetenskapens metod- och teorifokus har varit till förfång för den relevans disciplinen skulle kunnat ha haft för det omgivande samhället.

Kriterierna ger innehållet

En rektor på Poppius Journalistskola berättade en gång för undertecknad (om än i lite svepande ordalag), att på 1970-talet var den gemensamma nämnaren bland de sökandes motiv att man ”ville förändra samhället genom att ställa sig på de svagas sida”, medan 1990-talets studenter ”sökte ett spännande yrke där man kunde förverkliga sig själv, möta kändisar och i bästa fall få synas i TV”. Analogin är kanske inte självklar – men man ska inte underskatta betydelsen av hur belöningsystemen ser ut när man söker förklaringar till varför människor ägnar sig åt det de gör. Byt i kriterierna ut antalet engelska artiklar, ämnesrelevans, förväntningar om erfarenhet av ledning och planering av forskning och samverkan, mot antalet maktkritiska, samhällsrelevanta och svenska artiklar, författade på tvärs mot subdisciplinens eller de överordnande kollegornas skolbildning – och du skulle snart se en annan svensk statsvetenskap. Kanske skulle vi då få fler av de statsvetenskapliga intellektuella debattörer, ordningsmän och folkupplysare som Marie Demker – och flera andra i Göteborgspanelen – efterlyser. För vem, frågar Demker, ”behöver en statsvetenskap som inte engagerar sig i det egna samhällets politiska frågor?”¹. Åsikterna gick ibland isär under diskussionen, men alla i panelen tycktes sluta upp bakom idén att statsvetare

5. Nilsson, Rangnar (2009), Vad är god vetenskap?, i *Tvåsnitt* 2: 2009, <http://www.vr.se/6/121.html>

kan lämna viktiga, normativa bidrag till samhällsdebatten (särskilt så när det gäller den ekonomiska politiken, enligt Lars Calmfors) – om fler i skräet lyckas sätta sig över rädslan att bli stämplad eller etiketterad.

Problem och lösningar

Bland de hot som målades upp (och recept som skrevs ut) under debatten kan också nämnas risken för en urvattnad och försämrad statsvetenskaplig grundutbildning som en följd av sänkta krav på studenterna och inom-disciplinära revstrider med arbetsdelning och splittring som följd. Lösningarna och framtiden låg, om än inte enligt en enhällig panel, i de stora programmen (eftersom de bästa böckerna inte längre skrivs av en ensam forskare på sin kammare) och en betoning av det generella och den disciplinövergripande relevansen.

Att vara eller inte vara statsvetare

Ett annat lite känsligt och frånvarande ämne under debatten var att många statsvetare kanske borde göra något annat, eller åtminstone lämna akademien, eftersom det inte finns plats för alla.² Lite grovt kan vi kanske dela in statsvetarkåren i en liten klick internationellt eller nationellt lysande stjärnor, en större grupp av (ibland) entu-

1. *Statsvetenskap som ämne – brist på maktkritik och hot om bristande relevans?*, bloggpost signerad Marie Demker: <http://vanstrastranden.wordpress.com/2010/10/03/statsvetenskap-som-amne-brist-pa-maktkritik-och-hot-om-bristande-relevans/>
2. Debatten snuddade vid detta ämne när Bo Rothstein (kanske med en blinkning åt panelens Cecilia Malmström, disputerad statsvetare men nu EU-kommissionär för inrikes frågor), tipsade om att ”statsvetare kan göra mycket nytta på andra ställen än inom disciplinen”.

siasmerande lärare, handledare och verksamhetschefer, en likaså relativt väl tilltagen skara av erkänt skickliga forskare, om än inte rikligt citerade än. Och så en kort men ofta uppringd lista på statsvetare som i den tredje uppgiften ser en plikt och ett nöje i att kommentera och recensera politiker och politik i våra medier. (Vissa ingår förstås i flera av dessa kategorier.)

Men så finns det också de som inte bestämt sig. Som i brist på förmåga eller drivkraft inte lyckas förlänga sitt CV enligt meriteringskonstens alla regler (åk utomlands, koppla upp dig mot olika nätverk, visa dig på konferenser, skriv engelska artiklar och böcker själv och med andra, sök pengar hela tiden, undervisa, ta administrativt ansvar, ta plats!), för att åtminstone ha en teoretisk chans till en fast tjänst någonstans, någon gång. Systemet tillåter (än så länge) denna grupp att klamra sig fast, att hanka sig fram, att bidra med lite här och där. Utslagningsprocessen fungerar bra i slussen in till forskarutbildningen, eftersom de allra flesta aldrig kommer in. Och om än ibland med känslan av att ha utsatts för godtycke hos de refuserade, så sker ju en ständig urskiljning i samband med stora och små utlysningar av forskningsmedel. Men den där sista knuffen, i all välmening, av en överordnad kollega ut mot andra äventyr ser vi inte så ofta. Steget får man ta själv. Men vart? Och när?! Liksom en relation som vänder efter några motiga år kan ju också en karriär plötsligen och lite oväntat ta fart. (Begrunda också detta, du statsvetare i limbo!).

MAGNUS ERLANDSSON

Notiser

Metodinternat för doktorander 2011

Statsvetenskapliga institutionen vid Stockholms universitet arrangerar ett metodinternat för doktorander 9-10 juni 2011. Kontaktperson är Michele Micheletti (michele.micheletti@statsvet.su.se).

Årsmötet 2011 i Umeå

På årsmötet i Göteborg beslutades att årsmöte och årsmöteskonferens 2011 kommer att äga rum i Umeå. Närmare information kommer när tidpunkten närmar sig!

NOPSA 2011

Nordiska statsvetenskapliga förbundets (NOPSA) kongress är förlagd till Vasa, Finland, 9-12 augusti 2011.

Förbundets hemsida

Gör det gärna till en vana att då och då titta in på Statsvetenskapliga förbundets hemsida, som nyligen fått ett nytt utseende och ett rikare innehåll – men som nås på samma adress som tidigare: www.swepsa.org

■ Litteraturgranskningar

Bolin, Anna, 2008. *The military profession in change – the case of Sweden*. Lund: Statsvetenskapliga institutionen.

GUNNAR ÅSELIUS¹

Syftet med Anna Bolins avhandling är att belysa militären i dess roll som professionell aktör och att analysera hur denna roll påverkas i mötet med en förändrad säkerhetspolitisk miljö. Hon har valt att undersöka den svenska officerskåren, som hon känner väl efter många års arbete vid Försvarshögskolan och inom Försvarsmakten. Språnget från passivt, förrådsställt nationellt försvar till aktivt, globalt insatsförsvar kan antas ha varit särskilt dramatiskt i detta fall, som därför blir intressant som illustration till den förändrade säkerhets- och försvarsmiljön efter kalla kriget. Författaren har dels försökt konstruera en alternativ modell för att beskriva hur officerskårens professionella identitet har förändrats, i syfte att därigenom kunna karakterisera densamma, dels genom intervjuer med elever vid Försvarshögskolans chefsprogram (kursen 2003–2005) undersökt hur de professionella själva har reagerat på förändringen.

Författaren anknyter till den generella forskningen kring professioner och den neoweberianska traditionen med namn som Freidson, Matthews, Abrahamsson

¹ Gunnar Åselius är professor i militärhistoria vid militärvetenskapliga institutionen, Försvarshögskolan.
E-post: gunnar.aselius@fhs.se

och Huntington, vilken betonar professionernas maktlystnad och intresse av ”social closure”. Den professionsmodell som hon efter läsning av klassikerna presenterar i avhandlingens kapitel 2 vilar på följande sju pelare:

1. Expertis (chefer kan inte importeras utifrån)
2. Jurisdiktion inom yrket (professionen bestämmer själv i stort arbetsdelning och arbetsinnehåll)
3. Yrkesspecifik arbetsmarknad (professionen har monopol på att utöva yrket)
4. Yrkeskorporativism (en utvecklad samhörighetskänsla mellan de yrkesverksamma genom enhetlig karriärgång, utvecklade riter och traditioner, facktidskrifter etc)
5. Lång yrkesgemensam utbildning och praktik, där utbildningsanstalterna också tar ett ansvar för fostran och för att expandera professionens kunskap
6. En väldefinierad yrkesetik
7. En betydande autonomi i yrkesutövningen, som professionen anser sig behöva för att kunna utöva sitt yrke och som speglar i vilken grad den åtnjuter samhällets förtroende.

Den nya säkerhetsmiljö Bolin beskriver i kapitel 3 har skildrats många gånger. Det gamla invasionshotet i Östersjöområdet har försvunnit. Säkerhetsbegreppet har vidgats. Gränsen mellan militär och civil säkerhet har tunnats ut. Hoten har blivit otydligare och handlar mindre om att skydda territorium än om att skydda värden. Genom ny teknik blir gerillakrig och terrorism det enda sättet för en svagare

part att utmana en starkare, men tekniken ger samtidigt möjligheter att förebygga och dämpa konflikter genom bättre underrättelsemöjligheter och humanare vapen. Det kalla krigets slut har slutligen medfört ekonomiska nedskärningar för de militära etablissemangen i alla länder.

I kapitel 4 undersöker författaren hur den militära professionen i Sverige har påverkats av förändringarna. Även om för många till väpnad strid fortfarande pekats ut som den centrala kompetensen för det svenska försvaret i alla officiella dokument diskuterar man nu – på ett sätt som tidigare var otänkbart med tanke på Ådalenhändelserna 1931 – nya uppgifter för militären inom terrorist- och brottsbekämpning liksom inom fredsbevarande och humanitära operationer. Enligt Bolin är internationaliseringen en viktig faktor bakom den här utvecklingen. Samarbete och övningar tillsammans med andra länder är också nödvändigt för att svensk militär ska kunna delta i internationella operationer. Att en underofficerskår har saknats i det svenska försvaret sedan befälsreformerna 1972–83 innebär emellertid att svenska officerare haft en internationellt sett särpräglad officersutbildning, där mycket tid fått ägnas åt att lära sig praktiska ting. I ett internationellt perspektiv har den grundläggande officersutbildningen i Sverige de facto befunnit sig på underofficersnivå, med en ”officersdel” som varit radikalt kortare än i andra länder. I den nya säkerhetsmiljön efter det kalla kriget har dock kraven på officerare att kunna tänka abstrakt och snabbt kunna sätta sig in i nya saker på egen hand skärpts, liksom kraven på svenska officerare att kunna interagera med sina utländska, akademiskt skolade kolleger. Mot denna bakgrund har krav på en akademisering av den svenska officersutbildningen förts fram. Akademiseringen och trenden mot ett ökat inslag

av reservofficerare torde liksom satsningar på att rekrytera kvinnor, invandrare och sexuella minoriteter till försvaret leda till en mer heterogen officerskår i framtiden, menar Bolin. Att Försvarmakten samtidigt anbefaller ökad integration mellan officerare över försvarsgrensgränserna tror hon endast delvis kommer att motverka denna ökade mångfald.

I kapitel 5 presenterar så Bolin sin alternativa modell av officersyrkets förändring efter det kalla kriget. Under hänvisning till Samuel P Huntington påminner författaren om att varje militär organisation rymmer en funktionalistisk strävan mot perfektion och effektivitet, som konkurrerar med samhällsliga krav på insyn och kontroll, liksom med de professionellas önskan att vara en del av samhället omkring dem. Samhället kan inte hantera en krigsmakt som blir för effektiv i sin professionalism, men professionens strävan efter effektivitet kan samtidigt undergrävas av en allt för kontrollerande samhällsomgivning. Bolin menar att på kort och medellång sikt är det troligare att ökad integration med samhället blir den trend som kommer att dominera i Sverige, eftersom det kommer att dröja innan den svenska officerskåren blivit tillräckligt duktig på sina nya uppgifter för att den ska kunna bygga upp en ny slutenhet mot omvärlden för att värja sin autonomi. När författaren ska beskriva professionens nya utseende lånar hon en modell av Moskos, Williams och Segal från åren kring millenieskiftet, som delar in den militära professionens utveckling i västvärlden under 1900-talet i tre stadier. Perioden fram till 1945 präglades av den ”moderna eran”, när huvuduppgiften var försvaret av nationens territorium med en nationell värnpliktsarmé. Officersyrket handlade då primärt om att leda väpnad strid. Det kalla krigets epok (1945–90) var ”den senmoderna eran”,

när försvarets uppgift var att verka krigs-avhållande genom avskräckning inom ramen för en allians. Officeren blev nu i allt högre grad tekniker och byråkrat. I den postmoderna eran slutligen (efter 1990), är försvarets uppgift i allt högre grad att genomföra humanitära operationer på uppdrag av det internationella samfundet. Den militära professionen rymmer förutom rollen som soldat därmed också roller som diplomat, polis, räddningsledare och socialarbetare. Bolin stöder sig även på äldre verk av Janowitz (1960) och Moskos (1976) för att diskutera en alternativ militär identitet, där officerarna ser sig själva mer som lagens väktare i världssamfundets tjänst än som ett våldsinstrument tillhörigt nationalstaten. I korthet menar Bolin att den nya militära professionen rymmer en vidare kompetens och jurisdiktion – likt polisens och räddningstjänstens – och mer av ideal om opartiskhet och samarbetsförmåga med civila myndigheter och humanitära organisationer. Skräk- och skråningskontroll och skråningskänsla torde i motsvarande grad komma att försvagas, men officerarnas attraktivitet på arbetsmarknaden i alternativa sysselsättningar samtidigt öka. Författaren menar att i ett land som Sverige tillkommer internationaliseringen som en viktig kraft bakom uppkomsten av en ny professionell identitet, bort från den ”självständige krigaren” (*independent warrior*) mot den ”engagerade konstapeln” (*involved constable*). Eftersom säkerhetspolitikens internationella kontext länge varit självklar för teoretikerna från anglosaxiska länder, har de inte funnit det angeläget att särskilt nämna denna förändring. I ett svenskt perspektiv handlar det dock om en verklig kulturrevolution.

I kapitel 6 definierar författaren attityder som något som är mer reflekterat än mentalitet men svagare än ideologi, och hävdar att det finns en koppling mellan

människors attityder och deras beteende. Därefter redovisar hon i kapitel 7 resultaten av den andra delen av sin undersökning – intervjuerna med de studerande på Försvarshögskolans chefsprogram 2003–2005. Hon kan konstatera att svenska officerare verkar bejaka den nya utvecklingen. De stödjer säkerhetspolitikens omläggning efter det kalla kriget, även om de fortfarande ser förmågan att leda väpnad strid som sin huvudkompetens. De ser internationaliseringen som välkommen och logisk, de välkomnar ett vidgat professionsbegrepp, ett ökat inslag av civilanställda och reservare på nyckelbefattningar och kan tänka sig lyda under andra myndigheter i specifika operationer. De anser Försvarsmaktens relationer med politiker och media angelägna att förbättra, är positiva till en akademisering av sin utbildning och anser det värdefullt att få en breddad rekrytering till officersyrket från så kallade minoritetsgrupper (även om det inte får innebära att försvarets effektivitet försämras eller att ”positiv särbehandling” tillämpas). Deras föreställning om en bra chef överensstämmer dessutom ganska väl med de ideal som finns i samhället i övrigt. De intervjuade säger sig slutligen vilja ha mer integration mellan försvarsgrenarna. Det är emellertid endast en tredjedel av dem som definierar sig själva som ”officerare”, medan två tredjedelar ser sig som officerare i en särskild försvarsgren eller ett visst truppslag. Sammanfattningsvis konstaterar Bolin att de svenska officerarna avviker internationellt genom sin positiva inställning till den professionella identitetens nya innehåll. Hon påpekar dock att de internationella studier hon jämför med är gamla, och att urvalet av officerare i hennes undersökning varit mer elitbetonat. Hon tolkar resultaten som att en försvagad känsla av professionell exklusivitet och skrågemenskap har

börjat krypa in i den svenska officerskåren, och menar att en fundamental förändring kan vara på gång. I kapitel 8 sammanfattas avhandlingens resultat, varvid undersökningarna i kapitlen 5 och 7 särskilt lyfts fram.

När det gäller formalia fyller avhandlingen alla rimliga krav, även om det sätt på vilket författaren delat in sin källförteckning i källor och litteratur (s 194) är en smula förbryllande. Här och var i texten finns också märkliga påståenden om historiska sakförhållanden. Sverige har inte varit neutralt sedan 1812 eller formellt alliansfritt sedan 1914 (s 61, not 9). Ubåtsjakterna på 1980-talet kan knappast karaktäriseras som "armed conflict" (s 62, not 12). Militära försvarsministrar avskaffades inte av regeringen Staaff 1911 (s 64, not 22 – den senaste yrkesofficeren på posten var Harald Malmberg i regeringen Lindman 1930, och skilda försvarsdepartement för armé och marin fanns kvar ända till 1920). Att det svenska försvaret under det kalla kriget av neutralitetspolitiska skäl avsiktligt skulle ha hållit sig med unik utrustning och taktik (s 64) är nog inte heller med sanningen överensstämmande.

Presentationen av utbildningsreformer och karriärvägar har inte kunnat hållas helt uppdaterad, vilket är förståeligt. Det svenska enbefälssystemet är numera avskaffat och en fast anställd specialistofficerskår har införts, med de anglosaxiska underofficersgraderna som modell (om än under gamla svenska beteckningar). Ett system med kontraktsanställda soldater är under införande. Även om Försvarshögskolan ännu inte har fått rätten att bedriva forskarutbildning, är i varje fall officersutbildningen helt akademiserad och underställd utbildningsdepartementet, vilket är unikt i världen. Slutligen hade det varit önskvärt att författaren tydligare

redovisat hur den enkät hon använt varit utformad, exempelvis i en bilaga.

Av 83 studerande på Försvarshögskolans chefsprogram 2003–2005 var det ungefär en fjärdedel (21) som valde att delta i Bolins enkät. Av dessa kom fyra från armén, som samtidigt är den största försvarsgrenen med drygt hälften av de studerande i en normal kurs. Man kan ha synpunkter på detta statistiska underlag, men Bolin har också formulerat sina slutsatser med föredömlig försiktighet.

I huvudsak är det alltså en högst anständig undersökning som Bolin presenterar, dessutom präglad av en ärlig ambition att pröva de egna resultatens hållbarhet. Min kritik gäller i första hand valet av teoretiska utgångspunkter för studien.

Som framgått av innehållsreferatet ovan finns en omfattande litteratur kring militären som profession, men det är knappast en genre som har förmått att förnya sig särskilt väl under de senaste decennierna. De flesta titlar Bolin åberopar som inspiration är mellan 40 och 50 år gamla. Det skulle kunna tyda på att de fundamentala verken inom traditionen står starka och ointagliga för kritik, men så är nog inte fallet. Senast 2003 genomförde historikern Elliot Cohen en förödande vidräkning med den från Samuel Huntington härstammande synen på officerskåren som en profession bland andra i det moderna samhället (Cohen 2003). I den professionsmodell som skisserades inledningsvis och som utgör utgångspunkt för undersökningen, är det särskilt kriterierna 1, 2 och 7 (expertis, jurisdiktion och autonomi) som kan ifrågasättas i så hög grad att jämförelser mellan officerare och andra klassiska professioner som läkare och jurister blir problematisk.

Eftersom militären i moderna samhällen är underkastade politisk styrning på ett sätt som andra offentliga verksamheter

inte är, är den omständigheten att militära chefer rekryteras internt måhända inte så betydelsefull när det gäller att hävda professionens status som oberoende expertkår. Om kärnan i den militära professionen är att ”leda väpnad strid”, måste vi också ställa oss frågan vari expertisen egentligen består. Hur många svenska officerare har i så fall någonsin utövat sin profession? Skulle vi komma på tanken att beskriva kirurger som aldrig opererat eller advokater som aldrig uppträtt i rätten som professionellt verksamma? Även om den svenska officerskåren är ett extremt exempel, har bristen på möjligheter till praktik varit ett generellt problem för västerländska officerare efter Wienkongressen 1815. Under en genomsnittlig militär karriär inträffar i vår del av världen kriget helt enkelt alldeles för sällan! Cohen påpekar att den befälhavande generalen vid ett krigsutbrott inte kan jämföras med en överläkare på ett sjukhus eller en senior delägare i en advokatfirma. De senare har opererat och processat hundratals gånger och kan sina yrken. Generalen däremot är liksom underläkaren eller yngste juristpraktikanten ofta helt ny i sin befattning, men förväntas ändå obesvärat kunna leda verksamheten.

Och givetvis är ett krig eller en internationell fredsoperation impregnerad av politik på ett sätt som en blindtarmsoperation eller en rättsprocess aldrig är. För den medicinska och den juridiska professionen är det lätt att formulera målet för verksamheten: gör patienten frisk eller minimera vederbörandes lidande, vinn målet eller reducera åtminstone påföljden så mycket som möjligt. Då finns också en grund för att framgångsrikt hävda kraven på autonomi gentemot omvärlden. Men är detta verkligen möjligt för den militära professionen? Vilket utrymme för autonomi kan det finnas för en yrkesgrupp

vars enda tillättna klient är det egna landets regering – och har varit så i bortåt 350 år? Och hur lätt är det att prioritera mellan olika, från politiskt utgångspunkter definerade krigsmål? I Kosovo 1999 ville exempelvis NATO hindra att den etniska rensningen fortsatte och få ett snabbt slut på konflikten, samtidigt döda så få civila och förstöra så litet av infrastrukturen som möjligt, samtidigt bevara NATO:s trovärdighet som avskräckningsinstrument, samtidigt undvika att provocera Ryssland, samtidigt hålla ihop alliansen internt, samtidigt slippa sätta in marktrupp och bevara de egna hemmaopinionernas bräckliga stöd för kriget. Därtill kom rivaliserande dagordningar mellan USA och flertalet av de europeiska NATO-länderna, motsättningar mellan NATO:s militära högkvarter SHAPE i Bryssel och Pentagon i Washington DC och mellan olika försvarsgrenar inom den amerikanska krigsmakten (jfr Henriksen 2007). Det är inte särskilt svårt att rada upp en liknande katalog av konkurrerande, inbördes oförenliga mål för den NATO-ledda insats i Afghanistan i vilken det svenska försvaret just nu deltar tillsammans med militär från ett fyrtiotal andra länder. Det är inte heller svårt att inse att en kirurg vid sitt operationsbord aldrig behöver hantera den typen av problem.

Det finns emellertid andra, mer fruktbara perspektiv för att studera officerare, än efterkrigstidens funktionalistiskt inspirerade militärsociologi från USA. De viktigaste förnyarna av professionsforskningen i dagens Sverige är sannolikt filosofer, som med utgångspunkt i Aristoteles tankar kring begreppet *fronesis* undersöker den praktiska kunskapens förutsättningar (Bornemark & Svenaeus 2009). Det finns även en intressant studie av den militära professionen från dessa utgångspunkter, författad av Bertil Rolf (Rolf 1998).

Ett annat möjligt sätt att undersöka den militära professionen representeras av studier kring strategisk kultur. Det är uppenbart att svenska officerare i olika avseenden skiljer sig från kolleger i andra länder, men också att officerare från olika försvarsgrenar skiljer sig från varandra. Om detta för Bolin själv intressanta resonemang i texten (s.125 – jfr även Lynn 2003; *Cooperation & Conflict* 2005).

Frågan är på vilket sätt den militära identiteten har förändrats i Sverige under senare år, och om dagens officerare nödvändigtvis är mer mottagliga för inflytande från det omgivande samhället än det gamla totalförsvarets svenska officerskår, som var verksam i alla delar av landet och vars representanter fanns utplacerade på alla samhällsviktiga verk och myndigheter, som dagligen mötte det svenska samhället genom tiotusentals värnpliktiga och frivilligt försvarsaktiva. Det finns en rad kulturella och historiska omständigheter – ett folkförankrat massförsvaret med ”lumpen” som en formerande ungdomserfarenhet för den absoluta huvuddelen av den manliga befolkningen, månghundraåriga landskapsregementen genom vilkas kaserngrindar generation efter generation av bygdens manliga ungdom fick passera, en långt in på 1900-talet socialt exklusiv officerskår som var väl integrerad i samhällseliten lokalt såväl som nationellt och som aldrig skämdes för att engagera sig partipolitiskt, en särpräglad, patriarkal och välvillig disciplintradition med anor tillbaka till indelningsverkets dagar (Ericson 1999, Borell 1988, Andolf 1985, Åselius 2005). Sammantaget innebär detta att bidraget som den efterkrigstida, amerikanska militärsociologiska traditionen kan lämna för att belysa avhandlingens svenska problematik får antas vara skäligen begränsat.

Mitt sammanfattande omdöme är att Anna Bolins skrivit en avhandling som

inom de teoretiska ramar hon valt och med det empiriska underlag som stått henne till buds utgör ett gediget bevis på hennes behärskning av forskningens hantverk. Däremot anser jag att det finns andra, mer fruktbara perspektiv för att utforska avhandlingens problematik än den neoweberianska traditionen inom professionsforskningen med dess militära tillämpningar. Jag tror också att det är för tidigt att sja om officersprofessionens framtid i Sverige. Det är nog troligare att införandet av ett renodlat yrkesförsvaret, som huvudsakligen är verksamt under krigsliknande förhållanden i främmande världsdelar och då oftare i samarbete med kolleger från andra länder än med svenska civila ämbetsmän, kommer att resultera i en stärkt skråidentitet hos den svenska officerskåren – stärkt i en utsträckning som vi i dag knappast kan föreställa oss.

Referenser

- Andolf, Göran, 1985. ”Den svenska officerskårens ursprung under 1900-talet: fädernas yrken, geografisk härkomst, skolgång”, *Militärhistorisk tidskrift* 7, s. 143–202.
- Borell, Klas, 1989. *Disciplinära strategier: en historiesociologisk studie av det professionella militärdisciplinära tänkesättet 1901-1978*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Bornemark, Jonna & Svenaeus, Fredrik (red.), 2009. *Vad är praktisk kunskap?* Huddinge: Södertörns högskola.
- Cohen, Eliot A., 2003. *Supreme command: soldiers, statesmen, and leadership in wartime*, New York: Anchor Books.
- Cooperation and Conflict*, 2005. ”Special issue on Nordic strategic culture”, 40 (1).
- Ericson Wolke, Lars, 1999. *Medborgare i vapen: värnplikten i Sverige under två sekel*. Lund: Historiska media.
- Henriksen, Dag, 2007. *NATO's gamble: combining diplomacy and airpower in the Kosovo crisis, 1998-1999*. Annapolis, Md.: Naval Institute Press.

- Janowitz, Morris 1960. *The professional soldier: a social and political portrait*. Glencoe, Ill.: Free Press.
- Lynn, John A., 2003. *Battle: a history of combat and culture*. Boulder, Colo.: Westview.
- Moskos, Charles C., 1976. *Peace soldiers: the sociology of a United Nations military force*. Chicago: Univ. of Chicago.
- Rolf, Bertil, 1998. *Militär kompetens: traditioners förnyelse 1500-1940*. Nora: Nya Doxa.
- Åselius, Gunnar, 2005. "Swedish Strategic Culture since 1945", *Cooperation and Conflict* 40 (1), s. 25–44.

Prenumerera på Statsvetenskaplig tidskrift!
www.statsvetenskapligtidskrift.se